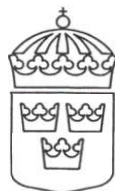

Riksdagens protokoll

1992/93:116

Onsdagen den 26 maj

Kl. 9.00–17.54
19.00–21.20

Protokoll
1992/93:116

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 19 maj.

2 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Skatteutskottets betänkande 1992/93:SkU31
Lagutskottets betänkande 1992/93:LU45
Socialutskottets betänkanden 1992/93:SoU20, SoU22, SoU23 och SoU26
Utbildningsutskottets betänkande 1992/93:UvU14
Näringsutskottets betänkande 1992/93:NU31

3 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 19 maj

Företogs till avgörande jordbruksutskottets betänkande 1992/93:JoU14, arbetsmarknadsutskottets betänkande 1992/93:AU16, konstitutionsutskottets betänkande 1992/93:KU34, finansutskottets betänkande 1992/93:FiU24 och trafikutskottets betänkande 1992/93:TU36 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 113).

Jordbruksutskottets betänkande JoU14

Mom. 1 (allmänna riktlinjer för miljöpolitiken)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 130 för reservation 1 av Margareta Winberg m.fl.

Mom. 2 (en ny kretsloppsproposition)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 9 för meningsyttringen av Jan Jennehag i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (konsekvensanalys av en kretsloppsanpassad samhällsutveckling)

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 18 för reservation 2 av Max Montalvo.

Mom. 6 (utveckling mot ett kretsloppssamhälle)

Först biträdde reservation 3 av Margareta Winberg m.fl. – som ställdes mot meningsyttringen av Jan Jennehag i motsvarande del – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 171 röster mot 128 för reservation 3 av Margareta Winberg m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (bilindustrins och trafikens roll i kretsloppet)

Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 131 för reservation 4 av Margareta Winberg m.fl.

Mom. 12 (plan- och bygglagen)

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 21 för reservation 5 av Max Montalvo. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 14 (energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet)

Utskottets hemställan bifölls med 171 röster mot 130 för reservation 6 av Margareta Winberg m.fl.

Mom. 15 (ekonomiska styrmedel)

Utskottets hemställan bifölls med 172 röster mot 131 för reservation 7 av Margareta Winberg m.fl.

Mom. 16 (miljöskatt/avgift på hushållsprodukter)

Utskottets hemställan bifölls med 171 röster mot 131 för reservation 8 av Margareta Winberg m.fl.

Mom. 20 (substitutionsprincipen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot meningsyttringen av Jan Jennehag i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (tvätt- och rengöringsmedel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot meningsyttringen av Jan Jennehag i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 43 (avfallshanteringen och kommunerna)

Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 131 för reservation 11 av Margareta Winberg m.fl.

Mom. 47 (definitionen av avfall)

Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 130 för reservation 12 av Margareta Winberg m.fl.

Mom. 56 (elektroniska produkter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot meningsyttringen av Jan Jennehag i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Prot. 1992/93:116

26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU16

Mom. 1 (avslag på proposition 1992/93:218)

Utskottets hemställan bifölls med 171 röster mot 131 för reservation 1 av Ingela Thalén m.fl.

Mom. 3 (skyldigheten att anmäla ledig plats)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av motiveringen i reservation 2 av Ingela Thalén m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (den fackliga vetorätten)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 173 röster mot 131 för utskottets hemställan med godkännande av motiveringen i reservation 3 av Ingela Thalén m.fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU34

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU24

Mom. 3 (upphandlingsförfarandet för vissa kostnadsfria förbrukningsartiklar inom sjukvården)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 127 för reservationen av Hans Gustafsson m.fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande TU36

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1992/93:KU30 Granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning.

Anf. 1 TALMANNEN:

Granskningsdebatten uppdelas liksom tidigare år i flera avsnitt. Varje avsnitt behandlas som ett självständigt ärende och talarlistan för de olika av-

snitten kan alltså utökas med ytterligare talare. Då alla under ett avsnitt anmälde talare haft ordet övergår kammaren till att debattera nästa avsnitt.

Voteringarna äger rum i ett sammanhang sedan samtliga avsnitt slutdebatterats.

Regeringens sammansättning och regeringsarbetets organisation m.m.
(avsnitten 1–9)

Anf. 2 THAGE G PETERSON (s):

Fru talman! Svenska folket har en stark känsla för rättssäkerhet; en stark känsla för att allt skall gå rätt och schyst till. Granskning av dem som fått och utövar politisk makt är ett viktigt inslag i vår svenska demokrati. Riksdagens konstitutionsutskott har enligt grundlagen skyldighet att granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. KU har därmed en viktig uppgift i vår demokrati.

Mediernas granskning av den politiska verksamheten och av politikernas göranden och låtanden är en annan viktig del av den demokratiska processen i vårt land. Med presstödet hjälp vill vi socialdemokrater bevara mångfalden i svensk press till nytta för den viktiga granskande uppgift som medierna har. Offentlighetsprincipen och meddelarskyddet ser vi socialdemokrater som viktiga inslag för att hålla vår demokrati frisk och levande. I en reservation till ett annat KU-betänkande har vi socialdemokrater utvecklat hur nödvändigt det är att regeringens förhandlare inte faller undan för de lägre ambitioner, som man inom EG i dag har på detta viktiga område. Vi socialdemokrater anser att offentlighetsprincipen inte är förhandlingsbar.

Mina partikamrater i KU kommer på de olika sakområdena av granskningsverksamheten att närmare utveckla de socialdemokratiska reservationerna och utskottets yttranden i några väsentliga frågor. Jag kommer att ta upp några principiella och allmänna synpunkter.

KU har slutfört den under förra året påbörjade granskningen av statsrådets innehav av aktier. Huvudfrågan gäller svenska folkets förtroende för att våra mer framträdande beslutsfattare, dvs. regeringens ledamöter, fattar sina beslut utan några hänsyn till privatekonomiska intressen.

Det är inte särskilt anmärkningsvärt om det föds misstankar, när aktieägar statsråd som gott som dagligen – formellt som informellt – fattar beslut i frågor som rör företag som de är aktieägare i. Det är en principiellt viktig fråga, därför att trovärdigheten riskerar att bli nedsatt. Detta är farligt för politikens anseende och för folks förtroende för de politiska beslutsfattarna.

Ingen har beskyllt näringsministern och utrikeshandelsministern för att medvetet fatta beslut som skulle gynna de företag där de har stora aktieposter och därmed dem själva. Vi socialdemokratiska ledamöter i KU har inte misstänkliggjort dem på något sätt. Vi granskar de båda statsrådets aktieinnehav utifrån konstitutionella utgångspunkter.

Men redan misstanken om jäv är skadlig för politikens anseende. Politik är ju först och främst en fråga om förtroende. Det är med näringsministern och övriga statsråd som med Caesars hustru. De får inte ens misstänkas.

Därför är det ingen liten eller ointressant fråga i vår svenska demokrati som KU har arbetat med. Jävsrisken får aldrig bagatelliseras. Det är en styrka för den svenska demokratin att vi ser ytterst allvarligt på frågor om jäv, mutbrott och fiffel som skadar förtroendet för dem som utövar den politiska makt som väljarna har anförtrott dem. Också vi i Sverige bör dra lärdom av det som har skett i Italien. En demokrati som vill överleva måste kontrollera, granska och sätta gränser.

Jag tycker, fru talman, att det är anmärkningsvärt att de borgerliga ledamöterna och Ny demokratis ledamot i KU inte finner några som helst problem förknippade med aktieäggande statsråd i landets regering. Jag finner det anmärkningsvärt att de borgerliga partierna och Ny demokrati inte ser några risker för vårt demokratiska system med att statsråd fattar beslut om företag som de är delägare i.

Jag tycker att det är beklagligt att de borgerliga och Ny demokrati i KU inte har velat vara med och göra demokratin den tjänsten att sätta nödvändiga regler och gränser för statsrådets aktieinnehav.

Det material som vi har fått in till KU visar hur statsråd med aktier tvingas att anmäla jäv vid regeringssammanträde efter regeringssammanträde. Materialet visar också att statsråden trots ett omfattande kontrollsystem, som regeringen har byggt upp, är med och fattar beslut för företag i vilka man själv äger aktier.

Utfrågningar om statsrådets förmögenhetsinnehav har tidigare och nu ägt rum med tidigare statsministrar. Utfrågningarna med Tage Erlander, Olof Palme, Thorbjörn Fälldin, Ola Ullsten och Ingvar Carlsson skilde sig på ett märkbart sätt från utfrågningarna med den nu sittande statsministern Carl Bildt. De andra såg alla seriöst på de konstitutionella problemen med att ha statsråd med stora aktieposter. De var eniga om vikten av att hävda statsrådstjänstens integritet. De besvarade alla utskottets frågor med allvar. Men jag tvingas säga, fru talman, att vi trots att utskottet har haft två utfrågningar med Carl Bildt inte har fått ett seriöst samtal med honom i frågan om det inte innebär några problem med att på vissa poster i regeringen ha personer som är stora aktieägare i de företag som man som minister ofta fattar beslut om. Från socialdemokratisk sida förstår vi helt enkelt inte att han inte känner någon oro över det förhållandet att statsråd i hans regering sitter på två stolar; att de fattar beslut för företag som de är med och äger. Vid förra årets utfrågning raljerade Carl Bildt med frågan. Vid årets utfrågning försökte statsministern att förlöjliga KU. Jag ser det faktiskt som ett demokratiskt problem att statsministern vägrar att diskutera den konstitutionella frågan.

Det har sagts – främst från moderathåll – att vi socialdemokrater driver ren partipolitik när vi tar upp frågan om statsrådets innehav av aktier. Jag vill tillbakavisa den beskyllningen.

KU:s granskning av statsrådets förmögenhetsinnehav började för tio år sedan. I 1983/84 års granskningsbetänkande sade KU att man hade för avsikt att även i fortsättningen uppmärksamt följa frågan.

Tidigare har inte de borgerliga partierna tagit lika lätt på frågan som de borgerliga och Ny demokrati nu gör. Förra statsministern Thorbjörn Fälldin sade t.ex. att om ett statsråd ofta hamnar i en jävssituation, kan läget bli ohållbart och göra det nödvändigt för honom eller henne att sälja aktierna.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens sam-
mansättning och re-
geringsarbetets or-
ganisation m.m.*

Förre statsministern Ola Ullsten sade att om någon har aktier i en verksamhet, som nära berörde det egna departementets område, skulle den aktieposten säljas, annars kunde inte vederbörande åta sig statsrådsuppdraget.

I ärlighetens namn, fru talman, måste sägas att alla statsråd inte tar lika lätt på aktieäggande som statsministern och de borgerliga i KU gör. Kommunikationsminister Mats Odell sålde sina aktier, eftersom han insåg att det var omöjligt att ha dem kvar om han skulle kunna sköta statsrådsuppdraget utan privata sidoblickar. Jag menar att Mats Odells ställningstagande, som statsministern dessvärre har tagit avstånd ifrån, förtjänar respekt för klarsyn och för att han insett att frågan är starkt förbunden med trovärdighet till politiker och politiskt arbete.

Att KU granskar statsrådets aktieinnehav har inte det minsta att göra med inställningen till aktieäggande. Jag tycker personligen att det är bra att folk sparar i aktier. Det tycker också vårt parti, och de socialdemokratiska ledamöterna i KU tar inte avstånd från aktieäggande statsråd generellt.

Vi vill *inte* förbjuda statsråd att äga aktier eller att spara i aktier. Vi vill inte heller sätta någon övre gräns för hur stor aktieförmögenhet ett enskilt statsråd får ha – men med två undantag. Vi anser att näringsministern och det statsråd som handlägger utrikeshandel, exportfrågor och krigsmaterielfrågor *inte* skall äga aktier. De båda bör stå fria från ägarbindningar till näringslivet. Sedan är det upp till var och en att avgöra hur man vill förfara med sina aktieposter. Om en försvarsminister ägde en större aktiepost i försvarsindustrin, skulle vi anse att detta var olämpligt.

När jag själv var industriminister hade jag inställningen att jag och min familj inte skulle äga aktier. De aktier som vi hade såldes när jag blev industriminister. Tilltro till näringslivet kan en industriminister visa på andra sätt än genom att äga aktier i företag som han arbetar med. Äger näringsministern aktier, ger detta upphov till ideliga jävssituationer. Det finns statistik som bevisar detta. Ministern vinnlägger sig helt säkert om att inte fatta beslut som gynnar hans egna företag och honom själv. Detta kan då leda till den motsatta effekten att han avstår från att fatta vissa beslut. Det visar ju bara hur omöjligt det är för en näringsminister att äga aktier.

Fru talman! Konstitutionsutskottet riktar kritik mot statsminister Carl Bildt för att han vid regeringsbildningen inte insåg att invandrar- och flyktingpolitiken är ett utsatt och svårhanterligt område. I stället för att låta Birgit Friggebo koncentrera sig på uppgiften som invandrarminister fick hon dessutom ansvaret för både kultur- och jämställdhetsfrågorna.

Utskottet konstaterar att det sommaren 1992 fanns öppna motsättningar mellan regeringen och Invandrarverket om hur den stora tillströmningen av asylsökande från f.d. Jugoslavien skulle hanteras. I flera avseenden har detta varit till skada för handläggningen av invandrar- och flyktingfrågorna och för tilltron till invandrar- och flyktingpolitiken.

Regeringen borde ha agerat starkare så att Invandrarverket på ett bättre sätt hade kunnat hantera den mycket ansträngda situationen. Det ansvariga statsrådet kan inte fränkännas ansvar. Men huvudansvaret ligger på statsministern, som införde och höll fast vid en felaktig organisation av regeringsarbetet, trots att han fick kritik av bl.a. oppositionsledaren på den här punkten.

Fru talman! Det tillhör inte vanligheterna i Sverige att en statsminister – varken en sittande eller en före detta – får kritik från riksdagens konstitutionsutskott. Utöver utskottskritiken i flyktigärendet erhåller Carl Bildt kritik i s-reservationen till granskningsärendet om statsrådets innehav av värdepapper och om jäv – detta därför att han inte visade tillräcklig omsorg när han utsåg sina statsråd.

Vi får gå tillbaka ända till i början av 1930-talet för att hitta en statsminister och en före detta statsminister som har fått kritik av konstitutionsutskottet. Det gällde i båda fallen C-G Ekman, som vi på olika sätt minns från den svenska historien.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets betänkande nr 30 med undantag av de avsnitt där det föreligger socialdemokratiska reservationer. I dessa fall yrkar jag bifall till reservationerna nr 1, 2, 3, 6 och 7.

Anf. 3 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Jag vill först rikta ett tack till konstitutionsutskottets kansli med Magnus Isberg i spetsen, som har lagt ner ett fantastiskt arbete på att få fram detta dechargebetänkande. Det har varit bråda dagar för personalen och, skulle jag anta, även nätter.

Rent generellt kan man konstatera att parlamentets kontroll av regeringen är av allra största betydelse i en parlamentarisk demokrati. Vi har också en rad olika kontrollmekanismer, t.ex. frågeinstitutet, enkla frågor och interpellationer och frågestunden. Vi har riksdagens revisorer, som har fått förstärkta resurser. Vi har justitieombudsmännen. Vi har möjligheten att begära misstroendeförklaring mot statsråden. Vi har konstitutionsutskottet, som har att utföra en fortlöpande granskning av, som det heter i Regeringsformen 12 kap. 1 §, "statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning".

Tanken med denna granskning är som Nils Stjernquist och Erik Holmberg framhåller i inledningen till utgåvan av Sveriges grundlagar att "den i främsta rummet skall vara administrativt inriktad och inte politiskt". Det är alltså fråga om att granska regeringens åtgärder såsom högsta förvaltningsmyndighet, sättet att handha bemyndiganden och andra åtgärder inom normgivningen, förfarandet med lagrådsremisser samt publiceringen av författningar.

Har det blivit så? Har vi fått denna opolitiska granskning av regeringsarbetet? Till dels har vi tvivelsutan fått det. Men frestelsen är naturligtvis väldigt stor, i synnerhet för en opposition, att utnyttja granskningen för egna partipolitiska syften. Oppositionen är i detta hänseende ofta livligt påhejad av massmedierna, som mindre intresserar sig för den föga glamorösa delen av granskningsarbetet och i stället riktar sin uppmärksamhet på prickning eller inte prickning av ett statsråd. I detta sammanhang har Lindbeckkommissionen kanske rätt när den påpekar nödvändigheten av att bättre utbilda journalisterna och ge dem erforderlig kunskap.

Går det att undvika frestelsen att till varje pris försöka sätta åt ett statsråd? Ja, jag tycker att vi började rätt bra i konstitutionsutskottet under denna mandatperiod. Men vi har inte nått ända fram. Det framgick redan i de-

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens sam-
mansättning och re-
geringsarbetets or-
ganisation m.m.*

chargedebatten för exakt ett år sedan. Då var det fråga om motsättningar i ett par fall. I år har det blivit betydligt fler.

Vi är inte ute i partipolitiska syften, sade Thage G Peterson. Jag kan inte komma ifrån att en viss småaktighet präglar väldigt många av de anmärkningar som Socialdemokraterna vill rikta mot regeringen. Detta kommer fram rätt tydligt i deras reservationer.

Thage G Peterson fäster stor vikt vid just värdepappersinnehavet och det förmenta jäv som kan inträffa i olika situationer. Men naturligtvis har han fullständigt fel, när han tror att vi på den borgerliga sidan inte skulle ta allvarligt på dessa problem. Det framgår för övrigt också av utskottets betänkande, där det sägs att det gäller att gå vidare och undvika för framtiden att man hamnar i situationer där det över huvud taget kan inträffa något som gör att förtroendet för statsråd kan ifrågasättas.

Jag reagerar starkt mot KU:s ordförande, när han säger att det inte har gått att föra ett seriöst samtal med statsministern i dessa frågor. Visar statsministern ingen oro?, frågar Thage G Peterson. Han påstår också att statsministern skulle ha förlöjlighat KU. Allt detta är ingenting annat än rent och skärt nonsens. Vi hade en seriös utfrågning, där statsministern svarade på de frågor som ställdes och inte lät någon fråga vara obesvarad. Jag kan inte komma ifrån att Socialdemokraterna här driver en ren partipolitik, och jag beklagar att så sker.

Jag skulle önska att konstitutionsutskottet i fortsättningen bemödade sig mer om att komma fram med en kritik von oben. Konstitutionsutskottet får inte bli ett partipolitiskt instrument bland många. Konstitutionsutskottet förlorar i respekt om det ägnar sig åt denna partipolitisering. Det finns ju förutsättningar för att man skall kunna lyfta upp konstitutionsutskottet. I konstitutionsutskottet har vi briljans, kunnsighet och politisk erfarenhet hos herr ordföranden och också hos de andra ledamöterna som representerar det socialdemokratiska partiet. Det borde finnas alla förutsättningar i världen för att kunna lyfta dessa frågor och se på dem på det sätt som vi lyckades med i förra årets granskning när det gällde en del ärenden.

I granskningsarbetet förekommer det såväl stort som smått. Man får en känsla av att många anmälningar som görs kanske görs på rent okynne, och ofta läggs de i realiteten direkt åt sidan av utskottet. Ett av de värre exemplen som vi hade under den gångna granskningen var den anmälning som gjordes mot utbildningsministern, som även ansvarar för samefrågor, för att han under ett besök hos samerna hade fått motta ett smycke till sin hustru, en värdig minnesgåva, dock, som det senare visade sig, utan något större ekonomiskt värde. Smycket återlämnades då omedelbart.

En viss återhållsamhet borde nog präglå önskan om att framställa anmälningar till utskottet, anmälningar som ofta främst kanske syftar till att få en oförtjänt men tillfällig publicitet.

Av stor betydelse i granskningsarbetet är självfallet att kontrollera hur regeringskansliet arbetar. I princip är det regeringen som själv beslutar om hur den vill organisera sitt arbete. Vi har fått fram mycket värdefull statistik och många värdefulla redovisningar om regeringsarbetet. I något fall har utskottet också haft anledning till vissa kritiska synpunkter. Det gäller upphand-

lingsformen för vissa konsultuppdrag. Självfallet skall upphandlingsförordningen följas över hela linjen.

Vi har sett på lagrådsremisserna. När Lagrådets yttrande inte inhämtas skall detta motiveras. Så sker i allmänhet. Men vi har också funnit en del brister.

Vi har sett på propositionsavlämnandet. Det är ju legio att konstitutionsutskottet vid varje granskning har anmärkningar att rikta mot det sätt på vilket propositionerna avlämnas. Vi har fått vara med om en icke acceptabel anhopning av propositioner, där den stora skräckdagen var den 2 november 1992, då inte mindre än 39 propositioner avlämnades.

Vi har också granskat författningsutgivningen. En beslutad lag skall utfärdas av regeringen utan dröjsmål och kungöras så snart som det kan ske. Tiden mellan utgivningen från trycket och författnings ikraftträdande bör vara minst fyra veckor. Men i 54 % av fallen kom författningar ut från trycket mindre än två veckor före ikraftträdandet, i 36 % under den sista veckan och i 67 fall efter eller på dagen för ikraftträdandet. Detta är naturligtvis inte acceptabelt, och konstitutionsutskottet förutsätter att regeringen vidtar de nödvändiga åtgärderna för att råda bot på detta.

Vi har också granskat myndigheternas internationella avtal. Där konstaterar vi att det har blivit en klar förbättring av redovisningen.

Mycket annat skulle också kunna tas fram i dessa sammanhang, men jag skall avstå från att göra det. Det är alltså stort som smått som blandas. Utskottet har inte några stora anmärkningar att rikta mot regeringen. Vi har som sagt kunnat konstatera att det finns partipolitiskt betingade motsättningar och att man från oppositionens sida har velat rikta anmärkningar bl.a. när det gäller innehavet av värdepapper, något som har varit föremål för regeringens stora intresse. Aldrig någonsin tidigare har vi haft någon särskild etikkommitté som skall hjälpa regeringen i detta sammanhang.

Jag tycker att ett exempel på småaktigheter är de anmärkningar som har riktats mot kommunikationsministern.

Även när det gäller tjänstetillsättningarna, för att inte tala om Sydafrikaärendet, som jag skall återkomma till senare, uppfattar jag oppositionens agerande som rätt otillständigt.

Det finns alltså en del punkter där det råder oenighet, men jag hoppas ändå, fru talman, att vi för framtiden skall kunna få den lyftning av konstitutionsutskottets granskningsarbete som jag har efterlyst.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet och avslag på reservationerna, med undantag av reservation 4 som jag ber att få yrka bifall till.

Anf. 4 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Självklart, Birger Hagård, är det en styrka om konstitutionsutskottet kan bli enigt i granskningsärendena. Men det kan inte undvikas att ledamöterna ibland kommer fram till olika meningar. Men jag tycker att det är litet ensidigt av Birger Hagård att tala som om det vore bara Socialdemokraterna som partipolitiserar och tar ställning enligt politiska grunder. Den gloria som Birger Hagård sätter upp för de borgerliga partierna och för Ny demokrati, lyser inte särskilt kraftfullt. Men där vi inte är eniga, där uppstår

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens sam-
mansättning och re-
geringsarbetets or-
ganisation m.m.*

det av naturliga skäl en diskussion om huruvida granskningen är partipolitiserad.

I årets granskning förekommer två stora ärenden där meningarna går isär efter blockgränsen. Det ena ärendet berörde jag ganska mycket i min inledning, nämligen frågan om statsrådets innehav av värdepapper och om jäv. Där råder det inte några skilda uppfattningar om sakförhållandena. I stället skiljer sig meningarna åt när det gäller vilka åtgärder som statsministern och enskilda statsråd bör vidta med anledning av vad som har kommit fram. Jag tycker inte att det är så konstigt att man kommer fram till olika bedömningar just i den frågan. Det som jag reagerar mot, vilket jag vill upprepa, är att de borgerliga partierna inte har tagit allvarligt på problemet. Om de hade gjort det, hade de kunnat vara med om att sätta upp regler och gränser. Men det gjorde de inte.

I det andra ärendet, Polenärendet, gällde det först att reda ut ett visst händelseförlopp. Där är vi också överens om bakgrundsbeskrivningen. Men vi liksom många andra har blivit förvånade över att majoriteten har kommit fram till sin slutsats just mot den bakgrundsbeskrivning som vi har varit eniga om. Här och var i massmedierna har det talats om en stark politisering från den borgerliga sidan.

Om vi, Birger Hagård, hade velat driva partipolitik i granskningsarbetet, vilket han tror att vi gör, för att få kritik riktad mot ett enskilt statsråd, hade vi haft en strålande chans till detta i flyktingärendet. Det hade varit en enkel sak för oss att utforma kritiken mot Birgit Friggebo såsom Harriet Colliander och Ny demokrati gör. Då hade det ju blivit majoritet för en kraftig kritik mot statsrådet Friggebo. Men det gjorde vi ju inte. Vi föll inte för Birger Hagårds frestelser. Eftersom vi hävdar att det är fråga om kritik på konstitutionella grunder, ansåg vi att kritiken skulle riktas åt rätt håll, dvs. mot statsminister Carl Bildt. Jag tycker därför att Birger Hagård skall vara litet försiktigare när han så att säga gör den fortsatta analysen av partipolitiseringsen. Det är all right att vi kommer fram till olika ståndpunkter, men använd inte de ord som Birger Hagård använde i sitt anförande.

Anf. 5 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Helt säkert har det i det förgångna förekommit övertramp också från borgerlig sida när man har befunnit sig i opposition. Jag är den förste att medge att sådant har sagts som inte borde ha sagts, att sådant har skett som inte borde ha skett. Men det innebär inte att man skall underlåta att se framåt.

Jag ville ta fasta på vad jag tyckte var en början till ett sådant arbete, där man fick till stånd granskning uppifrån, där vi alla försökte att klättra upp på någon sorts piedestal för att se ned. Jag tror inte att vi kommer att lyckas i alla sådana försök, men det kanske inte vore så dumt att pröva det.

Jag tar definitivt inte på mig någon gloria, men jag kan konstatera en sak. I årets granskning hade vi det stora Polenärendet uppe. Där kom vi på den borgerliga sidan, även inom Ny demokrati, fram till dess att det inte fanns några konstitutionella aspekter som man i det här fallet kunde säga att förre finansministern Allan Larsson hade brutit emot. Då drar vi naturligtvis en slutsats av detta. Samtidigt konstaterar vi att det har varit en anmärknings-

värd handläggning, med brådska hit och dit. Dessutom har två företag, som varit involverade under ett par års tid, helt plötsligt satts åt sidan.

Jag förmodar att detta kommer att tas upp under den särskilda punkt där de här frågorna skall debatteras i dag. Jag vill bara redan nu konstatera att vi väl aldrig kommer att få reda på exakt vad som hänt, eftersom tyvärr vår tidigare ambassadör Jean-Christophe Öberg inte längre finns bland oss.

Rent generellt står det jag har sagt kvar, nämligen att jag önskar att vi för framtiden skall kunna få en mer saklig och mindre partipolitiserad granskning av arbetet, där inte strävandena till varje pris skall gå ut på att pricka ett statsråd. KU:s arbete är för värdefullt. KU skall vara ett utskott som respekteras för sin integritet, för sin förmåga, sin vilja att föra demokratin framåt genom att ange olika vägar, vägar som vi också har angett när det gäller t.ex. jävssituationer och andra bindningar till starka intressen eller olika organisationer. Jag tror att vi alla, var och en på sitt håll, får dra ett strå till den här stacken för att vi skall få en bättre tingens ordning.

Anf. 6 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Jag delar Birger Hagårds uppfattning att förra årets granskning var behagligare på många sätt, om nu KU:s granskning skall vara behaglig. Atmosfären var bättre i KU under förra granskningsomgången. Jag vet inte riktigt vad som har insmugit sig i konstitutionsutskottets rum av ökade motsättningar och konfrontationer. Jag skall gärna så här i inledningen till årets granskningsdebatt ta regeringspartiernas främste företrädare Birger Hagård i hand och säga att vi socialdemokrater är beredda att fortsätta ansträngningarna för att KU:s granskningsverksamhet skall vara så saklig och seriös att både riksdagen och svenska folket får förtroende för den. Det finns vissa bockar från årets granskningsverksamhet som det kommer att pekas på under dagen. Dem skall vi naturligtvis inte skyla över.

Birger Hagård sade att i Polenärendet hade de borgerliga och Ny demokrati inget skäl för konstitutionell kritik. Trots detta, trots att ni insåg att det inte fanns några skäl för en konstitutionell kritik, föll ni för frestelsen att uttala kritik både mot förre finansministern Allan Larsson och mot den socialdemokratiska regeringen. Det var efter det uttalandet som vi i den socialdemokratiska gruppen höjde på ögonbrynen och frågade oss hur ni hade lyckats med den bedriften. Vi räknade faktiskt med ett enigt utskott på den här punkten. Trots alla dokument och utfrågningar, som pekade åt ett enda håll och där vi var överens om bakgrundsbeskrivningen, lyckades ni med bedriften att utforma en kritik.

Birger Hagård tog illa vid sig för att jag kritiserade Carl Bildts uppträdande i KU. Jag är nog inte ensam om det. Det är många som har hört av sig, som har upplevt det så. Jag skall ge en rekommendation till Birger Hagård. Förutom att han är ledamot av KU är han också en erkänd statsvetare och forskare. Läs igenom utskriften, Birger Hagård! Jämför dem med utfrågningar med tidigare statsministrar! Jag hyser full tillit till och fullt förtroende för att Birger Hagård med sina statsvetenskapliga kunskaper skall kunna dra slutsatser från en sådan genomgång.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens sam-
mansättning och re-
geringsarbetets or-
ganisation m.m.*

Anf. 7 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! När det gäller Polenärendet vill jag bara upprepa att det inte fanns någon anledning till konstitutionella anmärkningar. Däremot fanns det olika, skall vi säga händelser i samband med handläggningen av ärendet som var förvånande. Jag talade tidigare om den brådska det var fråga om när det gällde BITS. Det gällde också den omständigheten att två företag kopplades bort. Säkert kan många missförstånd ha förekommit, beroende på hur personer i det här sammanhanet har agerat. Vi har alltså inte riktat någon konstitutionell kritik mot Allan Larsson. Det ansåg vi inte att vi kunde göra.

Till utfrågningen med Carl Bildt. Carl Bildt har sitt temperament, han har sitt sätt att framträda. Där skiljer alla vi människor oss åt. Han har lätt för att tala och det ena med det andra. Men det var en offentlig utfrågning. Jag har då inte märkt något av den kritik som ordföranden nu säger sig ha fått del av. Tvärtom har man till mig sagt: Vilket lysande framträdande detta var. Men det kanske är naturligt att man i olika sammanhang till mig säger så. Nog om det.

Jag tar till mig det som Thage Peterson förde fram, att vi tillsammans kanske skall kunna få till stånd en ändring av en del av arbetet. Vi kommer säkert inte att bli överens på alla punkter. Men vi kan vara överens om hur vi skall bära oss åt för att inte vara överens, så att säga, om själva arbetssättet. Kanske kan vi i vissa fall gå in i vår kammare och tänka efter litet grand och säga oss att vi i det gemensamma arbetet bör se mer på frågorna från administrativ än från politisk utgångspunkt, just det som Stjernquist och Holmberg bl.a. tar upp i "Sveriges grundlagar".

Anf. 8 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! I en demokrati är kontrollmakten en viktig funktion. Den yttersta kontrollen utövas naturligtvis i de allmänna valen, men också dess emellan har medborgarna ett berättigat intresse av att se hur den överlämnade makten förvaltas.

Ordföranden i KU nämnde offentlighetsprincipen. Även de borgerliga ledamöterna i KU har denna princip som en omistlig del i vår demokrati. Ingen av oss har någon som helst avsikt att tillåta att medborgarnas möjlighet att granska makthavarna genom offentlighetsprincipen skulle kringskäras eller minskas.

Under de senaste åren har vi kunnat notera hur den allmänna kontrollen ökar. KU:s inflytande har stärkts, riksdagens revisorers granskning har blivit mer djupgående och mer uppmärksam. Den allmänna opinionen har blivit mer alert och reagerar snabbare när makten inte förvaltas på avsett sätt.

Jag anser att orsakerna till att man lägger ökad vikt vid kontrollen framför allt finns att söka i två utvecklingstendenser.

För det första har vi den ökade decentraliseringen, som ju innebär att de högsta beslutande organen med förtroende överlämnar ett ökat ansvar till organ på regionala och lokala nivåer, att efter egen modell nå de uppsatta målen. I en sådan styrningsmodell ökar självfallet behovet av att kontrollera om målen förverkligats och om det skett på ett acceptabelt sätt.

För det andra är det färre medborgare som engagerar sig politiskt. Det

innebär bl.a. att de utövar sin kontroll på ett mer offentligt sätt är tidigare, då man t.ex. var aktiv i ett politiskt parti och där framförde sina synpunkter. Ett utslag av detta är t.ex. att man vänder sig till olika medier för att uppnå sina syften. Massmedierna har svarat på den utmaningen. TV-kanalerna har mängder av s.k. granskningsprogram, och pressen är full av fallstudier där maktbarnas hantering av enskilda ärenden nagelfars.

Resultat blir att den enskilde medborgaren aktiveras och bildar påtryckar- och kontrollgrupper. Det är utmärkt att så sker så länge man inte tappar bort de principer som skall granskas. Det finns en risk för att det till slut inte går att få sin sak prövad hos en myndighet om man inte har ett massmedieuppbåd bakom ryggen, och ibland uppstår tvivel. Därför blir också den formella kontrollen allt viktigare i vårt samhälle.

Även konstitutionsutskottets granskning av den exekutiva makten, dvs. regeringen, har ökat i betydelse. Här gäller det också ett ansvar som riksdagen har överlämnat för att få sina beslut förverkligade.

En stor del av vårt betänkande upptas varje år av en granskning av maktutövandet i vardagen, dvs. den administrativa hanteringen. Här finns det en stor enighet i utskottet. Vi kan också se hur utskottets uttalanden och tillkännagivanden får effekt mycket snabbt.

I takt med att de internationella kontakterna har ökat har KU sett att det tidigare hos ett stort antal myndigheter fanns internationella överskommelser och avtal som inte fanns registrerade någonstans och om vars existens det inte fanns någon samlad kunskap. Efter påpekanden från KU kan vi nu konstatera att det arbete som inleddes av UD förra året har följts upp med en rad instruktioner till myndigheterna om en redovisning av avtalen på ett enhetligt och överskådligt sätt, vilket vi också välkomnar.

Det framhålls att man i regeringskansliet säger: "Konstitutionsutskottet ser oss." Det verkar dock inte ha haft någon effekt när det gäller författningsutgivningen. Detta område har försämrats på ett helt oacceptabelt sätt. Hela 54 % av författningarna kom ut mindre än två veckor före ikraftträdandet. Det är mycket uppeendeväckande att så många som nästan 70 stycken utkom från trycket samma dag som de trädde i kraft eller t.o.m. efter ikraftträdandet. Hur skall det vara möjligt för medborgarna att följa gällande lagar och förordningar när de inte ens finns tillgängliga i skrift?

Det är uppenbart att förhållandena har blivit sämre. Utskottet förväntar sig att regeringen vidtar åtgärder. Vi pekar t.ex. på att det är möjligt att senarelägga lagars ikraftträdande om man befarar att tiden för behandlingen är för knapp tilltagen. Det är också möjligt att sprida ut ikraftträdandena över året och inte koncentrera dem till halvårsskiftet som föregås av långa helger.

Andra delar av KU-arbetet rör granskningen av enskilda fall för att ge riktlinjer för framtiden. Här är det särskilt viktigt att man hela tiden har hanteringen av principerna i tydlig åtanke och inte förfaller till personförföljelse. Det har Socialdemokraterna gjort när det gäller granskningen av statsrådets aktieinnehav.

Statsråden i den här regeringen, till skillnad från tidigare socialdemokratiska regeringar, har från början redovisat sitt eget och sina familjemedlemmars aktieinnehav. De har överlämnat dem till oberoende förvaltning. Dessutom har regeringen tillsatt en etisk kommitté. Allt har varit öppet för

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens sam-
mansättning och re-
geringsarbetets or-
ganisation m.m.*

granskning från början. Den borgerliga regeringen har spelat med öppna kort. Man har inte, som statsministern i en tidigare socialdemokratisk regering, hävdad att statsrådets aktieinnehav är ett problem först när medborgarna får reda på det. Trots all offentlighet och vidtagna försiktighetsåtgärder framhålls Socialdemokraterna härvidlag i en reservation riktad mot statsråden.

KU:s majoritet har dock hållit sig till principerna och lagt fast en klar modell för hur förmögenhetsredovisningen skall gå till i framtiden. Där skall allt finnas med, såväl aktieinnehav och tillgångar av annat slag som pensionsutfästelser och bindningar till organisationer och fackföreningar. Detta bör ge klara riktlinjer för framtiden, så att inga tveksamheter uppstår.

Ett tydligt exempel från tidigare granskningar är krigsmaterielexporten. Där har våra riktlinjer lett till att det inte råder någon tveksamhet när det gäller hanteringen.

Till konstitutionsutskottet kommer också en rad anmälningar som till sin natur är sådana att det är uppenbart att de tillkommit för att ge anmälaren tillfälle till ett politiskt utspel. I detta sammanhang vill jag citera utskottsordföranden som i förra årets granskningsdebatt sade följande:

”KU är inte ett forum för granskningsanmälningar med partiegoistiska syften. Sådana frågor kan med fördel klaras av i interpellationsdebatter och frågestunder.”

Det vore en fördel om herr ordföranden spred det uttalandet också till sina partikamrater. Det finns nämligen en tendens till att man försöker driva oppositionspolitik genom KU-anmälningarna. Det gagnar inte KU:s granskningsuppgift, och inte anmälarna heller.

Fru talman! Jag kommer senare i debatten att ta upp frågan om Allan Larssons roll i och den socialdemokratiska regeringens hantering av biståndet till Polen. Ingela Mårtensson kommer att delta i debatten om flyktingpolitiken. Därför vill jag nu endast yrka att KU:s betänkande med gillande läggs till handlingarna. Ett undantag är reservation 4, som jag yrkar bifall till. Dessutom yrkar jag avslag på övriga reservationer.

Anf. 9 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Det fanns mycket i Ylva Annerstedts anförande som jag tyckte om. Jag var faktiskt på väg att resa mig upp och instämma i hennes anförande. Sedan kom hon emellertid med en plump i sitt anförande, när hon beskyllde Socialdemokraterna för personföljelse. Det var ett litet onödigt uttalande.

Ingen har beskyllt näringsministern och utrikeshandelsministern för att medvetet fatta beslut som skulle gynna de företag där de har stora aktieposter och därmed dem själva. De socialdemokratiska ledamöterna i KU har inte misstänkliggjort dem på något sätt. Det sade jag i mitt anförande, och det har vi sagt under KU-behandlingen. Vi har också sagt det i offentlig utfrågning.

Vad Ylva Annerstedt däremot inte berörde i kopplingen till just detta uttalande är huvudorsaken till att vi har granskat och diskuterat detta ärende. Jag skulle bli glad om jag kunde få ett tankeutbyte med Ylva Annerstedt om detta.

Regeringsformen talar om att statsråd inte får inneha uppdrag eller utöva verksamhet som kan rubba förtroendet för honom eller henne. Det är utgångspunkten. KU har skyldighet att granska statsrådets ämbetsutövning och regeringsärendenas handläggning.

Ylva Annerstedt vet att det i vårt land pågår en välgörande debatt om förtroendet för dem som har fått uppdrag i näringsliv, finansvärld, banker och politik. Efter vad som har hänt i bankvärlden frågar många människor sig vem man egentligen kan lita på. Folk upprörs av fallskärmsavtal och dolda förmåner och över att personer med viktiga förtroendeuppdrag sitter på två eller flera stolar.

Jag sade i mitt anförande att politik främst är en fråga om förtroende. Jag vill fråga Ylva Annerstedt: Tror verkligen inte Ylva Annerstedt att folk i allmänhet funderar över att det är möjligt att sitta i Sveriges regering och fatta beslut om de företag som man har ägarandelar i? Tror inte Ylva Annerstedt att redan misstankar är tillräckliga för att skada förtroendet?

Konstitutionsutskottet uttalade i 1983/84 års granskning bl.a. hur nödvändigt det bedöms vara för det politiska arbetets anseende att allmänheten kan ha förtroende för att statsråden står självständiga gentemot ovidkommande intressen. Jag vill fråga: Delar Ylva Annerstedt i dag vad KU uttalade för tio år sedan?

Anf. 10 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Jag tycker definitivt att Socialdemokraternas hantering av detta ärende visar att man försöker misstänkliggöra de statsråd som det är fråga om. Reservationen på denna punkt har ju också fått den effekten.

Thage G Peterson talar om att det är viktigt att förtroendet inte rubbas. Ja, det anser också vi. Det är oerhört viktigt att man kan ha förtroende för dem som handhar makten i vårt land, och vår utredning har faktiskt visat att det inte finns några som helst omständigheter som skulle göra att detta förtroende rubbas.

Vi kan inte utforma uttalanden bara på grund av misstankar. Det är därför som KU gör en ordentlig genomgång och granskning av alla tillgängliga fakta. Vi har också möjlighet att få ett underlag som inte i andra fall står till buds, dvs. när man i allmänhet talar om olika företeelser i samhället. Vi har alla handlingar på bordet, och de visar klart och tydligt att det inte finns någonting i hanteringen av detta ärende som skulle misstänkliggöra statsråden eller rubba förtroendet för deras möjligheter att hantera regeringsmakten.

Anf. 11 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Nu gör Ylva Annerstedt mig nyfiken. Vilken hantering av detta ärende har vi socialdemokrater gett som innebär personförföljelse? På vilken punkt skulle vi i vårt uppfyllande av grundlagens åläggande att utöva kontroll ha gått till väga på ett sätt som innebär personförföljelse?

Vi har i utskottet varit fullt eniga om att vi skall ha utfrågningar, och de har genomförts offentligt. Inte har det i något läge riktats kritik mot något enskilt statsråd för att han eller hon medvetet skulle först och främst se till personliga intressen. Vi är för övrigt i bakgrundsbeskrivningen överens om

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens sam-
mansättning och re-
geringsarbetets or-
ganisation m.m.*

hanteringen av de dokument som vi har fått fram och som vi har varit eniga om att rekquirera från regeringskansliet.

Jag menar därför att Ylva Annerstedt är skyldig kammarens ledamöter och de socialdemokratiska ledamöterna i KU en närmare förklaring av på vilket sätt vi skulle ha gett detta ärende en hantering som gör att Ylva Annerstedt vågar tala om personförföljelse. Vi är överens om bakgrundsbeskrivningen, och vi har genomfört alla dessa utfrågningar. Sedan har vi kommit fram till olika slutsatser. Jag sade i min polemik med Birger Hagård att jag inte finner det så onaturligt att vi kan dra olika slutsatser.

Men det som man bortser från, och därav mina frågor till Ylva Annerstedt, är följande fråga: Rubbas medborgarnas förtroende för en ledamot i regeringen, om man tillåter att det här dubbelstolsittandet får fortgå?

Ylva Annerstedt svarar nej på mina frågor. Hon tycker inte att det finns någon anledning till oro, till att sätta upp gränser och till att fastställa några regler för statsrådets aktieinnehav. Det är ett ärligt svar som Ylva Annerstedt har gett mig. Jag är inte säker på att det är ett så särskilt klokt svar med hänsyn till den debatt som pågår hos svenska folket, där man i dag känner för en utveckling som vi har sett i andra länder i Västeuropa.

Vi socialdemokrater menar att det är mycket bättre att öppet ta upp en diskussion i dessa frågor och därmed klart markera var vi står. Det här har inte bara en konstitutionell utan också en moralisk och etisk dimension.

Anf. 12 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Thage G Peterson försöker ge sken av att majoriteten i utskottet inte skulle vilja ställa krav på att det skall finnas regler för hur förmögenhet skall förvaltas under den tid som man är statsråd. Vi lägger tvärtom fram en ganska lång lista på vilka regler som skall gälla i framtiden. Vi talar om att man skall överlämna värdepapper ingående i förmögenheten till offentlig förvaltning. Vi pekar på de regler som finns i flera andra länder. Vi pekar på möjligheten att ange procentsatser för begränsning av olika hanteringar. Vi pekar på att det också är angeläget att man redovisar de pensionsutfästelser som finns från gamla arbetsgivare. Vi pekar på att man måste redovisa bindningar till organisationer eller fackföreningar. Vi pekar alltså på en lång rad regler och hanteringsmodeller som vi menar bör komma till stånd.

I vår granskning har det också visat sig att de statsråd som det är aktuellt att titta på från första stund har överlämnat sin förmögenhet för extern förvaltning. Inget av de här statsråden hanterar alltså själv sin förmögenhet. Det skall helt klart och tydligt fastslås att det inte finns någon kritik att rikta mot den hantering som har skett av förmögenheterna i den här regeringen.

Tvärtom visar vår granskning att statsråden har varit försiktiga i överkant – vilket vi faktiskt också säger på några ställen – just för att inte skapa någon grund för misstro. Det finns alltså ingen sådan anledning att rikta misstro mot de statsråd som är aktuella.

Jag förstår inte vad Thage G Peterson syftar på när han säger att vi inte skulle vara villiga att ställa upp några regler. Vi pekar på en lång rad sådana i utskottsmajoritetens skrivning.

Anf. 13 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jag har suttit och lyssnat på de ärade utskottskollegernas meningsutbyte och gjort några anteckningar.

Jag måste först säga att jag blev förvånad över inledningen till det anförande som utskottets ärade ordförande höll, där han försökte framställa det som om Socialdemokraterna skulle ha något slags särskild inställning till offentlighet och meddelarskydd och som om det skulle finnas företrädare för majoriteten som vore ute för att inskränka offentligheten och meddelarskyddet.

Jag har märkt denna tendens i några andra debatter som vi har haft, men de frågorna är inte uppe till behandling i dag. Jag tycker att det är synnerligen anmärkningsvärt att ordföranden inleder med insinuationer kring ett ärende som inte ens är föremål för behandling i dag – dessutom fullständigt grundlösa. Socialdemokraterna har sannerligen inget monopol på vakthållningen omkring offentlighetsprincipen i vårt land.

Jag har själv suttit med i en utredning där vi försökte utvidga en del av de moment som grundlägger offentlighetsprincipen till att gälla även inom den privata sektorn. Vi kom långt, och vi lade fram ett förslag. Men det vågade inte den socialdemokratiska regeringen lägga fram. LO och Arbetsgivarförbundet med armarna om halsen på varandra sade nej till det, och därmed blev det ingenting. Jag har i alla de utredningar jag har medverkat i på det här området sannerligen försökt att slå vakt om offentlighetsprincipen och alla dess förutsättningar.

Jag har varit med om den diskussion som nu förs om KU:s uppgifter i många år. Jag vågar nog påstå att den definition som Birger Hagård återgav ur Stjernquists och Holmbergs grundlagskommentar grundar sig på en inställning som var vanlig i slutet på 60-talet och början på 70-talet när det gällde KU. Man trodde att KU:s granskningsverksamhet skulle om inte helt somna in så i varje fall få en mer kameral inriktning när det gällde förvaltningspraxis och sådana saker som nu finns i början av vårt betänkande och som i och för sig kan vara viktiga.

Det visade sig sedan att konstitutionsutskottets granskning till många förvåning levde upp i början på 70-talet. Jag skall inte närmare här gå in på orsakerna till det – det har jag många tankar om annars. Den blev mer och mer omfattande, mer och mer intressant och stäckte sig över allt vidare områden. Den inriktningen har, oavsett vilka regeringar som har haft makten, hållits vid liv. Det tycker jag är bra.

För min del tror jag inte att det skulle vara särskilt lyckat att återföra KU till något litet bås där man sitter och enbart tuggar på regler. Då har vi missat den unika möjlighet som KU har som ett organ i gränslandet mellan juridik, statsrätt och politik. Det är just den positionen som gör det möjligt för KU att göra insatser, ta fram material och komma till slutsatser som ingen annan instans i samhället kan åstadkomma. Det är själva finessen med konstitutionsutskottet som granskningsorgan, vilket många missuppfattar. Det kritiserar gubbevar i pressen. Jag tycker att det är precis där konstitutionsutskottet skall finnas.

Vi kan naturligtvis beskylla varandra för att politisera och för att inte politisera. KU är givetvis ett politiskt organ. Riksdagen är ett politiskt organ.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens sam-
mansättning och re-
geringsarbetets or-
ganisation m.m.*

Det är inte så konstigt om man kommer till olika slutsatser i frågor som är en del av hela det politiska livet. Det som är så värdefullt för alla som är intresserade av tillståndet i riket är ju den faktaframställning som finns i utskottets s.k. recit. Vi brukar vara ense om den. Även om det har varit litet gnöligt ibland har vi dock lyckats att bli ense om sakbeskrivningen.

Det har gjorts mycket gedigna utredningar i en lång rad viktiga frågor under åren. Jag vill gärna instämma i Birger Hagårds beröm av vårt kansli, som har lagt ned ett fantastiskt fint arbete som vanligt. Jag är inte ett dugg överraskad; det brukar vara så. Kansliet har också i allra högsta grad bidragit till bakgrundsbeskrivningarna, vilka man inte skulle kunna få fram på annat sätt.

Man kan naturligtvis säga att det är märkligt att det finns utrymme för konstitutionsutskottets granskning i en parlamentarisk demokrati där alla viktiga beslut fattas i riksdagen, oavsett om det gäller statsfinanserna eller om det gäller lagstiftning, och där regeringen är helt underordnad riksdagen. Regeringen är ett slags förberedande och verkställande utskott för riksdagen om vi ser det ur konstitutionell synpunkt. Jag tror att det var Birger Hagård som var inne på det faktum att regeringen ständigt är utsatt för utfrågningar av olika slag här i kammaren och för granskning av annan karaktär. Sedan har vi massmedierna som ständigt är på alerten, även om de ibland hugger fel.

Trots att det finns en stor öppenhet i det svenska styrelsesystemet har det visat sig att det finns en plats för konstitutionsutskottets granskning som är viktig att fylla. Det bidrar ytterligare till att öka öppenheten i det svenska samhället. Utskottet kan ta fram material av ett slag som trots offentlighetsprincipen är svårt att få tag i även för medierna.

Jag tror således på utskottets möjligheter att framöver fullgöra denna värdefulla och viktiga uppgift, och jag tror att utskottet dessutom kan få nya intressanta uppgifter om Sverige kommer med i EG. Här vidgas fältet. I och med ett EG-inträde kommer ju regeringsledamöternas positioner att bli något annorlunda än vad de är nu, eftersom det är ministerrådet som fattar besluten i slutskedet i en rad frågor. Jag kan här se framför mig nya intressanta granskningsuppgifter för konstitutionsutskottet.

Vi har anmärkt på mycket i betänkandet. Tidigare talare har varit inne på det, och jag skall inte upprepa det. Men jag vill upprepa *en* sak som jag har tjtatat om i ungefär 20 år. Det gäller propositionsavlämnandet, författningsutgivningen och liknande ting – dvs. ryckigheten i arbetet för riksdag och regering. Den grundläggande orsaken är att vi har fel budgetår.

Nu tycks det antligen börja lossna i den frågan. Fler än jag inser att det är på det sättet. Riksdagsutredningen arbetar med frågorna, och den kan möjligen lägga fram ett förslag om en ändring av budgetåret så småningom. Budgetårets förläggning är den grundläggande orsaken till propositionsanhopningen och till svårigheterna att få ut författningar i tid på vårkanten. Riksdagen fattar besluten så sent.

Det hindrar inte att regeringen skall känna sitt ansvar. Jag står naturligtvis bakom den kritik som riktas mot regeringen för att den inte har varit tillräckligt uppmärksam på dessa frågor. De är i allra högsta grad av intresse för

riksdagens arbete när det gäller propositionsavlämningen. Jag har velat referera till den egentliga bakgrunden till de svårigheter som finns.

Jag måste säga att det stöter mig litet grand att lyssna på utskottets ärade ordförande. Jag får en känsla av att man från socialdemokratiskt håll vill gesken av att man står för något slags högre moral än andra. Det gör mig alltid litet upprörd. Jag tycker inte om moralister över huvud taget. Pretentionerna och bröstonerna vad gäller de frågor vi håller på med här har jag svårt att förstå.

Jag instämmer med Ylva Annerstedt när hon påpekar att det inte finns någon grund för att påstå att vi från regeringssidan skulle vara ointresserade av de problem som statsråd med stora förmögenhetsinnehav kan råka ut för. Det är vi inte, utan tvärtom. Det är bara att läsa innantill i betänkandet. Vi behandlar detta sida upp och sida ner och kommer fram till en lång rad rekommendationer om hur det bör vara.

Det är också korrekt att konstatera att vi i den noggranna genomgång som har gjorts inte har kunnat finna några fall där vi kan visa att statsråd faktiskt har försökt gynna sig själva. Om vi hade gjort det, skulle vi minsann ha slagit larm. Men vi har inte kommit på några sådana fall, och då är det korrekt att tala om det. Det innebär inte att vi från majoritetens sida tycker att nuvarande tillstånd är bra.

Utskottets ärade ordförande sade t.ex. att vi från majoritetens sida inte tyckte att det fanns anledning att sätta några gränser. Det är en verklighetsförfälskning. Det stämmer inte med vad som står i majoritetens skrivning i utskottsbetänkandet.

De inledande anförandena har svept över det mesta. Jag skall avstå från att på förhand beta av de olika ämnesområdena. Vart och ett av dessa kommer att bli noggrant behandlat i fortsättningen.

Fru talman! Jag ber att få instämma i de yrkanden som tidigare har framställts av Birger Hagård och Ylva Annerstedt.

Anf. 14 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! De borgerliga har lovprisat personalen vid KU:s kansli. För att det inte skall uppstå något missförstånd om ordförandens relationer till kansliet vill jag meddela kammaren att jag har för avsikt att tacka personalen för dess insatser genom att bjuda dem på lunch torsdagen den 10 juni.

Jag är glad över tredje vice talmannens uppslutning kring offentlighetsprincipen och meddelarskyddet. Jag hade inte heller väntat mig något annat. Självfallet känner jag till och respekterar hans fina och bestående arbetsinsatser på detta område. Men just därför tyckte vi socialdemokrater att det var överraskande och trist att vi inte fick hans stöd när vi i höstas ville ge regeringen till känna att den, i förhandlingarna med EG, skulle göra en klar utgångsdeklaration om offentlighetsprincipen och meddelarskyddet. Varför tog jag upp den frågan i min inledning? Jo, därför att den hör hemma i en granskningsdebatt.

Svenska medier kan inte fungera på det sätt som vi vill att de skall göra, för att granska och hålla demokratin frisk och levande, om vi inte får ha kvar offentlighetsprincipen och meddelarskyddet. Det är inte bara riksdagens konstitutionsutskott som sköter granskningen. Medierna har också en viktig

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens sam-
mansättning och re-
geringsarbetets or-
ganisation m.m.*

granskande uppgift. Offentlighetsprincipen och meddelarskyddet hör hemma i det sammanhanget.

Vi socialdemokrater har nog inte högre moral än andra partier i riksdagen. Vi har aldrig hävdats det. Vi har inte heller tagit till några brösttoner i diskussionen. Men det finns en skillnad, om man utgår från diskussionen om statsrådets aktieinnehav. Vi socialdemokrater är oroliga för den debatt som pågår om förtroendet för dem som har fått andras uppdrag i näringsliv, finansvärld, banker och politik. Därför menar vi att vi måste leva upp till regeringsformens intentioner om att statsråd inte får inneha uppdrag eller utöva verksamhet som kan rubba förtroendet för honom eller henne. Statsråden är inte vilka personer som helst. Därför är jag litet förvånad och förundrad, ja, litet överraskad över tredje vice talmannens litet slappa inställning till de demokratiska aspekterna av detta granskningsärende. Jag kan ha en viss förståelse för att han som vice ordförande i konstitutionsutskottet av rent partitaktiska eller politiska skäl tvingas acceptera majoritetens linje i sakfrågan i ett slutligt avgörande av ärendet, i det gränsland som man ofta talar om mellan juridik och politik. Men jag har ingen förståelse för att han inte är orolig för att det här finns en förtroendekris i Sverige.

Anf. 15 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Jag återkommer till ämnena yttrandefriheten och offentlighetsprincipen, som vi egentligen inte diskuterar i dag. Det enda som skilde var att Socialdemokraterna ville ha ett tillkännagivande till regeringen i en fråga där regeringen hade precis samma uppfattning som den utskottet gav uttryck för. Det skulle vara en konstig metod i utskottet. Man skulle då insinuera att regeringen företrädde en annan linje än den utskottet så tydligt markerade i sin skrivning. Utskottets ärade ordförande får ursäkta, men jag ser det närmast som ett försök att inbilla folk att Socialdemokraterna hade någonting annat på hand eller någon större iver i denna fråga än andra. Jag var mycket förvånad över Socialdemokraternas agerande i den frågan, om man ser det ur saklig synpunkt. I övrigt var jag inte alls förvånad.

Ordföranden frågar om vi inte är oroliga för den allmänna debatt som förs i samhället om förmögenhetsförvaltning och missbruk på olika sätt inom finansvärlden. Det är klart att vi är det. Den ena skandalen läggs till den andra. Det är förfärligt. Jag medverkar gärna till att fördöma detta, oavsett om det är finansspekulation, fallskärmsavtal eller vad det än må vara. Men det må tillåtas mig att notera att alla dessa avarter har sin rot i det glada 80-talet. Jag hörde aldrig Socialdemokraterna då uttala några varningar. Hela spelet fick rulla på, och det gjorde det med besked, ända ut över kanten av klyftan.

Vi har ingen slapp inställning när det gäller statsrådets förmögenhetsinnehav. Vi har ingen slapp inställning till uppföljning av grundlagens paragrafer om att statsråden inte får inneha uppdrag som kan skada deras förtroende. Vad vi har sagt återfinns i konstitutionsutskottets betänkande. Vi utgår från att regeringen fullföljer det som står där.

Från mitt parti finns inget statsråd som är aktuellt i dessa sammanhang. De har så ynkligt lite aktier, de stackarna, så de har inte kommit med på listan. Men man måste konstatera att ingen regering har gjort mer för att lyfta fram

dessa frågor i ljuset. Regeringen har, som många har påpekat, t.o.m. tillsatt en särskild etikkommitté. I flera avseenden har statsråden varit alltför försiktiga. Det är närmast löjeväckande att strunta i att delta i ett regeringsbeslut därför att man råkar ha aktier för 900 kronor. Det är väl ingen som tror att ett regeringsbeslut i det fallet kan vara av något särskilt personligt intresse.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

Anf. 16 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Jag medger gärna att vi har kvar många beklagliga rester från spekulationsekonomin. Men statsråden med stora aktieinnehav är väl ändå ingen produkt av 80-talet?

De har ju kommit in i regeringen efter den borgerliga valsegern 1991, så de statsråden tar vi liksom inget ansvar för.

Sedan sade tredje vice talmannen att inget av centerstatsråden hade de här problemen. Men då vill jag ändå återropa en intervju som jordbruksminister Karl Erik Olsson gav och som han inte har dementerat på något sätt, där han faktiskt var inne på att de starka ekonomiska bindningarna skapar problem, problem som vi socialdemokrater har fäst uppmärksamheten på.

Jordbruksministern sade i den intervjun, om jag får tolka orden någorlunda fritt, att hans starka bindningar till jordbrukets ekonomiska intressen och hans personliga ekonomiska intressen gör att han är räddare för att fatta beslut. Det gör att han så att säga får en svårare arbetsdag.

Från socialdemokratiskt håll är vi förvånade över att den borgerliga majoriteten och Ny demokrati i KU inte har sett komplikationerna i det här ärendet.

Jag skulle vilja ställa ett par frågor till tredje vice talmannen inför hans sista replik. Jag gör det också mot den bakgrunden att han ju inte bara är vice ordförande i konstitutionsutskottet och tredje vice talman i riksdagen. Han är också en erkänd statsvetare med rötter i folkrörelserna. Därför tror jag att han bättre än många andra borde kunna se på de problem, både etiska och moraliska, som är förbundna med de frågor som vi nu diskuterar, om förtroendet för politik och politiker.

Tror tredje vice talmannen verkligen inte att vanligt folk utanför Riksdagshuset kan börja undra hur landet styrs och om inte redan det förhållandet att misstankar föds utgör en fara för demokratin?

Slutligen, fru talman, vill jag än en gång erinra om att i 1983/84 års granskningsbetänkande gjorde KU ett enhälligt uttalande som jag citerade i min replik till Ylva Annerstedt. Jag vill dra det igen: "hur nödvändigt det bedöms vara för det politiska arbetets anseende att allmänheten kan ha förtroende för att statsråden står självständiga gentemot ovidkommande intressen." Delar tredje vice talmannen fortfarande den uppfattning som kommer till uttryck i detta uttalande?

Anf. 17 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Vad beträffar citatet som utskottets ordförande läste upp står jag naturligtvis på samma standpunkt nu som då. Det finns heller inget i utskottets majoritetsskrivning som svär mot detta.

Vad Socialdemokraterna i det här ärendet ägnar sig åt – jag börjar bli litet

*Regeringens sam-
mansättning och re-
geringsarbetets or-
ganisation m.m.*

misstänksam vad gäller motiven, måste jag säga – är att måla upp en felaktig bild av var majoriteten står. Och sedan skjuter de vilt på den! Det är visserligen ett gammalt debattrick att man tillvitar motståndaren åsikter och uppfattningar som vederbörande inte har, och sedan angriper man dessa uppfattningar och åsikter alldeles våldsamt.

Vi har inte nonchalerat det här problemet. Jag hänvisar än en gång till vad som står i utskottsbetänkandet, och jag tycker att man skall fortsätta på den väg som konstitutionsutskottet har angivit för att lösa problemet.

Naturligtvis besvarar jag jakande frågan om jag tror att det är viktigt att allmänheten har förtroende för sina politiker – självklart! Men då får vi ju inte själva hjälpa till med att utså misstro där det inte finns någon grund för detta.

Visst finns det politiker som dummar sig, och det finns politiker som är värda kritik i allra högsta grad, men flertalet politiker är faktiskt hederliga och gör så gott de kan. Sedan kan även detta kritiserats naturligtvis, men det är inte en moralisk fråga utan det är en fråga av annan karaktär.

Karl Erik Olsson har gjort ett uttalande. Ja, det är väl en följd av den allmänna debatten. Men jag föreställer mig att vi i framtiden i en regering måste kunna ha människor med erfarenhet från alla möjliga områden i samhället. Hur skall vi annars kunna få fram en regering som vet någonting, som kan någonting och som representerar någonting? Vi kan väl inte ha en särskild ombudsmannakår som vi skulle specialutbilda för att bli statsråd och absolut fria från alla förmögenheter, helst bostäder väl också. I varje fall borde de inte ha några gårdar.

Jag erinrar mig Platons undervisning rörande det här problemet. Han menade att man skulle uppfostra folk undan för undan till att bli politiker. Först när de var färdigutbildade, i 50-årsåldern, skulle de få börja ägna sig åt politik, och då skulle de stå fria från allting annat. Är det ett utslag av ett slags nyplatonism som vi nu bevittnar?

Talmannen anmälde att Thage G Peterson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 18 INGVAR SVENSSON (kds):

Fru talman! Även jag vill instämma i tacket till kanslipersonalen för dess utomordentliga arbete när det gäller granskningsfrågorna. Fast jag kan inte utlova någon lunch, i alla fall inte under den närmaste tiden.

Det har framförts ett antal värdefulla synpunkter av Birger Hagård, Ylva Annerstedt och Bertil Fiskesjö, och jag skall inte upprepa alltför mycket av vad de har sagt. Men det är några aspekter som jag gärna skulle vilja ta upp i diskussionen här.

Konstitutionsutskottets ordförande nämnde i början pressens betydelse för en god granskning av den politiska verksamheten, och han betonade där mångfaldens betydelse. Jag delar uppfattningen att ett gott samhälle utvecklas, om där finns en mångfald av balanserande maktfunktioner, och dit hör bl.a. KU:s granskning av regeringen.

Vi är ju ofullkomliga människor, och vi lever i ett ofullkomligt samhälle. Därför behöver vi avbalanserade maktfunktioner. Jag tror att i grunden

måste det finnas en balans mellan den verkställande makten, den lagstiftande makten och den dömande makten, och sedan har vi då det offentliga samtalet och pressens och övriga mediers funktion.

Men dess värre är den dömande makten inte särskilt kraftfull som maktbalansfaktor i Sverige, och det är kanske av historiska skäl. KU:s granskningsmakt är mycket viktig, men jag tror att vi behöver flera avbalanserande faktorer, inte minst på den juridiska sidan. Jag passade på, eftersom KU:s ordförande tog upp pressens betydelse, att peka på att vi behöver t.ex. en författningsdomstol för att ytterligare öka mångfalden av maktbalans i samhället.

Fru talman! Här har tidigare diskuterats partipolitisering av granskningsverksamheten. Aktieägandet har varit på tapeten, trots att det är ett särskilt ärende senare under dagen. Jag skall inte alltför djupt gå in på det här ärendet, men låt mig nämna en mycket olycklig effekt som kan uppstå om KU:s granskningsverksamhet bedrivs på ett felaktigt sätt.

Jag menar att Socialdemokraterna har bidragit till ett sådant olyckligt agerande. Medvetet eller omedvetet skapas en mediabild som sätts på regeringen. Den förenklade nidsbild som kan utvecklas är att det enda ett statsråd sysslar med är att sko sig genom aktiespekulationer. Det är mycket olyckligt om den nidsbilden sprids.

En annan typ av nidsbild drabbar ibland oss riksdagsledamöter, t.ex. att vi sitter i kammaren och sover, och när vi är vakna försöker vi höja våra löner. Den typen av förenklade nidsbilder måste vi motverka med all kraft, men dess värre förstärker Socialdemokraterna i den här debatten den förenklade nidsbilden av regeringen som aktiespekulanter.

Jag har förståelse för att det finns ett legitimt taktiskt behov för en opposition, oavsett kulör, att ifrågasätta en regerings trovärdighet, men jag skulle vilja vädja om en viss försiktighet. Nidsbilder kan ju, när de väl har skapats, komma att vidlåda även regeringar av annan kulör.

Fru talman! Det finns flera svårigheter i den granskningsverksamhet som konstitutionsutskottet ägnar sig åt. Polenaffären, som senare kommer att diskuteras här, är ett exempel på att det kan finnas stora svårigheter. Riksdagsledamöter kan genom olika signalsystem, vilka ibland är mycket komplicerade, bidra till situationer som, om de varit möjliga att dokumentera, skulle medföra t.ex. konstitutionell kritik. Statsråd kan medvetet eller omedvetet, direkt eller indirekt, genom sitt agerande påverka utvecklingen i enskilda ärenden. Det finns hypoteser som tyder på att det var vad som hände i Polenaffären.

De informella signalerna är mycket svåra att dokumentera. Om en tanke funnits i en ministers hjärna eller i en industriledares hjärna, och man samtidigt har ett intresse av att inte delge omvärlden denna tanke, kan det bli utomordentligt svårt för t.ex. konstitutionsutskottet att genomföra en analys av läget. Man kan därmed också förhindra att det framförs kritik mot agerandet, eftersom det bara kan anas. Det är lätt att sopa igen spåren om de enbart finns dokumenterade i någons hjärna.

Fru talman! Frågan om författningsutgivning har tidigare varit på tapeten här i debatten. Där finns en hel del att säga. Jag skall inte upprepa alltför mycket av det som sagts. Det måste komma till stånd en skärpning på detta

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens sam-
mansättning och re-
geringsarbetets or-
ganisation m.m.*

område. Vi måste ställa kraftfulla krav på regeringen på den här punkten. Ylva Annerstedt redogjorde för en hel del statistik på området som visade att utvecklingen hade försämrats.

Även vi i riksdagen har ett visst ansvar för sent utkomna författningar, dels genom vår arbetsplanering och arbetsrytm, dels därför att vi tycks vara litet rädda för att ha litet udda tider för ikraftträdandet.

Riksdagsutredningen arbetar med att få en bättre årsrytm för riksdagen, bl.a. genom en omläggning av budgetåret till kalenderår. Om detta kan bli ett faktum kan riksdagen hjälpa till att få en bättre författningsutgivning. Men trycket på regeringen att leva upp till rimliga rättssäkerhetskrav när det gäller författningsutgivningen måste kvarstå med oförminskad styrka. Det är viktigt.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 4 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 19 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Jag begärde ordet för att bemöta Ingvar Svenssons nidbildsresonemang. Han vädjade om att oppositionen skulle lugna sig med hänsyn till att regeringens ställning inte skulle bli för svag i folks ögon. Det är en utomordentligt farlig uppfattning som jag av två skäl inte kan dela.

Det första skälet är att vår parlamentarism förutsätter regering och opposition. Det är viktigt att oppositionen granskar regeringen och debatterar regeringens förslag. Endast på så sätt kan demokratin hållas frisk och levande. Regeringens ställning hos allmänheten får sedan bedömas utifrån regeringens göranden och låtanden.

Regeringen får regera på ett sådant sätt att folk tror på den och tycker om regeringen. Det kan inte vara oppositionens uppgift att lägga åt sidan sin oppositionsroll bara för att regeringen i folks ögon skall få en bättre ställning. Därför är Ingvar Svenssons resonemang utomordentligt farligt i vår parlamentariska demokrati. Detta var det första skälet.

Det andra skälet till att jag reagerade är att det är farligt för demokratins fortbestånd och tron på ett rättssamhälle om inte politikerna och det politiska systemets verksamhet granskas. Vådan av att så inte sker ser vi i det som just nu äger rum i Italien.

Jag har följt den italienska krisen mycket noga. Där sitter nu bakom lås och bom ett stort antal politiker från alla partier, statsråd, tidigare partiledare och folk från näringslivet. Över hundra ledamöter av det italienska parlamentet nämns i utredningar och är föremål för åtal eller åtalsundersökningar.

Jag såg ett TV-program där några italienare från gatan sade: "Vi litade på våra politiker. Vi valde dem därför att vi trodde att de skulle sköta sig och sköta våra angelägenheter på ett vettigt och utmärkt sätt. Men samtidigt har vi inte lagt oss i." Där kom självkritiken.

Det är oerhört viktigt att vi har förtroendemän runt om i landet och människor som intresserar sig för partipolitiskt arbete. Här kommer Ingvar Svenssons tes in i bilden. Det skulle bli förödande om vi inte skulle ha tillgång till den fria debatten och det partipolitiska arbetet – utan några lugnande åtgärder.

Anf. 20 INGVAR SVENSSON (kds) replik:

Fru talman! Jag delar Thage G Petersons inställning när det gäller granskningsfunktionen i ett demokratiskt samhälle. Där har vi inte skilda åsikter. Mitt resonemang om maktbalans byggde helt och hållet på detta synsätt.

Det jag pekade på var att oppositionen inte saknar ansvar för den bild som målas upp i media, fixeringen vid snuttifiering, snedvridenheten när man speglar konflikter, osv. Det är viktigt att man hjälper till att skapa en allsidig bild som är relevant för vad som faktiskt inträffar och vad regeringen ägnar sig åt.

Jag menar att vi både i den politiska debatten och i den allmänna mediadebatten alldeles för litet diskuterar begreppet relevans. Där har oppositionen ett ansvar för vilka bilder som skapas. Där kan man bidra, och man kan också uppträda med en viss försiktighet. Det var detta jag vädjade om.

Anf. 21 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Fru talman! Detta är mitt andra granskningsår i utskottet. Jag har noterat att det har skett en viss kantring i arbetet mot partipolitiska ställningstaganden. Förra året rådde balans, kanske därför att man granskade två regeringar, den avgångna socialdemokratiska regeringen och den nytilträdde borgerliga regeringen. I år har vi granskat den borgerliga regeringens sätt att sköta sitt fögderi, med undantag för granskningen av Allan Larssons roll i Polenaffären.

Socialdemokraterna har blivit aggressiva och gått till överdrift i sitt partipolitiska nit, såsom i ärendet om statsrådets aktieinnehav. De borgerliga ledamöterna är alldeles för överslätande mot de sina när de förtjänar kritik, såsom när regeringen låter bortåt 5 miljarder rinna ner i ett stort svart hål, därför att regeringen inte styrt Sverige i flyktingpolitiskt hänseende sommaren 1992. Ny demokrati har en särskild reservation beträffande flyktingpolitiken och ett särskilt yttrande som avser Birgit Friggebos uttalande om kosoalbaner.

I några ärenden har Ny demokrati fungerat som moderator. Jag tänker då på Polenärendet och aktieinnehavet. Vi har också medverkat till förstärkta skrivningar vad gäller kulturministerns hantering av ägarfrågorna beträffande Sveriges Radio och Näringsdepartementets konsultupphandlingar.

I ett ärende har utskottet varit rörande enigt mot Ny demokrati, och det gäller utnämningsspolitiken. Jag hade på utskottets begäran begränsat min anmälan och begärde således granskning av regeringens utnämningar av verkställande direktörer i statliga aktiebolag. Ett enat utskott kunde med en suck av lättnad konstatera att anmälan inte kunde tas upp till granskning, eftersom utnämningar i statliga aktiebolag inte faller inom KU:s granskningsområde. Det kan förvisso vara sant. Sakförhållandena är dock sådana att regeringen utser kandidater till verkställande direktörsposter, fast den säger att den inte har med saken att göra. Det är principiellt intressant med hänsyn till vissa paragrafer i regeringsformen som regeringen har att följa vid andra utnämningar. Under denna punkt i betänkandet har jag ett särskilt yttrande, eftersom en utebliven granskning inte medger reservation.

Jag har läst igenom äldre granskningsbetänkanden och funnit att moderater och folkpartister varit mycket aktiva granskare av de socialdemokratiska

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens sam-
mansättning och re-
geringsarbetets or-
ganisation m.m.*

regeringarnas utnämningsspolitik. I 1990/91 års granskningsbetänkande finns t.ex. en lång lista på politiska utnämningar som vissa av utskottets nuvarande ledamöter står bakom. Nuvarande försvarsminister Anders Björck angrep frejdigt kompissskap vid utnämningar. Nuvarande kulturminister Birgit Friggebo säger: "att självfallet kommer det för en eventuellt borgerlig regering i höst att vara viktigt att se till att man har skickliga verkschefer. Det ska genomföras ett omfattande förnyelsearbete, och då måste det finnas duktiga verkschefer".

Det var då det. Nu har de borgerliga partierna bildat regering och anammat den socialdemokratiska utnämningsspolitiken, och då har de borgerliga ledamöterna helt förlorat sitt klös. Man kunde i utskottet t.o.m. göra sig litet lustig över mina granskningsambitioner. De kanske var väl ambitiösa, men när jag på utskottets begäran snävade in min anmälan och lyfte fram ett principiellt intressant problem avstyrdes granskningen. Mig veterligt har utskottet ofta studerat underhandskontakter som statsråd haft, men i detta fall var det inte aktuellt. Om utskottet hade haft ett ärligt uppsåt i sitt avslag skulle utskottet ha tagit ett utskottsinitiativ och lämnat ärendet till Riksdagens revisorer för en generell granskning. Men så skedde inte, eftersom det sedan oktober 1991 uppenbarligen finns ett oheligt brödraskap mellan samtliga partier utom Ny demokrati när det gäller hur regeringens utnämningssmakt används.

Inom en snar framtid följer bolagiseringen av Domänverket, Televerket och SJ. Skall de företagen månne också bli ställen där man gömmer undan omöjliga kompisar på feta tjänster med fallskärmsavtal?

Konstitutionsutskottet är det högsta revisionsorganet över regeringen. Den kontroll som sker är viktig och förutsätter öppenhet – också sådan öppenhet att departementen lämnar de uppgifter som KU begär. I år tredskades Näringsdepartementet.

Det finns också material hos regeringen som KU inte har granskat, nämligen de hemliga protokollen. Det gjorde man på 70-talet och en bit in på 80-talet, men sedan försvann den granskningen av någon för mig okänd anledning. Jag aktualiserar härmed ett nygammalt objekt för granskning. Förhoppningsvis kan det bli tid till detta om regeringen tar fram regler för statsrådets aktieförvaltning så att vi slipper en ny långkörare om aktieinnehav.

Herr talman! Jag yrkar på godkännande av utskottets anmälan i granskningsbetänkandet utom i de avsnitt som rör flyktingpolitiken, närmare bestämt avsnitt 12 a. Vad beträffar detta avsnitt yrkar jag bifall till Ny demokratis reservation nr 5.

Anf. 22 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Det har flera gånger i den politiska debatten anförts från företrädare för Vänsterpartiet att den enda vägens politik har misslyckats och att svenska folket har fått nog av den här regeringen. Sådana uttalanden grundar sig emellertid på den politik som regeringen har fört och som ju oftast har ett stöd i riksdagen. Självklart ingår den typ av tjänsteutövning och handläggning som regeringen utför i den bild som vi också har av regeringen. Men enbart på grund av de konstitutionella svagheter som vi kritiserar regeringen för kan vi inte driva något krav på regeringens avgång.

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens sam-
mansättning och re-
geringsarbetets or-
ganisation m.m.*

Jag tycker för min del att det kanske kan vara på sin plats, såsom ny ledamot av KU, att något reflektera över den politiska miljö i vilken regeringen och riksdagen har att utöva sin makt. Det finns kanske en viss risk för hemmablindhet när det gäller maktförhållandena i samhället.

Den tredje statsmakten, massmedia, spelar givetvis en viktig roll som maktfaktor i politiken och som granskare av riksdag och regering. Det är så vi också vill ha det. För ett av våra ärenden, Polenärendet, har pressen spelat en viktig roll för att frågan skulle "komma upp på bordet". I samtliga de tre anmälningar som ligger till grund för KU:s arbete i Polenärendet hänvisas det till massmedia. Media är utgångspunkten.

Under utredningens gång har det blivit alltmer tydligt att åtminstone ett av de företag som känner sig drabbat av den förra regeringens beslut har spelat en viktig roll för pressens initiativ. Påståendena i pressen har senare också visat sig ha en relativt svag grund.

Jag tycker för min del att det är naturligt att företag – både stora och små – försöker utveckla makt över samhällsutvecklingen. Vi påminnes mycket kraftigt om detta i september 1992 då de stora utflödena av valuta mer eller mindre lamslog det politiska livet. Var det bara så att aktörer med stora kapitaltillgångar förde ut valuta ur landet för att säkra värdet av sina tillgångar eller var det i själva verket en utförsel för att framtvunga en annan politik än den som riksdag och regering utformat?

I de finska TV-nyheterna framträdde för en tid sedan en anonym s.k. mediakonsult. Han påstår sig år 1991 i samarbete med finska storföretag ha arrangerat en mediakampanj mot den finska regeringen och mot den finska marken för att framtvunga en devalvering. Den framtvingades också den 14 november 1991.

Jag menar att det borde ha funnits anledning för KU att fråga sig vad som låg bakom valutaoutflödena i Sverige och i vilken politisk miljö som krisuppgörelserna i september fattades. Hur mycket gick svenska media i storföretagens och finansintressenas ledband? Vilka förutsättningar skapades för regeringens maktutövning? KU borde också ha kunnat fråga sig om det är rimligt med uppgörelser av det slag som genomfördes i september 1992. Är det rimligt att partiledare med snabba förhandlingar under några timmar eller några nätter snabbtredere och föreslår en politikomläggning i den omfattning som det här var fråga om? Är det rimligt ur konstitutionell synpunkt att regeringen i ett snabbt ingånget avtal med ett oppositionsparti låser en stor del av riksdagsarbetet? Kan ett sådant avtal med darrigt beslutsunderlag över huvud taget väntas hålla vid en närmare granskning? I praktiken har nu krisuppgörelserna mellan regeringen och Socialdemokraterna fallit sönder.

Det känns litet märkligt att konstitutionsutskottet inte förmått granska regeringens utövningen i det här avseendet. Det vore verkligen synd om uppgörelser över blockgränserna av det här slaget på något sätt skulle stå utanför möjligheterna till KU-granskning. Jag tror inte att en sådan ordning skulle stärka riksdagens anseende. Över huvud taget stärks inte förtroendet för vare sig konstitutionsutskottet eller riksdagen om konsensuspolitik blir något som man avhåller sig från att granska.

Det är också anmärkningsvärt att EG-frågan i stort sett lyser med sin frånvaro i det här betänkandet. Vi kan fundera över vad det beror på. Ur konsti-

tutionell synpunkt finns det givetvis många frågor att ställa. Tredje vice talman Bertil Fiskesjö har något berört den här problemställningen. Det har också ställts frågor ifrån konstitutionsutskottet i samband med EES-propositionen i höstas. En utfrågning av en del av Grundlagsutredningens folk genomfördes i augusti.

EG-medlemskapet kommer emellertid enligt min mening att innebära högst påtagliga förändringar av hur man bereder beslut om lagar och förordningar. Har t.ex. regeringen ansträngt sig tillräckligt för att det svenska samhällslivet i hela dess bredd på något sätt skall komma med i den beredningsprocess av lagar och förordningar som EES-avtalet och EG-medlemskapet senare kommer att medföra?

Det är en beredningsprocess som i hög grad kännetecknas av hemlighetsmakeri och lobbyism från kapitalstarka intressen i Europa.

Vi vet nu att t.ex. LRF medverkar i EG-förhandlingar. Vilka andra intressen kommer att få detta privilegium? På vilka grunder sker urval av intresseorganisationer och företag i dessa sammanhang? Vilken insyn kommer de att få i EG-kommissionens expertkommitté? Jag tycker det borde ligga i konstitutionsutskottets eget intresse att klarlägga dessa fundamentala frågor. Man får säkert anledning att återkomma till dessa frågeställningar.

Att det finns makt också utanför detta hus och utanför regeringskansliet har vi också påmint om av problemen med vissa regeringsledamöters stora aktieinnehav. En stor del av konstitutionsutskottets granskning detta år och förra året har fått ägnas åt detta problem med rika och mäktiga människor som kan sitta på två stolar samtidigt. Hur det har påverkat förtroendet för politikerna kan vi kanske återkomma till senare i debatten, men det har redan berörts rätt grundligt. Jag tror inte man kan underskatta den problematik som dessa stora förmögensinnehav innebär.

Jag skall slutligen, herr talman, bara beröra ett problem i denna omgång som har att göra med makten över utvecklingen av infrastrukturen. Det gäller utseende av ledamöter i Vägverkets styrelse.

Riksdagen har flerdagiga gånger uttalat sig om de övergripande målen för trafikpolitiken. I 1988 års trafikpolitiska beslut slogs fast att miljöhänsyn och hushållning med naturresurser var viktiga övergripande mål för infrastrukturpolitiken. Både Boverkets och Riksdagens revisorer har markerat att Vägverket och de andra trafikverken har haft problem med att uppfylla dessa mål. Från många håll i landet kommer också en ihållande kritik mot den miljöförstöring som vissa typer av infrastruktursatsningar medför.

I Dagens Nyheter av i dag uppmanas vi av en känd professor i transportekonomi att ta fasta på de miljömål som riksdagen har varit enig om.

När regeringen den 27 februari i fjol utsåg styrelse i Vägverket blev den styrelsen snarast en företrädare för transportmedelsindustri och transportörer än miljöintressen. Miljöintressena blev något bättre representerade av den påfyllning av styrelsen som gjordes den 25 juni, men i huvudsak kvarstår den här obalansen. Jag tror inte att det nya Vägverkets styrelse kan bli något kraftfullt instrument för att uppfylla de miljömål som riksdagen har lagt fast för trafikpolitiken.

Jag har i en meningsyttring velat markera detta, och jag vill redan nu, herr talman, yrka bifall till min meningsyttring vad gäller statsrådets förmögen-

hetsinnehav och jäv, vid avsnittet 10 a, och när det gäller regeringens handläggning av Europainformationen vid avsnittet 16 c. Jag återkommer till de frågorna senare i debatten.

Anf. 23 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! Ett av de ärenden som utskottet haft anledning att ta upp till granskning var de av regeringen och departementen upphandlade konsultuppgifter. Under 1992 utgjorde kostnaden för dessa tillhoppa 64 miljoner kronor.

Ett av dessa konsultuppgifter upphandlades inom Näringsdepartementet och gick till J K L Information AB, ett företag som, exempelvis, har gjort tjänster åt ett antal kommuner, bland dem också det moderatledda Helsingborgs kommun i dess privatiseringskampanj. Den aktuella upphandlingen gällde olika tjänster inom kommunikationsområdet i samband med privatiseringsarbetet. Den gjordes till en kostnad av nästan 600 000 kr.

Det i sammanhanget anmärkningsvärda är det sätt på vilket upphandlingen gick till. Med hänsyn till beloppets storlek borde ett formaliserat anbudsförfarande ha skett. I stället togs vissa underhandskontakter med några tänkbara uppdragstagare. De kan inte anses fylla de krav som uppställts i upphandlingsförfordningen och Riksrevisionsverkets föreskrifter.

Enligt upphandlingsförfordningen skall upphandling ske genom sluten upphandling, förhandlingupphandling eller s.k. direktupphandling.

Sluten upphandling sker genom infordrande, prövning och antagande av anbud utan förhandling med anbudsgivare.

Förhandlingsupphandling sker genom infordrande, prövning och antagande av anbud, varvid beslutet föregås av förhandling med anbudsgivare.

Direktupphandling sker genom köp eller beställning utan infordrande av anbud i särskild ordning.

Enligt förordningen skall myndigheten vid varje upphandling välja den form som bedöms lämplig med hänsyn till kravet på affärsmässighet.

Förhandlingsupphandling får användas, som det heter, då det klart framgår att affärsmässigt godtagbara villkor inte kan erhållas med sluten upphandling. Förhandlingar får inte föras förrän anbud infordrats, ingetts och anbudstiden gått ut.

Direktupphandling får användas då det är fråga om mindre belopp, eller om de andra upphandlingsformerna skulle kunna kosta för mycket med hänsyn till upphandlingens storlek, eller om det är fråga om brådskande fall eller då synnerliga skäl föreligger.

I det här aktuella fallet har, trots beloppets storlek, inte ett formaliserat anbudsförfarande skett. Man har tagit några underhandskontakter med andra tänkbara uppdragstagare, men i former som inte uppfyllt de krav som ställs enligt gällande bestämmelser.

Mot denna bakgrund uttrycker ett enhälligt konstitutionsutskott kritik för handläggningen inom Näringsdepartementet. Med hänsyn till storleken på uppdraget borde en förfrågan ha gått även till andra eventuella uppdragstagare för att konkurrensen skall anses tillfredsställande och för att kraven på affärsmässighet och objektiv behandling skall vara tillgodosedda.

Vidare påpekar utskottet att detta borde ha inneburit att Näringsdeparte-

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens sam-
mansättning och re-
geringsarbetets or-
ganisation m.m.*

mentet hade upprättat ett skriftligt förfrågningsunderlag, så att även inte tillfrågade intressenter hade haft möjlighet att få del av underlaget och lämna anbud.

Utskottet understryker i sitt betänkande också vikten av att allt av betydelse som förekommit i ett upphandlingsärendet dokumenteras väl. Så har inte skett. Anteckning har inte gjorts i acceptabel omfattning. Det har inte förts anteckning om vad som förekom i samtal med andra företag.

Det förtjänar också påpekas att det har varit svårt att få fram uppgifter från departementet. Vid upprepade tillfällen har konstitutionsutskottet begärt svar på ett antal i sammanhanget relevanta frågor utan att tillräckligt nöjaktiga besked kunnat ges.

Det har alltså varit svårt att få fram uppgift på exempelvis vilka som äger det aktuella företaget. Det har varit svårt att få fram närmare uppgifter om anbudsförfarandet och en precisering av uppdragen.

Man kan ställa sig frågan varför det har tagit sådan tid. Det kan man ha olika uppfattning om, men uppenbart är att det inom departementet funnits ett motstånd mot att ge besked till riksdagens granskningsutskott, konstitutionsutskottet, på de frågor som har ställts.

Herr talman! Jag vill påpeka att utskottet varit enhälligt i sin bedömning. Jag noterar detta med tillfredsställelse.

Med hänsyn till uppgiftens art skulle man kunna ställa sig frågan varför inte departementet anställde någon eller några för att utföra de begärda tjänsterna. Av en uppdragsformulering framgår att uppdraget skulle motsvara en heltidstjänst under viss tid, och att en viss namngiven person skulle svara för minst två tredjedelar av detta arbete.

Nu valde man i stället upphandlingsformen. Då är det nödvändigt att gällande bestämmelser följs.

Jag vill än en gång uttrycka min tillfredsställelse över att det gick att få fram ett enhälligt beslut i utskottet vid bedömningen av detta fall.

Anf. 24 BENGTO-OLA RYTTAR (s):

Herr talman! Hösten 1992 beställde riksdagen ett ROT-program av regeringen. Det uppfattades så här i huset, och det uppfattades så i omvärlden, inte minst av byggbranschen. Men när budgetpropositionen framlades kom regeringen i stället med ett avvecklingsprogram när det gällde ROT.

Detta anmälde jag till konstitutionsutskottet i januari. Varför? Jo, först och främst fanns det naturligtvis väldigt starka sakliga skäl för att sätta ett rejält ROT-program i sjön med tanke på den arbetslöshet som finns och fanns i byggbranschen.

Vidare hade jag också den uppfattningen att det är regeringens sak att verkställa de meningar som riksdagen har gett den till känna.

Nu har riksdagen ändå, på egen hand, utformat ett ROT-program. Det är inte idealiskt. Det är inte så bra som det borde vara, men det är ändå ett ROT-program. Så i praktiken har riksdagen hävdad sin ställning gentemot regeringen. Men jag tycker ändå att det hade varit på sin plats att konstitutionsutskottet också hade understrukit vikten av att regeringen följer de beslut som fattas här i kammaren. Det är ett anständighetskrav, skulle jag vilja säga.

Anf. 25 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Statsrådets innehav av värdepapper har redan berörts i debatten, men alltså finns det konstitutionella aspekter som ytterligare behövs beröras.

Den granskning som har genomförts i år kan väl sägas vara en uppföljning av tidigare års granskning på detta område. Faktiskt har konstitutionsutskottet under de senaste 15 åren med jämna mellanrum lagt ned ett omfattande granskningsarbete beträffande statsråds innehav av värdepapper och de problem som därmed kan uppstå vid utövningen av regeringsmakten.

Jag är ganska övertygad om att vi ifrån konstitutionsutskottets sida kommer att fortsätta detta granskningsarbete. Vi måste ju se vad regeringen kommer att göra av de olika förslag som nu redovisas i konstitutionsutskottets betänkande.

Precis som tidigare har sagts redovisade utskottet vid 1983/84 års riksmöte gällande praxis för statsråds förmögenhetsinnehav. Vikten av att hävda statsrådstjänstens integritet och betydelsen av att iakta jävsbestämmelserna betonades då i konstitutionsutskottets betänkande. 1978/79 slog KU med skärpa fast statsministerns ansvar för att statsråden uppfyller kraven i 6 kap. 9 § andra stycket i regeringsformen.

Herr talman! Till det sistnämnda skall jag återkomma, eftersom det måste tillmätas särskild betydelse vid en konstitutionell granskning av hithörande frågor.

Den granskning som utskottet nu genomfört om statsråds innehav av värdepapper och därmed sammanhängande komplikationer i regeringsarbetet är utan tvivel en av de viktigaste som gjorts på det här området. Frågan har kommit att ställas på sin spets genom att Sverige i dag har den aktietätaste regeringen någonsin i modern tid.

Utskottets arbete har förvisso tagit lång tid, men också satt tydliga spår i regeringsarbetet. Det visar hur nödvändig och viktig debatten om statsråds aktieinnehav varit, inte minst med tanke på de många jävsliknande situationer som bevisligen uppstår i samband med regeringsbesluten och vid förberedelse av dessa.

Den omfattande samhällsdebatt som KU:s granskning av statsrådets aktie- och förmögenhetsinnehav redan initierat har faktiskt haft det goda med sig att Carl Bildts regering börjat få upp ögonen för problemen. Först försökte man sopa problemen under mattan. Det är först i efterhand som Carl Bildt, om än motvilligt, medgivit att statsrådets aktieinnehav är till förfång för regeringsarbetet och att ständigt jävsliknande situationer uppstår.

Sett mot den bakgrunden ter sig majoritetens skrivningar i betänkandet som mycket märkliga. Man tvingas konstatera att problem i regeringsarbetet kan följa av att statsråd innehar stora poster av värdepapper. Därefter nöjer man sig med att ange vissa vägar för hur dessa frågor skall lösas för framtiden, men man vägrar att ta ställning till granskningsärendets konstitutionella kärnfrågor.

I majoritetens skrivningar varken ställs eller besvaras frågan om statsmi-

Granskning av
regeringen

Statsrådets innehav
av värdepapper,
jäv m.m.

nistern tog för lättvindigt på sin uppgift som regeringsbildare. Majoriteten avstår från att besvara frågan om statsråden uppfyller kraven i 6 kap. 9 § i regeringsformen. Majoriteten avstår från att besvara frågan om statsråden till följd av sina personliga ekonomiska intressen iakttagit den försiktighet som varit påkallad i jävsfrågan. Det är mycket komprometterande, enligt min mening, att utskottsmajoriteten avstått från att besvara dessa frågor i sina skrivningar.

Vid regeringsbildningen åligger det ju statsministern att försäkra sig om att de blivande statsråden verkligen uppfyller de krav som ställs i 6 kap. 9 § i regeringsformen. Statsministerns ansvar är detsamma oavsett om det rör sig om en enpartiregering eller om det är fråga om en koalitionsregering. Detta insåg inte Carl Bildt när han bildade sin regering. Utfrågningarna visar att Carl Bildt inte fullt ut var medveten om detta sitt ansvar när han bildade sin regering. Vår granskning har klart visat att Carl Bildt tog alltför lätt på sin uppgift som regeringsbildare. Statsministern kan naturligtvis inte undgå allvarlig kritik för att ha brustit i dessa avseenden.

Carl Bildt brast också i omsorg när han utsåg Per Westerberg och Ulf Dinkel Spiel till statsråd för närings- och handelspolitiska frågor. Han borde ha kunnat förutse, just med anledning av deras stora aktieinnehav, att de skulle tvingas avstå från att delta i ett stort antal regeringsärenden på grund av jäv och osäkerhet om jäv. Carl Bildt måste ha insett att såväl Per Westerberg som Ulf Dinkel Spiel i hög grad också riskerade att behöva delta i beslut gällande bolag där de samtidigt hade intressebindningar. Vid utskottets granskning har det framkommit att sådana olyckor också inträffat i flera fall. Sådana olyckor får alltid negativa konsekvenser när de blir kända. Allmänhetens förtroende för statsråden och deras ämbeten skadas. Blotta misstanken att statsråd inte kan hålla isär egna ekonomiska intressen från landets intresse, som de är satta att tjäna, är allvarlig. En sådan situation står faktiskt inte i samklang med 6 kap. 9 § regeringsformen, vars syfte just är att värna om statsrådets integritet.

Genom utskottets granskning är det fullt klarlagt att regeringens arbete försvåras av några statsråds stora aktieinnehav. Det påverkar beredningsarbetet inom regeringskansliet menligt, vilket inte är bra; i näringsministerns fall t.ex. är det inte bra för svensk industri och svenska näringar.

Detta borde ha stått klart för Carl Bildt när han utsåg Per Westerberg till industriminister. Folket måste kunna lita på att ett statsråd alltid med oväld handlägger varje ärende. Det får inte finnas minsta tillstymmelse till hänsyn till privata intressen. Jag tror därför att det är utomordentligt svårt för statsråd att ha en aktieportfölj av betydelse. Detta gäller särskilt närings- och utrikeshandelsministern, som varit föremål för granskning, men kan naturligtvis gälla fler ministrar i Carl Bildts regering. Vi har kommit fram till att Per Westerberg och Ulf Dinkel Spiel till följd av sina personliga intressen i vissa företag inte iakttagit den försiktighet som varit påkallad i jävsfrågan. Därför kan inte heller dessa båda statsråd undgå kritik i detta avseende.

När det gäller jävsfrågan framgår det tydligt vid granskningen att framför allt näringsministern mycket dåligt satt sig in i de regler som gäller. Han har vid utfrågningarna gjort gällande att det ur jävssynpunkt går att göra skillnad mellan s.k. rutinärenden och andra ärenden. Detta är inte korrekt. Jäv är

jäv, även om det rör ett ärende av rutinkaraktär. Det borde naturligtvis näringsministern veta. Även om ett ärende inom regeringen handläggs enligt fastställd praxis bör inte statsrådet delta i handläggningen. Det har Per Westerberg gjort. Näringsministern skulle nog må bra av att självmant göra ett besök hos regeringens särskilt inrättade myndighet, Etikkommittén, för hörande frågor.

När det gäller framtiden och vad som behöver göras för att förhindra att dagens problem uppstår i regeringsarbetet på grund av statsrådets stora aktieinnehav är vi ganska samstämmiga i utskottet. Vi är överens om att något generellt förbud för statsråd att inneha aktier eller annan egendom inte bör utfärdas. I den socialdemokratiska reservationen görs dock på denna punkt en klar och viktig markering. Vi slår fast att vissa statsrådsposter har en sådan karaktär att ett aktieäggande inte är förenligt med uppdraget. Bakom det ställningstagandet finns ett gediget sakmaterial, som bl.a. bygger på tidigare regeringsbildares erfarenheter på grund av deras långvariga regeringsarbete.

Mycket talar för att t.ex. förvaltningslagens regler, som regeringen tillämpar men inte lyder under, inte är tillräckligt långtgående i det här avseendet. Etikkommitténs ordförande, f.d. justitierådet Bengt Hult, var inne på liknande tankegångar när han besvarade frågor inför utskottet.

För framtiden bör det vara regel att statsråd överlämnar sina aktier till en oberoende extern förvaltning. Att i detta sammanhang överlämna värdepapperen till en förvaltare med vilken statsrådet har ekonomiska intressebindningar eller nära familjeband anser vi vara klart olämpligt.

Utskottet har tagit del av de regler för extern förvaltning av regeringsledamöters förmögenheter i form av s.k. blind trust som förekommer i bl.a. Canada och USA. Vi föreslår att regeringen skyndsamt utreder om ett system med blind trust kan införas i Sverige. Ett sådant system skulle lösa de problem och jävliksnande situationer som i dag ständigt uppstår i regeringsarbetet så långt vi kan se. När det gäller redovisningar av olika intressebindningar o.d. kan det finnas skäl att studera de norska reglerna, förutom dem som gäller i Canada och USA.

Herr talman! Sakligt sett kan man inte komma till någon annan ståndpunkt än att statsminister Carl Bildt tagit för lätt på sin uppgift som regeringsbildare. Han har helt enkelt inte levt upp till sitt ansvar för att statsråden uppfyller kraven i 6 kap. 9 § andra stycket i regeringsformen. För detta riktar vi allvarlig konstitutionell kritik mot statsminister Carl Bildt.

Anf. 26 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Den granskning som genomförts när det gäller stora aktieinnehav hos flera av statsråden har lett till en insikt om att det funnits komplikationer i regeringsarbetet och att regeringsarbetet har störts av dessa förhållanden. I ett stort antal fall har statsråd, för att undvika risk för jäv, ansett det nödvändigt att avstå från att delta i beslut. Från den 5 oktober 1991 till den 28 januari 1993 rör det sig om 501 fall. Ändå är vi inte säkra på att ha hittat alla fall. Det rör sig om i storleksordningen 100 ärenden per minister.

För att i tid kunna upptäcka risken för jävssituationer har man i regeringen tvingats upprätta en omfattande byråkratisk procedur för kontroll av vilka

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Statsrådets innehav
av värdepapper,
jäv m.m.*

regeringsärenden som är på gång och vilka ministrar som eventuellt har aktier.

Man har också tvingats inrätta en särskild etikkommitté. Den har i uppgift att ge statsråden riktlinjer som statsråden skall följa i förvaltningen av sina förmögenheter. Enligt min bedömning har förtroendet för regeringen rubbats på grund av de stora aktieinnehav som en del statsråd har.

Det är i huvudsak tre lagrum i grundlagen som reglerar dessa förhållanden: förvaltningslagens regler om jäv, 6 kap. 9 § regeringsformen och insiderlagen.

Stora förmögenhetsinnehav och särskilt stora aktieinnehav kan vara förknippade med makt över företagsstyrelser och företagsinvesteringar och därmed över delar av samhällsutvecklingen.

Ett relativt litet skikt människor i vårt land kontrollerar större privata aktieposter och har därigenom en makt över samhällsutvecklingen som människor med små eller inga förmögenheter inte har. När en stor aktieägare blir statsråd tillförs den här aktieägaren ytterligare en maktposition.

Om förvaltningen av en aktieförmögenhet kräver sådan tid att förvaltningen inte kan vara en fritidssyssla utan inskränker statsrådets arbetstid och engagemang i regeringsuppdraget menar vi att det uppenbart inte är förenligt med 6 kap. 9 § regeringsformen.

Vid granskningen av regeringen har vi inte funnit att den här förvaltningen har tagit sådan tid att man kommit i konflikt med regeringsformen just på den här punkten. Däremot kan man i allmänhet ha kommit i en sådan konflikt att förtroendet rubbats.

För att undvika att förtroendet för ett statsråd rubbas eller att vederbörandes opartiskhet ifrågasätts och regeringsarbetet försvåras bör det vara en huvudregel att aktieinnehav eller andra värdehandlingar som har direkt bindning till ett eller flera enskilda företag helt enkelt avyttras innan statsrådet tillträder på sin post.

Den här åtgärden bör enligt vår mening också gälla närstående – hustru resp. make och barn.

Mindre aktieinnehav medför givetvis ett mindre hot för ett rubbat förtroende. Var gränsen för ett mindre aktieinnehav skall dras får bestämmas från fall till fall. En lämplig gräns skulle kunna vara i storleksordningen ett eller ett par basbelopp.

Om regeringen vill undvika gränsdragningsproblematiken och vara säker på att opartiskheten inte ifrågasätts bör givetvis också små aktieposter avyttras. Det torde vara en mindre uppoffring att avyttra ett mindre aktieinnehav än ett stort aktieinnehav.

Den här beskrivna ordningen kan i framtiden naturligtvis komma att ersättas av någon form av extern förvaltning – s.k. blind trust, som vi tidigare varit inne på i debatten. Det innebär att statsråd och närstående inte har insyn i hur förmögenheten förvaltas. Med den förvaltningsform som regeringen för närvarande har finns det en sådan insyn. Ännu har vi inte sett någon utredning som visar att det är möjligt att genomföra s.k. blind trust i Sverige. Jag menar att man skyndsamt bör genomföra en sådan utredning. Det har för övrigt vi i Vänsterpartiet motionerat om här i riksdagen.

Statsrådets förmögenhetsförhållanden och ekonomiska intressen bör i öv-

rigt registreras vid inträde i regeringen. Därefter bör man också registrera de förändringar som inträffar. Registreringen skall givetvis också gälla närstående.

För statsråden bör också innehav av andra uppdrag och t.ex. pensionsutfästelser från tidigare verksamhet registreras.

Jag instämmer i huvudsak i den kritik som Kurt Ove Johansson riktade mot regeringen och som finns formulerad i reservation 1.

Emellertid har jag en meningsyttring, där jag föredragit en annan formulering. Jag vill inte skilja på de olika statsrådets ställning när det gäller aktieinnehav. Jag tycker att det borde vara rimligt att samtliga statsråd valde att förvalta sina förmögenheter i en s.k. blind trust. Till dess att vi har uppnått en sådan ordning bör innehaven kunna avyttras.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till min meningsyttring vad gäller punkten 10 a.

Anf. 27 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Debattordningen blir litet lustig. Frågan om statsråds aktieinnehav och värdepapper har vi ju behandlat i ett flertal olika replikomgångar redan under den första punkten. Därför kan jag fatta mig relativt kort nu.

Vad vi här debatterar är självfallet i vilken utsträckning statsråden har levt upp till vad som sägs i 6 kap. 9 § andra stycket regeringsformen – att statsråd inte får inneha uppdrag eller ägna sig åt verksamhet som kan rubba förtroendet för dem. Det är alltså statsrådets integritet som det är fråga om.

Här har alltså tagits upp ett enda problem, nämligen i vilken utsträckning statsråd är innehavare av värdepapper eller äger aktier. Men naturligtvis kan också många andra problem uppstå som kan försätta statsråd i konfliktsituationer.

Man kan ha starka intressen genom att vara lierad med en organisation av något slag. Det kan finnas pensionsutfästelser med i bilden. Kort sagt: Det finns en rad olika områden som kan göra att statsrådets integritet kan ifrågasättas, och det får naturligtvis icke ske.

Här har emellertid det hela, som sagt, koncentrerats till aktieinnehavet – ett av problemområdena i det här sammanhanget. Från socialdemokratisk sida har man försökt göra att stort nummer av detta.

Men för att ge saker och ting de rätta proportionerna kan följande sägas. Den socialdemokratiska oppositionen vill inte att det slås fast att det på något sätt skulle vara diskriminerande att äga delar av svensk industri och att inneha värdepapper. I stället gäller det ju att förhindra att misstanke uppstår om att något statsråd skulle agera i egen sak.

Under perioden den 5 oktober 1991–den 22 januari 1993 har det förekommit 20 392 regeringsärenden. Näringsminister Per Westerberg har avstått i 94, Ulf Dinkelspiel i 72 och Mats Odell i 1 fall. Statsministern har avstått i 100 fall. Då måste väl statsministern vara en riktig hejare när det gäller aktieinnehav. Statsministern har redovisat att han äger 66 Nobelaktier och att hans son vid dennes födelse fick 10 aktier i Investor. Detta kan förvisso knappast vara av en sådan omfattning att det på något sätt skulle ens verka diskriminerande.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Statsrådets innehav
av värdepapper,
jäv m.m.*

När det gäller de statsråd som det här är fråga om och som har litet större innehav – Per Westerberg, Ulf Dinkelspiel och Margaretha af Ugglas – kan det sägas att de har lämnat över sitt aktieinnehav till extern förvaltning. Därmed kan de inte på något sätt själva påverka någonting när det gäller dessa papper.

Mot denna bakgrund ter sig naturligtvis den socialdemokratiska reservationen minst sagt märklig. Det är en sak att den här problemställningen aktualiseras. Det är bra att så sker. Men sedan närmar man sig vad som i den tidigare debatten kallats för personföljelse. Det gäller då Per Westerberg och Ulf Dinkelspiel.

Det sägs att Carl Bildt skulle ha tagit för lätt på sin uppgift när han utsåg Per Westerberg till näringsminister – inte till industriminister, en felsägning som Kurt Ove Johansson råkade göra – och Ulf Dinkelspiel till utrikeshandelsminister.

Det är naturligtvis alldeles uppåt väggarna när Socialdemokraterna agerar på ett sådant sätt. Det är ett misstänkliggörande, som vi har kommit fram till förut. Det är ett försök att bygga upp en mytbildning, som inte är acceptabel. Det hör dessutom till saken att de ärenden där man skulle ha kunnat ifrågasätta Per Westerbergs integritet, till största delen inte handläggs inom hans departement utan inom andra departement, kanske i första hand Finansdepartementet.

När man från socialdemokratisk sida försöker göra gällande att majoriteten skulle vara ointresserad av denna problematik, gör man sig naturligtvis skyldig till ett helt felaktigt påstående.

Majoriteten säger klart och tydligt i det betänkande som vi nu debatterar att det är "lämpligt att regler utformas för hanteringen av jävsfrågor i regeringsärenden som riktar sig direkt till regeringen". Vidare kan man tänka sig att sätta upp en beloppsgräns som reglerar själva deltagandet. Man konstaterar dock att jävssituationen aldrig helt kan förebyggas. Därför säger majoriteten också att bestämmelserna bör ses över och blind trust införas, av den typ som finns i Canada och USA. Norge nämns också som ett intressant land, där man har försökt komma till rätta med problemen. Man stryker också under att andra intressebindningar kan komma in i sammanhanget och att det gäller att försöka värja sig emot dem.

Kort sagt vill jag konstatera att Socialdemokraterna i den här reservationen har gått till stora överdrifter. Man kan säga att det är bra att frågan har kommit upp, men det finns också all anledning för oss att se till att det inte blir några överdrifter när det gäller resonemang av den här typen.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Anf. 28 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Birger Hagårds anförande visar än en gång hur enormt lätt regeringspartierna tar på problematiken i den här viktiga frågan.

Jag reste i mitt inledningsanförande tre frågor som utskottsmajoriteten har vägrat att över huvud taget gå in på. Det är tre viktiga konstitutionella frågor, som det hade varit rimligt att KU som granskningsutskott hade tagit tag i. Vi har gjort det i den socialdemokratiska reservationen. Utskottsmajo-

riteten har egentligen bara nöjt sig med att försöka skriva saker som skulle kunna få betydelse för de här frågorna i framtiden.

Man har alltså vägrat att gå in och pröva det konstitutionellt viktiga, t.ex. statsministerns ansvar för att statsråden verkligen lever upp till 6 kap. 9 § andra stycket i regeringsformen när han bildar regering.

Jag hävdar med bestämdhet att Carl Bildt, när han bildade regering, inte insåg det ansvar som han hade som regeringsbildare. Det framgick så tydligt vid de utfrågningar som vi hade med Carl Bildt inför konstitutionsutskottet att det förhöll sig på det sättet. Carl Bildt sade helt enkelt att ansvaret i det avseendet också till viss del skulle vila på de partiledare vars partier ingår i den nuvarande koalitionsregeringen. Jag hävdar att det inte finns något stöd för detta i regeringsformen, som är fullständigt klar på den punkten. Det är alltså statsministern som vid regeringsbildningen har ansvaret för att statsråden verkligen svarar emot 6 kap. 9 § i regeringsformen. Detta kommer Birger Hagård inte ifrån.

Sedan försöker Birger Hagård förlöjliga den socialdemokratiska reservationen genom att säga att statsministern ju bara har något hundratal aktier. Men det som är intressant är att statsministern trots detta har avstått från att delta i 100 beslut. Det visar bara hur ogenomtänkt frågan om aktieinnehav varit när Carl Bildt har försökt tackla den.

Anf. 29 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Kurt Ove Johanssons position blir inte starkare därför att han upprepar sig. Jag konstaterar än en gång att statsministern självfallet har det konstitutionella ansvaret för att bilda regering. Varken Carl Bildt eller någon annan har ett endaste ögonblick försökt att förneka detta. Däremot fastslog han vid en utfrågning att han naturligtvis konsulterar de andra partiledarna i en koalitionsregering. Men inget tvivel skall råda om att det konstitutionella ansvaret ligger hos statsministern – det är helt givet.

Det kan också konstateras att inte någon regering tidigare har tagit fasta på den här problematiken så som den nuvarande regeringen har gjort. Denna regering har satt till en särskild etikkommitté. De statsråd som har ett aktieinnehav har deponerat detta för extern förvaltning. Man har från början varit klart medveten om de problem som kunnat uppstå.

Att statsministern har avstått från att delta i olika ärenden beror på att man nu vill ha helt klarlagt vilka regler som skall finnas för framtiden. Det finns inga särskilda regler i dagsläget, utan det är förvaltningslagens regler för jäv och insiderlagen som man har att falla tillbaka på i det här sammanhanget. Det är angeläget, precis som har sagts i utskottets betänkande, att få fram nya regler för framtiden. Men inte någon regering har tidigare tagit fasta på den här problematiken så som den nuvarande regeringen har gjort.

Det har tidigare funnits flera regeringar där personer har haft rätt stora aktieinnehav av olika slag. Inte ens Hjalmar Branting på sin tid var barskrapad. Det fanns en utrikesminister som hette Knut Wallenberg som inte heller var barskrapad. I den förra socialdemokratiska regeringen fanns också statsråd som lämnade sina aktier till extern förvaltning.

Detta är inte något nytt, men det nya är att man nu på allvar har tagit itu

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Statsrådets innehav
av värdepapper,
jäv m.m.*

med problematiken. Då kan vi gott vara utan misstänklighöranden av olika slag.

Anf. 30 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Det kan i och för sig ha sitt intresse att Birger Hagård och jag är överens om att statsministern har ansvaret för att regeringsledamöterna svarar upp mot 6 kap. 9 § regeringsformen när han bildar regering. Men vad vi diskuterar är inte Birger Hagårds uppfattning i denna fråga, utan vad vi diskuterar är vilken insikt som Carl Bildt hade i denna fråga när han bildade regering.

Jag skall läsa upp ett par rader från det svar som statsministern gav mig när jag ställde de här frågorna vid utskottsutfrågningen. Han säger så här:

"Det yttersta konstitutionella ansvaret vilar alltid på statsministern, även om det skall tilläggas att i en koalitionsregering har det ansvaret i reell mening en något annorlunda karaktär."

Jag hävdar, Birger Hagård, att statsministern har fel på den punkten. Det har inte någon betydelse om det är en enpartiministär eller om det är en flerpartiministär; statsministern har samma ansvar vid regeringsbildningen.

Vidare vill jag nämna vad Carl Bildt ytterligare sade: "—men här ligger ett ansvar också på ledarna för de övriga partier som ingår i regeringen."

Jag hävdar att Carl Bildt har fel på den punkten. Birger Hagård och jag var ju överens om att det var statsministern som hade ansvaret, inte några andra partiledare som ingår i regeringen. Alltså har Birger Hagård här medgivit precis det jag sade, nämligen att statsministern vid regeringsbildningen inte till fullo insåg det ansvar som han hade som regeringsbildare. Det är detta som är särskilt intressant.

Sedan vill jag påpeka att ni i majoritetsskrivningen på s. 54 medgett att aktieägendet ändå är ett problem för regeringen. Ni säger: "Å andra sidan kan det vara till nackdel om ett statsråd på grund av onödigt strikta regler inte kan delta i regeringsarbetet i full utsträckning."

Det visar att om Carl Bildt vid regeringsbildningen hade satt sig in i vad ett aktieäggande hos statsråden skulle få för betydelse för regeringsarbetet, hade man naturligtvis inte hamnat i den situation som man nu har.

Detta ger klara belägg för att den socialdemokratiska reservationen är stark.

Anf. 31 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Kanske inte fullt så stark som Kurt Ove Johansson så gärna vill tro.

Självfallet kan ett aktieäggande innebära problem för ett statsråd. Det är detta som vi har talat om hela dagen. Det har vi slagit fast gång efter annan. Det är därför vi över huvud taget har fått den här diskussionen och diskuterat frågan vid olika tillfällen. Men ingen tidigare regering har på allvar försökt göra något åt dessa problem. Det enda som inträffade var att man på sin tid redovisade statsrådets aktieinnehav. Det har skett vid olika tillfällen allt sedan 1976, vill jag minnas.

När det gäller ansvaret är det här en strid om ord. Det konstitutionella ansvaret har naturligtvis ytterst statsministern. Ingen har ett ögonblick tve-

kat om detta. Däremot hade, det invände också Carl Bildt, andra partiledare ett reellt ansvar. Det är verkligheten som tränger på här.

Kurt Ove Johansson vet lika väl som jag hur det går till att bilda en koalitionsregering. Man gör upp mellan partiledningarna. När det gällde att tillsätta statsråd är jag övertygad om att Olof Johansson, Alf Svensson och Bengt Westerberg i det här fallet har haft ett icke ringa inflytande på vilka personer som har valts att företräda dessa partier i regeringen. Det är det reella ansvaret, men det skall skiljas från det konstitutionella ansvaret. Det är den distinktionen Carl Bildt gör. Jag tycker att den är alldeles uppenbar för envar som vill tränga in i problematiken.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Statsrådets innehav
av värdepapper,
jäv m.m.*

Anf. 32 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Det är alldeles uppenbart att den här regeringen har hamnat i problem och fått verkliga bekymmer. Det är riktigt, som Birger Hagård säger, att ingen tidigare regering har gjort så mycket i denna fråga. Det beror på att det inte heller funnits någon regering som har haft ett så avsevärt antal miljonärer placerade på dessa maktpositioner.

Man har tvingats till att deponera sina tillgångar i extern förvaltning. Man har tvingats att tillsätta en etikkommitté och införa en särskild procedur för att upprätthålla kontrollen, så att inte jäv inträffar.

Den här situationen är alltså i någon mening ansträngd för regeringen. Därför tycker jag att det skulle vara intressant att höra om Birger Hagård tycker att det vore lämpligt att man nu skyndsamt utreder möjligheten att införa ett blind trust-system så att förmögenheterna kan omplaceras.

Anf. 33 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Alldeles givet är förhoppningen hos majoriteten att när regeringen skriver om en sak och föreslår en åtgärd, skall det utföras så skyndsamt som möjligt. Jag tror att regeringen också vill göra det för att få klara regler.

Vi har som sagt insiderlagens och förvaltningslagens bestämmelser att följa i dag. Det är angeläget att få fram ett rejält innehåll på detta område också. Man skall naturligtvis inte skynda på så fort att det mer eller mindre blir ett mischmasch av det hela. Det skall naturligtvis vara väl genomtänkta regler som införs för framtiden.

Anf. 34 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag får tacka för den här repliken. Jag noterar att reservanterna och majoriteten på den punkten är eniga om att det här bör ske skyndsamt.

Anf. 35 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! Mycket har redan sagts om statsrådets aktieinnehav. Jag vill bara klargöra Ny demokratis uppfattning i frågan.

Vi anser att aktieinnehav är förenligt med att vara statsråd, men förvaltningen av innehavet skall vara sådant att statsrådssysslan kan utövas utan att statsråd gång efter annan ställs utanför regeringsbeslut på grund av jäv eller jävsliknande situationer.

Nu har regeringen tagit ett så stort säkerhetsavstånd – för att inte ministerrarna skall bli beskyllda för att gynna sina egna intressen – att antalet jäv, som enligt förvaltningslagen inte är faktiska jäv, inte är rimligt. Jag tänker på bl.a. statsministern som leder ligan, fastän han inte äger mer än 66 Nobelaktier. Jag har en känsla av att statsministern envisas med att behålla sina aktier värda 900 kr för att sätta saker på sin spets och få fram en lösning.

Jag anser inte att posten som näringsminister är den mest utsatta. Näringsministern är inte industriminister, som Socialdemokraterna envist har hävdat. De flesta industriärenden handläggs faktiskt på Miljödepartementet, och Utrikesdepartementets handelsavdelning har en del.

Vi i utskottet har studerat förhållandena i andra länder. Jag måste säga att jag har blivit förvånad över hur lättvindigt vi i Sverige har betraktat förmögenhetsförhållanden som aktieäggande och bindningar av annan art som kan påverka statsrådets yrkesutövning. Den här kritiken får Socialdemokraterna ta åt sig. De har under sin långa maktutövning varit så fullkomliga att de inte ansett sig behöva upprätta en enda förtroendeskapande regel.

I andra länder, exempelvis i Canada, blir i stort sett allt genomlyst, och aktierna förvaltas i s.k. blind trusts. Det är bara tillgångar av icke-kommersiell natur, exempelvis den privata bostaden, bil och konstverk, som lämnas utanför. En blivande minister i Canada skall lämna fullständig rapport över sina skulder och tillgångar. Han skall också lämna uppgifter om kompanjonskap, direktörs- och andra styrelseposter han har haft de senaste två åren före utnämningen. Det kan också handla om pensionsavtal.

Jag aviserade i god tid Ny demokratis inställning i frågan. Ny demokrati bildar i det här ärendet utskottsmajoritet tillsammans med regeringspartierna. Vi har lyft fram Canada som ett exempel värt att studera när etikkommittén griper sig an arbetet.

Eftersom regeringen har uttryckt sin önskan att det skall skrivas regler för hur statsråds förmögenhet skall hanteras och eftersom det inte har förekommit några oegentligheter under den borgerliga regeringens tid, anser jag att Socialdemokraterna mycket väl hade kunnat ena sig med utskottsmajoriteten, i stället för att göra ett stort nummer av något som inte förtjänade denna nedlagda tid och kraft från utskottets ledamöter och kansli. Kansliet förtjänar en stor eloge för sitt mycket tålmodiga och goda arbete.

Jag hoppas nu att regler skyndsamt skrivs så att vi slipper återuppta följetongen om statsrådets aktieinnehav, som vi upplevt under de senaste ett och ett halvt åren sedan hösten 1991.

Anf. 36 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Till att börja med vill jag säga till Harriet Colliander att det inte är korrekt att det under den tid då Socialdemokraterna var i regeringsställning inte fanns några regler för regeringsarbetet när det gäller det fall som vi nu diskuterar. Precis som i dag fanns ju förvaltningslagens regler. Jag vill än en gång ha sagt – vilket jag också sade i mitt inledningsanförande – att man måste diskutera om huruvida förvaltningslagens regler håller med tanke på de stora problem med aktieäggande som regeringen i dag har.

Man skall ju veta att insiderlagen kom till under den socialdemokratiska tiden. Om jag har förstått rätt så är det på samma sätt med insiderlagen som

med förvaltningslagen, dvs. insiderlagen gäller inte för regeringens ledamöter, men den tillämpas ändå. Jag vill påminna Harriet Colliander om att även tidigare socialdemokratiska regeringar har redovisat sitt förmögenhetsinnehav.

Det ligger i och för sig något i det som Harriet Colliander säger om att några större regelverk inte har sett dagens ljus under de socialdemokratiska regeringarna. Det kan måhända bero på att de problem som vi nu diskuterar i princip inte fanns då. Det är därför som det är litet fel av Birger Hagård att ta till brösttoner. Han sade att det inte finns någon tidigare regering som har gjort så fantastiskt mycket på det här området som den nuvarande regeringen. Men till detta har ju den här regeringen varit nödd och tvungen. Det finns alltså ingen tidigare regering som under modern tid har varit så aktiestinn som dagens regering. Jag kan försäkra Birger Hagård att även om man räknar med Brantings regering under 20-talet, överträffar den nuvarande regeringen alla tidigare kända, moderna rekord i fråga om aktiestinnhet. Därför är det inte så konstigt att den nu sittande regeringen har varit tvungen att vidta de åtgärder som den har gjort, vilket bara har styrkt den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 37 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Jag är litet grand förvånad över Kurt Ove Johanssons språkbruk i detta sammanhang. Reservationen ger ju uttryck för att det förvisso inte är något fel i att äga aktier för statsrådets vidkommande. Men det förefaller som att detta inte är Kurt Ove Johanssons hjärtas mening. Han talade om "aktiestinnhet", samtidigt som han riktigt ville måla ut vad det är för farliga saker som man rör sig med. Till detta vill jag bara säga: Jag är tacksam och glad för att det finns kompetent folk i regeringen, som har erfarenhet av förvaltning av kapital.

Regeringen har kanske inte varit alldeles nödd och tvungen att gripa sig an dessa problem. Men man har ansett det vara etiskt rimligt och lämpligt att göra det.

Det är riktigt att förvaltningslagens och insiderlagens regler inte gäller för regeringens ledamöter. Regeringen vill dock ändå tillämpa dem i brist på de andra regler, som vi nu hoppas skall kunna skapas.

Självfallet har regeringen varit intresserad av att själv gripa sig an denna problematik. Men det är alldeles givet att den agitation som har förts fram från den socialdemokratiska sidan när det gäller just dessa frågor naturligtvis har gjort det ännu mer angeläget för regeringen att klara ut detta en gång för alla. På det sättet blir det ju också litet lättare för framtida regeringar. Det kan tänkas att det någon gång i en – som jag hoppas – avlägsen framtid kommer en socialdemokratisk regering som består av riktigt goda aktieinnehavare och som blir hjälpta av de åtgärder som har vidtagits av den här regeringen.

Anf. 38 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Birger Hagård undrade varför jag använde uttrycken "aktietäta" och "aktiestinna" regeringsledamöter. Jag kan berätta att dessa uttryck härstammar från den utfrågning som utskottet hade med statsministern i det

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Statsrådets innehav
av värdepapper,
jämv m.m.*

här ärendet. Beträffande Hjalmar Branting uttryckte statsministern det så att Hjalmar Branting var en "tät typ". Om landets statsminister kan använda sig av den vokabulären, tror jag att också riksdagens ledamöter tål att höra att regeringens ledamöter är aktietäta, för det är de verkligen. Detta är ju ett problem för den nu sittande regeringen.

Jag läste tidigare upp för Birger Hagård vad ni själva har skrivit: Å andra sidan kan det vara till nackdel om ett statsråd på grund av onödigt strikta regler inte kan delta i regeringsarbetet i full utsträckning. Ni har ju klart och tydligt talat om för oss att det är ett problem för det nuvarande regeringsarbetet med dessa aktiestinna statsråd.

Jag förstår inte varför inte majoriteten i sina skrivningar har varit beredd att framföra någon konstitutionell kritik. Om Carl Bildt vid regeringsbildningen noggrant hade satt sig in i denna fråga – som han som regeringsbildare är skyldig att göra – hade han inte behövt hamna i denna situation, eller som någon tidigare i debatten uttryckte det: behövt hamna i denna löjliga situation. Detta är ju bl.a. en av utgångspunkterna för vår konstitutionella kritik, att statsministern när han bildade sin regering inte tillräckligt noggrant hade satt sig in i en regeringsbildares ansvar. Han hade inte heller sett till att de statsråd som han utsåg verkligen levde upp till 6 kap. 9 § andra stycket regeringsformen.

Harriet Colliander talade om att det borde ha varit en enighet i utskottet. Om ni bara hade varit beredda att pröva de konstitutionella aspekterna – och inte bara vad som skall göras för framtiden – hade vi kanske kunnat komma överens. Men problemet i utskottet var att ni vägrade att pröva de konstitutionella frågorna. Det är därför som dagens debatt i kammaren kanske blir litet för lång.

Anf. 39 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Ett felaktigt påstående blir ju inte riktigare för att det upprepas inte bara en gång utan kanske två, tre, fyra eller t.o.m. fem gånger.

Regeringen var självfallet medveten om alla dessa problem. Det är därför som den vidtar olika åtgärder. Att man sedan kan ha det problematiskt är ju självförfallat, eftersom man så till den milda grad vill leva upp till de bestämmelser som finns att det inte skall finnas aningen av en misstanke om något jäv, någon jävsliknande situation eller någonting sådant.

Som jag ser det ger Kurt Ove Johansson uttryck för en prinsessan på ärten-attityd, och jag hoppas att man skall komma bort ifrån den. Men det finns alltså inte någon saklig grund för en konstitutionell kritik mot regeringen. Det har inte anförts ett enda konkret fall där regeringen över huvud taget ens har kommit i närheten av att ha missbrukat sin ställning.

Anf. 40 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! Det är kanske den kungliga svenska avundsjukan som anfäktar socialdemokraterna. Vi i Ny demokrati anser inte att det är fult att äga aktier. Vi anser att det är förenligt att vara statsråd och samtidigt äga aktier. Men det beror på hur aktierna förvaltas.

Vi anser också att man alltför ensidigt har skjutit in sig på frågan om aktieinnehav. Det finns andra bindningar som kan vara väl så intressanta att

granska. Som jag tidigare har sagt har Socialdemokraterna inte upprättat en enda förtroendeskapande regel, utöver vad förvaltningslagen och grundlagen säger. Om man hade gjort det hade man kanske kunnat se klara rågångar mellan socialdemokratiska partiet, LO, fack osv. Det hade handlat om styrelseposter som man har innehaft, resor, arvoden och mycket av det som vi tycker att man skall ta upp i den här genomlysningen.

När vi väl nu har granskat den borgerliga regeringens aktieinnehav och hur de borgerliga ministrarna har utövat sin syssla, har vi inte kunnat rikta någon kritik på konstitutionell grund. Alla har skött sitt jobb bra.

Det vi nu vill att regeringen skyndsamt skall göra är att vidta åtgärder inför framtiden, och det anser vi att socialdemokraterna mycket väl hade kunnat gå med på. Här finns en annan skiljelinje mellan partierna som inte är konstitutionellt betingad utan mer partipolitiskt betingad.

Anf. 41 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag har lärt känna Harriet Colliander så till vida att hon, när hon så vill, kan vara en mycket god lyssnare. Men när hon inte vill lyssna slår hon dövörat till, vilket hon tydligen har gjort i den här frågan, kanske beroende på att den här frågan är litet känslig för hennes parti. Det är ju inte obekant att det finns en vice partiledare i Ny demokrati som tydligen har en litet annorlunda ståndpunkt i den här frågan, vilket han åtminstone har gett uttryck för i massmedier.

Vad jag egentligen menade med Harriet Colliander som lyssnare var närmast att både Thage G Peterson och jag i dagens debatt starkt har understrukt att det inte är något fult att äga aktier. Detta har vi båda slagit fast. Jag gjorde det i mitt huvudanförande. Därför undrar jag om Harriet Colliander har sovit någon skönhetsömn så att hon inte har kunnat lyssna sig till båda våra budskap.

Harriet Colliander sade i sitt anförande att det hade varit bra om vi i utskottet hade kunnat bli eniga på den här punkten. Det är möjligt att vi hade kunnat bli eniga om utskottsmajoriteten hade varit beredd att pröva det som är konstitutionellt intressant i detta sammanhang, nämligen om statsminister Carl Bildt när han bildade sin regering hade levt upp till sitt ansvar som regeringsbildare. Den frågan har inte blivit besvarad av utskottsmajoriteten. Man har heller inte besvarat frågan om statsråden verkligen uppfyller kraven i 6 kap. 9 § andra stycket regeringsformen, och man har inte besvarat den intressanta frågan om statsråden på grund av sina personliga ekonomiska intressen har iakttagit den försiktighet som har varit påkallad i jävsfrågan.

Alla dessa tre viktiga konstitutionella aspekterna har ni, så att säga, vägrat att diskutera. Ni har ju egentligen bara skrivit regler för framtiden. Om vi hade fått en sakdebatt i utskottet om de här tre viktiga konstitutionella frågorna är det möjligt att vi hade kunnat bli överens. Men den chansen avstod faktiskt Harriet Colliander från. Detta är bara ett faktum att konstatera.

Anf. 42 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! De åsikter som jag redovisar här i kammaren är Ny demokratis åsikter. Bert Karlssons uttalande kan man nog tolka som en allmänhetens undran över hur det egentligen ligger till med ministrars aktieinnehav

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Statsrådets innehav
av värdepapper,
jäv m.m.*

och då främst näringsministerns, som socialdemokraterna envist har velat kalla för industriminister, vilket han inte är. Det är den här typen av funderingar hos allmänheten som man skall bringa klarhet i genom att skriva ordentliga regler inför framtiden. Det är så vi nydemokrater anser att det skall vara.

Kurt Ove Johansson sade att jag inte har lyssnat. Jag tror nog att jag har lyssnat, men vad jag har hört är det som sägs mellan raderna och som inte sägs rakt ut, att det finns en partipolitisk skiljelinje mellan Socialdemokraterna och Ny demokrati i denna fråga.

Vad vi har diskuterat i utskottet är de konstitutionella frågorna. Vi anser inte att man utifrån konstitutionen kan kritisera Carl Bildt. Om man ser på vad som har hänt, kan man faktiskt inte säga att någon har misskött sig. Man kan inte konstatera att det har funnits några missförhållanden. Mot den bakgrunden kan man inte rikta någon kritik mot att han inte har skött sitt statsministerskap ordentligt vid valet av ministrar. Därav följer att det inte heller finns något att säga om 6 kap. 9 § andra stycket regeringsformen. De jävssituationer som man försöker undvika genom att ta ut detta enorma säkerhetsavstånd har inneburit att det inte har uppstått jäv.

Det enda som kan diskuteras är rutinärendena och vad de egentligen innebar när man inte kände till att man ägde något som man på rutinmässiga grunder fattade beslut om. Det finns liksom ingenting att ta på. Det som är viktigt inför framtiden handlar inte bara om aktier utan om att statsråden skall bli ordentligt genomlysta. Det enda som skall lämnas åt sidan är det som är privat – hus, bil och konstverk. Aktier skall man ha möjlighet att lämna till förvaltning där man inte själv sköter aktierna. Det finns statsråd i regeringen som inte skulle önska annat än att det fanns s.k. blind trusts att stoppa in sina aktier i, så att man slapp se dem. Denna önskan tycker jag skall vederfaras regeringen fortast möjligt. När dessa regler har skapats kan jag inte se att det skall vara några problem med att äga aktier, därför att då undviker man också jävssituationerna.

*Kommunikationsministerns engagemang i vårdhemmet Majgården i Gnesta
(avsnitt 10 b)*

Anf. 43 ELVY SÖDERSTRÖM (s):

Herr talman! Repetitionen är kunskapens moder. Därför vill jag än en gång repetera vad flera ledamöter redan har påtalat, nämligen att enligt regeringsformen 6 kap. 9 § får statsråd icke utöva allmän eller enskild tjänst. Han eller hon får ej heller inneha uppdrag eller utöva verksamhet som kan rubba förtroendet för honom eller henne.

Av förarbetena till denna grundlagsbestämmelse framgår att det är olämpligt att statsråd är engagerade i verksamhet, som huvudsakligen har ett ekonomiskt syfte.

Kommunikationsministerns engagemang i Majgården torde vara i ekonomiskt syfte och ekonomiskt betingat.

Regeringsformens föreskrifter har bl.a. tillkommit för att värna om stats-

rådstjänstens integritet och för att garantera att statsråden koncentrerar sina krafter på sina uppdrag i regeringen.

När Mats Odell tillträdde som kommunikationsminister beslöt han snabbt att avyttra sina aktier i Ericsson. Det var bra. Även utskottets ordförande berömde honom för detta i sin inledning av dagens debatt.

Mats Odell uttalade för en tid sedan i TV 4 på ett tydligt och berömvärt sätt att han såg svårigheter i att förena rollen som statsråd med att inneha aktier av det slag som tidigare i dag har debatterats. Detta sade han som en förklaring också till att han avyttrade sina Ericssonaktier. Men när det gäller statsrådets engagemang i Majgården nöjde sig Mats Odell, efter samråd med Reidunn Laurén, med att lämna sina uppdrag i bolagets styrelse och att överlåta dess skötsel till sin hustru.

Herr talman! De bolag som Mats Odell är delägare i är inga små rörelser vilka som helst. Som framgår av konstitutionsutskottets handlingar har dessa företag under 1992 haft bruttointäkter som uppgått till 55 miljoner kronor. Verksamheten har alltså inte varit av någon begränsad omfattning.

Två av bolagen har dessutom, genom att de driver vårdhemsverksamhet, verkat inom en mycket känslig bransch. Detta visar inte minst den uppmärksamhet som förhållandena på vårdhemmet Majgården har fått i medierna.

I egenskap av delägare i bolagen har Mats Odell ett ansvar för att utse ledning för bl.a. vårdhemmet Majgården. Det har även förelegat – och jag vill påstå att det föreligger – risk för att han i egenskap av ägare har tvingats och kan tvingas att gripa in i bolagets skötsel på olika sätt.

Ja, men Mats Odell har ju överlåtit skötseln av företaget till bl.a. sin hustru, kanske någon säger. Men trots detta föreligger de risker som jag har redovisat.

I ett brev till konstitutionsutskottet säger kommunikationsministern att han ej medverkade vid informationsmötet med de anhöriga den 14 november. Däremot var Mats Odell "av sociala skäl" med vid en träff med de anhöriga under hösten 1991. Jag ställer mig frågan: Hur kan man se på Mats Odell om han medverkar vid träffar såsom ägare eller av sociala skäl?

Herr talman! I samband med konstitutionsutskottets utfrågning av statsministern den 21 april 1992 svarade statsminister Carl Bildt följande på frågan om han förhört sig om vederbörande statsråds ekonomiska intressebindningar och hur eventuella förmögenhetsinnehav är placerade: "Vid det första möte som hölls mellan de personer som sedermera samma dag skulle utses till statsråd tog jag den 4 oktober, en onsdag, på morgonen också upp denna fråga och gjorde en relativt utförlig genomgång av min syn på vilka krav som skulle ställas på de enskilda statsråden i denna del."

Trots detta underlät kommunikationsminister Mats Odell att underrätta statsministern om sitt engagemang i bl.a. Majgården. Att så är fallet har ju statsrådet Mats Odell också skriftligt bekräftat till konstitutionsutskottet.

Vi socialdemokrater anser att Mats Odell inte borde ha nöjt sig med att diskutera frågan om sitt bolagsengagemang enbart med Reidunn Laurén utan borde ha upplyst även statsministern om förhållandena i samband med regeringsbildningen. För sin underlåtenhet att informera statsministern anser vi socialdemokrater att Mats Odell inte kan undgå kritik.

Jag yrkar bifall till reservation 2 till detta betänkande.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Kommunikations-
ministerns engage-
ment i vårdhemmet
Majgården i Gnesta*

Anf. 44 INGVAR SVENSSON (kds):

Herr talman! Ärendet beträffande Mats Odell och sambanden med det familjeägda Majgården bygger från första början på en rad underligheter. Först gjorde en viss tidning ett intervjuafalsarium genom att i Mats Odells mun lägga ord, som föreståndaren för vårdhemmet Majgården uttalat för tidningen i fråga. Därmed kom det i artikeln att framstå som om kommunikationsministern ägnade sig åt "annan verksamhet".

På grundval av dessa falska uppgifter anmälde KU:s ordförande kommunikationsminister Mats Odell till granskning. Skälet skulle enligt anmälan vara regeringsformen 6 kap. 9 §, som Elvy Söderström här var inne på, där det sägs att statsråd inte får utöva verksamhet som kan rubba förtroendet för vederbörande.

Det är intressant att Elvy Söderström här tar upp just 6 kap. 9 § och försöker antyda att det skulle föreligga en del komplikationer. Men det framgår inte av den socialdemokratiska reservationen att man har dessa synpunkter. Granskningen har enligt ett enigt utskott visat att Mats Odell inte har utövat sådan verksamhet.

I samband med tillträdet som statsråd frånträdde Mats Odell uppdragen i de familjeägda företagens styrelser och har sedan inte deltagit i skötseln av familjeföretagen. I detta läge är grunden för anmälan undanröjd. Trots detta avger socialdemokraterna en reservation. Nu skall man kritisera statsrådet för att han inte före tillträdet informerade statsministern om sina familjeföretag. Så här står det i reservationen: "Han borde inte ha nöjt sig med att enbart diskutera frågan" med Reidunn Laurén "vars uttalanden dessutom ifrågasatts av andra statsrådskolleger".

Det är alltså riktigt som Elvy Söderström konstaterade att Mats Odell och statsminister Carl Bildt båda har bekräftat att de vid regeringsbildningen inte tillsammans diskuterade Mats Odells familjeföretag. Men det är också riktigt att ett stort antal pressuppgifter 1991 kring kds blivande riksdagsgrupp redogjorde för Mats Odells engagemang i familjeföretagen. Förekomsten av dessa familjeföretag var alltså ingen nyhet.

Detta bekräftade också statsministern vid KU-utfrågningen den 20 april. På Thage G Petersons fråga om Mats Odell anmält sitt engagemang i familjeföretagen svarade statsminister Carl Bildt: "Nej det gjorde han inte. Det har jag varit medveten om i alla fall."

Den kritik som Socialdemokraterna framför i reservationen är verkligen en fantasiskapelse. Borde inte Socialdemokraterna ha kontrollerat samtliga statsråd på denna punkt? Borde inte också t.ex. Karl Erik Olsson har kritiserats? Han kanske inte har nämnt för statsministern att han har ett jordbruk. Socialdemokraterna har i denna fråga inte bara givit sig ut på hal is. De har brakat igenom den och är i full fart på väg mot botten.

Sedan blir jag nyfiken. Jag kan inte låta bli att undra över formuleringarna kring statsrådet Reidunn Laurén. Skulle möjligen Mats Odell vara så synsk eller klärvoajant att han insåg att statsrådet Laurén senare skulle göra uttalanden som kunde ifrågasättas av andra statsråd? Därmed har jag inte bekräftat det socialdemokratiska påståendet om uttalanden som ifrågasatts av andra statsråd. Men själva hypotesen om kraven på ett statsråds klärvoajans gör mig verkligen nyfiken. Vilka begåvningar anser Socialdemokraterna att

man skall ställa såsom krav på en blivande minister? Inte ens Kristdemokraterna kan ställa upp med så profetiska begåvningar.

Herr talman! Jag vill med kraft tillbakavisa den undermåliga socialdemokratiska reservationen nr 2.

Anf. 45 ELVY SÖDERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill till Ingvar Svensson säga att vi socialdemokrater grundar vårt ställningstagande på de faktiska förhållandena och på det svar som Mats Odell skriftligt har redovisat till konstitutionsutskottet. Vi har inte som sed att grunda våra ställningstaganden på reportage i olika kvällstidningar. Vi håller oss faktiskt till de verkliga förhållandena. I sitt skriftliga svar till utskottet har Mats Odell kort och koncist svarat ja på frågan om han informerat statsministern om sitt aktieinnehav och sitt engagemang i Majgården bl.a.

Regeringens handläggning av svensk hjälp till skogsindustrin m.m. i Polen
(avsnitt 11)

Anf. 46 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Frågan om svenskt bistånd till den polska skogsindustrin blåstes först upp som en jättelik politisk skandal. Den hade ju, innan fakta lades på bordet, precis allt från vänskapskorruption till ett gigantiskt slöseri med allmänna medel. Dessutom, sades det, skulle en f.d. finansminister vara inblandad.

Vilken fantastisk historia! Vilket journalistiskt scoop! De två journalister som avslöjade denna sataniska politiska härva belönades med stora journalistpriset. Det hade de väl varit värda, om historien hade varit sann, men nu vet alla att så inte var fallet.

Någon har skaldat: Lögn och förbannad dikt. Det är ett välförtjänt betyg i detta fall. Inte nog med att de båda journalisterna bara vinklade och förvrängde fakta i sin tidning, de ljög också inför konstitutionsutskottets ordförande efter en utfrågning av chefen för BITS, Gunilla Olofsson. De påstod att hon hade lämnat felaktiga uppgifter i utfrågningen.

Journalisternas påståenden visade sig vara en lögn. Men stora journalistpriset, priset för förra årets främsta dagstidningsjournalister, får de behålla. I jakten på politiska motståndare är tydligen allt tillåtet.

Man skall akta sig för att dra alla över en kam. Det är en god regel. Det hedrar majoriteten av journalistkåren i Sverige som har tagit avstånd från den typ av journalistik som jag nu har talat om. Nästan ingen har ställt upp för pristagarna. De seriösa mediefolketarna genomskådade den stora journalistbluffen.

Herr talman! Jag skall avsluta denna del av mitt anförande genom att citera några rader ur Östgöta Correspondenten. Där sägs det:

"Nu har sakfrågan granskats av riksdagens konstitutionsutskott. Utskottet underkänner enhälligt Expressens beskyllningar att Allan Larsson i strid med grundlagen skulle ha ägnat sig åt ministerstyre. — — Tidningen har att

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av svensk
hjälp till skogsindu-
strin m.m. i Polen*

välja mellan att inregistrera sitt fiasko och be Allan Larsson om ursäkt eller att attackera riksdagsutskottet för att blunda för en skandal.”

Herr talman! Jag säger tack till Östgöta Correspondenten. Det var ord i rätten tid.

Herr talman! Biståndet till polsk skogsindustri var ingen politisk skandal. Några oegentligheter har inte förekommit, vare sig från något enskilt statsråd eller från regeringens sida. Luften har gått ur ballongen med alla beskyllningar om ministerstyre och brott mot våra grundlagar. Frågan är om detta ärende för konstitutionsutskottets vidkommande inte borde ha avslutats när utskottets föredragande i detta ärende, Ingvar Åkesson, återvände och presenterade de uppgifter som han fått fram vid sitt besök på svenska ambassaden i Warszawa. Å andra sidan är det naturligtvis bra att de flesta som på ett eller annat sätt ägt insikter i ämnet har fått komma till tals. Ingen kan säga annat än att utskottet i sin granskning har gått grundligt fram när det gäller materialinsamlingen.

Naturligtvis hade utskottets granskning varit lättare att genomföra om ambassadör Jean-Christophe Öberg varit kvar i livet. Som person var Öberg en mycket aktiv och engagerad person i allt som han över huvud taget företog sig. Att han personligen engagerade sig starkt för att främja samarbetet mellan Sverige och Polen framgår med stor tydlighet i det material som utskottet nu presenterar för riksdagen.

Alla som kände ambassadör Öberg har inför utskottet gett uttryck för att han var en person med stor integritet. Han gick ofta sina egna vägar och var inte rädd för att ta egna initiativ när han ansåg att det behövdes. Så gott som alla som har utfrågats av utskottet har sagt sig i ambassadör Öberg se en person som varken kunde styras av någon finansminister eller några andra.

Genom de fakta som föreligger i ärendet har utskottsmajoriteten fått medge att Allan Larsson inte har gjort sig skyldig till ministerstyre eller något oegentligt ur konstitutionell synpunkt. Det är bra att enighet därom föreligger i utskottet. Ett annat ställningstagande hade måhända varit till mer skada för konstitutionsutskottet än för Allan Larsson.

I detta ärende föreligger en mycket omfattande beskrivning av vad som har hänt. Om den beskrivningen är utskottet enigt. Det är bra. Det är då sakligt sett beklagligt att utskottets majoritet saknat mental styrka att i detta ärende låta sin bedömning bygga på dessa fakta och helt avstå från kritik mot ett enskilt statsråd och mot regeringens handläggning av ärendet. Några fel har nämligen inte gjorts, och vill det sig illa kan utskottsmajoritetens skrivningar ställa till problem i den framtida regeringsutövningen. Till detta kan vi återkomma i debatten.

Mest klandervärt i majoritetsskrivningen är att man inte kan dra rågången mellan juridik och politik i granskningen, vilket har diskuterats här ganska ingående under morgontimmarna. Vi brukar tala om och faktiskt vara överens om att det i vår granskning i konstitutionsutskottet finns en gråzon som vi måste acceptera. Men det är farligt om granskningen genomförs på ett sådant sätt att politiken i denna gråzon alltför mycket inkräktar på juridiken. Då riskerar konstitutionsutskottets granskning att förlora i trovärdighet.

Jag anser att de borgerliga partierna i majoritetsskrivningarna går alldeles för långt i detta ärende. Partinitet har tagit överhanden. För att kunna utdela

politiska tjuvnyp, förvanskas fakta på de mest flagranta sätt. Man kan naturligtvis utnyttja sin majoritet i utskottet på det sättet. Men förvanskade fakta är förvanskade även om en majoritet står bakom dem.

Trots att de borgerliga partierna på konstitutionella grunder inte kan rikta någon kritik mot Allan Larsson, försöker de i sina skrivningar ge intrycket av att han som finansminister skulle ha spelat en avgörande roll för polackernas val av NLK-Celpap. Detta gör de trots att hela vår materialinsamling visar en helt annan bild av Allan Larssons insatser. Det är inte hederligt att göra på det sättet.

Allan Larsson har inför utskottet utförligt berättat om sina göranden och låtanden, vilket ledde till att Björn Wahlström kom att engagera sig i Polen. Det finns ingenting i utskottets faktainsamling som motsäger de uppgifter som Allan Larsson har lämnat inför utskottet.

Det finns inte heller något som helst stöd i utskottets material som pekar mot att polackerna levit i föreställningen att en biståndsfinansiering förutsatte att de valde Björn Wahlströms företag. Däremot finns det dokument som styrker uppgiften att valet av NLK-Celpap var polackernas eget val.

Som bevis för att polackerna inte skulle ha gjort ett självständigt val av samarbetspartner anför majoriteten det förhållandet att ambassadör Öberg i ett utkast till mötesprotokollet antecknat att Trzeciakowski accepterar texten.

Det är, enligt min mening, närmast hårresande att argumentera på det sättet. Det är skämmigt, som de säger i Skåne, att det görs i ett betänkande från konstitutionsutskottet.

Var någonstans kan man finna att ordet acceptera betyder påtryckning? Det är nog bara i regeringspartiernas politiska gråzoner som det kan ske.

Dessutom verkar majoriteten inte veta på vilket ben den skall stå. När den tar upp frågan om upphandlingen säger den att polackerna inte krävde att NLK-Celpap och Wahlström skulle få uppdragen. Här menar man alltså att det fordrades att polackerna skulle ha framställt krav på detta.

Nu visar emellertid de fakta som finns redovisade i betänkandet att polackerna verkligen ville ha det just på det här viset. Från regeringskansliet var man utomordentligt angelägen om att få klarhet i just detta. Det var därför som statssekreteraren Sæve-Söderbergh skrev sitt brev till ambassadör Öberg. Det svar som den polska regeringen gav visar klart att polackerna ville ha NLK-Celpap och Wahlström. Dessa viktiga dokument förbigår majoriteten med tystnad.

Ni gör ett nummer av att ambassadör Öbergs hustru, Birgit Öberg, i en PM anfört att den som får finansministern på sin sida också får resurser. Det anförs i ett sammanhang där ni hävdar att valet av NLK-Celpap inte skulle vara ett självständigt polskt val. Bevisföringen är här inte bara häpnadsväckande, utan t.o.m. befängd. Samtidigt är den ett bra exempel på hur man måste förvränga en uppgift för att kunna dela ut politiska tjuvnyp.

Fakta i målet, herr talman, är följande:

Formuleringen i Birgit Öbergs PM skall ses mot bakgrund av att Allan Larsson som finansminister var ansvarig i regeringen för de internationella finansiella frågorna. Allan Larsson hade ett formellt regeringsbeslut bakom sig, från den 17 maj 1990, att underteckna avtalet om EBRD, en bank med

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av svensk
hjälp till skogsindu-
strin m.m. i Polen*

uppgift att bl.a. utveckla ett industriellt samarbete med Östeuropa. Det var i det arbetet som Allan Larsson för övrigt träffade den polske vice utrikesministern i Paris och vid en middag med honom kom att diskutera förutsättningarna för ett svenskt-polskt samarbete. Att ambassadör Öberg betraktade det som en fördel att Sveriges regering genom sin finansminister tog aktiv del i EBRD:s tillkomst och utveckling måste ses som en självklarhet.

Mest häpnadsväckande av allt är måhända att majoriteten i sin skrivning hävdar att polackerna skulle ha missletts och att Spin-Off och Scandiaconsult gick miste om möjligheterna att konkurrera om två konsultuppdrag.

Det är riktigt att dessa båda företag inte lyckades särskilt bra vid detta tillfälle i Polen. Men det berodde inte på att de inte fick konkurrera, som ni skriver i majoritetsyttrandet. Orsaken till att man misslyckades var snarare den att konkurrensen var alldeles för hård. Att det förhöll sig på det sättet framgår klart av vårt insamlade material och de dokument som vi har att tillgå. Är man bara läskunnig kan det inte råda något som helst tvivel på den punkten.

Scandiaconsult var för sin del intresserat av den polska stålindustrin. Det framgår också klart. Det var inte skogsindustrin som var deras starka sida. Spin-Off var ett enmansföretag och hade inte någonting att sätta emot när ett av världens främsta företag på skogsområdet kom in i bilden. Självfallet ville polackerna vid ett självständigt val ha det bästa som kunde erbjudas. Valet av NLK-Celpap var från den utgångspunkten inte svårt att förstå.

Uppgiften i era skrivningar, att ärendet vi nu diskuterar under flera månader hanterades som ett biståndsärende, är också felaktig. NLK-Celpap blev ett biståndsärende hos regeringen den 22 augusti, och det formella regeringsbeslutet fattades den 13 september.

Ni har rätt när ni säger att ärendet kom att handläggas snabbt. Det är emellertid inte detsamma som att ärendet kom att handläggas för snabbt. Alla kriterier för ett korrekt beslut var uppfyllda när regeringen gjorde sitt ställningstagande den 13 september 1990. Vill man lägga ner litet möda kan man gå tillbaka till våra dokument och få klara belägg för detta.

Majoriteten har i sin bedömning kommit fram till att den normala ordningen är att biståndsärendena skall handläggas av BITS. Ni anser därför att det var anmärkningsvärt att regeringen i det nu aktuella fallet tog över handläggningen och beslutade i BITS ställe. Vad som är anmärkningsvärt är snarare majoritetens slutsats på den punkten. Det råder inget som helst tvivel om att regeringen har befogenhet att fatta beslut av detta slag. I det här fallet ville BITS också att regeringen skulle fatta beslutet. Detta förbigår majoriteten helt i sina skrivningar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen på den punkten.

Anf. 47 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Överenskommelsen med Polen har sina rötter i det som skedde redan 1989, när Ingvar Carlsson den 12–14 oktober besökte Polen och gav erbjudande om stöd till Polen och ett samarbete för att utveckla marknadsekonomi och demokrati. Då fanns en expertdelegation med, un-

der ledning av Staffan Sohlman, som förde samtal med de polska myndigheterna.

Den 16 november 1989 gjorde ministern i premiärministerns kansli, Witold Trzeciakowski, en skriftlig framställning till ambassadör Öberg med begäran om samarbete i fråga om stål-, skogs- och varvsindustrin. Han sade sig ämna ta initiativ till ett antal studier i syfte att omstrukturera den här industrin. Ambassadör Öberg rapporterade hem om den här framställningen.

Det var egentligen ingenting nytt som framfördes när Allan Larsson träffade vice utrikesminister Jerzy Makarczyk och förde ett samtal om samarbetet med Sverige den 29 maj i Paris. Det samtalet skedde i samband med att avtalet om EBRD undertecknades.

Vi kan alltså på goda grunder anta att polackerna ville ha samarbete med Sverige för att balansera andra större makter och företag som visade intresse för Polens industri. Det måste också anses rimligt att den svenska regeringen ville vara med på ett hörn och påverka vad den nya banken skulle göra.

Allan Larssons kontakt med Wahlström efter mötet i Paris var givetvis ett val av en kontakt. Den hade naturligtvis senare en styrande effekt på polackernas möjligheter. Men något ministerstyre kan det inte vara fråga om i de här sammanhangen. Björn Wahlström är ju inte en svensk myndighet, även om man ibland kan få det intrycket när man går igenom materialet om hans uppfattning om vilket uppdrag han hade.

Frågan är om Larsson sedan styrde Öberg och ambassaden i Warszawa på något otillbörligt sätt. Det kan i och för sig inte vara något fel att Larsson kontaktar ambassaden och Öberg och informerar om att Wahlström skall komma till Polen, som de hade kommit överens om. Möjligen kan man säga att Larsson skulle ha kunnat gå vägen via Utrikesdepartementet och Staffan Sohlman, men det kan man inte heller säga är något nödvändigt krav. Det är en naturlig kontakt.

Mot bakgrund av det vi vet om Öberg är det svårt att tro att han mot sin vilja tvingades engagera sig för Björn Wahlström. Det måste för övrigt vara en ambassads skyldighet att serva varje svensk företagare eller industriman som kommer och vill ha en kontakt med landets regering. Självfallet kan ett sådant här samarbete mellan ambassaden och företagen utformas på många olika sätt.

Om Öberg var sval i engagemanget kan han ha gett en tjänsteman uppdraget att hjälpa Wahlström. Vi får det intrycket att han efter överväganden med sig själv blev tämligen entusiastisk inför Wahlströms besök, även om han vändades över att de vänner som han tidigare engagerat sig för kom i kläm. Den vända som Öberg kände kan vara en förklaring till de delvis motstridiga budskap som tycks ha utgått från ambassaden i Warszawa. Öberg försökte emellertid det som är naturligt i ett sådant sammanhang, nämligen att få de olika företagen att samarbeta om ett projekt i Polen.

Det är fullt möjligt att den samlade bilden som den polska regeringen fick av Wahlströms information och av Öberg gav intrycket att det svenska biståndet var förknippat med Wahlströms namn. Eftersom det fanns en rad andra anbud för att bistå Polen, fanns ju också andra valmöjligheter om man inte hade varit intresserad av Björn Wahlström.

Polen hade ju självt från början sökt stöd från Sverige för att balansera

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av svensk
hjälp till skogsindu-
strin m.m. i Polen*

andra intressen. I verkligheten fanns det inte heller något som hindrade polackerna från att använda de svenska pengarna till att engagera andra företag än Wahlströms eget företag, NLK-Celpap.

Det sägs att man borde ha begärt in anbud för att få en konkurrensupphandling. Det måste rimligen ha varit polackernas uppgift att göra det. Problemet var att Wahlström inte ville delta i ett sådant anbudsförfarande. Om polackerna var intresserade av Wahlström, var man tvungen att välja det här förfarandet. Tydligt valde man att komma överens med den svenska regeringen, skriva under det här avtalet och låta Wahlström engagera sig.

Jag har här gett en beskrivning av hur polackerna har agerat, vilka valmöjligheter de har haft och vilka utgångspunkter de har haft.

Den svenska riksdagens intentioner för samarbetet med Polen gällde miljösamarbete. I riksdagens betänkande finns det också formuleringar som handlar om kunskapsöverföring och kompetensuppbyggnad i Polen, även om tyngdpunkten ligger på miljökraven. I debatten under den här perioden knöt vi ju ofta an till problemen med Östersjön och samarbetet mellan miljörelser i Sverige och på andra sidan Östersjön, bl.a. i Polen.

Man kan till nöds säga att Wahlströms projekt kan klämmas in i dessa formuleringar och hamna inom ramen för de intentioner som riksdagen hade, även om jag inte har så lätt att betrakta Björn Wahlström som någon framstående miljökämpe. Vi kan inte säga att regeringens handlande i det här avseendet varit direkt i strid med riksdagens beslut. Det faller inom ramen för det beslut som riksdagen fattat.

I praktiken blev det också ett försök att ge svensk industri en position i Polen. Någon sådan ambition finns i och för sig inte uttalad i riksdagsbeslutet. Det blir givetvis en konsekvens när svenska företag uppmanas att engagera sig i samarbetet med Polen.

I efterhand kan man säga att det fanns en viss blåögdhet i betänkandet när det gällde att starta framgångsrika miljöprojekt. De konkreta resultaten i Polen av det här miljösamarbetet har inte fått någon stor omfattning. Det har blivit många hyllmeter med konsultrapporter. Björn Wahlström och NLK-Celpap har bidragit med en del.

Herr talman! Mot den här bakgrunden kan jag inte göra annat än att i huvudsak instämma i yrkandet i den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 48 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Först vill jag med tillfredsställelse konstatera att statsrådet Björck befinner sig i kammaren för att lyssna på KU:s granskningsdebatt, liksom tidigare statsrådet Friggebo. Bägge två har ju i sina tidigare uppgifter som KU-granskare just kritiserat detta att regeringen inte har ägnat tillräcklig uppmärksamhet åt våra granskningsdebatter.

I Expressen den 14 maj var huvudrubriken: "Larsson får kritik av KU." I Aftonbladet samma dag hette det längst ner i ledarens sista stycke: "Däremot har de borgerliga inte kunnat belägga att Allan Larsson handlat i strid mot grundlagen eller utövat ministerstyre i den så kallade Polenaffären." Så olika kan man uppenbarligen tolka KU:s betänkande beroende på vilka glasögen man har på sig.

Låt mig först deklarerat att konstitutionsutskottets granskning inte går ut

på att "sätta dit" någon, som någon slarvigt har uttryckt det. Konstitutionsutskottets granskning går ut på att granska statsrådets tjänsteutövning dels i förhållande till de lagar och regler som gäller, dels i förhållande till vad som går an i det gränsland mellan juridik och politik som vi tidigare har diskuterat här i dag.

Ibland granskas vissa områden, som vi berörde i inledningen, och ibland granskar vi ett visst handlingssätt på förekommen anledning. Polenaffären är just ett exempel på det senare.

Utskottet har delat upp ärendet i två avsnitt. Vi har granskat dels Allan Larssons roll i sammanhanget, dels den dåvarande regeringens.

Det hela börjar i slutet av maj på en lunch hos Allan Larsson. Då säger Björn Wahlström till Allan Larsson att svensk industri borde vara med i Östeuropa och att han själv var beredd att göra en insats. Nästa dag är Allan Larsson i Paris för att vara med om undertecknandet av överenskommelsen om den nya utvecklingsbanken, EBRD.

Vid detta möte är det polackerna som tar kontakt med Allan Larsson för att undersöka om hjälp från Sverige kan påräknas till Polen. Vid hemkomsten tar Allan Larsson omedelbart kontakt med Björn Wahlström personligen och med ambassdören i Warszawa Jean-Christophe Öberg för att uppmana denne att stödja Björn Wahlström.

Under juni far Björn Wahlström fram och tillbaka mellan Polen och Sverige. Öberg skickar ett antal telegram till Allan Larsson om sina egna och Wahlströms aktiviteter. Öberg skriver bl.a. att Björn Wahlström till polackerna säger sig ha regeringens uppdrag, något som Allan Larsson inte alls reagerar över, trots att det inte existerar något regeringsbeslut. Det indikerar tydligt att Allan Larsson ser Björn Wahlströms agerande som naturligt och att detta agerande har hans välsignelse. Om så inte hade varit fallet borde alla varningsklockor ha ringt hos Allan Larsson. Han borde också ha gjort något åt det.

Aktiviteter i det här biståndsärendet pågår hela sommaren, men det är först i slutet av augusti som biståndsministern blir inkopplad.

Utskottet förklarar tydligt att vi inte menar att det skulle vara olämpligt av svenska statsråd att delta i exportfrämjande åtgärder, så länge det sker i allmänna termer och så länge inte ett enskilt företag favoriseras på bekostnad av andra.

Att Björn Wahlström introducerades i Polen på initiativ av finansministern måste ha gett polackerna uppfattningen att en finansiering med biståndsmedel förutsatte att man valde Björn Wahlström och hans företag. Detta stöds också av uttalanden av den dåvarande vice industriministern Kania, som menade att det skulle vara ohyfsat att säga nej när den biståndsgivande svenska regeringen sade att saken skulle bli bäst utförd av Björn Wahlström och hans bolag.

Också i andra sammanhang finns uttalanden från polackerna att de "accepterar tanken på svenskt deltagande genom advisory board", vilket inte alls tyder på några polska krav på att det var Björn Wahlström som skulle utföra uppdraget.

Det är alldeles uppenbart att det är Allan Larssons roll och hans sätt att agera som konstitutionsutskottet kritiserar. Det är ingen som helst tvekan

om det. Om konstitutionsutskottet framhåller att det beskrivna agerandet är anmärkningsvärt, är det en mycket tydlig signal att man inte skall göra så. Det går inte an. Det är också en tydlig signal att andra ministrar skall akta sig för att göra likadant, oavsett hur mycket Aftonbladet och Kurt Ove Johansson försöker förringa konstitutionsutskottets uttalande. Konstitutionsutskottet kritiserar också kraftigt den socialdemokratiska regeringens hantering av hela frågan.

Agerandet är i sanning märkligt. Först får biståndsorganet BITS i uppdrag att bereda och ansvara för Polenbiståndet. Därefter väljer Allan Larsson ut Björn Wahlström som enda aktör, trots att det fanns andra intressenter i sammanhanget. Matchningen av Björn Wahlström pågår i flera månader utan att biståndsministern är inkopplad. Så småningom kommer ärendet till henne, och då skrivs ett avtal om att Björn Wahlström och hans företag skall vara enda motpart till polackerna. Björn Wahlström får själv bestämma priset för insatsen – ingen blygsam summa minsann, nej 10 % av hela biståndet till Polen skall han ha.

Innan avtal skrivs får BITS i nåder yttra sig. En vecka får BITS på sig att granska detta stora kontrakt – något som normalt tar en månad för BITS. Det hela är så anmärkningsvärt att BITS går till Riksrevisionsverket för att få vägledning, eftersom något liknande tidigare aldrig inträffat.

Trots den korta tiden för granskningen har BITS allvarlig kritik på flera punkter mot det förslag som Björn Wahlströms företag presenterat. Och det var inga små påpekanden som gjordes. Nej, man skrev t.ex.:

- att studiens syfte inte framgick
- att det var oklart vem som var polsk motpart
- att det inte var rimligt att göra nya åtaganden enligt fas B förrän utfallet av fas A hade beräknats
- att uppdraget var för stort för företaget
- att kostnaderna var orimligt höga
- att det var en ensidig produkt, som inte avspeglade polska önskemål.

Dessa allvarliga invändningar struntade regeringen i och fattade beslut ändå. De här mycket grava påpekandena viftar också Kurt Ove Johansson och Socialdemokraterna bort och påstår att det är lögn och förbannad dikt och förvanskade fakta.

Regeringens beslut att ge kontraktet till Björn Wahlström och hans företag sammanföll i tiden som av en händelse med börsintroduktionen av detta företag. Ett stort kontrakt med Polen ökade naturligtvis förväntningarna på och tilltron till företaget i börsintroduktionen.

Härmed kommer vi till ytterligare ett märkligt inslag i hanteringen. Nu skulle tjänsterna inte upphandlas genom anbud – dvs. genom att flera kunde konkurrera samtidigt. Vi vet ju av erfarenhet att ett sådant förfarande ger kunden fördelar genom valfrihet och möjligheten att pressa priset. Nej, de företag som under flera år bearbetat den polska marknaden fick inte ens vara med och lägga anbud. Det förfarande som Torgny Larsson så kraftfullt tog avstånd från i inledningsdebatten och som ett enigt utskott bedömt som olämpligt framställer den socialdemokratiska regeringen här som lämpligt och upphöjer det till norm.

Detta avsteg från normalt agerande motiverar den socialdemokratiska regeringen med att det var polackerna som krävde det. Det finns emellertid inga som helst bevis för att så var fallet. Inga dokument stöder ett sådant påstående. Tvärtom uttalar de ansvariga polska ministrarna i en radiointervju att de kände sig tvungna att acceptera Björn Wahlström och hans företag när kreditgivarna så tydligt signalerade vad de ville ha.

Kurt Ove Johansson försöker säga att Spin-Off och Scandiaconsult inte lyckades särskilt bra i sammanhanget och att det berodde på att de inte var särskilt bra. Anledningen till att de inte lyckades var att de faktiskt aldrig fick chansen att konkurrera på lika villkor. Allan Larsson hade redan kontaktat Björn Wahlström, och polackerna hade givits signaler om vilket företag som biståndsgivaren Sverige hade utvalt för uppdraget.

Ministern Trzeciakowski skriver, som jag sade förut, brev där han "accepterar" tanken på svenskt deltagande. Detta tyder definitivt inte på några polska krav. Detta uttalande glömde Kurt Ove Johansson däremot att citera.

Lena Hjelm-Wallén försökte visserligen vid utfrågningen slå blå dunster i ögonen på konstitutionsutskottet genom att påstå att Björn Wahlströms företag utsågs, som hon citerade det, "in respons to the Polish request", varvid hon hänvisar till protokollet av den 7 september.

Det är emellertid ett alldeles felaktigt påstående. I 2 § står det bl.a. följande: "In respons to Polish requests, the Swedish delegation declared its willingness to cooperate with the Polish authorities in supporting a study of the Polish forestry based industry."

Inte ett ljud om att polackerna krävde Björn Wahlström och hans bolag. Nej, denna "request" kom uppenbarligen från annat håll.

Det finns alltså en lång rad missgrepp från s-regeringens sida i hanteringen av denna mycket stora del av biståndet till Polen, och därför har konstitutionsutskottet klart sagt ifrån att det absolut inte får gå till så här.

Sveriges anseende som biståndsgivare till östländerna får inte undergrävas genom det agerande som förekommit i Polenaffären. Kurt Ove Johansson påstår att konstitutionsutskottets uttalande skulle orsaka problem i framtiden. Jag förstår inte riktigt vad han menar med det påståendet. Att KU säger ifrån när en regering hanterar våra skattemedel på ett så lättvindigt sätt som i Polenaffären kan bara stödja och stärka förtroendet för konstitutionsutskottets granskningar.

Anf. 49 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Ylva Annerstedt började sitt anförande med att nämna tidningarna Expressen och Aftonbladet och påpekade med hur olika glasögon man tydligen kunde se en och samma fråga. Nu använder inte Ylva Annerstedt glasögon, men när man har lyssnat till hennes fantastiska inlägg här, skulle man möjligen önska att hon hade haft något hjälpmedel för att tränga in i den dokumentation som utskottet ändå har presterat.

Ylva Annerstedt säger att det inte skulle finnas ett enda dokument som visar att polackernas val av NLK-Celpap skulle vara ett självständigt val. Jag vet inte vad Ylva Annerstedt bygger det på, men jag vet att Ylva Annerstedt bl.a. sitter i BITS styrelse, och jag lovar Ylva Annerstedt att jag innan de

*Regeringens hand-
läggning av svensk
hjälp till skogsindu-
strin m.m. i Polen*

replikomgångar som vi skall ha är till ända skall från min styrelse ta fram flera dokument som säger att polackerna självständigt gjorde sitt val.

Jag skall inte trötta kammaren med att läsa på främmande språk. Men jag skall läsa upp ett dokument som visar hur snedvriden Ylva Annerstedts argumentering är på olika punkter. Det är ett brev från Trzeciakowski till hans statssekreterare Marian Kania: "Det är med stort nöje jag mottagit uppgiften om att samtalen med den svenska sidan om utarbetande av ett program för omstrukturering och utveckling av trä- och massaindustrin i Polen har framskridit långt. Jag får härmed be Er, Herr Minister, att i republiken Polens namn underteckna det dokument som bekräftar Huvudplanen för det polsk-svenska samarbetet på detta område. Initiativet att inkludera svenska experter att hjälpa till i förhandlingarna för att utarbeta en strategi för stålindustrin har också mitt fulla stöd."

Var någonstans kan Ylva Annerstedt finna att detta från polackernas sida skulle kunna uppfattas som ett tvång? Det här är ett uttalande som finns i den samling av dokument som konstitutionsutskottet har sammanställt. Ylva Annerstedt säger att det inte finns ett enda dokument som kan styrka vad jag har sagt. Jag har visat upp ett dokument. Jag lovar, Ylva Annerstedt, att jag skall visa på flera dokument under denna replikomgång.

Men säg inte att det inte finns ett enda dokument. Det är lögn!

Anf. 50 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Det framgår inte ett dugg av det brev som Kurt Ove Johansson har läst upp att det är Polen som kräver att Björn Wahlström och hans företag skall anlitas. Man är positiv till utarbetande av och medhjälp till en omstrukturering av den polska skogsindustrin. Man är också positiv till initiativet med en s.k. advisory board. Men vem kom initiativet från? Inte var det från polackerna.

Kurt Ove Johansson skiljer mellan att dokumenten visar att polackerna är nöjda med överenskommelsen och vad jag påstår, nämligen att det inte finns några som helst krav från den polska sidan om att det är det företaget och den personen som skall utföra uppdraget. Tvärtom! Det finns dokument som visar att polackerna accepterar något som tydligen har förutskickats. Det är klart att den person som har stöd från den svenska finansministern och backas upp så tydligt av den svenska ambassadören, och på olika sätt själv talar om att han har regeringens uppdrag, inte avvisas av polackerna.

Allan Larsson gör ju ingenting för att skingra missförståndet om att Björn Wahlström skulle agera på regeringens uppdrag. Allan Larsson får brev från Polen där Öberg talar om att detta är Björn Wahlströms budskap till polackerna. Men Allan Larsson gör ingenting åt det. Han låter detta passera – alldeles uppenbart med sitt gillande.

Om det från svensk sida hade funnits en önskan att det skulle ske en upphandling i konkurrens, att det skulle ges tillfälle för polackerna att välja mellan flera olika konkurrenter, hade man uppenbarligen inte alls agerat på det sättet.

Anf. 51 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag konstaterar återigen att Ylva Annerstedt far med osanning ifråga om dokumentationen. Hon säger att det inte finns dokument som

talar för att det är fråga om ett frivilligt val från polackernas sida. Jag tycker att det är skamligt att i kammaren, med tanke på de samlade dokumenten, föra en diskussion på det sätt som Ylva Annerstedt gör.

Jag skall läsa några rader i en skrivelse från en styrelse där Ylva Annerstedt själv är ledamot. Vi får se om det finns några fakta som över huvud taget biter på Ylva Annerstedt. Det gäller beslutsnummer 78-90 från år 1990. BITS hävdar följande: "Polen har genom ministern vid premiärministerns kansli, Witold Trzeciakowski, begärt svenskt stöd för en djupgående helhetsstudie av landets skogsindustri."

Av ett annat dokument med beslutsnummer 98-90 från samma år – Ylva Annerstedt kan kontrollera detta hos styrelsen – framgår följande: "Polen har genom ministern vid ministerrådets kansli, Witold Trzeciakowski, begärt svenskt stöd för en djupgående helhetsstudie av landets skogsindustri."

Finns det, Ylva Annerstedt, fortfarande inte något dokument som tyder på att det här är ett självständigt val från Polens sida? Jag tycker att det är fruktansvärt oförsämrat att med tanke på den enorma dokumentation som konstitutionsutskottet har presterat göra sådana uttalanden i riksdagen.

Vi kan gå till våra handlingar och läsa vad Sæve-Söderbergh har skrivit till Öberg. Han framför där önskemål om konkreta besked från den polska sidan. Det var i akt och mening ett exempel på att den svenska regeringen inte kunde fatta beslut den 13 september 1990 om det inte fanns klara anvisningar från den polska sidan att Polen ville ha NLK-Celpap. När regeringen hade fått de beskederna kunde beslut fattas. Det gjordes på ett helt korrekt sätt den 13 september.

Vi diskuterar nu BITS styrelse, där Ylva Annerstedt är ledamot. Det går att läsa vad Gunilla Olofsson har sagt inför utskottet. Hon tyckte att det var naturligt att regeringen fattade beslutet. Det går att läsa med vilka glasögon som helst, oavsett styrka, att det hela förhåller sig så.

Jag tycker att Ylva Annerstedt skall noggrannare studera de akter som finns i denna fråga innan hon tar till orda.

Anf. 52 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Kurt Ove Johansson försöker ge sken av att det finns dokument som visar på polska krav på att Björn Wahlström och hans företag skall anlitas. Dessa dokument existerar inte. I stället citerar Kurt Ove Johansson en rad handlingar där det talas om att Polen har begärt svenskt stöd. Det är ingen som har betvivlat det – varken majoriteten eller någon annan. Visst finns det en begäran om svenskt stöd från Polen. Men vi menar att många företag skall ges möjligheter att konkurrera. Man skall inte från början utse ett enda företag – som i det här fallet har skett från svensk sida.

Polackerna har aldrig krävt att Björn Wahlström och hans företag skulle få uppdraget. I varje fall finns det inte dokumenterat i våra handlingar. Svenskt stöd – javisst! Men inte ett visst utpekat företag.

Vi i Folkpartiet vänder oss mot detta. Både Spin-Off och Scandiaconsult fanns med i bilden. Men de tilläts inte konkurrera, vilket naturligtvis påverkade de priser som polackerna tvingades betala för denna insats. Det var pengar som togs från den samlade biståndspolitiska ramen.

Kurt Ove Johansson gör ett nummer av att Gunilla Olofsson vid utfråg-

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av svensk
hjälp till skogsindu-
strin m.m. i Polen*

ningen uttryckte att det var bäst att regeringen fattade beslut. Ja, det är klart. BITS ville väl inte fatta beslut på dessa premisser. Jag citerade den långa rad av kritiska utalanden som BITS gjorde efter den mycket korta genomgång som BITS tvingades att genomföra. BITS var inte intresserad av att fatta beslut med det underlaget. Men regeringen struntade i de allvarliga anmärkningarna som BITS riktade mot förslaget och fattade ändå beslut. Det är det vi kritiserar.

Andre vice talmannen anmälde att Kurt Ove Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 53 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Den s.k. Polenaffären är ett typexempel på hur det inte skall gå till när ett statsråd – och för den delen, hela regeringen – skall utöva den fullkomligt självklara uppgiften att delta i exportfrämjande verksamhet och verka till förmån för svenskt näringsliv i utlandet. Den uppgiften kan alls inte ifrågasättas. Det skulle vara utomordentligt allvarligt och klandervärt om man från regeringssidan inte agerade på ett sådant sätt.

Det är alltså inte Allan Larssons arbete för att främja svenskt näringsliv i Polen som ger anledning till kritik. Det som är anmärkningsvärt och allvarligt är tillvägagångssättet och handlandet som ledde till att ett svenskt företag, NLK-Celpap, gynnades i förhållande till två andra svenska företag, Spin-Off och Scandiaconsult. Allan Larssons agerande medförde utan tvivel att de två sistnämnda företagen gick miste om möjligheten att konkurrera om två konsultuppdrag, för vilka de i ett par års tid lagt ner ett omfattande arbete. Det arbetet gick helt till spillo, på grund av det handlande som Allan Larsson gjorde sig skyldig till.

Herr talman! Vid en lunch hos Allan Larsson den 28 maj 1990 aktualiserade Björn Wahlström, som redan påtalats, frågan om svenska industriinsatser i östblocket, uppenbarligen bl.a. i Polen. I sammanhanget bör påtalas att NLK-Celpap, där Björn Wahlström var ordförande, just skulle introduceras på börsen, varför det naturligtvis skulle vara välkommet med ett lönsamt engagemang.

Redan dagen därpå, den 29 maj, tog Allan Larsson vid ett samtal med den polske vice utrikesministern Makarczyk i samband med EBRD-mötet i Paris upp frågan om svenska industriinsatser i Polen med hjälp av biståndsmedel. Han förordade därvid särskilt Björn Wahlström, vars kompetens främst på stålindustriområdet han betonade särskilt. Att man från polsk sida visade intresse för förespeglade generösa svenska insatser är inte särskilt förvånande.

Omedelbart vid hemkomsten från bankmötet kontaktade så Allan Larsson såväl Björn Wahlström som Sveriges dåvarande Polenambassadör Jean-Christophe Öberg i den uppenbara avsikten att det fr.o.m. nu var fråga om Björn Wahlström och NLK-Celpap och ingenting annat i den aktuella svenska biståndsinsatsen i Polen. Tilläggas skall att även Michael Sohlman på UD kontaktades. Däremot fann Allan Larsson ingen anledning att över huvud taget nämna ärendet för den ansvarige biståndsministern Lena

Hjelm-Wallén, som först långt senare kopplades in på ärendet. Detta är milt sagt märkligt.

Introduktionen av Björn Wahlström och NLK-Celpap skedde alltså i full vetskap om att Spin-Off och Scandiaconsult redan agerade på den polska marknaden. Deras engagemang hade dittills haft fullt stöd av ambassadör Öberg på ett vitsordat entusiastiskt sätt. Denna entusiasm och detta stöd upphörde plötsligt på nolltid. Vad var det som fick ambassadören, känd för att vara rakryggad i allt sitt agerande, att så plötsligt överge sitt tidigare engagemang och helt övergå till att verka för Björn Wahlström och NLK-Celpap? Tyvärr kan vi av kända skäl aldrig få det klarlagt av honom själv. Men det finns utsagor från hans nära omgivning som vittnar om att det alls inte var en helhjärtad helomvändning han då gjorde. Det finns därtill utsagor från samma håll som talar om skandal i sammanhanget.

Bortsparkade från arenan var alltså Spin-Off och Scandiaconsult. Nu följde ett antal rapporter från ambassadör Öberg till Allan Larsson och – i de flesta fall – också kabinettssekreteraren Pierre Schori. Detta lät Allan Larsson ske, trots att han påstått att han inte vidare befattade sig med ärendet efter den första introduktionen. Av dessa rapporter framgår bl.a. att Björn Wahlström ansåg sig ha ett uppdrag från den svenska regeringen. Det är synnerligen anmärkningsvärt att Allan Larsson inte ens försökte se till att detta blev tillrättat. Han såg alltså heller inte till att rapporterna riktades till biståndsministern, vars ärende det utan tvivel blivit. Hon levde ostörd av ärendet i sin egen lilla värld och har inför KU uttalat att hon tyckte det var bra och riktigt att andra ministrar skötte hennes ärenden utan hennes vetskap. Det vore frestande att ifrågasätta varför man med den inställningen över huvud taget hade en speciell biståndsminister i den socialdemokratiska regeringen, men jag skall avstå från att göra det.

Det blev alltså NLK-Celpap och Björn Wahlström som, med stöd av 30 miljoner kronor i biståndsmedel, utan sedvanlig upphandling och utan all konkurrens, fick uppdraget. Det var onekligen ingen dålig utdelning av lunchsamtalet den 28 maj. Nämnas bör att man begärde ca 45 miljoner kronor, vilket av BITS prutades till de 30 miljonerna med anledning av en alltför vidlyftig och illa underbyggd offert. Nämnas bör också att den beräknade motsvarande kostnaden för de båda bortspolade företagen rörde sig om ca 8 miljoner kronor.

Det finns alltså enligt utskottsmajoriteten anledning att rikta allvarlig kritik mot Allan Larsson, vars agerande utskottet vid upprepade tillfällen ansett vara anmärkningsvärt. Det kan däremot inte ledas i bevis att Allan Larsson har brutit mot konstitutionen, och då är det en fullkomlig självklarhet att utskottet inte gör något annat uttalande utöver det anförda.

Herr talman! Det finns också starka skäl för utskottet att rikta allvarlig kritik mot hela den socialdemokratiska regeringen, inkl. Allan Larsson, för handläggningen av ärendet. Regeringen tog utan minsta rimliga anledning över ett biståndsärende som definitivt skulle ha handlagts av BITS. Därtill fick BITS en orimligt kort remisstid att yttra sig över ärendet. Trots detta lyckades dock BITS rädda 15 miljoner kronor av skattebetalarnas pengar. Men trots mycket grava anmärkningar från BITS sida om NLK-Celpaps förslag, fattade regeringen beslut om detta den 13 september 1990. BITS fann

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av svensk
hjälp till skogsindu-
strin m.m. i Polen*

regeringens handlande vara så utomordentligt anmärkningsvärt att man vände sig till Riksrevisionsverket, för att få besked om man var tvungen att lyda. Det var man tvungen att göra, enligt Riksrevisionsverket, och så blev det precis som det var tänkt från början, när det hela drogs i gång.

Någon formell framställan från Polen förelåg inte. Trots att ärendet var ett biståndsärende sedan mer än två månader, påbörjades behandlingen av det i Utrikesdepartementets utvecklingsavdelning först den 22 augusti 1990. Upphandlingen har skett genom förhandsupphandling, men något som visar att man från polsk sida krävde att uppdraget skulle gå till NLK-Celpap och Björn Wahlström finns inte. Självklart skulle då ett anbudsförfarande ha ägt rum, vilket alltså inte skedde.

Det finns således en rad påtagliga anledningar att rikta kritik mot den socialdemokratiska regeringen för dess handläggning av detta ärende.

Herr talman! Slutligen vill jag citera vad fru Birgit Öberg har anfört i en skrivelse: "Den som får finansministern på sin sida får också resurser." Detta är ett utomordentligt talande och avslöjande uttalande. Motsvarande understryks också av ett uttalande av den tidigare polske vice industriministern Kania. Han uttalar i en radiointervju följande: "Om den svenska regeringen ger pengar och säger att saken blir bäst gjord av herr Wahlström och den där firman, då skulle det ju vara fruktansvärt ohysat av mig att säga nej. Inte sant? Att säga att vi inte ville veta av vare sig Celpap eller herr Wahlström."

Kurt Ove Johansson antyder att det inte gick att konkurrera med anbudet från NLK-Celpap. Det var skälet till att företaget fick uppdraget. Nej, det gick inte att konkurrera med 30 miljoner kronor i biståndspengar från den svenska regeringen, riktade till ett enda företag. Det är det som är så utomordentligt anmärkningsvärt.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets skrivning.

Anf. 54 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Nu har vi i alla fall fått ett besked om vad majoritetsyttrandet bygger på och med vilka glasögon man har läst vårt material. Man har tydligen inte läst konstitutionsutskottets dokument, utan den fruktansvärda redovisning som Hans Nyhage har givit är egentligen ingenting annat än ett upprepande av vad som har stått i tidningen Expressen.

Det är alltså med Expressens glasögon som majoriteten har läst det här ärendet. Då kan man ju förstå att skrivningarna har blivit som de har blivit. Om majoriteten hade läst de dokument som föreligger, hade nog ett och annat blivit annorlunda.

När det sedan gäller Scandiaconsult måste jag få upplysa herr Nyhage om att Scandiaconsult egentligen inte var intresserade av skogen. Scandiaconsult var intresserade av metallindustrin. Det framgår så tydligt och klart i våra handlingar att det inte borde kunna gå ens Hans Nyhage förbi.

Dessutom var det inte på grund av bristande konkurrens som Scandiaconsult och Spin-Off inte fick uppdraget, utan precis som jag sade i mitt huvudanförande hängde det samman med att det var för mycket konkurrens. De hade ingenting att sätta emot. Spin-Off var ett enmansföretag, och när ett av världens främsta på skogsområdet kom in på den polska marknaden hade Spangenberg ingenting att sätta emot.

Titta på vad Spangenberg har sagt när han kommit till utskottet! Han har sagt att han lämnade en offert och att den offerten slogs av andra offerter. Det är inte så konstigt. Så är det i affärlivet. Nyhage kan väl läsa innantill i våra handlingar.

Dessutom är det ju på det sättet att även om Jean-Christophe Öberg inte längre finns i livet, har han lämnat en del anteckningar och brev efter sig. I ett av de breven, som också Nyhage har tillgång till, står det: "Jag tror för egen del, även om jag inte vet det med säkerhet, att vi blev bortdribblade av fransmän, tyskar och engelsmän som hade helt andra ambitioner än vi hade." Det säger han i ett brev till Per Lennart Karlsson.

Men hur kan man då hävda, Hans Nyhage, att det inte skulle finnas konkurrens? Det var ju snarare tvärtom. Konkurrensen var, precis som jag sade, för stor.

Anf. 55 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! I all välmening vill jag uppmana Kurt Ove Johansson att vara något litet mindre imponerad av sin egen förmåga att läsa handlingar, i motsats till oss eländiga borgare. Det skulle vara snyggt om Kurt Ove Johansson slutade med den sortens argumentering. Att han vill göra det här till en glasögondebatt i stället för en konstitutionell granskningsdebatt är också ganska typiskt.

Kurt Ove Johansson sade alldeles otvetydigt att konkurrensen var för hård. Ja, den var alldeles för hård – det är helt korrekt – därför att det fanns ett företag, med ett stöd från den svenska regeringen på 30 miljoner kronor, som aktualiserades av den svenska regeringen, eller rättare sagt dess finansminister, för den polska regeringen. Det var det företaget som introducerades. Det var Björn Wahlström som skulle ha uppdraget, och det rörde sig om 30 miljoner. Det räddades tack och lov 15 miljoner i sammanhanget.

Att kunna konkurrera på sådana villkor, Kurt Ove Johansson, gick bara inte. Det finns inte ens en gång någon rimlig möjlighet att konkurrera. Det är detta som är så anmärkningsvärt, och jag beklagar om igen att vi inte kan få veta hela verkligheten av Jean-Christophe Öberg själv. Det hade varit utomordentligt nyttigt i sammanhanget. Jag är helt övertygad om att hade vi kunnat få hans version, hade ärendet tagit en helt annan vändning än det har gjort nu.

Anf. 56 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Herr Nyhage säger att det här inte är någon konstitutionell debatt, och det har jag definitivt aldrig påstått heller. Jag har hela tiden hävdad att den debatt som Nyhage för inte håller någon som helst konstitutionell kvalitet.

Precis som Nyhage själv har sagt, är det inte möjligt i det här fallet att rikta någon konstitutionell anmärkning mot vare sig regeringen eller ett enskilt statsråd. Nyhage håller till i den politiska gråzonen, där det har skrivits så mycket i de här sammanhangen. Nyhage har valt – tyvärr får jag väl säga – utifrån sina utgångspunkter att läsa ärendet med tidningen Expressens ögon.

Det är ju det som är så ruskigt. När Nyhage har ett så utomordentligt ma-

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av svensk
hjälp till skogsindu-
strin m.m. i Polen*

terial till sitt förfogande borde han i stället ha kunnat föra en sakdebatt i frågan.

Det förhåller sig på det sättet att Allan Larsson har gjort precis vad man skall göra. Han har varit i Paris, och han har träffat en representant för den polska regeringen. Han åker hem och berättar det för den som har hand om frågan på UD. Han berättar det för en person som är kunnig på skogsområdet. Han tar kontakt med Öberg, och sedan säger han: Nu är det ett förhållande mellan er och UD.

Allan Larsson har gjort precis det han skall göra och precis det som vi har sagt från konstitutionsutskottet att en minister skall göra när han är ute och främjar de svenska intressena.

Dessutom kan jag berätta för Nyhage att den här frågan har varit uppe vid en frågeomgång i riksdagen. Då var det Alf Svensson som svarade, och han sade så här: "Såvitt jag kunnat utröna har studien som NLK-Celpap utfört rönt stort intresse och den polska regeringen var mycket angelägen att företaget skulle få uppdraget att genomföra en andra fas med mer detaljerade studier av vissa anläggningar sedan den första kartläggningen redovisats. Studien har bedömts ha stor betydelse för ansträngningarna att omstrukturerar den polska skogsindustrin."

Ett sådant här svar i riksdagen, herr Nyhage, delas bland ledamöterna i regeringen, så det här är *regeringens* linje, och regeringen har tydligen en helt annan uppfattning än den som Nyhage har presenterat här. Det är rätt intressant att konstatera.

Jag tycker att Nyhage skall sluta med sin smutskastning på det här området!

Anf. 57 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Först vill jag säga att jag i högsta grad anser att det här skall vara en konstitutionell debatt, inte den glasögondebatt som Kurt Ove Johansson har försökt göra den till.

Allan Larsson gjorde precis vad han skulle göra, hävdar Kurt Ove Johansson. Att Allan Larsson engagerat sig för svenskt näringsliv är, har jag sagt, fullt korrekt. Men han gick utöver vad han borde ha gjort. Han introducerade ensidigt ett svenskt företag. Han förespeglade polackerna ensidigt att det var just detta företag och Björn Wahlström som skulle ha uppgiften. Han lovade också starkt svenskt bistånd i sammanhanget. Det är det som är så utomordentligt allvarligt. Han gick alltså utöver vad han rimligen skulle ha gjort, och det är detta som vi har anmärkt på.

Sedan är det inte bara Allan Larsson som skall klandras, utan hela regeringen skall klandras för handläggningen av ärendet, och det har vi framfört. Hela handläggningen, inte minst gentemot BITS, är utomordentligt avslöjande för hur illa regeringen har skött ärendet. Det finns alltså starka skäl att rikta allvarlig kritik.

Andre vice talmannen anmälde att Kurt Ove Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr talman! Utskottsmajoriteten kritiserar förre finansministern Allan Larsson för att han genom sitt agerande kan ha misslett polackerna att tro att projektet hade den svenska regeringens stöd och att han därmed medverkade till att två företag gick miste om möjligheten att konkurrera om två konsultuppdrag. Detta finner utskottsmajoriteten vara anmärkningsvärt.

Utskottet drar vidare slutsatsen att ärendet i själva verket var avgjort på ett långt tidigare stadium än när regeringen fattade sitt beslut den 13 september 1990. Underförstått menar utskottsmajoriteten att ärendet avgjorts när Allan Larsson träffade polackerna som ett led i en exportfrämjande verksamhet.

Det Allan Larsson kritiseras för är just hans deltagande i exportfrämjande verksamhet. Det är i den verksamheten som utskottsmajoriteten beskyller honom för att ha misslett polackerna. Genom sitt deltagande i inledningen av det som blev ett biståndsärende avgjorde Allan Larsson de facto ärendet, anser utskottet, eftersom polackerna trodde att projektet hade den svenska regeringens stöd.

Om den borgerliga utskottsmajoritetens beslut också blir riksdagens, kommer statsråden i framtiden att ställas inför mycket svåra avvägningsproblem och gränsdragningsproblem, vilket kan leda till att de hellre avstår från att delta i exportfrämjande verksamhet än att de utsätter sig för kritik för sitt deltagande. KU:s uttalande innebär att statsråden i framtiden måste sätta bestämda gränser så att inte deras deltagande och agerande får representanter för företag och andra länders regeringar att tro att dessa företag, för att citera utskottsmajoriteten, "har den svenska regeringens stöd".

Herr talman! Jag är den ende i KU som har erfarenhet av regeringsarbete, varav sex år som industriminister. Det var sex år med ideliga resor till andra länder som ledare för industridelegationer. Det var mottagningar, luncher, middagar och samtal med besökande delegationer, företag och ministrar. Ofta är det så, att man som statsråd är med i inledningen till något som efter hand blir en offert, en leverans eller ett uppdrag.

Herr talman! Jag vill säga följande: Jag har från min egen statsrådstid flera fall där jag absolut skulle ha avstått från att delta, avstått från att ta emot besök och avstått från att förmedla förfrågningar till svenska företag i samband med utlandsresor om KU:s uttalande då hade funnits.

Livet i regeringen är inte så enkelt och okomplicerat som den borgerliga utskottsmajoriteten tycks tro. Arbetsdagen är som regel fylld av avvägningsproblem och bedömningar av vilka gränser som inte får överträdas. Nu sätter KU upp en ny gräns: Ett statsråd får inte delta i exportfrämjande verksamhet om hans eller hennes deltagande kan ge intryck av att han eller hon därmed uttalar stöd för ett företag eller projekt.

Jag vill upprepa detta: Ett statsråd får i fortsättningen inte delta i exportfrämjande verksamhet om hans eller hennes deltagande kan ge intryck av att han eller hon därmed uttalar stöd för ett företag eller projekt.

Herr talman! Det är ofta så, att de stora svenska industriföretagen, Exportrådet och Industriförbundet för fram önskemål om att ministrar från andra länder skall inbjudas till Sverige. Det kan vara svenska exportföretag

som diskuterar order, eller är på gång att etablera kontakter med ett land, som gärna vill att ett besöksutbyte på ministernivå skall äga rum.

Ibland är också industri- och handelsministrar på besök i Sverige inbjudna av svenska företag, myndigheter eller organisationer av olika slag. Det är då naturligt att man önskar ett sammanträffande med kolleger i den svenska regeringen. Inte så sällan vill den gästande ministern ha referenser för de företag som är värd för hans eller hennes besök eller som man planerar att handla med.

Det är inte så ovanligt att det svenska statsrådet vid sådana tillfällen introducerar representanter för svenska företag. Det går naturligtvis inte att utesluta att ett besökande statsråd eller en besökande handelsdelegation vid sådana tillfällen kan få intryck av, eller få för sig, att det svenska företaget eller projektet har den svenska regeringens stöd, även om det bara varit fråga om ett samtal eller en s.k. artighetsvisit. Det är ju ändå i den gästande ministrarnas ögon ett samtal och en mottagning!

Herr talman! Nu stänger den borgerliga utskottsmajoriteten dörren för sådana informella kontaktvägar, vilket jag finner mycket olyckligt. Med min erfarenhet av regeringsarbete, av möten med handels- och industridelegationer av olika slag och av kontakter med regeringskolleger från andra länder, måste jag tyvärr konstatera att utskottsmajoritetens granskningsuttalande i detta ärende med nödvändighet *måste* innebära att de svenska statsråden blir mycket försiktigare och därmed mindre benägna att delta i exportfrämjande verksamhet i framtiden. Detta är naturligtvis till stor skada för svensk industri och handel, och därmed också till skada för sysselsättningen i Sverige.

Självfallet skall KU:s ordförande respektera alla KU:s beslut, även sådana som fattats med minsta möjliga röstmargin. Detta beslut har fattats med åtta röster mot sju. Föreligger det en viss utskottsmajoritet, även med ordförandens utslagsröst, är det självfallet en utskottsmajoritet.

Jag har gått igenom detta ärende mycket noga utifrån mina egna erfarenheter som statsråd. Jag kommer med hänvisning till KU:s uttalande att råda statsråd till utomordentligt stor försiktighet och rekommenderar dem, om de vill undgå kritik, att avstå från att delta i exportfrämjande verksamhet när tveksamhet föreligger.

Herr talman! Jag vill fråga utskottsmajoriteten, som består av de borgerliga och Ny demokrati: Vet ni egentligen vad ni har gjort genom detta uttalande? Men ännu är det inte för sent att ändra sig!

Anf. 59 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Återigen gör Thage G Peterson sig skyldig till en billig retorisk fint. Han konstruerar en bild av vad utskottet har sagt, och sedan argumenterar han mot den.

Jag skall citera utskottets skrivning. Där står: "Enligt utskottets mening är det inte bara tillåtet utan också önskvärt att statsråd deltar i exportfrämjande verksamhet så länge det sker i allmänna termer och så länge inte ett enskilt företag därigenom får en särställning eller på annat sätt gynnas i förhållande till något annat svenskt företag."

Det är precis detta som utskottet säger och ingenting annat. Vi tycker tvärtom att det är bra att vi tvingar statsråden till överväganden när de står

i begrepp att göra insatser. Det skall vara fråga om ett allmänt stöd till exportfrämjande åtgärder och ett allmänt stöd till olika sektorer av den svenska industrin. Vi har inte alls sagt att statsråden skall avhålla sig från att stödja de svenska intressena. Därmed faller Thage G Petersons hela resonemang platt till marken.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

Anf. 60 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Ylva Annerstedt hänvisade just till utskottets hela skrivning. Den är utomordentligt viktig i sammanhanget. I mitt anförande betonade jag den fullkomligt självklara uppgiften att delta i exportfrämjande verksamhet och verka till förmån för svenskt näringsliv i utlandet som ett svenskt statsråd har. Jag sade också att den uppgiften inte alls kan ifrågasättas. Det skulle däremot vara utomordentligt allvarligt och klandervärt om man från regeringsidan inte agerade på det sättet.

Nu söker utskottets värderade ordförande måla upp bilden av att svenska statsråd inte skulle kunna verka till förmån för svenska företag i exportfrämjande verksamhet just med anledning av utskottets ställningstagande. Men ett sådant påstående från utskottsordförandens sida faller på sin egen orimlighet.

Vi har hela tiden verkligen betonat vad det gäller, nämligen att ett svenskt statsråd inte får, i full vetskap om att det redan finns andra svenska intressenter på området, agera uteslutande till förmån för ett helt annat företag. Det är där skon klämmer. Det är där som Allan Larsson har gjort fel enligt vår mening.

Jag skulle gärna vilja ställa en fråga till Thage Peterson, och det skulle förvåna mig mycket om svaret blir ja. Gjorde Thage Peterson någon gång, som industriminister, motsvarande insats, så att han i full vetskap om att det fanns svenska företag som arbetade inom ifrågavarande område likväl vände sig till ett annat företag och gav företaget och utlandet sådana impulser att just detta företag skulle ha det ifrågavarande arbetet? Det skulle förvåna mig om Thage Peterson svarade ja på den frågan.

Anf. 61 THAGE G PETERSON (s) replik:

Herr talman! Jag väntade mig att svaret på mitt inlägg skulle bli retorik och att det skulle sägas att det hela faller platt till marken. Det kan jag faktiskt lämna därhän.

Jag har dock inte på enda punkt blivit bemött med sakargument, Hans Nyhage, utan bara med allmänna ord om att jag har fel och förstorar upp. Det går att säga vänliga ord inne i ett uttalande om att statsråden t.o.m. har skyldighet att delta i exportfrämjande verksamhet, men det är ganska ointressant. Ni landar i kritik mot förre finansministern Allan Larsson därför att han deltog i exportfrämjande verksamhet. Det är det som är poängen, Hans Nyhage. Ni landar i kritik mot Allan Larsson för att han deltog i exportfrämjande verksamhet och ni sätter upp en ny gräns.

Ni säger faktiskt att ett statsråd inte får delta i exportfrämjande verksamhet om hans eller hennes deltagande kan ge intryck av att han eller hon därmed uttalar stöd för ett företag eller ett projekt. Det är en ny gräns som

*Regeringens hand-
läggning av svensk
hjälp till skogsindu-
strin m.m. i Polen*

svenska statsråd fr.o.m. i morgon bitti har att rätta sig efter när de skall delta i exportfrämjande verksamhet.

Ni gör felet att ni tror att statsrådets tid är fylld utan komplikationer. Ni tror att när man svarar i telefonen då Exportrådet eller Industriförbundet ringer och ber en ta emot en delegation, från ett annat land, ledd av en industri- eller näringsminister, skall man genast säga att man inte kan uttala något stöd för Sverige, för svensk industri eller för något företag eftersom man då får KU på sig.

Ni har ytterligare försvårat för statsråden genom att sätta upp en ny gräns och tala om att statsråden måste vara oerhört försiktiga så att de inte ger någon preferens åt något håll. Då blir det inte så enkelt att vara statsråd i fortsättningen och delta i exportfrämjande verksamhet om man samtidigt skall ha KU:s uttalande och nya gräns på halsen.

Jag har velat säga detta utifrån mina erfarenheter från mina sex år som industriminister. Jag vet vilka gränsdragnings- och avvägningsproblem man har. Ni har varit ganska tydliga i att tala om vad ni egentligen är ute efter. I er kritik ligger en kritik mot att den förre finansministern deltog i exportfrämjande verksamhet. Det är det som det handlar om.

Anf. 62 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Först kan jag konstatera att Thage Peterson inte svarade på min direkta fråga om hans eget agerande som industriminister. Det kan jag bara tolka som att han naturligt nog inte har agerat på något annat sätt än vad han skulle göra, nämligen inte agera till förmån för ett företag mot ett annat företag.

Sakargumentet, Thage Peterson, är att ett svenskt statsråd inte skall främja ett svenskt företag till skada för andra svenska företag som arbetar inom exakt samma sektor och som därtill redan är i gång med arbetet. Det är mot detta som kritiken riktas.

Det förekommer alltså ingen kritik mot Allan Larsson för hans deltagande i exportfrämjande verksamhet – absolut inte. Det var enligt min mening hans skyldighet att göra det. Men det gäller sättet som han gjorde det på. Han gick utöver vad han skulle göra. Det är det som vi kritiserar. Vi kritiserar alltså inte att han ville verka för svenskt näringsliv i Polen, men vi kritiserar att han verkade för enbart ett enda företag och för ordföranden i styrelsen av det företaget i full vetskap om att det redan fanns andra svenska företag på arenan. Det är detta som kritiken riktas mot, och det är där vi har sakargumentet.

Det har inte ett vitten att göra med att ett svenskt statsråd inte skulle kunna ta emot en delegation och tala om exportfrämjande åtgärder. Det har inte ett dugg med det att göra. Det gäller handläggningen av ärendet.

Anf. 63 THAGE G PETERSON (s) replik:

Herr talman! Hans Nyhage, livet är inte så enkelt i regeringen. Hans Nyhage gör det så enkelt som att om det finns två företag i samma bransch eller inom samma specialitet bör statsrådet inte delta i en industridelegation. Då bör statsrådet inte ta emot besök från det ena företaget.

Vi har två bilföretag i Sverige. Skall en svensk näringsminister i fortsätt-

ningen efter ert utlåtande kunna leda en industridelegation där bara Volvo ingår? Eller måste han då säga att Saab måste vara med för att han skall kunna leda delegationen?

Som industriminister ställdes jag inför den uppgiften flera gånger när svenska byggföretag hade bjudit in industri- och handelsministrar från andra länder. Skulle jag då varje gång ha sagt att jag inte kan ta emot vederbörande utan att Skanska eller BPA är med och att jag inte bara kan sitta med t.ex. Armerad Betong?

Från majoriteten säger man att statsrådet inte får finnas med i bilden när det finns två företag. Det visar bara hur omöjligt och olyckligt ert ställningstagande är. Det är inte ovanligt att statsråd får förfrågningar under resor som förmedlas till svenska företag när statsrådet kommer hem. Jag har upplevt det många gånger. Jag drar mig till minnes från resor i Thailand, Schweiz och Sydkorea att jag fick förfrågningar som gällde svensk industri som jag sedan förmedlade till svenska företag. Det gällde också att ge tips om anbudsmöjligheter, affärskontakter m.m. Men det var aldrig fråga om regeringsuppdrag, utan man förmedlade möjligheter för svensk industri att verka, göra affärer, få anbud och öka sysselsättningen i Sverige.

Jag upprepar igen: hade jag vid det tillfället haft detta uttalande från konstitutionsutskottet, så hade jag avstått från sådana uppdrag därför att det fanns gränsdragningsproblem till följd av konstitutionsutskottets uttalande som jag inte hade kunnat gå förbi.

Därför menar jag att vad konstitutionsutskottet har gjort och riksdagen är på väg att göra, om riksdagen om en stund följer konstitutionsutskottet, är att införa en ny gräns som med nödvändighet kommer att göra de svenska statsråden mycket försiktigare. De måste då iakttä denna nya gräns som ni har satt upp.

Jag är inte alldeles säker på, Hans Nyhage, att ni egentligen riktigt vet vad ni har gjort och vilken skada ni åstadkommer för svensk industri och svensk sysselsättning med detta uttalande.

Andre vice talmannen anmälde att Hans Nyhage anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 64 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag skulle med några ord vilja beröra upphandlingsdelen. Det har framförts att den upphandlingsmodell man använde, förhandlingsupphandling, skulle stå i strid mot någon förordning. Så är det naturligtvis inte. Det är precis som chefen för BITS, Gunilla Olofsson, har framhållit för utskottet, att förhandlingsupphandling är en väldigt vanlig metod i dessa sammanhang.

Hon betonar också, vilket är väldigt viktigt och riktigt i detta sammanhang, att när det gäller Polenbiståndet är det trots allt något nytt. Hon säger på ett ställe i sina svar att den slutgiltiga uppläggningsen i dessa sammanhang kanske inte är riktigt färdig ännu.

Låt oss då gå till det principiella. Regeringen har fattat beslut och sedan uppdragit åt BITS att genomföra vissa uppgifter. Är det förkastligt? Det påstår utskottsmajoriteten.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av svensk
hjälp till skogsindu-
strin m.m. i Polen*

Då är det intressant att konstatera att jag har framför mig – och en del av detta finns för övrigt också i vårt material – exempel där den nuvarande regeringen har förfarit principiellt på samma sätt. Det är inte bara ett fall, utan två handfullar av beslut av liknande slag.

Hans Nyhage var tidigare intresserad av att föra en konstitutionell debatt. Det har vi inte gjort hittills det vill jag understryka. Det har mest varit råskäll och försök att utifrån vårt grundläggande material komma med vilseledande synpunkter. Men om man nu vill föra en konstitutionell debatt då vill jag ställa frågan: Kommer Hans Nyhage och hans vänner på regeringssidan att till konstitutionsutskottet anmäla för granskning alla dessa andra ärenden som ju finns, där regeringen principiellt beslutat på samma sätt som när det gällde Celpapp, där man först beslutade och sedan sade till BITS: Var så god, här är regeringens beslut.

Eftersom ni kritiserar detta regeringsbeslut, måste ni väl vara konsekventa i den fortsatta granskningen. Det är rimligt att Hans Nyhage, när denna debatt är slut, springer upp till konstitutionsutskottets kansli och omedelbart anmäler även dessa andra ärenden för granskning.

Sedan får vi se hur bred den politiska gråzonen är för regeringspartierna, om ni kan komma fram till samma skrivningar som i det ärende vi nu talar om.

Anf. 65 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Kurt Ove Johansson försöker frånga vad vår anmälan verkligen gäller, nämligen att den dåvarande svenska regeringen ensidigt i full vetenskap om att det fanns andra företag på arenan, gynnade ett svenskt företag utan att låta de andra två vara med och konkurrera. De kunde det inte, därför att regeringen ställde sig bakom de 30 miljoner kronorna, från början t.o.m. 45, kan man nästan misstänka.

Det är detta saken gäller. Det är här vi anför kritiken. Vi har sagt i vår skrivning att eftersom det inte fanns någon begäran från Polen att just NLK-Celpapp och Björn Wahlström som skulle ha ärendet, utan dessa i stället närmast påtvingats dem, då borde man i stället ha gått ut med ett anbudsförfarande. Jag tror jag kan övertyga Kurt Ove Johansson helt om att den uppfattningen står även Gunilla Olofsson på BITS bakom.

Anf. 66 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! De som känner mig vet att jag inte springer ifrån en debatt. Jag tar den gärna, och allra helst med Hans Nyhage.

Det är väl ändå konstitutionellt intressant att se konsekvensen av det ställningstagande utskottsmajoriteten nu gör. Man säger att det är förkastligt att regeringen fattar ett sådant beslut. Men chefen för BITS, Gunilla Olofsson, har sagt att hon tyckte att det var naturligt att regeringen gjorde det, eftersom det rörde sig om så stora belopp. Det finns uttryckligen sagt ifrån hennes sida att hon inte såg något konstigt i det. Men majoriteten tycker att detta är konstigt och fel.

Men nu vet jag också att vi här har ärenden där Hans Nyhages regeringskamrater varit med om att fatta beslut som i princip är likadana. Varför kan då inte Hans Nyhage vara så konstitutionellt rakryggad att han säger att han

kommer att anmäla även dessa till konstitutionsutskottet? Skall inte de utsättas för precis samma prövning som den socialdemokratiska regeringens beslut? Är det för mycket begärt, Hans Nyhage, att ni i den konstitutionella delen håller er rakryggat på samma linje? Det är väl närmast ett rättvisekrav som man måste ställa efter den här debatten. Ni måste väl fullfölja detta. Det är orimligt att ni ser mellan fingrarna och låter den nu sittande regeringen göra fel på fel. Jag har två handfullar av ärenden där man principiellt har beslutat på samma sätt.

Visa nu för en gångs skull, Hans Nyhage, att det finns en konstitutionell ryggrad hos majoriteten! Gå upp till konstitutionsutskottet och anmäl även dessa ärenden!

Jag springer inte ifrån någon debatt. Jag fortsätter gärna diskussionen om Polenärendet, och detta är en del av det ärendet.

Anf. 67 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Att Kurt Ove Johansson gärna, länge, omfattande och ofta debatterar behöver han inte upplysa vare sig riksdagens kammare eller ledamöterna av konstitutionsutskottet om, men det vore bra om Kurt Ove Johansson debatterade det saken verkligen gäller, nämligen vår kritik av att den dåvarande regeringen handlade mot två svenska företag till förmån för ett annat svenskt företag. Det är där kritiken ligger. Regeringen gjorde detta mot bakgrunden av utlovade stora pengar, nämligen ca 30 miljoner kronor. I den konkurrensen kunde alltså de andra icke vara med.

Om det skulle vara så att den nuvarande svenska regeringen har handlat på motsvarande sätt, så skall jag gärna titta på det ärendet. Jag drar mig inte för att rikta kritik av samma skäl som jag har gjort i det här fallet, det lovar jag Kurt Ove Johansson, om det verkligen förhåller sig så. Jag har inte sett ifrågakavande handlingar. Kom ihåg att jag säger att handlandet skall ha skett på motsvarande sätt, mot vissa svenska företag till förmån för ett annat.

Slutligen, herr talman: Det var väl ingen tillfällighet att BITS gick till Riksrevisionsverket? Det var mot bakgrund av att man var tvungen att handla som man gjorde, att man gick med på att regeringen handlade ärendet.

Anf. 68 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Det finns flera saker i Hans Nyhages senaste anförande som är utomordentligt intressanta.

Till att börja med säger han om dessa ärenden, som jag har fört på tal, att de skulle ligga utanför dagens debatt. Det gör de inte. De finns faktiskt med i utskottets handlingar.

Hans Nyhage säger att han inte har sett handlingarna. Det är ganska fantastiskt. Det stöder min teori att somliga läser med glasögon som gör att de inte ser allt; de ser bara det de vill se. Det är precis det jag har sagt hela tiden.

Det finns anledning att än en gång rekapitulera frågan om polackernas egen vilja. Jag har hänvisat till Bengt Sæve-Söderberghs brev till ambassadör Öberg. Han säger att han vill ha klara besked från den polska regeringen och att de skall uttala sitt intresse för NLK-Celpapp.

Det finns handlingar som talar om för oss att ambassadör Öberg har fram-

fört dessa synpunkter till den polska regeringen. Likväl hävdar man att det inte finns dokument som skulle bilda underlag för det här regeringsbeslutet.

Om Hans Nyhage bad någon jurist, t.ex. i det egna partikansliet, att gå igenom våra handlingar skulle man komma fram till att det inte finns någon som helst saklig grund för att kritisera det sätt på vilket det här regeringsbeslutet har kommit till. Jag vill alltså, herr talman, än en gång upprepa att alla de anklagelser som Hans Nyhage har riktat mot Allan Larsson saknar grund.

Hans Nyhages sätt att argumentera kallar Östgötarespondenten för ruten moral. Jag vill instämma i det när det gäller argumenten och kritiken mot Allan Larsson. De saknar totalt grund.

Andre vice talmannen anmälde att Hans Nyhage anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 69 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Kurt Ove Johansson tar upp en särskild debatt om upphandlingsförfarandet. Det finns anledning att understryka att huvudprincipen i upphandlingsförordningen är konkurrensupphandling. Man kan göra avsteg från det om det finns speciella skäl; det kan vara sysselsättnings-skäl, eller säkerhetsskäl t.ex. Det kan också ges möjlighet att göra avsteg från konkurrensupphandling om det t.ex. finns krav från motparten på ett speciellt företag. Men här finns inga bevis för att det finns ett sådant krav. Hur mycket Kurt Ove Johansson än framhårdar finns det i våra handlingar – jag har läst samtliga KU:s handlingar – inget dokument som framställer ett klart krav från polsk sida på att NLK-Celpapp och Björn Wahlström skulle ha uppdraget.

Kurt Ove Johansson säger att regeringen tog över beslutet och att BITS tyckte att det var bra. Om inte regeringen hade tagit över beslutet hade det ju inte blivit något beslut. På de lösa boliner som regeringen fattade beslut ville inte BITS fatta något beslut; kostnaderna var orimligt höga, det fanns inte något klart syfte med studien, det fanns inte något gehör för de polska synpunkterna etc. Det beslutsunderlaget tyckte BITS var alldeles för dåligt och man såg gärna att regeringen övertog beslutet. Man såg alltså gärna att regeringen tog över, om det nu tvunget skulle tas ett beslut. Om BITS hade avstått från att fatta beslut hade det inte blivit något Polenkontrakt för Björn Wahlström inför börsintroduktionen av hans företag.

Faktum kvarstår: Det finns inga handlingar från polsk sida som klart dokumenterar ett uttalat krav på att det skall vara Björn Wahlström och NLK-Celpapp som skall utföra uppdraget. Konstitutionsutskottets uttalande är kristallklart: Vi vill inte att våra ministrar skall hantera biståndsärenden på det här sättet.

Anf. 70 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag har gång på gång sagt att Ylva Annerstedt har fel på den punkten. Det finns klara belägg för att polackerna ville ha NLK-Celpapp som samarbetspartner. Det framgår av våra handlingar. Det hjälper inte att Ylva Annerstedt gång på gång påstår motsatsen. Bengt Sæve-Söderbergh var noga med att man skulle ha svart på vitt på att polackerna var införstådda

med den lösning som var föreslagen. Det finns uppgifter som visar att detta är polackernas vilja, och ingenting annat. Det var förutsättningen för regeringsbeslutet.

När det gäller förhandlingsupphandling är Ylva Annerstedt och jag överens om att man kan använda sig av den upphandlingsmetodik bl.a. när det finns särskilda skäl. Man kan ju se på de svar som BITS chef, Gunilla Olofsson, gav i utskottet att hon fann det naturligt att regeringen tog över och fattade beslutet. Det finns ingen tvekan heller på den punkten.

När det gäller just den delen kom ju en polsk delegation till Sverige. Det var också ett skäl till att inte en regeringen underlydande myndighet skulle föra diskussionerna och skriva avtalen.

När det gäller de ärenden som jag tog upp med en annan ärad ledamot i den här kammaren har regeringen fattat beslut över huvudet på BITS, för att använda er egen terminologi: 1 miljon kronor för idrottsutbyte med de baltiska staterna i samband med Sveriges internationella femdagarsorientering i Södermanland. Det är ett ärende på 1 miljon. I det fallet kan man inte hävda att den stora kostnaden var orsaken till att regeringen tog över beslutet; likväl har det skett.

Detta är konstitutionellt intressant med tanke på den diskussion ni för i ert majoritetsyttrande. Det är ju inte oväsentligt att vi i en sådan här debatt diskuterar konsekvenserna av de skrivningar majoriteten gör.

Anf. 71 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Kurt Ove Johansson återkommer ständigt till att det skulle finnas belägg för att polackerna har krävt Björn Wahlström och NLK-Celpapp. De påståendena blir inte sannare därför att Kurt Ove Johansson upprepar dem och därför att han säger dem med hög röst. Det finns inga handlingar som säger att polackerna kräver detta företag och denna person. Det finns ett flertal belägg för att man begär svenskt stöd. Det är ingen som opponerar sig mot det. Men det finns andra intressenter inblandade, och det visste regeringen.

Man kan frågå huvudprincipen i förhandlingsförordningen om det finns särskilda skäl, det är vi ense med Kurt Ove Johansson om. Men här fanns det särskilda skäl att stå fast vid huvudprincipen eftersom det fanns ett konkurrerande företag som hade bearbetat marknaden under ett par år. Det fanns alltså anledning för regeringen att framhärda i en anbudsupphandling för att bäst tillvarata hanteringen av biståndspengarna.

I andra ärenden är det flera myndigheter som hanterar biståndet till Polen och östländerna. BITS är inte alls den enda intressenten i sammanhanget. Men just i det ärende som vi nu diskuterar och som har anmälts till konstitutionsutskottet på grund av den märkliga hanteringen var det BITS som hade det ursprungliga ansvaret.

Här konstateras när det gäller hanteringen en lång rad märkligheter. Det gäller då både Allan Larsson och den dåvarande regeringen. Det är den hanteringen som konstitutionsutskottet har kritiserat.

Konstitutionsutskottet uttalar sig mycket klart: Så här skall hanteringen av biståndsärenden och biståndsmedel inte gå till, och så här skall svenska ministrar inte agera. De skall agera i allmänna termer och får inte favorisera

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av svensk
hjälp till skogsindu-
strin m.m. i Polen*

ett företag till förmån för ett annat svenskt företag. Det ger helt felaktiga signaler.

Flyktingpolitiken m.m.
(avsnitt 12)

Anf. 72 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Konstitutionsutskottet granskar varje år regeringens hantering av utlänningsärenden. Själv har jag deltagit i detta granskningsarbete sedan 1985. Under denna mandatperiod kommer kritiken mot den förda flyktingpolitiken från ett annat håll än tidigare. Tidigare var kritiken närmast inriktad på att det inte var en tillräckligt human flyktingpolitik. I dag vill kritikerna ha en snävare asylpolitik. Främst tar detta sig uttryck i att man vill använda visumtvånget som medel för att hindra människor från krisdrabbade områden att fly till Sverige. För närvarande gäller detta det forna Jugoslavien.

Denna förändring i riktningen på kritiken speglar också en skrämmande attitydförändring i samhället. I dag är det acceptabelt att offentligt framföra rent rasistiska åsikter.

Häromdagen publicerade Svenska Dagbladet en debattartikel av en doctent och expert på utvecklingsfrågor. Huvudbudskapet i artikeln är att stater bör vara etniskt rena – mångvetniska samhällen framställs som en naiv utopi. Det är en rent rasistisk samhällssyn som förs fram.

Jag kan inte låta bli att framföra min oro över att sådana åsikter nu framförs så öppet. Jag vill med detta dock inte påstå att kritiken från oppositionen i riksdagen skulle vara av rasistisk art – så är det absolut inte.

Däremot finns det i Bert Karlssons anmälan till KU tongångar i den riktningen. Den typen av anmälningar bidrar till att främlingsfientliga och rasistiska åskådningar underblåses. Det är dock tacknämigt att Ny demokratis reservation har ett annat tonläge.

Men jag skall börja med att bemöta Socialdemokraternas kritik mot den förda flyktingpolitiken. Socialdemokraterna kritiserar Carl Bildt för att han inte insett att flykting- och invandrarfrågorna är ett utsatt och svårhanterligt område. Jag tycker att det är en mycket märklig slutsats – inte minst efter utfrågningarna av statsministern, vilka klart och tydligt visar på statsministerns engagemang i just dessa frågor. Thage G Peterson upprepade denna kritik i sitt inledningsanförande i morse och gjorde ett visst nummer av att man kritiserade just statsministern på denna punkt.

Jag måste säga att jag blev glatt överraskad över att statsministern så aktivt tar del av flyktingpolitiken och att han sätter in de frågorna i ett större sammanhang. Han betonade att flyktingpolitiken har ett starkt samband med utrikes- och säkerhetspolitiken och sade: "Flyktingfrågorna är en integrerad del av den europeiska politiken för varje regeringschef i Europa just nu."

Påståendet att statsministern inte skulle inse flyktingfrågornas betydelse ter sig mot denna bakgrund mycket anmärkningsvärt. Jag kan inte låta bli att dra slutsatsen att det handlar om partipolitik.

Socialdemokraterna kritiserar statsministern för att regeringen inte har en

minister som sysslar med flyktingfrågorna på heltid. Man bortser då från att invandrarministern inte längre ansvarar för överklagningsärenden, som enligt riksdagens beslut skall överföras till en särskild nämnd. Det har också skett. Därmed har en anseelig del av invandrarministerns arbetsbörda avlastats. Till detta kommer, vilket vi har fått klart för oss genom Carl Bildts svar till konstitutionsutskottet, att också han avsätter en stor del av sin arbetstid just till flyktingfrågorna – inte minst förra sommaren, då Carl Bildt och Birgit Friggebo hade mycket täta kontakter.

Vidare säger Socialdemokraterna att regeringen borde ha agerat starkare, så att Invandrarverket på ett bättre sätt hade kunnat hantera den mycket ansträngda situationen. Vad avses med detta påstående? Invandrarverkets chef sade under utfrågningen att verket på ett mycket bra sätt kunnat möta den stora strömmen asylsökande. Jag delar den uppfattningen. Verket lyckades på ett förvånansvärt bra sätt se till att alla asylsökande fick tak över huvudet.

Man kan ju jämföra situationen förra året, när 60 000 människor kom hit från det forna Jugoslavien, med den situation som rådde hösten 1989, då det kom en ström av turkbulgarer till Sverige. Den dåvarande socialdemokratiska invandrarministern ansåg att man inte kunde hantera situationen utan utnyttjade en särskild paragraf i utlänningslagen för att inte följa denna fullt ut. Då handlade det om 1 397 turkbulgarer som hade kommit i november samma år – att jämföra med 127 i juli. Ökningen var alltså betydligt mindre. Detta kan inte jämföras med situationen under senare tid.

Ny demokrati riktar stark kritik mot Birgit Friggebo för att visumtvång inte infördes för kosovoalbener förrän i oktober 1992. Man hänvisar till Invandrarverkets förra chef Christina Rogestam. Vid denna tidpunkt bedömde Invandrarverket att man inte kunde avvisa asylsökande till Kosovo på grund av den situation som rådde. Det säger sig självt att man då inte skall upprätta visumtvång för människor från just nämnda provins. Regeringen var, som sagt, mycket aktiv i just denna fråga under den här tiden. Det har såväl invandrarministern som statsministern gett bevis på.

Regeringen beslöt den 8 oktober förra året att viseringsfrihet inte längre skulle gälla för medborgare från Serbien-Montenegro och Makedonien. Detta beslut var en konsekvens av att FN hade beslutat att Belgrad inte skulle betraktas som successor till det forna Jugoslavien. Regeringen önskade även ett samordnat nordiskt agerande på den här punkten, och så skedde också. Den 8, 9 och 10 oktober fattade Danmark, Norge och Sverige det beslut som blev den logiska följden av FN-beslutet när det gäller Jugoslavien. Den 10 oktober infördes vidare viseringsfrihet för medborgare från Bosnien-Hercegovina på grund av den svåra situationen där.

I Ny demokratis reservation sägs det: "När resurserna inte räcker till måste gränserna stängas genom att visumtvång införs." Det är ett häpnadsväckande påstående. Jag trodde att vi i Sveriges riksdag åtminstone var överens om att följa FN:s flyktingkonvention. Då är vi också skyldiga att låta asylsökande som kommer till vårt land få sina ärenden prövade. Menar ni i Ny demokrati att vi skall frånga FN-konventionen?

Vidare sägs det i reservationen att det var fel att upphäva det s.k. Luciabelslutet, att det skulle ha gett fel signal. Men faktum är att det beslutet inte lett

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Flyktingpolitiken
m.m.*

till att antalet asylsökande, bortsett från Jugoslavien, har ökat. Det har Birgit Friggebo också kunnat visa på genom statistik. Vilket bevis har Ny demokrati för motsatsen? Vad är det för låtgåpolitik som invandrarministern beskylles för?

Vidare kritiseras regeringen för att inte ha skött kontakterna med Invandrarverket på ett acceptabelt sätt. Christina Rogestam har inte riktat samma beskyllningar. Tvärtom har hon sagt att det inte fanns motsättningar mellan ministern och henne själv. Däremot har Christina Rogestam gjort andra bedömningar än regeringen när det gäller politiska ställningstaganden. Men det är ju regeringens skyldighet att bedriva den politik som den anser vara lämpligast och som följer den lagstiftning som riksdagen har beslutat. Invandrarverkets uppgift är inte att utforma politiken, utan att verkställa det som politikerna beslutar. Riksdagen har beslutat att vi skall ha en human flyktingpolitik. Den skall t.ex. inte följa konjunkturen, såsom Christina Rogestam och Arbetsmarknadsverkets chef föreslog i ett öppet brev till invandrarministern. Det står inte i överensstämmelse med riksdagens beslut.

Till slut vill jag ta upp den kritik som utskottet uttrycker vad gäller Birgit Friggebos uttalande om kosovoalbaner. Vi i konstitutionsutskottet ansåg också att det var ett olämpligt uttalande. Det insåg Birgit Friggebo när det hela kom ut i TV, och hon bad om ursäkt dagen efter och försökte nå ut med det budskapet.

Vad ett statsråd uttrycker offentligt är viktigt – inte minst på ett så ömtåligt område som invandrar- och flyktingpolitiken. Hur vi här i riksdagen hantlar dessa frågor är också viktigt. Det borde Ny demokrati fundera över.

Därmed vill jag yrka bifall till reservation 4.

Anf. 73 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! Sveriges överliberala flyktingpolitik fungerar fortfarande som en magnet. Hit kommer många som söker ett bättre liv undan fattigdom i sina hemländer. Dessa ekonomiska flyktingar beviljar vi politisk asyl på bekostnad av dem som i ordets rätta bemärkelse är politiska flyktingar.

Denna förment altruistiska flyktingpolitik har också blivit ytterst inkonsekvent, som när kosovoalbanerna sökte sig hit under sommaren 1992. Då förlamades regeringens handlingskraft, eftersom ideologi och verklighet visade sig vara oförenliga. I sin beslutsvända upphörde regeringen att i flyktingpolitiskt hänseende styra Sverige. Regeringens oförmåga att hantera situationen belystes också av att dess ministrar gick ut i massmedia och sade olika saker.

Regeringen skickade heller inga signaler till Kosovo som gjorde klart för människorna där att de inte kunde räkna med att få stanna här. Regeringens inhemska strategi var att lova Invandrarverket de pengar som verket behövde för personalförstärkningar och för, som det visade sig, att skaffa fram 40 000 bäddar under sommarmånaderna.

Regeringen hade kunnat införa visering i maj 1992, när det stod klart att flyktingströmmen hit var organiserad. Men det gjorde inte regeringen. Inte heller införde regeringen visering i juni, då det hade kunnat göras utan invändningar från FN:s flyktingkommissarie. Nej, regeringen väntade till den 8 oktober, då FN fattade det formella beslutet att inte betrakta Serbien-Montenegro som successor till Jugoslavien.

Mellan den 10 juli och den 10 oktober kom inte mindre än 30 000 kosovoalbaner hit. Hade viseringen införts i maj, när den massiva inströmningen började, hade den situationen kunnat undvikas. Vad det betyder mätt i mänskliga tragedier inser man lätt när man vet att 96 % skickas hem till ingenting. Det lilla de hade i Kosovo såldes för att de skulle kunna finansiera biljetten till Sverige.

Den dag överklagningskarusellen är avklarad här i Sverige har den kosovoalbanska flyktingströmmen kostat de svenska skattebetalarna mellan 4 och 5 miljarder kronor helt i onödan – förutom att de falska förespeglingarna kostat stort mänskligt lidande.

Regeringen lät med avsikt 4–5 miljarder flyta ner i ett enda stort, svart hål, samtidigt som regeringen förhandlade med Socialdemokraterna om hur Sveriges ekonomiska kris skulle lösas. Den snabbaste och mest effektiva besparingsmöjligheten lät man rinna sig ur händerna.

I utskottets utfrågningar av invandrarministern och statsministern har jag frågat dem båda varför regeringen inte införde visering i maj 1992, som chefen för Invandrarverket då ville, eller åtminstone i juli samma år, när Invandrarverket började skicka tillbaka kosovoalbaner. Men både Birgit Friggebo och Carl Bildt klänger sig fast vid Invandrarverkets verkställighetsstopp, som rådde mellan november 1991 och juli 1992. Det innebär att kosovoalbaner inte skickades tillbaka, i avvaktan på utvecklingen av läget i Kosovo.

Sammankopplingen mellan visering och verkställighetsstopp är ett logiskt felslut, som också Ingela Mårtensson gjorde sig skyldig till. De som befinner sig utanför Sverige har nämligen ingen rätt att komma hit, men när de väl är här och har sökt asyl är de vår angelägenhet.

Vårt enda åtagande är att ta emot konventionsflyktingar. Vi har ansvar för dem som är här, inte för några andra. Om vi finner att vi inte kan ta emot fler stänger vi gränsen – vi är faktiskt suveräna.

När Sverige inte skickade tillbaka kosovoalbaner under verkställighetsstoppet, innebär det att vi tog ansvar för dem som var här. Detta hade dock inte behövt förhindra att Sverige införde visering. Dåvarande chefen för Invandrarverket är av samma uppfattning. Visering hade också varit den signal som kunde ha hindrat kosovoalbanerna från att sälja hus och hem för en biljett till Sverige.

Jag och många med mig undrar hur det är möjligt att en regering kan låta 4–5 miljarder kronor av skattebetalarnas pengar försvinna till ingen nytta.

Jag har lusläst konstitutionsutskottets utfrågningsprotokoll, protokoll från riksdagsdebatter, motioner om flyktingpolitik, utrikesutskottets betänkanden om mänskliga rättigheter, äldre betänkanden från konstitutionsutskottet om granskningen av beslutet från den 13 december 1989 och regeringsförklaringen från 1991. Utifrån dessa dokument har jag försökt bilda mig en uppfattning om orsaken till regeringens oförmåga.

Den socialdemokratiska regeringen ändrade den 13 december 1989 praxis i tillämpningen av utlänningslagen. I december 1989 var antalet asylsökande ca 5 000, och merparten av dem var turkbulgarer. Skärpningen gjordes med hänvisning till att det svenska samhället inte klarade av påfrestningarna och att flyktingarna inte kunde ges ett värdigt mottagande.

Folkpartiet ansåg att beslutet den 13 december 1989 var olagligt och be-

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Flyktingpolitiken
m.m.*

gärde granskning i KU 1990 och 1991. Utskottet fann inte vid något tillfälle grund för kritik. Folkpartiet reserverade sig båda gångerna, 1991 genom Birgit Friggebo. Folkpartiets ställningstagande var att påfrestningarna på det svenska samhället och den svenska flyktingmottagningen inte kunde anses vara så stora att man borde tillämpa bestämmelserna om särskilda skäl.

I Folkpartiets partimotioner om flykting- och invandrarpolitiken 1989/90 och 1990/91 klargör partiet sin syn på viseringsfrågans oförenlighet med själva flyktingbegreppet och slår fast: "Visumkrav kan inte och får inte hindra asylsökande att komma in i landet."

I motionen som skrevs i januari 1991 står det att det är felaktigt att säga att asylrätten missbrukas, och att det på grund av opinionen inte finns plats för fler flyktingar. Därefter följer, med hänvisning till Kosovo: "Beslutet från den 13 december måste upphävas." Det är värt att notera att det i riksdagen våren 1991, i utrikesutskottet och i kammaren, fastslogs att kosovoalbaner inte är att betrakta som politiska flyktingar.

I 1991 års regeringsförklaring aviserades att beslutet från den 13 december 1989 skulle upphävas. Folkpartiets flyktingpolitik blev en av hörnstenarna i regeringspolitiken, och partiet besatte också ministerposten för att säkra den politiken.

Strömmen av kosovoalbaner ökade under hösten 1991, och Invandrarverket höll regeringen underrättad. I december 1991 var antalet asylsökande drygt 4 000, varav merparten från Kosovo. Detta skall jämföras med 5 000 i december 1989, då skärpningen infördes. Invandrarverket vädjade till regeringen om en fördröjning av upphävandet tills man visste mer om utvecklingen i Jugoslavien, men Birgit Friggebo vill inte lyssna. Den 17 december upphävdes beslutet.

Den 5 december – alltså två veckor tidigare – finns den första organiserade busstransporten från Kosovo till Sverige dokumenterad. Birgit Friggebo valde att bortse från fakta och rådde i stället regeringen att öppna gränserna. I april 1992 tog flyktingströmmen fart. Under maj organiserade serber buss-transporter till Sverige. Det var ett led i den etniska rensningen. Trafiken påtalades från Invandrarverket, i massmedia och den 14 maj förra året även här i kammaren, men Birgit Friggebo valde att bortse från detta.

Jag måste efter att ha studerat tillgängliga handlingar konstatera att vi i oktober 1991 fick en invandrarminister som följde regeringsförklaringen utan att se verkligheten, som inte lyssnade till Invandrarverkets varningar och vädjanden och som bortsåg från fakta i syfte att förverkliga Folkpartiets flyktingpolitik. Enligt denna betraktas kosovoalbanerna som politiska flyktingar.

Det är märkligt att Moderaterna har svält Folkpartiets flyktingpolitik med hull och hår och därmed accepterat att budgetunderskottet har ökat med bortåt 5 miljarder kronor. Det är ett uppseendeväckande dyrt pris för politisk enighet inom regeringen. Birgit Friggebo har dokumenterat sin oförmåga att se verkligheten och i stället fallit för frestelsen att förmå regeringen att acceptera en naiv flyktingpolitik. För detta förtjänar regeringen och i synnerhet Birgit Friggebo kritik, och det svenska folkets dom kommer att bli hård.

Ny demokrati har inte kunnat finna några förmildrande omständigheter i

Anf. 74 INGELA MÅRTENSSON (fp) replik:

Herr talman! Ja, det fanns många trådar att ta upp i Harriet Collianders anförande. Jag skall försöka att bemöta en del av kritiken. Till att börja med vill jag säga att det inte är Folkpartiet som vi granskar, utan konstitutionsutskottet granskar regeringen.

Harriet Colliander börjar med att säga att vi har en överliberal flyktingpolitik som fungerar som en magnet. Det finns många som precis tvärtom hävdar att det i dag över huvud taget är väldigt svårt att komma in och få asyl i Sverige. De anser att praxis har hårdnat. Under utfrågningen frågade jag Birgit Friggebo om detta, men det har inte gått ut några sådana signaler från regeringens sida. Många anser dock att det har blivit hårdare än tidigare. Jag vill bara belysa detta litet, eftersom Ny demokrati påstår att flyktingpolitiken är överliberal.

Harriet Colliander säger sedan att regeringen är oförmögen att fatta beslut eller att över huvud taget sköta flyktingpolitiken. Nu riktar man från Ny demokratis sida in sig enbart på Birgit Friggebo. Som tidigare har framkommit handlar det inte bara om Birgit Friggebo. Hela regeringen, inte minst statsministern, har ju varit mycket involverad och har mycket aktivt tagit del av utvecklingen i det forna Jugoslavien. Det är en fruktansvärd situation där. Det är väldigt svårt att över huvud taget bedöma vart den kommer att leda. Det är inte fråga om regeringens oförmåga. Det är ju inte bara i Sverige som man har svårt att veta hur man skall hantera situationen och hur man skall kunna hjälpa de människor som drabbas på det här viset. Det sägs alldeles för litet i Harriet Collianders anförande om människorna som verkligen har behov av skydd.

Regeringens ambition var ju också att vi skulle ha ett samordnat nordiskt agerande. Finland gick visserligen ut tidigare, men tillsammans med Danmark och Norge har vi haft en samordnad politik. Det har vi också haft tidigare i andra delar. Finland skiljer sig från de övriga nordiska länderna när det gäller flyktingpolitiken. Jag vet inte om det är ditåt man strävar från Ny demokratis sida.

Sedan talas det om organiserad överföring med busstransporter osv. Hur folk tar sig hit är ju inte någon huvudfråga. Däremot bör man naturligtvis ge signaler, om det förekommer att folk på ett otillbörligt sätt luras. Det gjorde också regeringen och Utlänningsnämndens chef när man begav sig till Make-donien och talade om vilken politik vi hade och också sände tillbaka make-donier. Detta fick sedan effekt. När det däremot gäller Bosnien-Hercegovina är situationen en annan.

Anf. 75 HARRIET COLLIANDER (nyd) replik:

Herr talman! I Ny demokrati tycker vi att Birgit Friggebo faktiskt förtjänar kritik. Hon är ju både rådgivande och föredragande när det gäller flyktingfrågor i regeringen.

Flyktingpolitiken var en framförhandlad del i regeringsförklaringen. Det var alltså en folktopistisk flyktingpolitik som var framförhandlad, och det

*Granskning av
regeringen*

*Flyktingpolitiken
m.m.*

var en folkpartistisk invandrarminister som vi fick. Så den kritiken tycker vi nog att vi kan stå för.

Det som händer i Jugoslavien är fruktansvärt, men vi kan inte rädda alla nödlidande i världen genom att låta dem komma till Sverige. De frågor som vi diskuterar var aktuella sommaren 1992. Hela Birgit Friggebos argumentering utgår från att hela det forna Jugoslavien är ett krigsområde, trots att det förs krig i en mycket begränsad del, och eftersom det är krig i Jugoslavien har alla rätt att komma hit. Om man för ett sådant resonemang kan man säga att alla från det forna Sovjet skall komma hit om det förekommer krigshandlingar i Azerbajdzjan. Det är liksom en felaktig utgångspunkt.

Det förekom icke krigshandlingar i Kosovo, men man befarade kanske att sådana skulle förekomma i framtiden. Därför skulle man inte införa någon visering som gjorde klart för människor att det faktiskt inte lönade sig att sälja sin egendom och komma hit. Människor blev faktiskt lurade. Hela byar tömdes ju i Kosovo. Serber sökte ju upp dem och var dem behjälpliga med både biljett och pass för att de skulle ta sig till Sverige. 40 000 människor kom hit, och 96 % av dessa skickades tillbaka. Det är verkligen inhumant. Det innebär ju ett fruktansvärt mänskligt lidande. Dessutom kostade detta 5 miljarder, till ingen nytta. 5 miljarder är ju ingen föraktlig summa. På något sätt blir vi miljösadade i den här kammaren när vi pratar om miljoner och miljarder. Man vet till slut inte vad man bollar med. Men det är ju tågsätt med tusenlappar det handlar om – om jag nu skall försöka att visualisera penningbelopp.

Vi menar att den här viseringen skulle ha genomförts. Jag vet inte vad Folkpartiet har fått i utbyte, eller hur man har resonerat i regeringen. Jag har ju sett hur svårt det är att i regeringen klara av överenskommelserna sins emellan. Jag förstår att det kanske har varit många hårda tag beträffande de här frågorna inom regeringen.

Anf. 76 INGELA MÅRTENSSON (fp) replik:

Herr talman! Det är hela regeringen som står bakom flyktingpolitiken. Det är inte Folkpartiets politik utan den nuvarande regeringens. Harriet Colliander borde inte minst ha uppmärksammat detta vid utfrågningen av statsministern. Dessutom vill jag lyfta fram att både Birgit Friggebo och statsministern också har agerat internationellt. Vi kan naturligtvis inte ta hit alla flyktingar från ett område, utan Europa måste ta sitt ansvar. Birgit Friggebo har ju tagit initiativ till att de europeiska staterna skulle samlas för att diskutera hur Europa skall ta sitt ansvar också för människor som är i en svår situation.

Tyvärr hårdnar det i dag på många olika kanter i Europa. Därför är det mer angeläget än någonsin att det görs en samlad bedömning och att man gemensamt tar ett ansvar för detta. Det har man gjort på olika håll, bl.a. vid Genève-mötet, som sagt. Carl Bildt tog också i ESK förra sommaren upp frågan om att man i ett internationellt sammanhang skall diskutera de här frågorna. Konstitutionsutskottet har ju inte haft någon anmärkning när det gäller detta. Jag tror att man i stället måste uppskatta regeringens initiativ på de här områdena.

När det gäller Kosovo framställer Harriet Colliander det som om det vore

frid och fröjd i Kosovo. De albaner som finns där har ju under många år förföljts av serber. Det är ju ingen lätt situation som de har varit utsatta för. Amnesty international kommer med rapporter om situationen och är kritisk mot att alltför många kosovoalbaner skickas tillbaka.

Invandrarverket gjorde själv den bedömningen att det inte gick att ta ställning till hur man skulle förfara med kosovoalbanerna, om de skulle skickas tillbaka eller ej. Det var då Ny demokrati tydligen tyckte att man dessutom skulle införa visumtvång.

Då vill jag jämföra det med situationen i Bosnien-Hercegovina. Beträffande flyktingar därifrån har vi inte visumtvång i dag, därför att situationen i Bosnien är så svår. Tycker Ny demokrati att vi skall införa visumtvång även när det gäller flyktingar från Bosnien-Hercegovina?

Det vore bra med litet humanitet i Ny demokratis politik i dessa frågor. Det är bara fråga om att det kostar si och så mycket till ingen nytta. Var finns humaniteten?

Anf. 77 HARRIET COLLIANDER (nyd) replik:

Herr talman! Var finns humaniteten? Inte är det humanitet att 40 000 kosovoalbaner under falska förespeglningar kommer hit, av vilka 96 % skickas tillbaka. Det är inte humanitet.

Låt oss ta upp detta med visering. Det är fel att koppla ihop verkställighetsstopp och visering. Som jag sade i mitt anförande har vi ansvar för dem som är här. För dem som är utanför har vi inte ansvar. Vi är endast skyldiga att ta emot konventionsflyktingar.

När det gäller visering är huvudregeln enligt utlänningslagen att en utlännings som reser in eller vistas i Sverige skall ha visum, om inte utlänningsen har uppehållstillstånd eller är medborgare i Danmark, Finland, Island eller Norge. Huvudregeln är alltså viseringskrav. Regeringen får föreskriva undantag från kravet på visering. I utlänningslagen finns dessa undantag angivna, bl.a. medborgare i Jugoslavien.

Den enklaste åtgärden för att införa viseringskrav för medborgare från f.d. Jugoslavien var att ta bort friheten från visering för medborgare från Jugoslavien, dvs. att helt enkelt stryka ordet Jugoslavien i förordningen. Om man inte hade velat ta bort det för alla, kunde regeringen helt enkelt ha upphävt viseringskravet för medborgare från f.d. Jugoslavien med undantag för personer som kom från en viss del. Något laghinder mot detta finns inte. Huvudregeln är ju viseringskrav enligt utlänningslagen.

De avtal som Sverige måhända har skrivit under är endast folkrättsligt bindande och behöver faktiskt inte sägas upp för att Sverige skall kunna tillämpa den svenska utlänningslagen enligt dess ordalydelse, dvs. viseringskravet. Utlänningslagen gäller framför eventuella internationella överenskommelser. Möjligen skulle Sverige ha kunnat bli utsatt för en begränsad internationell kritik, men det hade knappast varit troligt med tanke på hur länder t.ex. i vår omedelbara närhet agerar.

Jag kan bara konstatera att Folkpartiet sedan flera år har drivit frågan om att viseringskravet i utlänningslagstiftningen skall tas bort. Oviljan att införa viseringskrav för medborgare från Jugoslavien får därmed sin naturliga förklaring, anser jag.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Flyktingpolitiken
m.m.*

Att vi har verkställighetsstopp och inte skickar tillbaka folk hindrar inte att vi inför viseringskrav. Man kan inte betrakta kriget i delar av Jugoslavien som att det förekommer krig överallt och säga att alla är välkomna hit. Sedan skickar vi tillbaka merparten av dem som har kommit hit. Någonstans måste man bestämma sig.

Jag har kritiserat att regeringen inte hade någon inhemsk strategi annat än att pytsa pengar till Invandrarverket. Jag har inte kritiserat regeringen för att den tog de goda initiativen utanför Sverige, alltså samtal om hur man skall kunna lösa problemen. Det bästa är att lösa problemen mera på plats, i flyktingarnas närhet, inte genom att ta alla hit till Sverige.

Anf. 78 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Det går en depression över Europa, inte bara en ekonomisk utan även en som handlar om själen. En kontinent av människor känner sig förödmjukade, kränkta av själva historien, berövade sina förväntningar, svikna på löften och skrämde av framtiden.

Detta gäller naturligtvis främst människorna i de östra och centrala delarna av Europa. Men hela västvärlden befinner sig i en dramatisk strukturell omvandling på grund av den elektroniska och informationsteknologiska revolutionen. En fast struktur har rämnat även för människor i det rika väst. För somliga är förlusten identifierbar: en förlorad anställning, en förlorad inkomst. För andra är den ansiktslös: gränser luckras upp, allting flyter. Kommer även marken under fötterna att snart ge vika?

I ett sådant läge fungerar människor i grupp och i nationer primitivt. Kollektivet drar sig samman, sluter sig, stöter ut det främmande, mobiliserar sitt försvar. Aktiveras ångesten, ligger benägenheten till attack alldeles under ytan. Så skriver Eva Ekselius i en tankeväckande artikel, här återgiven i starkt förkortad version av mig. Jag delar hennes analys.

I ett sådant läge måste man ställa utomordentligt höga krav på landets invandrarminister att energiskt, i rätt tid och med takt och finkänslighet hantera flyktingfrågan. Invandrapolitik värd namnet har många viktiga dimensioner: att upplysa svenskar, att slå ner på rasism och främlingsfientlighet, att skapa goda internationella kontaktytor. Vårt land skall tillsammans med andra länder sörja för att de flyktingar vi tar emot här i Sverige behandlas väl. Handläggningstiderna för asylsökande skall vara rimliga.

Sverige har varit unikt i ett avseende: Vi har fört en invandrapolitik värd namnet i så måtto att vi fört en aktiv integreringspolitik. Har man fått stanna i landet, skall man ha samma möjligheter som svenska medborgare. Man får aktiv hjälp till anpassning. Vi kan med andra ord vara stolta över den invandringspolitik vars ideologiska riktlinjer formades under socialdemokratins regeringsinnehav.

Flykting-, kultur- och jämställdhetspolitik är centrala frågor inte bara för socialdemokratin utan även för Folkpartiet. Därför kunde man ha hoppats på att en folkpartistisk minister med större känslighet och skärpa hade fokuserat på dessa frågor. Tyvärr tvingas vi konstatera motsatsen. Vaghet och planlöshet har kännetecknat den förda politiken. Överlagda uttalanden har skadat flyktingars, regeringens och landets anseende.

Vi socialdemokrater uttalar kritik för ryckigheten i planeringen och sam-

arbetssvårigheten med Invandrarverket och dess förra generaldirektör Christina Rogestam.

Det får betraktas som en extraordinär åtgärd att som Christina Rogestam offentligt och i ett TT-telegram i juni 1992 efterlysa en reaktion på de förslag som Invandrarverket lämnat redan i december 1991. Under våren hade hon vid upprepade tillfällen begärt besked av regeringen om reglering av massflyktingsituationen och viseringsregler. Under kalenderåret 1992 kom 81 000 personer till Sverige. Christina Rogestam efterlyste på ett mycket tidigt stadium konkreta åtgärder inför en flyktingsituation som hotade att bli omöjlig att bemästra. Åtgärderna dröjde på ett otillfredsställande sätt.

Christina Rogestam hävdade i en utfrågning inför utskottet att verket hade en planering för 50 000 människor. Hon sade: Under juni månad befann vi oss över den planeringen och kämpade dag för dag för att få fram de bäddar som behövdes.

Om det existerade någon planering eller strategi, som Birgit Friggebo har kallat det, på departementet kunde Christina Rogestam inte uttala sig om. Hon kände i varje fall inte till den. Naturligtvis var hon i detta läge i behov av stöd från invandrarministern. Somliga uthyrare och mellanhänder tog dessutom ut ockerpriser för sina tjänster.

Sammanfattningsvis kan man säga att det hela tiden är Invandrarverket som tar initiativ till olika åtgärder, till utredningar som sedan tillsätts, t.o.m. till den internationella konferensen i Genève i flyktingfrågor som så småningom blev verklighet, även om det formellt naturligtvis var regeringen som tog initiativet.

Vi har också konstaterat att invandring, kultur och jämställdhet är tre tunga områden som blev *en* minister övermäktiga. Det är främst Carl Bildt i egenskap av regeringsbildare som borde ha insett detta. Invandrings- och flyktingpolitik är ett heltidsuppdrag.

I en TEMO-undersökning sade sig två av tre intervjuade vara missnöjda med den förda flyktingpolitiken. Den undersökningen gjordes hösten 1992. Borde då inte statsministern ha dragit några slutsatser av detta utbredda missnöje? Hade inte en omorganisation av regeringsarbetet tett sig rimlig, åtminstone vid den tidpunkten? Både Carl Bildt och Birgit Friggebo har i utskottets utfrågningar slagit fast att flyktingpolitiken är ett prioriterat område. Mot bakgrund av detta borde det tydligare ha framgått att flyktingpolitiken var ett prioriterat område i regeringsarbetet. Vi riktar alltså lika mycket kritik mot statsministern som mot invandrarministern i det här fallet.

Uppenbarligen finns det en tradition eller någonting annat som gör att de – dvs. kosovoalbanerna – är mer benägna att snatta, stjäla cyklar och tvätt eller vad det nu kan vara än andra flyktinggrupper, påstod Birgit Friggebo i TV 2:s Rapport i somras. Har kosovoalbanerna detta i generna eller i blodet, precis som man förr i världen sade om zigenarna? Det finns uppenbarligen en tradition eller någonting annat som gör att Birgit Friggebo stöter sig med – för att inte säga grovt förolämpar – invandrargrupper. Något statistiskt belägg för sitt påstående hade hon inte heller.

Gärningens hets mot folkgrupp är straffbar. Justitiekanslern har provat om yttrandefrihetsbrott har förelegat i detta fall. Han har dragit slutsatsen att invandrarministerns yttrande balanserades av att andra uppfattningar fick

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Flyktingpolitiken
m.m.*

komma till uttryck. Därmed går den ansvarige utgivaren för programinslaget i Rapport fri.

Statsråden är ansvariga inför riksdagen. Konstitutionsutskottet är enigt i följande uppfattning.

Birgit Friggebos uttalande om kosovoalbanernas brottslighet var generaliserande och nedsättande för den berörda folkgruppen. Ett uttalande av denna art, och särskilt från ett statsråd, riskerar att gynna invandrarfientliga stämningar och stärka fördomar om folk från andra kulturer. Det måste enligt utskottets mening ställas höga krav på statsråd när det gäller uttalanden i olika frågor. Uttalanden av statsråd har en särskild tyngd och kan få ett stort genomslag. Utskottet konstaterar dock att Birgit Friggebo vid upprepade tillfällen bett om ursäkt och försökt att reparera de skador som uttalandet kan ha orsakat. Uttalandet har enligt min mening mer skadat Birgit Friggebos och den svenska regeringens anseende än kosovoalbanernas, eftersom det saknade all saklig grund.

Socialdemokraterna tar avstånd från Ny demokratis reservation i flyktingärendet. Vi anser att man inte så kategoriskt kan fastslå när visumregler för kosovoalbaner skulle ha införts. Det är också en politisk bedömningsfråga, inte en konstitutionell fråga. Harriet Colliander skiljer sig något litet från det ovärdiga sätt på vilket nydemokrater i denna kammare argumenterar och agerar för övrigt i flyktingfrågorna. Genom sitt agerande här brukar nydemokrater uppamma en viss främlingsfientlighet, en främlingsfientlighet som ändå blossar upp då och då, särskilt i oroliga tider. Partiet räknar kanske med att detta agerande ger röster. Så enkelt är det kanske. Men jag måste säga att agerandet är föraktligt.

Nu har en ny ton av hyckleri smugit sig in i denna förkunnelse: Det är så synd om människor som lockas hit till en fristad från krigets Jugoslavien, låter det plötsligt, när vistelsen blir tillfällig. Detta hyckleri kunde jag tyvärr känna igen i Harriet Collianders anförande. Jag har också blivit verkligen upprörd när nydemokrater här i kammaren har spelat ut gamla människor emot invandrargrupperna. Man säger att de äldre inte får den omvårdnad som de skulle behöva, därför att medel anslås till flyktinghjälpen. Domen över nydemokraterna kommer att bli hård, Harriet Colliander, för intolerans och brist på generositet över huvud taget i flyktingfrågan. Det är min fasta förvisning.

Anf. 79 INGELA MÅRTENSSON (fp) replik:

Herr talman! Catarina Rönnung inledde med att säga att man skall ställa höga krav på invandrarministern. Jag tycker att man skall ställa höga krav på alla ministrar. Var och en har ju ansvar för sitt område, och detta ansvar måste de naturligtvis uppfylla efter bästa förmåga. Jag anser att Birgit Friggebo har gjort det. Den kritik som framförs är mycket vag, tycker jag. Man talar om vaghet och planlöshet, men det finns inte något riktigt konkret att ta på.

När det gäller motsättningarna mellan Invandrarverkets förra chef Christina Rogestam och Birgit Friggebo, bekräftas ju inte dessa av utfrågningen. Christina Rogestam sade också att hon ansåg att invandrarministern hade tillräckligt med tid för att sköta dessa frågor och att invandrarministern och

hon hade täta kontakter. Christina Rogestam lämnade inte verket på grund av några motsättningar mellan Birgit Friggebo och henne själv. Som jag sade i mitt tidigare anförande har det däremot framkommit att invandrarministern gjorde andra bedömningar. Det är självklart att en regering måste ha rätt att själv bedöma vilka politiska ställningstaganden som man skall göra. Att det sedan har skiljt sig när det gäller Christina Rogestam och regeringen är en annan sak.

Det gjordes ju en viss omorganisation inom regeringen efter hur frågorna hänger ihop. Jämställdhetsfrågorna gick över till socialministern, men detta berodde mer på frågornas art och deras samband.

Catarina Rönning påstod att flykting- och invandrapolitiken inte skulle vara något prioriterat område för regeringen. Det är ett mycket märkligt påstående, inte minst med tanke på det engagemang som såväl Birgit Friggebo som statsministern har haft i dessa frågor. Statsministern åkte t.o.m. själv dagen före julafton ner till området för att bilda sig en uppfattning om förhållandena. Under hela tiden har han fått kontinuerlig information om läget. Under förra sommaren var detta en av de två tre frågor som var mest prioriterade. Att påstå att detta skulle vara ett icke prioriterat område är för mig minst sagt märkligt.

I fråga om kosovoalbanerna och det uttalande som Birgit Friggebo fällde, är vi ju alla överens om att det var olämpligt, vilket hon själv har sagt och bett om ursäkt för.

Anf. 80 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! Jag vill erinra kammaren om att oppositionsledaren Ingvar Carlsson på ett väldigt tidigt stadium och vid upprepade tillfällen varnade för att den nya regeringsorganisationen med en invandrarminister på halvtid, som hade andra tunga uppdrag skulle kunna leda till mycket olyckliga spänningar mellan regeringen och Invandrarverket. Tyvärr fick Ingvar Carlsson rätt på den här punkten. Vi socialdemokrater har med rätta påtalat de brister i handläggningen av invandrapolitiken i dess helhet, som vi anser att Birgit Friggebo har gjort sig skyldig till.

Vi socialdemokrater anser att Christina Rogestam som generaldirektör hade rätt att kräva snabbare besked. Hon hade vidare rätt att kräva respons – negativ eller positiv – på sina idéer. Jag menar inte att Cristina Rogestam i alla lägen hade rätt, men hon kunde i alla fall kräva ett svar på alla de frågor som hon på ett tidigt stadium aktualiserade.

Vi tycker också att ansvaret i hög grad vilar på Carl Bildt, eftersom han i egenskap av regeringsbildare borde ha insett att Birgit Friggebo inte klarade av tre tunga områden: invandring, kultur och jämställdhet. Dessa områden har mycket stor bäring på människor och mänskliga relationer. De kräver tid och att man är oerhört grannlaga i sina överväganden. Nu har vi bara diskuterat flyktingpolitiken. Jag vill också erinra om att Birgit Friggebo även har invandrapolitiken inom sitt område. Här finns det oerhört många problem att lösa och som hon borde ta itu med.

Det gäller t.ex. en hög arbetslöshet bland invandrare, att 70 % av de invandrare som går i svenskundervisning hoppar av och det gäller kriminalitet.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Flyktingpolitiken
m.m.*

Jag pekar då inte ut vissa grupper, men det har förekommit kulturkrockar och kriminalitet som man på något sätt borde ta itu med och informera om.

Jag anser att en minister har skäppan full och över nog full om flykting- och invandrarpolitiken skall skötas på ett tillfredsställande sätt.

Det var Carl Bildt som påstod att flyktingpolitiken var ett prioriterat område. Detta instämde Birgit Friggebo i. Men vad jag menar är att prioriteten har visat sig alltför litet.

Anf. 81 INGELA MÅRTENSSON (fp) replik:

Herr talman! Ingvar Carlsson varnade för att ha en invandrarminister på halvtid, säger Catarina Rönning. Men man måste se att situationen nu är helt annorlunda efter att merparten av de 10 000 ärenden med överklaganden per år, som invandrarministern tidigare hade att ta ställning till, nu har överförts till Utlänningsnämnden. Vi var ju här i riksdagen helt överens om att invandrarministerns tidigare situation, att hon skulle avgöra kanske 200–300 individuella ärenden under en dag, var helt ohållbar. Jag satt själv med i Asylutredningen. Juristerna där häpnade över hur man kunde fatta så många beslut, på ett sätt som man kunde säga var rättssäkert, under en dag. Vi var ju helt överens om att utvecklingen var ohållbar. Därför var vi tvungna att föra över ärenden till Utlänningsnämnden. Självfallet fick detta också konsekvenser för invandrarministern genom att hon avlastades hela den börda som överklagandena innebar. De ärenden som i dag beslutas av invandrarministern rör sig om 400 per år. Det handlar ju inte bara om att fatta beslut i ärenden. I och med att beslutsfattandet låg hos invandrarministern förde detta också med sig uppvaktningar, brev och att folk hörde av sig osv. Den delen har nu försvunnit. Detta är inte unikt, utan snarare tvärtom. Inget annat land har en invandrarminister på heltid. Varför skulle vi då ha det nu, när vi har gjort om ansvarsfördelningen på detta vis? Detta trodde jag också att vi var överens om.

När det återigen gäller Christina Rogestam har hon inte sagt att det rådde några motsättningar. Socialdemokraternas resonemang är att denna situation har lett till motsättningar. Det är mycket konstiga argument som används, t.ex. att det har berott på att Carl Bildt inte har tagit ansvar. Det är en lång kedja av påståenden, som jag tycker är mycket märkliga. Motsättningarna har ju inte slagits fast av Christina Rogestam. När hon inte ville förändra när det gällde förvarstagande av barn, ansåg sig regeringen inte vilja följa de rekommendationer som hon gav. Det står regeringen fritt fram att handla efter sin politiska bedömning.

Catarina Rönning kommer också in på flera andra frågor som t.ex. invandrarpolitiken. Där har regeringen lagt fram förslag och tillsatt en utredning som just skall prioritera invandringspolitiken. I den anstormning som nu har varit har invandringspolitiken kommit i kläm. Därför måste den ses över. Också andra frågor, som Catarina Rönning nämnde, har tagits upp av regeringen. Men jag har inte tid att gå in på dessa nu.

Anf. 82 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! Jag fortsätter att hävda att Christina Rogestam lämnades i sticket på ett otillbörligt sätt under sommaren då hon hade en planering för

50 000 platser och fler flyktingar än så kom in i Sverige. Då fick hon inte den uppbackning som jag anser att hon faktiskt behövde. Även om hon kanske har varit litet fin i kanten och inför utskottets utfrågning har sagt att inga motsättningar har förekommit, blev hon ändå så less på att vara generaldirektör i Invandrarverket att hon på sommaren bad om att få byta anställning, även om hon inte skulle avträda med omedelbar verkan.

Det är klart att man kan säga att inget annat land har en invandrarminister på heltid, men inget annat land har hittills heller fört en så förnämlig invandringspolitik som Sverige. Det finns inget land som har tagit så väl hand om de flyktingar och invandrare som en gång har fått stanna som just vårt land. Här krävs att man följer upp ordentligt när det gäller svenskundervisning, möjligheten att få arbete och integreringen i det svenska samhället.

Informationen om hur flyktingarna har det, särskilt när flyktingfientligheten blossar upp i landet, som jag tror att Carl Bildt instämde i behovet av, skulle man som invandrarminister kunna ägna sig åt i princip dygnet runt.

Om Birgit Friggebo hade haft mer tid att ägna sig åt invandrarfrågorna kanske hon hade gjort litet mer måttfulla bedömningar och inte gjort de uttalanden som hon gjorde när det gällde kosovoalbanerna. De har verkligen skadat, inte bara kosovoalbanerna utan hela Sveriges och regeringens anseende. Det är snudd på oförlåtligt, trots att vi i utskottet förlåter henne, att invandrarministern kunde ha en så fördömande attityd som hon hade när hon drog alla kosovoalbaner över en kam och ansåg att de var stöldaktiga. Om hon hade haft litet mer tid kanske hon förhoppningsvis hade avhållit sig från att låta sig provoceras till ett så dumt uttalande.

Anf. 83 HARRIET COLLIANDER (nyd) replik:

Herr talman! Catarina Rönning sade att vi i Ny demokrati uttalar oss litet märkligt, och att ett slags hyckleri har smugit sig in i Ny demokratis deklARATION när det gäller flyktingpolitiken.

Vi har hela tiden sagt att den svenska flyktingpolitiken är inhuman. Behandlingen av kosovoalbanerna är ett alldeles utomordentligt exempel på detta. Man får komma hit och sedan åker man ut härifrån. Det kanske inte sker lika kvickt som man kom hit utan det dröjer kanske 1,5–2 år innan man lämnar Sverige, men man måste dock lämna landet.

När ett samhälle har begränsade samhällsresurser skall dessa fördelas. Jag kan inte se att det skall vara förbjudet att ha synpunkter på hur resurserna fördelas. Det har vi här i riksdagen och det har folket ute i landet också. Jag tycker att man skall få ha åsikter om detta utan att misstänkliggöras.

Med den utveckling som invandrapolitiken har haft i Sverige håller vi på att skapa en s.k. fjärde marginaliserad klass som lever på bidrag, och den kan bli väldigt stor. Detta är något som svenska folket har svårt att acceptera och förlika sig med. Situationen blir också inhuman därför att de människor som aldrig kommer ut på arbetsmarknaden får en hopplös situation. Jag menar att historiens dom kommer att bli hård. Om man utgår från statistik och forskningsrapporter kan man på ett ungefär räkna fram att de utomnordiska invandrare som vi har här i Sverige, utan att de föder barn, kommer att utgöra 21 % av befolkningen om ungefär en mansålder. Svenskarna kommer att bli i minoritet i sitt eget land omkring år 2050. Då har vi också åstadkom-

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Flyktingpolitiken
m.m.*

mit ett mångkulturellt samhälle med etniska och religiösa konflikter precis som vi kan se på kontinenten och i det forna Jugoslavien. Då har vi importerat problemen hit. Den som inte vill ha en sådan utveckling i Sverige skall kunna få säga det utan att bli misstänkliggjord.

Vi kan faktiskt inte här i Sverige lösa tredje världens problem. Det är naivt att tro det. Genom att vi har den i förhållande till omvärlden avvikande asylpolitiken, bidrar vi till en negativ utveckling i tredje världen, eftersom det är de bäst utbildade människorna som söker sig hit. I de här länderna blir man därigenom dränerad på kunskap och kompetens. Man måste alltså hitta andra vägar.

Jag tycker att vi faktiskt har rätt att få framföra dessa åsikter utan att bli anklagade för att vara hycklare, rasister eller vad det nu är ni påstår. Jag trodde att sådant var ute ur den här kammaren vid det här laget.

Anf. 84 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! I demokratins namn har naturligtvis Ny demokrati rätt att framföra vilka åsikter som helst. Jag som varande motståndare till Ny demokrati är också i min fulla rätt att bemöta dem. Det är verkligen märkligt att det är just Ny demokrati som står för humaniteten i flyktingfrågan i Sverige och i denna kammare. Alla vi andra som sitter här skulle alltså vara inhumana. Det är ett så märkligt påstående att jag skall lägga det på minnet.

Anf. 85 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Jag ställer mig i huvudsak bakom konstitutionsutskottets skrivning när det gäller granskningen av flyktingpolitiken. Men jag har i en meningsyttring markerat att jag anser att utskottet inte har haft tillräckligt granskningsunderlag för att bedöma regeringens beslut att avvisa vissa peruanska asylsökande. Avvisningen har skett med hänvisning till anknytningen till terrorism, men jag betvivlar att avvisningen är förenlig med utlänningslagen och Genèvekonventionen om tortyr. Jag hade gärna sett att utskottet hade kunnat tränga djupare in i dessa problem. Tyvärr har vi inte hunnit med det denna gång, och det kanske finns anledning att återkomma.

Det råder en påtaglig skillnad mellan den svenska regeringens bedömning av situationen för de mänskliga rättigheterna i t.ex. Peru och den amerikanska regeringens bedömning. Jag anser att en väg för utskottet att gå framvore att granska om de 19 fall som regeringen har fattat beslut om och som var startpunkten för den nuvarande behandlingen av de peruanska flyktingarna har behandlats i enlighet med svensk utlänningslagstiftning och de konventioner som Sverige har skrivit under.

I övrigt ställer jag mig bakom utskottets skrivning i detta avsnitt.

Anf. 86 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag vill göra några korta kommentarer. Frågan om Birgit Friggebos uttalande om kosovoalbener grundas på en anmälan, som jag gjorde i ärendet. Det var bra att utskottet gjorde en enhällig bedömning så att det blev en samlad markering. För egen del hade jag förvisso kunnat gå längre i min kritik på denna punkt. Men jag vill ändå här markera att Birgit Friggebos uttalande inte bara var olämpligt. Utskottet skriver att uttalandet

var generaliserande och nedsättande för de berörda kosovoalbanerna. Det framgick inte av Ingela Mårtenssons anförande.

Jag vill även ha sagt att statsministern praktiskt taget omedelbart försvårade detta generaliserande och nedsättande uttalande. Det hade varit på sin plats att även han hade bett om ursäkt för vad han yttrade i den frågan.

Jag vill framhålla att det inte rör sig om att vare sig nu eller tidigare kräva en invandrar- och flyktingminister på heltid. I reservationen sägs att det hade varit behövligt att ha en minister som hade dessa frågor såsom huvudsakligt ansvarsområde. Det finns all anledning att fortfarande hysa den åsikten. Den omständigheten att Birgit Friggebo såsom invandrar- och kulturminister har sluppit ifrån att handlägga de enskilda ärendena innebär inte att det saknas behov av en minister med detta såsom huvudsakligt ansvarsområde. Särskilt i den kritiska situation som rått hade det varit behövligt. Det är ju alldeles klart att inte bara flyktingfrågorna saknat en tillfredsställande bearbetning. Det är ett faktum att såväl Invandrarverket som regeringen har i allt väsentligt fått ägna sig åt flyktingfrågor och därför inte kunnat ägna invandrarfrågorna tillräcklig tid.

Det var bra att Ingela Mårtensson framförde kritik mot Invandrarverkets dåvarande chef, som framförde det beramade uttalandet om konjunkturpolitik. Men man undrar då varför det inte kunde komma till uttryck i reservanternas uttalande. Detta är en del av det som inte har varit bra. Inte bara på denna punkt utan på en rad andra punkter har det förelegat klara och påtagliga motsättningar, där Invandrarverket inte har kunnat fungera på ett tillfredsställande sätt. Det var därför inte heller överraskande att Christina Rogestam till slut avgick.

Sverige har inte bara ett åtagande, Harriet Colliander. Utöver Genèvekonventionen har vi lagbestämmelser om de facto-flyktingar. Inte ens genom 13 december-beslutet sattes dessa bestämmelser helt åt sidan. Det var de mest skyddsbehövande som då kom in i bilden. Dessutom har vi de humanitära skälen, som det också finns bestämmelser om. Slutligen finns det bestämmelser om krigsvägrare. I detta sammanhang bör man ge en saklig bild av vad lagar och förordningar föreskriver.

Vi har också skyldigheter gentemot UNHCR. Jag tycker att Harriet Colliander helt bortser från att 3,5 miljoner människor har blivit hemlösa i Jugoslavien. Även om de har fått en kortare fristad i olika länder, har ändå hundratusentals människor undgått död och förintelse genom att Europa trots allt ställt upp, om än på ett ofullgånget sätt.

Anf. 87 HARRIET COLLIANDER (nyd) replik:

Herr talman! De regler som Hans Göran Franck säger att vi har att följa är sådana regler som vi själva har stiftat och som vi själva också kan ändra eller tillfälligt sätta ur spel, vilket vi gjorde när vi skärpte det s.k. 13 december-beslutet. Det är precis vad vi kan göra, när vi finner att vi inte kan ta emot flera flyktingar i Sverige.

Regeringen tog hänsyn till vad UNHCR ansåg när det gällde att skicka tillbaka kosovoalbaner sommaren 1992. Jag menar att vi måste se till hur förhållandena är här i Sverige och hur vi bäst kan hjälpa. Vi i Sverige kan inte ta emot alla. Det förmodar jag att även Hans Göran Franck inser. Vi

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Flyktingpolitiken
m.m.*

måste verka för att förhållandena ute i världen blir bättre, så att människor inte kommer hit.

Anf. 88 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Att ständigt tala om för oss att vi i Sverige inte kan ta emot alla blir alltmer ihåligt för varje gång det sägs. Harriet Colliander bryr sig inte ett dugg om att 3,5 miljoner människor i det forna Jugoslavien har blivit hemlösa. Vi har tagit emot 75 000–80 000 av dessa människor. Det finns en demagogi i sättet att uttala sig om det här som förekommer inte bara här utan i ännu gravare och allvarligare former när man talar ute i landet.

Det är ju alldeles klart att Sverige har gjort bara ett mindre åtagande i detta fall. Det rör sig om att 700 000 människor har flytt till Västeuropa. Men bakgrunden till det hela har blivit att den återstående delen av dessa 3,5 miljoner människor har fått stanna i krigsområdena och i närområdena. Detta har blivit konsekvensen av att alltför få länder har ställt upp. I Västeuropa är det framför allt Tyskland, Schweiz, Österrike, Holland och Sverige som har ställt upp på ett någorlunda hedervärdigt sätt. Men den stora bördan har drabbat det forna Jugoslavien, Ungern, Tjeckoslovakien och de länder som ligger närmast. Jag kan vittna om hur pass allvarlig denna situation är efter det att jag nyligen har besökt Tjeckoslovakien och en del av det forna Jugoslavien.

Anf. 89 HARRIET COLLIANDER (nyd) replik:

Herr talman! Jag bagatelliserar inte förhållandena i Jugoslavien. Vad jag menar att vad man skall göra, vilket också den svenska regeringen har gjort genom sina internationella kontakter, är att försöka hjälpa så nära som möjligt. Det är de möjligheter som man i första hand har.

När jag säger att vi inte kan ta emot alla i Sverige, menar jag att det finns en begränsning när det gäller vad vi kan åstadkomma här i Sverige. Vi måste rikta in våra åtgärder på att hjälpa så nära de behövande som möjligt. Det är en uppfattning som jag står för.

Anf. 90 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Även detta uttalande från Harriet Colliander visar att hon har vissa svårigheter med att sätta sig in i frågan. Sanningen om historien är ju att de huvudsakliga insatserna, inte bara från Sveriges sida utan även från andra länders sida, sker genom de insatser som under ledning av UNHCR görs i grannområdena och i det forna Jugoslavien och som görs av FN. Där sätts ju de stora mänskliga och andra resurserna in. Jag tycker att de är otillräckliga. Men det blir ju inte bättre av att man här försöker tala om den här frågan som om alla insatser rör sig om att alla kommer hit och att man bortser från den andra sidan av saken. I detta sammanhang behövs det både och. Det tycker jag att Harriet Colliander borde inse.

Harriet Collianders sätt att argumentera har varit till skada. Men dess bättre växer det nu fram en stark opinion. Det visar sig också att insamlingarna till förmån för de hemlösa och för flyktingarna från det forna Jugoslavien växer sig allt starkare, och Ny demokrati blir förhoppningsvis alltmer isolerat. Men domen, vilket tidigare sades av Catarina Rönning och som jag

vill upprepa, kommer att bli hård över Ny demokrati och dess gelikar i andra länder.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

Anf. 91 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag kunde inte låta bli att begära ordet igen för att reagera på Harriet Collianders replikskifte med Catarina Rönning, som jag tyckte var ett fasansfullt inlägg.

Jag tillåter mig att kalla det för en rasistisk åskådning när man talar om att svenskarna skall bli i minoritet framöver och om att man vill särskilja raser. Då har man enligt mitt förmenande en rasistisk åskådning. Det var precis denna typ av argumentering som fanns i den artikel i Svenska Dagbladet som jag tog upp i mitt anförande till att börja med och som har väckt stor förstämning hos dem som har läst artikeln och som har förundrat sig över att man över huvud taget publicerat den. Nu har vi fått höra samma argumentering här i Sveriges riksdag. Jag tycker att det är förfärligt.

*Granskning av
regeringen*

*Flyktingpolitiken
m.m.*

Anf. 92 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! Jag förstår av Ingela Mårtenssons inlägg att jag inte har de rätta åsikterna. Och när jag inte har de rätta åsikterna så kallas de för rasistiska.

Om vi här i Sverige tar emot 50 000, 60 000 eller 70 000 människor varje år är det klart att svenskarna så småningom blir i minoritet. Man kan räkna fram detta genom födelsetal hos invandrare som kommer hit och genom födelsetal hos svenskarna och hur många som kommer hit. Det är inte alls så svårt att räkna ut hur befolkningsförhållandena kommer att bli här i Sverige.

Jag påstår att det svenska samhället, med de stora befolkningsgrupper som vi tar in här i Sverige från olika håll i världen – de flesta kommer faktiskt från tredje världen, trots att Jugoslavienproblemet nu skymmer detta förhållande – blir ett mångetniskt samhälle. Vad är det för fel att säga det? Det blir ju så.

Vi vet också att människor har svårt att leva sams i mångetniska samhällen med olika religioner. Det är inget konstigt med det heller. Många svenskar vill inte ha ett sådant samhälle. Det skall man också kunna få säga.

Om Ingela Mårtensson vill ha ett sådant samhälle, så må det vara hennes åsikt. Men jag skall inte behöva stå här och bli kallad rasist därför att jag beklagar att svenskarna så småningom blir i minoritet.

Anf. 93 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Jag skulle vilja fråga Harriet Colliander vad det är för fel att Sverige blir ett mångetniskt samhälle, om det inte redan är det. Är det inte bra med litet nytt och friskt blod, så att tröga svenskar får litet uppblandning från främmande nationer? Är det inte av värde att vi i Sverige inte isolerar oss utan får andra kulturella influenser än dem som vi själva kan åstadkomma? Varför skulle det vara något negativt att vi öppnar våra gränser för andra folkslag? Vi har ju alla en gång invandrat till Sverige. Ingen av oss är fri från detta. Svenskar kan ju inte isolera sig i Sverige och stänga gränserna och säga att vi inte vill ha ett mångetniskt samhälle. Det har vi redan.

Det skulle också vara roligt att få veta när svenskarna enligt Ny demokratis beräkningar kommer att vara i minoritet.

Anf. 94 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Av det sätt som Harriet Colliander resonerar på måste det vara på det sättet att hon föredrar att det skall bo bara svenskar i Sverige. Om man anser det har man väl en rasistisk inställning? Men precis som Catarina Rönnung sade har vi redan ett mångkulturellt samhälle. Vi har haft invandring under väldigt många år. Vi är ju svenskar allihop. Förresten, vad är det för fel på att det kommer andra grupper hit?

När man resonerar på ett sådant sätt måste man vara medveten om att det är en rasistisk inställning. Om man skall behålla visa raser, så är det väl en rasistisk inställning? Och vad betyder det för de förfärliga grupper som lyckligtvis inte är så stora i Sverige i dag men som ändå finns där? De är skrämmande. Att Ny demokrati som ett parlamentariskt parti vill blåsa under sådana stämningar är förfärligt.

Anf. 95 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! Först vill jag säga till Catarina Rönnung att det finns befolkningsrapporter, det finns statistik, det finns undersökningar. Jag kan fundera Catarina Rönnung med sådana uppgifter. Det är ingenting som jag står och fabricerar här. Sådant kan man ta reda på. Det är inga konstigheter med det. Man kan räkna fram detta. Det är bara objektiva siffror, man behöver inte lägga några värderande aspekter på dem, som ni gör här. Så fort jag tar fram en faktauppgift lägger ni värderande aspekter på den, vilket jag inte gör.

Jag blev litet upprörd över Ingela Mårtensson som pratar om rasistiska grupper. Det får stå för henne själv. Jag pratar om ett mångkulturellt samhälle, om etniska grupper som kommer hit. Det ligger egentligen inget negativt i det. Jag konstaterar bara att det är ett sådant samhälle som vi får. Frågan är om man vill ha ett sådant samhälle.

Jag tycker att det finns en gräns, när den svenska kulturen inte är det som är det tongivande i Sverige längre. Om jag vill att vi skall ha en svensk kulturtradition, att det skall vara den svenska identiteten, kan jag väl få tycka och anse det. Det är många med mig som anser det.

Det har varit skillnad på invandring. Om man ser på invandringen århundraden tillbaka, med tyskar, valloner och judar som har kommit hit, och även arbetskraftsinvandringen på 50- och 60-talen, har det varit människor som har kommit hit i mindre grupper och som så småningom har sugits upp och assimilerats i det svenska samhället.

Nu är det inte så längre. Nu är det stora grupper som kommer från helt andra kulturkretsar i världen än från Västeuropa, där vi så att säga hör hemma och har vår kulturtradition. Det är människor från tredje världen med helt andra kulturer, helt andra släkttraditioner och helt annan religion som kommer hit.

Vi menar att människor skall ha rätt att leva med sina kulturtraditioner. De skall inte tvingas in i det svenska. Har man den uppfattningen och människor inte kan bli assimilerade här, får vi ett mångkulturellt samhälle. Då är frågan om man tycker att det är bra eller inte. Det kan man ha olika åsikter

om. Jag önskar att den dominerande kulturtraditionen i Sverige skall vara svensk. Det är Ny demokratis uppfattning, och för det behöver man inte bli beskyldd för att vara rasist.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

Anf. 96 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! Jag är också en av dem som blev minst sagt häpen över det yttrande som Harriet Colliander har fällt ett par gånger. Jag tycker att Harriet Colliander skall ställa sig frågan: När blir man svensk?

*Flyktingpolitiken
m.m.*

Hon försöker räkna fram när den svenska folkstammen är i minoritet. En del av oss som befinner oss i den här kammaren har son-namn. Vi kan heta Pettersson, Mårtensson eller Larsson. Vi är troligen svenskar. Det finns i denna kammare även de som har främmande namn. Men jag betraktar dem också som svenskar. Även om man kan ha förfäder som har kommit från andra länder, blir man efter hand i stor utsträckning assimilerad. Jag begriper mig inte på logiken i det yttrande som Harriet Colliander har fällt.

Enligt det senaste inlägget tycks hon göra något slags skillnad beroende på hur långt ifrån Sverige man bor. Hon talar om att det är fråga om helt andra religioner. Jag vill bara erinra Harriet Colliander om att det inte är så länge sedan man på många håll här i Sverige med fasa såg på katoliker. Det var på ungefär samma sätt som vissa i vårt land ser på muslimer i dag.

Jag tycker att Harriet Colliander är skyldig att förklara, här eller i något annat sammanhang, vad som menas med svensk kulturtradition. Själv bor jag i en stad, Göteborg, där många olika folkgrupper har bidragit till den kulturtradition som finns. Det är så också med landet i övrigt.

Anf. 97 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Det finns många grupper i samhället som propagerar för svenskhet. Det brukar vara ytterlighetsgrupper på högerkanten för det mesta.

Jag skulle vilja fråga Harriet Colliander, som också propagerar för svenskhetens bevarande, om hon sympatiserar med gruppen Bevara Sverige svenskt eller om hon tar avstånd från den gruppens agerande.

Anf. 98 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! Jag har aldrig sagt bevara Sverige svenskt och jag stöder inte gruppen Bevara Sverige svenskt.

Nu pratas det om ytterlighetsgrupper. Det var väl en ytterlighetsgrupp här i riksdagen som till slut lyckades få upp en svensk flagga här i kammaren. Jag tycker att det får finnas gränser när man pratar om ytterlighetsgrupper.

Det är väl inte så konstigt vad svensk kultur och kulturtradition är, om man kan sin kulturhistoria och tittar bakåt i tiden. Vad jag vet kan vi inte konstatera att det har varit några stora invandringar till Sverige kanske sedan stenåldern. Man kan räkna upp vilka folkgrupper som kom hit under medeltiden. Vi har alltså alltid, så långt vi kan se tillbaka, tillhört den västeuropeiska kulturtraditionen. Vi har haft den katolska kyrkan här, fast vi på 1500-talet övergick till protestantismen. Det är fortfarande samma kulturkrets som vi hämtar vårt tankegods ifrån.

Jag tycker inte att man kan dra likhetstecken mellan islam och katolska

kyrkan. Det handlar om två helt olika kulturkretsar. När man plockar in väldigt många främmande element kan det bli en god uppblandning. Men det kan också bli så, om man som vi har en mycket stor invandring från tredje världen, att dessa människor inte blir assimilerade i det svenska samhället, utan att det uppstår motsättningar. Det kan vi se på många håll i världen. Det är i så fall inte något märkligt som inträffar här i Sverige.

Anf. 99 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Harriet Colliander gör sig skyldig till en del glidande formuleringar. Om man skulle stå på den sida som vill ha en generös och tolerant flykting- och invandrarpolitik, står man plötsligt inte upp för Sverige som nation. Vår nationalsymbol, den svenska flaggan, ifrågasätts. Jag tycker att den argumenteringen också är egendomlig.

Anf. 100 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! Nu förstår jag ingenting. Skulle jag ifrågasätta den svenska flaggan? Det var såvitt jag förstår den borgerliga majoriteten här i riksdagen som såg till att det över huvud taget kom upp en flagga här i kammaren.

Jag tycker att den här diskussionen börjar urarta. Man försöker misstänkliggöra Ny demokrati. Det är vad ni är ute efter.

Det vi säger är att vi är rädda för det mångetniska samhälle som man håller på att skapa. Det har inte bara positiva drag. Vi har till Sverige importerat en grov kriminalitet. Vi har fått religioner som inte passar ihop i Sverige. Det kommer så småningom att bli problem. Det är vi övertygade om. Det kan jag få säga utan att bli kallad för rasist, hoppas jag.

Anf. 101 THAGE G PETERSON (s):

Herr talman! Harriet Colliander var litet slarvig med fakta beträffande vår nationalsymbol, den svenska flaggan.

Det var så att jag, när jag var talman, tog det slutliga initiativet i talmanskonferensen och förvaltningsstyrelsen till att flaggan sattes upp. Det fanns vid det tillfället också en motion. Den var skriven av Görel Bohlin, om jag inte minns fel.

Det var alltså i fullkomlig enighet som nationalsymbolen fick en plats i plenisalen. Jag skulle vara tacksam om Harriet Colliander inte sprider några felaktiga uppgifter om hur det gick till.

Anf. 102 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Trovärdigheten i argumentationen i de inlägg som jag har hört från Harriet Colliander skulle stärkas om vi fick se Ny demokrati ställa upp i kampen mot rasism här i Sverige. När vi deltar i den kampen på olika håll i landet ser vi inga företrädare för Ny demokrati. I stället för man fram argumentationen att vi skall stänga våra gränser. Då underblåser man i själva verket den rasism som är ett visst problem i det här samhället.

Anf. 103 LISBETH STAAF-IGELSTRÖM (s):
Herr talman! Låt mig först yrka bifall till reservation 6 i detta betänkande.

Efter bemyndigande av regeringen den 10 januari 1991 tillkallade den dåvarande justitieministern under våren 1991 en parlamentarisk kommitté med uppdrag att utreda frågor om s.k. registrerat partnerskap m.m. Den här kommittén arbetar under namnet Partnerskapskommittén.

Sedan kommitténs sekreterare hade entledigats på egen begäran utlystes sekreteraruppdraget under sommaren 1992, och två personer anmälde sitt intresse för uppdraget. Den ena av dem återkallade senare sin anmälan. Därefter beslutade statsrådet Reidunn Laurén den 11 september om förnyat förfarande med intresseanmälan. Samma dag underrättades den återstående sökande, en revisionssekreterare som börjat i hovrätt för över 20 år sedan och som tjänstgjort som rådman i hovrätt i omkring fyra år, om statsrådets beslut.

Ytterligare två sökande anmälde intresse för tjänsten. Båda dessa hade avsevärt kortare tjänstgöringstid än revisionssekreteraren. Den 16 oktober förordnade statsrådet Reidunn Laurén en hovrättsassessor, som börjat i hovrätt cirka sex år tidigare, att biträda som sekreterare i Partnerskapskommittén.

Enligt en promemoria från Justitiedepartementet har just Partnerskapskommittén fått ett grannlaga uppdrag som bl.a. berör viktiga etiska och religiösa värderingar hos många människor. Man anser också att det är väsentligt för frågans fortsatta hantering att kommitténs arbetssätt inte kan miss-tänkliggöras och att dess förslag inte kan ifrågasättas annat än på rent sakliga grunder. Man anser vidare att krav på neutralitet skall kunna ställas med särskild tyngd när det gäller sekreteraruppdraget i denna kommitté.

Enligt promemorian och statsrådet Reidunn Laurén har den nämnda revisionssekreteraren inte ansetts uppfylla kravet på neutralitet. Anledning till detta är att personen i fråga har åberopat att han har författat den av Socialstyrelsen utgivna boken Homosexuella rättigheter. Vidare har han åberopat att han sedan 1978 har följt och medverkat i den offentliga debatten rörande de homosexuella situation i samhället. Han har tio års erfarenhet av psykologiskt, socialt och juridiskt arbete inom RFSL rådgivning för homosexuella.

Enligt 11 kap. 9 § andra stycket i regeringsformen skall vid tillsättande av statlig tjänst avseende endast fästas vid sakliga grunder såsom förtjänst och skicklighet. I 4 kap. 3 § lagen (1976:600) om offentlig anställning (LOA) hänvisas till vad som är föreskrivet i regeringsformen eller annan författning om saklig grund för tillsättande av statlig tjänst. Vidare föreskrivs i paragrafen att bland de grunder som sålunda skall beaktas vid tillsättandet av statliga tjänster skall skickligheten sättas främst om det inte finns särskilda skäl för något annat.

Vi socialdemokrater anser att det i detta ärende inte finns några särskilda skäl för att man skall frånga det som föreskrivits. Vi ifrågasätter därför statsrådet Reidunn Lauréns bedömning i det aktuella ärendet. Vi anser att revi-

sionssekreteraren har en stor kunskap och erfarenhet på det område som Partnerskapskommittén har att utreda. Det är kunskaper och erfarenheter som kan vara utredningen till nytta.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till hans långa domstolserfarenhet torde det kunna förutsättas att han under ordförandens ledning skulle ha kunnat utföra sekreteraruppdraget i kommittén med erforderlig objektivitet. Inte ens statsrådet kan hävda något annat.

Vi socialdemokrater anser vidare att de ledamöter som partierna har utsett att ingå i kommittén, liksom de personer som har att ta ställning till kommitténs kommande förslag, inte låter sig förledas att misstro sekreterarens arbete på grund av att han skulle kunna knytas till vissa partsintressen utifrån sina åberopanden.

Enligt vår uppfattning, herr talman, är detta ingen liten fråga. För oss är det mycket viktigt att yttrandefriheten respekteras och att otillbörlig diskriminering inte får ske. Därför kan statsrådet Reidunn Laurén inte undgå viss kritik.

Anf. 104 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Jag råkar bo i ett län som var utan landshövding i ett helt år. Curt Boström lämnade landshövdingeuppdraget den 30 juni 1991. Den borgerliga regeringen tog då itu med problemet med en landshövding i Norrbotten. Det gick mycket långsamt. Först den 26 mars 1992 förordnades den nya landshövdingen Brodin. Han kunde då tillträda den 1 juli 1992.

Jag har nöjt mig med att godta utskottets skrivning. Där framhåller man vikten av att onödigt dröjsmål undviks när det gäller att utse landshövding. Om det här händer igen är det inte uteslutet att man får göra en kraftfullare markering.

Jag har tidigare berört tillsättandet av ledamöter i Vägverkets och Trafiksäkerhetsverkets styrelser. Riksdagen slog 1988 fast att trafikpolitiken skulle ha ett övergripande mål som handlade om miljöhänsyn och hushållning med naturresurser. Sedan dess har vi haft en debatt där såväl forskare som trafikplanerare och miljömänniskor kritiserar regering och riksdag för att man inte lyckas att uppfylla dessa målsättningar när det gäller trafikpolitiken och infrastrukturen.

I dag kan vi läsa en artikel i Dagens Nyheter som också behandlar detta att vi skall stå fast vid de mål som vi har ställt upp.

När regeringen utsåg ledamöter i Vägverkets och Trafiksäkerhetsverkets styrelser föreföll det som om man har skjutit dessa övergripande målsättningar i bakgrunden. Jag tycker att det kunde ha varit en tydligare skrivning i utskottets betänkande om dessa försummelser. Därför har jag lämnat en meningsyttring som ger ett förslag till en alternativ skrivning.

Jag tror att det är oerhört viktigt att ledamöter i Vägverkets styrelse är människor som kan driva igenom de politiska riktlinjer för infrastrukturen som riksdagen faktiskt har lagt fast.

Anf. 105 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! I 4 kap. 3 § lagen om offentlig anställning hänvisas till vad som är föreskrivet i regeringsformen eller annan författning om saklig grund för tillsättning av statlig tjänst.

I paragrafen föreskrivs också att bland de grunder som skall beaktas vid tillsättning av statliga tjänster skall skickligheten sättas främst, om det inte finns särskilda skäl för något annat.

Grunderna till bestämmelserna i lagen om offentlig anställning och anställningsförordningen finns i de överväganden som är redovisade i propositionen om den statliga personalpolitiken. I denna proposition framhålls att till skickligheten också skall hänföras de faktorer som är avgörande för att bedöma den sökandes lämplighet för den aktuella tjänsten.

Här understryks också att det är av grundläggande betydelse för meritvärderingen att det är de krav som är förknippade med tjänsten som bestämmer vilka skicklighetsfaktorer som skall beaktas och hur tungt dessa skall väga. Yrkesskicklighet och personliga egenskaper blir mätare på de individuella förutsättningarna att fylla de krav som den aktuella befattningen ställer på sin innehavare.

Enligt Bertil Wennergren, som har skrivit i statens tjänst, brukar tjänstetillsättningsbeslut framhållas som ett typexempel på avgöranden som grundar sig på lämplighetsbedömningar och inte på rättsliga bedömningar. Han tar också fram det som i annat sammanhang kallas statsnyttan, dvs. det allmänna intresset av att offentliga funktioner utövas av personer som är bäst skickade för uppgifterna, och menar att denna också kan ingå i bedömningen.

Statsrådet Laurén har vid den aktuella tjänstetillsättningen gjort den bedömningen att kommitténs verksamhet bäst gagnats av att sekreterarens neutralitet inte kan ifrågasättas. Inga invändningar har rests mot revisionssekreterarens kompetens. Det är emellertid av allmänt intresse att kommitténs samtliga ledamöter kan känna förtroende för sekreteraren och att resultatet av utredningsarbetet inte skall kunna misstänkliggöras med hänvisning till sekreterarens partiskhet.

Eftersom olika uppfattningar kan råda när det gäller lämplighetsbedömningar, har utskottet inga andra kommentarer till tillsättningsförfarandet än att det är viktigt att yttrandefriheten respekteras.

Jag yrkar att utskottets skrivning godkänns och att reservation 6 avslås.

Bengt Hurtig har kommenterat tillsättningen av landshövdingeposten i Norrbottens län. Konstitutionsutskottet har uttalat att man självfallet skall tillse att inget onödigt dröjsmål uppstår vid tillsättning av landshövdingeposter liksom också vad gäller andra poster. Men Bengt Hurtig kan inte vara omedveten om de mycket speciella förhållanden som rådde vid detta tillsättningsförfarande.

Bengt Hurtig kommenterar också utnämningen av ledamöter i Vägverkets och Trafiksäkerhetsverkets styrelser. KU gör en mycket genomgripande och fyllig redovisning av hela den hantering som skett av dessa utnämningar. Alla formella krav är tillgodosedda, och därför har utskottet inte funnit anledning att göra något särskilt uttalande i detta ärende.

Jag yrkar att utskottets skrivning godkänns.

Anf. 106 LISBETH STAAF-IGELSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Vi socialdemokrater anser att det är anmärkningsvärt att utskottsmajoriteten har kommit fram till den uppfattning som den hamnat på

i denna fråga. Vi anser inte att det svar som statsrådet Reidunn Laurén gav i en interpellationsdebatt här i kammaren i frågan om tillsättningen av posten som sekreterare i denna kommitté var till fyllest utifrån den bedömning som hon har gjort.

Det enda som statsrådet hänvisar till är frågan om neutraliteten. Vi anser att en person som den här berörde, som har en så god kunskap om de frågor som det gäller, mycket väl förmår att vara objektiv i sitt arbete i Partnerskapskommittén. Vi anser att den bedömning som statsrådet hänvisar till i denna fråga inte håller.

Personen i fråga har öppet deklarerat sina åsikter på området. Jag vill fråga utskottsmajoritetens talesman om hon anser att en person som uttalar sig i ett visst spörsmål i fortsättningen skall vara diskvalificerad för arbete som sekreterare i en statlig utredning på det området.

Anf. 107 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Det är inte okänt för Lisbeth Staaf-Igelström att det i den kommitté som skulle utreda förutsättningarna för ett registrerat partnerskap fanns mycket stor övervikt av personer som redan hade uttalat sig för ett registrerat partnerskap, nämligen ordföranden och två experter. Bland kommitténs ledamöter fanns inte förtroende för att kommitténs arbete med en ytterligare person som omfattade denna ståndpunkt skulle bli så neutralt som alla ledamöter av kommittén har rätt att förvänta sig.

Det är en lämplighetsbedömning huruvida man utöver dem som redan har uttalat en bestämd mening också skall ha en sekreterare med samma uppfattning. Det kom mycket tydliga signaler att i så fall förtroende inte skulle föreligga, och då hade statsrådet att ta hänsyn till om respekten för kommitténs arbete skulle kunna bli till fyllest.

Utskottet har mycket klart uttalat att det faktum att en person har en eller annan uppfattning inte får diskriminera denne när det gäller att få ett visst uppdrag. Men vad som tillkommer i det här fallet är ju att det fanns en stor grupp av personer i detta arbete som redan hade uttalat sig för en viss uppfattning.

Anf. 108 LISBETH STAAF-IGELSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag anser fortfarande att det är mycket märkligt att utskottsmajoriteten har intagit denna ställning. Den person som vi nu diskuterar har en mycket bred yrkesmässig bakgrund på detta område och en stor kunskap och erfarenhet. Med den kunskapen och den erfarenheten bör han kunna arbeta mycket objektivt just i denna kommitté.

Vi anser fortfarande att utskottsmajoriteten inte har respekterat yttrandefriheten och att det förekommit en otillbörlig diskriminering av just denna person.

Anf. 109 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! I utskottets skrivning görs det mycket klart att utskottet inte på något vis ifrågasätter revisionssekreterarens kompetens. Vad vi uttalar oss om är principerna för tjänstetillsättning, och vi pekar på att det finns olika sätt att göra lämplighetsbedömningar. I det här fallet har statsrådet be-

dömt att det inte var lämpligt att ytterligare tillföra personer med en klart uttalad uppfattning när det redan fanns så många som hade samma uppfattning. Samtliga ledamöter i kommittén skall kunna känna förtroende för sekreteterarens arbete. Det är den lämplighetsbedömning som statsrådet har gjort.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

Anf. 110 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! Jag har till KU anmält för granskning hur regeringen använder sin utnämningssmakt. Jag gjorde min anmälan mycket vid. Den omfattade nämligen i stort sett alla utnämningar. Men jag hade inte i min vildaste fantasi anat att den ena A4-buntan med utnämningar efter den andra skulle komma in till kansliet. När utskottet sade – inte utan viss skadeglädje – att jag nu måste precisera mig, gick jag hem och, enligt order, preciserade mig. Därvid försökte jag lyfta fram en principiellt intressant frågeställning, som gällde på vilket sätt verkställande direktörer utnämns i statliga aktiebolag. Jag snävade alltså in min granskningsanmälan till att gälla sättet på vilket verkställande direktörer i statliga aktiebolag utnämns.

Tillvägagångssättet är raffinerat. Regeringen tar helt enkelt fram en kandidat som en av regeringen för detta ändamål speciellt tillsatt bolagsstyrelse får i uppgift att utnämna. Samtidigt säger regeringen när kritik framförs att den inte har med utnämningen att göra. Det är bolagsstyrelsens ansvar. Regeringen gör på detta enkla sätt utnämningar utan att beakta regeringsformens stadganden.

Jag lyfte fram utnämningarna av Christina Rogestam till verställande direktör i Utbildningsfastigheter i Göteborg AB och Larz Johansson till verkställande direktör i AMU-gruppen AB. Beträffande dessa utnämningar syns tydligt det stegvisa förfarandet, dvs. att flytta över ansvaret från regering till bolagsstyrelse. Jag beklagar att personer har namngivits, eftersom det är principen jag är speciellt ute efter.

Jag börjar med utnämningen av Christina Rogestam. Hon var chef för Invandrarverket, med något år kvar av sitt förordnande, när hon bad regeringen att få lämna verket och få ett annat arbete. Den 16 december 1992, när riksdagen fattade beslut om en ny organisation för statens fastighetsförvaltning, stod det klart att Christina Rogestam skulle bli VD i den fastighetskoncern som skulle bildas.

Regeringen beslutade sedan att bilda Utbildningsfastigheter i Göteborg AB och gav två tjänstemän i uppdrag att genomföra bolagsiseringen. De fick fullmakt att föra statens talan vid den konstituerande bolagsstämman då bolaget bildades. Tre ledamöter utsågs – Christina Rogestam och två tjänstemän från Finansdepartementet. Samma dag hade denna trepersonersstyrelse konstituerande sammanträde och utsåg Christina Rogestam till VD.

Detta ärende visar på två saker. Det första är att regeringen, i egenskap av ägare till de statliga bolagen, i praktiken utser VD. Det andra är att den som en gång fått en chefspost i ett statligt företag är försedd med fallskärm i form av utnämning till ny chefspost.

Jag hävdar att Christina Rogestam blev offer för en dålig regeringspolitik. Det har tydligt framgått i granskningen av flyktingpolitiken. Hon räddades

Utnämningsfrågor

av regeringen ur en ohållbar situation – som Birgit Friggebo och regeringen hade skapat sommaren 1992.

Mycket av den kritik som finns att rikta mot Invandrarverket beror på otillräckliga direktiv från regeringen. De problem som Ny demokrati har påtalat kvarstår fortfarande i verket. Det är djupt olyckligt om Ny demokratis kritik mot Invandrarverket har kommit att drabba Christina Rogestam personligen. Detta var aldrig vår mening, utan vi önskade bara diskutera principfrågan.

När det gäller bolagiseringen av AMU och tillsättandet av Larz Johansson var gången följande. Den 22 mars 1993 avgick AMU:s ordförande, förre centerpartistiske riksdagsmannen Håkan Hansson, i protest mot att regeringen ämnade utse Larz Johansson till VD. Hansson ansåg att hans uppdrag att leda AMU-gruppen in i en bolagisering omöjliggjordes. Hansson hade bl.a. i uppdrag att organisera en ledning och styrelse till det nya bolaget. Statssekreteraren i Arbetsmarknadsdepartementet sade: "Vi tar ansvar för tillsättningen." Håkan Hansson klargjorde att han motsatte sig det sätt på vilket Larz Johansson skulle tillsättas.

Den 25 mars fick bolagiseringskommittén regeringens uppdrag att bilda ett interimsbolag. En interimsstyrelse utsågs, i vilken Larz Johansson var en av ledamöterna.

Skarp kritik har bl.a. riktats från Ny demokratis sida mot regeringens hantering av chefsurvalet.

För att freda sig mot kritiken anlitade interimsstyrelsen ett chefsrekryteringsföretag, som fick i uppgift att ta fram en kravprofil för tjänsten som VD för AMU. Den 19 april presenterades kravprofilen för interimsstyrelsen, och den 26 april beslutade styrelsen att Larz Johansson motsvarade kravspecifikationen.

Jag ringde dagen efter till Arbetsmarknadsdepartementet och frågade om utnämningen var klar. Det var den. Jag frågade också vilka andra kandidater som hade varit aktuella. Jag fick till svar att det fanns inga andra kandidater än regeringens kandidat, dvs. Larz Johansson. Detta anser jag vara anmärkningsvärt.

Jag har med intresse studerat kravspecifikationen och Larz Johanssons meritförteckning. Larz Johansson har ovedersägligen specialkompetens från utbildningsområdet, vilket är en av de sju huvudrubrikerna i kravspecifikationen. I övrigt är överensstämmelsen klen och på vissa viktiga kompetensområden obefintlig.

Det är väl känt i riksdagen att regeringen med denna utnämning löst interna samarbetsproblem inom utbildningspolitikens område. Men frågan är om det är rimligt att belöna en person som de borgerliga partierna anser vara besvärlig med att utnämna denne till VD i ett statligt aktiebolag med 7 000 anställda och 4 miljarder i omsättning. Det borde vara ett oeftergivligt krav att vederbörande har kompetens och erfarenhet av att leda ett stort företag med fastställda lönsamhetsmål. Det handlar dock om förvaltning av offentliga medel, dvs. skattepengar.

Det råder en väsentlig skillnad mellan dessa två utnämningar. Det var inget fel på Christina Rogestam, men väl på den situation som regeringen räddade sig ur genom att flytta på henne. I det andra fallet klarade inte rege-

ringspartierna att styra Larz Johansson, och då löste regeringen det problemet med hjälp av en chefsutnämning.

Det finns ledamöter från både borgerligt och socialdemokratiskt håll som har sagt till mig att det här är väl inget att bråka om. Det är ju så här det går till. Det måste ju finnas manöverutrymme.

Det är mot den här bakgrunden som det principiellt intressanta blir ointressant för det politiska etablissemanget. Här håller alla ihop oavsett partifärg. Efter nästa val kanske de sitter vid makten, och då förväntar de sig att andra accepterar att de gör likadant.

Således är det inte intressant för de sedan länge etablerade partierna i utskottet att granska utnämningarna i de statliga aktiebolagen. En sådan granskning skulle nämligen visa att regeringen dribblar sig runt kravet på att den skall fatta beslut på sakliga grunder, såsom det stadgas i 1 kap. 9 § i regeringsformen. Vidare gäller att när regeringen utnämner någon skall avseende fästas endast vid förtjänst och skicklighet, såsom det stadgas i 11 kap. 9 §.

Det är ett oefftergivligt krav att regeringsformen följs i alla utnämningsärenden och att bolagiseringen inte får bli ett sätt att skapa nya arbetstillfällen för obekväma personer. Bolagiseringen skall vara ett steg på vägen mot en privatisering, som med hjälp av konkurrens skapar ett bättre och mer effektivt utnyttjande av resurser.

Jag utgår från att samtliga partier instämmer i den utnämningsspolitik som fastställts i regeringsformen. Inga avsteg härifrån skall kunna accepteras. Det vore katastrof för skattebetalarna om inte regeringen till varje post som inbegriper ett stort ansvar utnämnde den därför mest lämpade personen. Det är konkurrensupphandling som skall gälla även i fråga om statliga företagschefer.

Anslagsfrågor inom Utbildningsdepartementet (avsnitt 14)

Anf. 111 INGVAR JOHANSSON (s):

Fru talman! Konstitutionsutskottet har granskat utbildningsministerns handläggning av dels frågan om utökning av antalet högskoleplatser hösten 1992, dels frågan om anslag till den nyinrättade Idrottshögskolan i Stockholm. I båda frågorna redovisar konstitutionsutskottet enhälliga skrivningar som är mycket kritiska till bristerna i utbildningsministerns handläggning. Jag tycker att det är positivt att de borgerliga instämmer i denna kritik.

Först och främst föreslog Socialdemokraterna och Vänsterpartiet i utskottet under sommaren 1992 att utskottet skulle ta ett initiativ för att få fram fler högskoleplatser.

Detta initiativ avvisades av de borgerliga. Men den 20 augusti beslöt regeringen om 4 000 nya platser i högskolan fr.o.m. hösten 1992. Detta regeringsbeslut innehöll dock inget förbehåll om riksdagens godkännande, och någon proposition i frågan förelåg inte vid riksmötets öppnande.

Krisuppgörelsen den 20 september samma år innehöll förslag om ytterli-

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Anslagsfrågor
inom Utbildnings-
departementet*

gare 2 000 högskoleplatser från våren 1993. Tiden gick utan att regeringen kom med någon proposition, vare sig om de 4 000 eller de 2 000 platserna.

Först den 25 november, med en fördröjning på över tre resp. två månader, presenterades förslagen för riksdagen. Vid den tidpunkten var de 4 000 platserna sedan lång tid intagna av studenter på de högskolor som tilldelats platserna. När propositionen väl kom saknades dessutom förslag till fördelning på högskolorna av de 2 000 ytterligare platserna.

Riksdagen fick genom bristerna i utbildningsministerns handläggning inte möjlighet att påverka utläggningen av platser på högskolorna. Det var ändå känt för utbildningsministern att Socialdemokraterna ville ha en annan fördelning än regeringen föreslog, med fler av platserna till de mindre högskolorna.

Det var därför mycket tillfredsställande att ett enhälligt utbildningsutskott senare reagerade mycket skarpt på utbildningsministerns handläggning och uttalade att "det fann ärendets hantering otillfredsställande".

Utbildningsutskottet markerade vidare "att det nu inte finns skäl att frånga den hittillsvarande ordningen att det är riksdagen som fastställer planeringsramarna i högskoleutbildningen".

I det granskningsbetänkande vi nu behandlar instämmer ett likaså enhälligt KU i utbildningsutskottets kritiska bedömning av ärendets handläggning och uttalar vidare: "Regeringsbeslutet borde ha försetts med förbehåll av riksdagens godkännande och propositionen borde ha förelagts riksdagen vid riksmötets början."

Konstitutionsutskottet erinrar också om att budgetmakten, vid sidan av lagstiftningen, i svensk konstitutionell rätt framstår som en särskild, riksdagen tillhörig statsfunktion. Redan i regeringsformens portalkapitel fastslås att riksdagen bestämmer hur statens medel skall användas. Därav följer att regeringen icke självständigt kan ikläda staten ekonomiska åtaganden utanför av riksdagen godkända ramar.

Den andra frågan som har granskats handlar om anslaget till Idrottshögskolan i Stockholm. I propositionen om lärarutbildning föreslogs att högskolan skulle erhålla 14 855 000 kronor, vilket också blev riksdagens beslut. I regleringsbrevet angavs emellertid det av riksdagen anvisade beloppet till 11 717 000 kronor.

Detta lägre belopp angavs stämma med vad som redovisats i samband med riksdagens godkännande av Idrottshögskolans inrättande. Senare beviljades högskolan dock ytterligare 2 miljoner ur anslagsposten till regeringens disposition. Om detta noterar ett enhälligt konstitutionsutskott att riksdagen ej informerades om felräkningen av anslagsposten för Idrottshögskolan.

Konstitutionsutskottet säger vidare: "Det är för utgiftsprövningen viktigt att riksdagen i likhet med berörda myndigheter erhåller uppgift av Utbildningsdepartementet om felräkningar i enskilda anslagsposter och i ändringar av anslag."

Fru talman! Med dessa markeringar om bristerna i utbildningsministerns handläggning av nämnda frågor vill jag yrka bifall till konstitutionsutskottets enhälliga skrivning på denna punkt.

Anf. 112 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Det har förekommit alltför många felbedömningar av utvecklingen i Sydafrika. En del av dem har präglats av bristande insikter och önsketänkande. Det har också funnits mycket starka ekonomiska företagarintressen som utövat kraftiga påtryckningar på politiker och andra beslutsfattare.

Det har inte hjälpt att det funnits objektiva och oberoende källor att ösa ur. Amnesty international, Kyrkornas världsråd, Internationella juristkommissionen och Internationella röda korset har regelbundet presenterat inträngande rapporter som varnat för tendentiös missvisande information om Sydafrika. Framträdande vita sydafrikaner som författarna Nadine Gordimer, nobelpristagare, och Albie Sachs, liksom den svarte biskop Tutu, har man inte heller lyssnat tillräckligt till.

Mycket betänkliga har varit de upprepade påståendena under de senaste åren om att en lösning är nära förestående och dröjer bara några veckor. Så uttalade sig bl.a. statsminister Carl Bildt förra sommaren.

Det kanske inte är så lätt för en moderat politiker att verka för svenska sanktioner, när partiet under hela sin oppositionstid varit motståndare till dem. I regeringsställning har Moderata samlingspartiet ett stort inflytande över utrikes- och handelspolitiken genom att partiet besätter stats-, utrikes- och handelsministerposterna.

Detta påverkar också utskottsmajoritetens bedömning av regeringens handläggning av ansökningar om undantag från förbudet mot handel med Sydafrika. En granskning av majoritetens skrivning ger visst belägg för detta.

Men låt mig först säga vad majoritet och reservanter är ense om.

Avgörande för de svenska åtgärderna vad avser sanktionerna mot Sydafrika skall vara utvecklingen i landet. Handelsförbudet skall kunna upphävas när det föreligger en bindande överenskommelse om en interimsregering i Sydafrika, och investeringsförbudet skall inte längre tillämpas när en sådan regering har bildats.

Något avtal om övergångsregering finns emellertid inte. Långt mindre har den installerats. Trots intensiva ansträngningar har man ännu inte uppnått några avgörande resultat.

Varför? Motsättningarna är betydande. Framför allt konservativa och högerextrema krafter, särskilt bland den vita befolkningen men även bland svarta grupper, gör allt för att sabotera en utveckling mot ett demokratiskt, ickerasistiskt Sydafrika. Detta har varit mycket tydligt under den senaste veckan. Även de Klerk-regeringen, som råder över polis, militär och administration, har ett stort ansvar för den allvarliga våldsspiralen och andra övergrepp.

Vad gäller möjligheten att använda sig av dispensförfarandet säger utskottsmajoriteten att regeringen tillämpat den ”på ett sätt som står i överens-

Regeringens handläggning av ansökningar om undantag från förbudet mot handel med Sydafrika

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av ansök-
ningar om undan-
tag från förbudet
mot handel med
Sydafrika*

stämmelse med handelsförbudsförordningens bestämmelser och vad som uttalats i förarbetena”.

I förordningen sägs att regeringen i det enskilda fallet kan medge undantag för in- och utförsel dels om ett upprätthållande av förbuden skulle medföra effekter som är ägnade att motverka syftet med förbudet, dels om det i övrigt finns särskilda skäl. I förarbetena anges följande: ”Beträffande möjligheterna till undantag från förbuden, hänvisades i propositionen till 9 § i internationella sanktionslagen, enligt vilken paragraf regeringen för visst fall kan medge undantag från förbud som har meddelats med stöd av lagen. I den proposition som föregick lagen anförde föredragande bl.a. att dispensgivningen är avsedd att vara restriktiv.”

I de följande riksdagsbesluten uttalades ”att undantagsreglerna emellertid, såsom framhållits i en motion (c) bör tillämpas strikt”. Med hänsyn till det kraftigt ökande och stora antalet beviljade dispenser sedan regeringsskiftet 1991, gör jag bestämt gällande att angivna rättsliga förutsättningar inte är uppfyllda.

Regeringen har i stället under sitt maktutövande tillämpat rakt motsatt dispensgivning, nämligen en ”generös politik”, vilket också handelsministern uttryckligen uttalat vid flera tillfällen. Detta i sin tur beror på att regeringen räknat med att häva handelsförbudet redan under april månad detta år, vilket alltså inte skett.

I den senare frågan har regeringen fått bakslag under riksdagsbehandlingen tack vare en stark kritik från alla partier utom Moderata samlingspartiet och Ny demokrati.

Majoriteten åberopar ett uttalande av utrikesutskottet, upprepat i årets betänkande från samma utskott, i vilket sägs att avsikten beträffande dispensförfarandet generellt inte vore att ”frångå gällande sanktionssyfte, men att ge visst utrymme för en tillämpning anpassad till utvecklingen i Sydafrika”.

Men detta uttalande liksom aktuell förordning och förarbeten ger inte stöd för att som handelsministern lägga stor vikt vid sysselsättningsskäl vid dispensgivningen. Detta framgår av hans uttalanden i riksdagen, bl.a. den 12 mars i år. Han förklarade också att samma hänsyn kommer i fortsättningen att tas till sysselsättningen i Sverige.

Det står dock helt klart det vi s-ledamöter har framhållit i vår reservation: ”Att handelsförbudets införande kunde medföra negativa konsekvenser för svenska företag och orter kunde enligt förarbetena inte uteslutas. I första hand borde eventuella problem kunna lösas av företagen. Den fördel ett undantag skulle kunna innebära för ett företags sysselsättning och produktion i Sverige kan i linje härmed inte utgöra skäl för att tillämpa undantagsbestämmelsen. Handelsförbudets syfte och förarbetenas uttalanden om en restriktiv tillämpning av undantagsbestämmelsen ger inte heller vid handen att undantag kan medges i sådana fall.”

Birger Hagård kan enligt vad jag förstår inte finna något uttalande i förarbeten eller riksdagsbeslut som talar just om svenska sysselsättningsskäl. Det framhölls i stället i förarbetena att svårigheterna för de personer som direkt drabbades av sysselsättningseffekterna av Sydafrikabojkotten skulle solidriskt bäras av hela samhället. Det är för övrigt uppenbart att inga sanktioner

av någon betydelse kan genomföras, om sysselsättningsskälet får den betydelse som detta tillmätts i en lång rad dispensbeslut, en stor del efter avstyrkan från Kommerskollegium.

De skäl som Atlas Copco åberopat kan också enligt s-reservationen medföra dispens.

I likhet med anmälarna till KU kan man dock fråga sig om det finns stöd för en *generell* dispensgivning, vilket var fallet för Atlas Copco. Dispensen borde ha haft en konkret specificering. I handelsförbudsförordningen liksom i förarbetena finns inget föreskrivet om generell dispensgivning.

Min uppfattning är att det finns goda skäl för slutsatsen i s-reservationen, nämligen att regeringen får till viss del anses under år 1992 ha tillämpat möjligheten att medge undantag från handelsförbuden på ett sätt som inte står i överensstämmelse med vad som anges i förordningen och dess förarbeten. Riksdagens uttalanden har inte heller gett utrymme för en sådan tillämpning av undantagsbestämmelsen som skett från regeringens sida. Statsrådet Dinkelspiel kan därför inte undgå kritik härför.

Fru talman! Jag yrkar bifall till s-reservationen nr 7.

Anf. 113 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Den här reservationen från s-sidan är utomordentligt svagt grundad, om den över huvud taget har någon grund alls.

Jag skall inte falla för frestelsen att diskutera Sydafrikapolitik med Hans Göran Franck. Det skulle jag mycket väl kunna göra, men jag tror inte att vi har något gemensamt på en enda punkt. Jag skall i stället enbart hålla mig till det ärende som vi har här i kammaren, nämligen frågan om utrikeshandelsministern på något sätt skulle ha begått någonting som kan sägas vara konstitutionellt oriktigt.

Då kan jag konstatera att något sådant finns inte. Beslutet om dispenser fattades av regeringen den 29 oktober 1992 för ett antal olika företag. Man kan i utskottets eget betänkande se grunderna för detta. På s. 122 står det att läsa: "Beslutet hade i sedvanlig ordning föregåtts av samråd med den parlamentariska Sydafrikadelegationen och i Utrikesnämnden." Dessutom hade Kommerskollegium tillstyrkt framställningen.

Också utrikesutskottet har behandlat frågan, senast för några veckor sedan, och den var uppe här i kammaren för, vill jag minnas, 10–14 dagar sedan. Utrikesutskottet konstaterar att "hittillsvarande beslut om dispenser från handelsförbudet gjorts efter prövning av varje enskilt ärende, i enlighet med de principer som regeringen lagt fram i Utrikesnämnden".

Jag hittar inte några som helst reservationer från Socialdemokraterna i det betänkandet. Frågan är alltså vilka jag skall lita på. Skall jag lita på socialdemokraterna i utrikesutskottet, på socialdemokraterna i Utrikesnämnden eller på socialdemokraterna i konstitutionsutskottet?

Det finns ingenting som kan åberopas till stöd för den socialdemokratiska reservationen. Jag undrar om inte ett misstag har blivit begånget här, att man har slarvat över det hela.

Om man nu närde en misstanke om att allt inte var konstitutionellt riktigt, varför ställde man då inte en fråga till statsrådet Dinkelspiel, när han fanns i utskottet? Det hade sagts ifrån från början att den möjligheten gavs. Ingen

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av ansök-
ningar om undan-
tag från förbudet
mot handel med
Sydafrika*

enda fråga ställdes om detta till Ulf Dinkelspiel. Audiatur et altera pars – hör också den andra sidan! – är en gammal god princip.

Jag yrkar, fru talman, avslag på den socialdemokratiska reservationen och bifall till konstitutionsutskottets skrivning.

Anf. 114 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Birger Hagård säger att den reservation som vi socialdemokrater har avgivit är svagt grundad, men han har inte på en enda punkt bemött det jag anförde i mitt inlägg.

Vi skall inte ha en Sydafrikadebatt nu, men det ligger i sakens natur att man i ett ärende av detta slag givetvis får ge en kort bakgrund till situationen, och det var det jag gjorde.

Vad gäller det beslut som Birger Hagård hänvisar till förhåller det sig så att utrikesutskottet har yttrat sig i den här saken. Utskottet utgick ifrån att avsikten med dispensgivningen inte vore att frångå gällande sanktioners syfte men att ge visst utrymme för en tillämpning anpassad till utvecklingen i Sydafrika. Det uttalandet gjordes också året dessförinnan. Det var alltså utskottets mening att man inte skall ha en dispensgivning som är så vidsträckt att den frångår sanktionernas syfte.

Sedan skrev utrikesutskottet: "Utskottet vidhåller denna uppfattning. Utskottet noterar samtidigt att hittillsvarande beslut om dispenser från handelsförbudet gjorts efter prövning av varje enskilt ärende i enlighet med de principer som regeringen lagt fram i utrikesnämnden."

Det är bara ett konstaterande om att den nuvarande regeringen har lämnat en rapport om detta. Den har där anført att de principer som jag har beskrivit i mitt första inlägg har varit vägledande. Det betyder kort och gott att det inte är fråga om den restriktiva tillämpning som både förordning och riksdagsbeslut går ut på, utan det är motsatsen.

Det regeringen har redogjort för är att man i strid med dessa ställningstaganden har lagt om praxis till att bli en liberal och generös praxis. Detta har regeringen vidgått både i skrivelse och i yttranden här i riksdagen.

Jag har ställt frågor om detta. Det har ägt rum flera frågedebatter och interpellationsdebatter i denna fråga. Vi visste precis var utrikeshandelsminister Dinkelspiel stod.

Anf. 115 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Hans Göran Franck citerar just det som jag citerade. Jag kan bara konstatera att Utrikesnämnden inte har haft några invändningar mot det förfaringsätt som det här har varit fråga om – ej heller Kommerskollegium eller utrikesutskottet.

Min fråga kvarstår: Vem skall jag tro på? Skall jag tro på socialdemokraterna i Utrikesnämnden, i utrikesutskottet eller i konstitutionsutskottet? Än en gång: Varför ställdes inte en enda fråga till statsrådet Dinkelspiel när han besökte utskottet? Det finns inte någon som helst grund för försöket att rikta kritik mot statsrådet Dinkelspiel.

Anf. 116 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Vi har haft utfrågningar med utrikeshandelsminister Dinkelspiel här i riksdagen. Vi har noga penetrerat dessa frågor i flera debatter med

honom. Dessa protokoll har funnits fogade till ärendet. Jag vet inte om Birger Hagård har läst protokollen från interpellationsdebatterna. Där framgår just de saker som jag har berört i mitt första inlägg.

Vad sedan angår Utrikesnämnden vet jag inte hur det förhåller sig med Birger Hagårds kunskaper om vad som har förekommit där. Men så mycket vet jag: I den debatt som har förekommit här i kammaren har utrikeshandelsminister Dinkelspiel blivit utsatt för precis samma kritik som vi framför i vår reservation och som jag har framfört i mitt inlägg. Bl.a. har Pierre Schori i den debatt som förekom här i kammaren framfört just en sådan kritik.

Anf. 117 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Hans Göran Franck må gilla eller ogilla den politik som förs av regeringen, och i det här fallet utrikeshandelsministern. Det är relativt ointressant i sammanhanget. Den fråga som vi har att besvara är om det finns någon konstitutionell anmärkning som kan riktas mot statsrådet. Vi har kunnat klara ut att någon sådan inte finns.

Min fråga kvarstår. Statsrådet Dinkelspiel var hos utskottet. Det fanns alla möjligheter – det hade sagts ifrån i förväg – att diskutera Sydafrikaärendet, eftersom det fanns en anmälan hos konstitutionsutskottet. Det var ingen som tog den chansen. Det framgår tydligt av de protokoll vi har från utfrågningar.

Vad Hans Göran Franck refererar till är något helt annat. Det är en interpellationsdebatt som förekom i sammanhanget. Det jag talar om är den utfrågning som skedde i utskottet. Där berördes denna fråga icke med ett ord.

Anf. 118 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Det är i och för sig riktigt att det inte ställdes några frågor till utrikeshandelsminister Dinkelspiel, som då hördes i ett helt annat ärende. Vi ansåg från vår sida att det inte var påkallat att ställa ytterligare frågor till honom eftersom ärendet var tillräckligt belyst. Om nu Birger Hagård ansåg att det inte var tillräckligt belyst hade han själv kunnat ställa frågor till utrikeshandelsministern, vilket han inte gjorde.

Jag har lagt märke till att Birger Hagård med stor tvärsäkerhet ständigt talar om att alla andra för fram uppfattningar som inte har någon konstitutionell aspekt. Det blir inte särskilt mycket bättre av att han ständigt upprepar det.

Vad jag här gör gällande är att den dispensgivning som har förekommit efter regimskiftet – framför allt under 1992, men också den som nu fortsätter – inte är förenlig med den förordning som finns, och som inte har ändrats, samt de förarbeten som finns. Den är inte heller förenlig med de beslut som riksdagen har fattat i dessa frågor. Det är av den anledningen som utrikeshandelsministern inte kan undgå kritik.

Anf. 119 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Hans Göran Franck får verkligen ursäktas mig om det är så att jag talar om konstitutionella frågor när ärendet gäller konstitutionsutskot-

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

*Regeringens hand-
läggning av ansök-
ningar om undan-
tag från förbudet
mot handel med
Sydafrika*

tets granskning. Det är just det som saken skall gälla, och absolut inte någonting annat.

Hans Göran Franck må ha vilken uppfattning han vill när det gäller själva sakfrågan – huruvida man har följt gällande regler eller inte. Jag kan endast slå fast att Utrikesnämnden inte har haft någonting att invända och inte heller utrikesutskottet, där frågan primärt hör hemma. Det finns inte några som helst reservationer någonstans. Det är därför som jag är förvånad över att man över huvud taget har fört fram den här reservationen.

Anf. 120 TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Övriga ärenden
(avsnitt 16)

Anf. 121 BENGT HURTIG (v):

Fru talman! I betänkande 1990/91:UU8 sade utrikesutskottet: Mot bakgrund av de uttalanden utskottet tidigare gjort rörande svenskt medlemskap i EG anser utskottet att ytterligare informationsinsatser är nödvändiga i syfte att främja en allsidig belysning av och diskussion om Sveriges Europasamarbete. Utskottet förutsätter att regeringen kommer med förslag med denna innebörd.

I ett tillkännagivande till regeringen sade kulturutskottet samma år: Det är viktigt att den bredd och flexibilitet och tidigare erfarenheter från studie- och informationskampanjer som finns inom folkbildningen tas till vara i informationsarbetet om EG.

I kompletteringspropositionen 1991/92 föreslog regeringen att 50 miljoner skulle användas för informationsinsatser om europeisk integration. Man har alltså infört ett nytt begrepp. När utrikesutskottet talar om Europasamarbete har det hos regeringen blivit fråga om europeisk integration. Någon fördelning av summor på olika informationsinsatser förslås inte i denna proposition.

När man sedan i regeringsbeslutet i juni 1992 skulle fördela pengarna hamnade 35 miljoner kronor hos Utrikesdepartementet och 15 miljoner kronor hos den nyinrättade delegationen för informationsinsatser om europeisk integration. Detta vållade en kraftig indignation i den allmänna opinionen. Under sommaren diskuterades dessa frågor, och den 8 oktober ändrade regeringen fördelningen så att ytterligare 10 miljoner fördes över till delegationen från Utrikesdepartementet.

Av de medel som delegationen har fördelat har en mycket liten del gått till organisationer och verksamhet som inte önskar ett medlemskap i den europeiska unionen. I huvudsak har dessa pengar gått till organisationer som antingen inte har tagit ställning eller som är för ett medlemskap. Jag kan inte finna att det är helt i enlighet med andemeningen i de beslut som riksdagen har fattat beträffande inriktningen av informationsinsatsen. Allsidighet,

bredd och flexibilitet i informationsinsatserna har inte uppnåtts. Jag anser att kritik borde ha riktats mot regeringen för den bristen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till min meningsyttring i avsnitt 16 c.

Anf. 122 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Fru talman! Jag kan instämma i delar av den kritik som framfördes här senast mot regeringens handläggning av informationsinsatser beträffande europeisk integration. Jag var den som anmälde ärendet för konstitutionsutskottet på uppdrag av den socialdemokratiska gruppen i kulturutskottet.

Regeringen tvingades sedan också att ändra sig och föra över ytterligare 10 miljoner kronor till olika organisationer. Jag är för min del beredd att nu acceptera detta med den markering som har gjorts i det särskilda yttrandet från Socialdemokraternas sida. Det är också en viss markering av att det är viktigt att regeringen nu faktiskt ser till att handlägga den här frågan på ett rimligare sätt.

Jag skall dock i huvudsak göra några kommentarer till avsnitt 16 d om handläggningen av Sveriges Radio AB. Även i den frågan har jag lämnat en anmälan till KU. Den gäller framför allt tre punkter. En av punkterna handlar om uttalanden som kulturministern på regeringens vägnar gör inför Sveriges riksdag om förutsättningarna för ett nytt avtal mellan Sveriges Radio och staten. Kulturministern har sagt att de överenskommelser som tidigare har gjorts mellan riksdagspartierna gäller. Strax därefter meddelade regeringen att man på en rad avgörande punkter har ändrat på de överenskommelser som har gjorts. Man har tagit ställning som strider mot detta. Jag menar att dessa ändringar är så pass allvarliga att man har anledning att ifrågasätta vilka krav man skall ställa på regeringens redogörelser inför riksdagen. Man kan säga att detta är mer en politisk än en konstitutionell fråga, men den har den konstitutionella bäringen att regeringen på något sätt måste kunna tolereras av en majoritet i riksdagen. Det är förutsättningen för parlamentarismen.

Den andra punkten i min anmälan gäller att kulturministern har sagt att man har haft en arbetsgrupp mellan departementet och ägarna för att arbeta fram en plan för extra bolagsstämma, aktieöverlåtelse m.m. Ägarna som då åberopades känner inte till att något sådant har förekommit. Enligt deras uppfattning är det som kulturministern påstår felaktigt. Är det rimligt att riksdagen från konstitutionell synpunkt accepterar att regeringen, i detta fall genom kulturministern, lämnar felaktiga uppgifter till riksdagen? Det borde åtminstone vara en tillräcklig grund för att man skall undersöka om så de facto har skett.

Dessa två frågor har inte kommenterats av KU. Från KU:s sida har man över huvud taget inte nämnt att dessa frågor har anhängiggjorts i form av en anmälan.

På den tredje punkten riktade jag kritik mot en regeringsskrivelse som var mycket sent inlämnad. Man fattade beslut i slutet av förra året, den 19 november. Först den 24 november överlämnades skrivelsen till riksdagen. Motionstiden utgick den 9 december. Riksdagens juluppehåll var planerat till den 19. Detta ledde till att kulturutskottet tvingades att sammanträda innan motionstiden hade gått ut. På den punkten har dock konstitutionsutskottet

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

*Granskning av
regeringen*

Övriga ärenden

kommit med en viss, om än något mjuk, kritik. Den bör ändå vara så pass tydlig att regeringen borde inse att den i fortsättningen bör bedriva denna verksamhet med litet större skyndsamhet och inte närmast provocera – vilket jag uppfattade det som – riksdagen genom att vänta en hel vecka med att lägga fram ett ärende på riksdagens bord efter det att man fattat beslut. Därmed kunde inte heller motionstiden börja löpa.

Fru talman! Slutligen tycker jag att man inom KU skulle fundera över hur man skall hantera anmälningsärenden fortsättningsvis. Jag menar att det är rimligt att det som är utgångspunkten för en granskning på något sätt skall anmälas i handlingen. I detta fall är det två anmälningar – dels om informationsverksamheten beträffande den europeiska unionen, dels kulturministrarnas handläggning av dessa ärenden – som inte finns med. I och med detta har jag inget annat yrkande än de som har framförts ifrån socialdemokraternas sida i KU.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Talmanen meddelade att propositioner först skulle ställas beträffande envar av de frågor som berördes i de reservationer och den meningsyttring som fogats till betänkandet och därefter i ett sammanhang på övriga frågor.

Statsrådets innehav av värdepapper, jäv m.m.

Först biträdades reservation 1 av Thage G Peterson m.fl. med 127 röster mot 11 för meningsyttringen av Bengt Hurtig i motsvarande del. 164 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter avgavs 168 röster för godkännande av utskottets anmälan i förevarande del och 135 för godkännande av anmälan i reservation 1 av Thage G Peterson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Kommunikationsministerns engagemang i vårdhemmet Majgård i Gnesta

Beslöts med 169 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 133 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 2 av Thage G Peterson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Regeringens handläggning av svensk hjälp till skogsindustrin m.m. i Polen

Beslöts med 170 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 133 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 3 av Thage G Peterson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Regeringens planering och handläggning av flyktingpolitiken

Först biträdades reservation 4 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö m.fl. med 143 röster mot 20 för reservation 5 av Harriet Colliander. 140 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter avgavs 150 röster för godkännande av anmälan i reservation 4 av

tredje vice talman Bertil Fiskesjö m.fl. och 136 för godkännande av utskottets anmälan i förevarande del. 16 ledamöter avstod från att rösta.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

Statsrådet Reidunn Lauréns handläggning av visst tjänstetillsättningsärende

Beslöts med 171 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 133 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 6 av Thage G Peterson m.fl.

Ändringar i jordabalkens hyresregler

Regeringens handläggning av ansökningar om undantag från förbudet mot handel med Sydafrika

Beslöts med 170 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 133 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 7 av Thage G Peterson m.fl.

Regeringsbeslut om medel för informationsinsatser om europeisk integration

Beslöts med 292 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 10 röster avgavs för godkännande av anmälan i meningsyttringen av Bengt Hurtig i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga i betänkandet upptagna frågor

Utskottets anmälan godkändes.

Utskottets betänkande lades till handlingarna.

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde fick företas till avgörande vid morgondagens arbetsplenum.

5 § Ändringar i jordabalkens hyresregler

Föredrogs

bostadsutskottets betänkande

1992/93:BoU24 Ändringar i jordabalkens hyresregler (prop. 1992/93:115).

Anf. 123 LARS STJERNKVIST (s):

Fru talman! Det här betänkandet, som handlar om hyreslagen och förändringar i den, kan man litet förenklat säga innehåller två typer av förslag. För det första vill regeringen med sin proposition förbättra skyddet för alla dem som av ekonomiska skäl har svårt att klara sina boendekostnader. För det andra vill man försäkra skyddet för dem som är störande och som därför inte längre är välkomna i sin lägenhet. På båda dessa punkter är minoriteten och majoriteten i utskottet i princip överens.

För att ta det sista först: Vi tycker att det är orimligt att begära av någon att man skall behöva stå ut med allvarliga störningar i boendet. Alla har rätt

att bo tryggt och kunna sova om nätterna. Vi kan därför ställa upp på de förslag som innebär att man vid mycket allvarliga fall av störningar skall kunna säga upp en hyresgäst. Men jag vill betona att det handlar om mycket allvarliga störningar; våld eller hot om våld nämns som exempel.

Utskottet gör en del justeringar och preciseringar som rättar till en del skönhetsfel i propositionen. Det är bra.

När det gäller skyddet för dem som av ekonomiska skäl har svårt att klara sitt boende, gör utskottsmajoriteten visserligen en del förbättringar jämfört med det ursprungliga förslaget, men det räcker inte. De förslag som läggs står inte i rimlig proportion till den oerhört dramatiska utveckling som i dag sker i landet.

Under de två senaste åren har 166 000 människor, enligt Boverkets beräkningar, tvingats försämma sin boendestandard på grund av ekonomin. Antalet vräkningar har ökat och uppgick i fjol till 6 000. Alla rapporter tyder på att antalet vräkningar ökar ytterligare i år.

För första gången sedan 1940-talet ökar trångboddheten i landet. För dem som har små ekonomiska resurser blir porten till den ordinarie bostadsmarknaden allt svårare att ta sig igenom.

Det finns flera orsaker till den oerhört dramatiska förändringen. Viktigast är naturligtvis den kraftiga nedskärningen av bostadssubventionerna, den allmänna konjunkturnedgången och ökningen av arbetslösheten. Men det är inte bara ekonomiska förklaringar som ligger bakom, utan en hel serie förslag till regelverk på bostadsmarknaden – var för sig ganska små och harmlösa förändringar – har tillsammans bidragit till den här dramatiska utvecklingen.

Jag skall som allra hastigast nämna några exempel.

Det började redan omedelbart efter regimskiftet med att den nya regeringen förändrade stödssystemet så att de allmännyttiga företagen i dag har precis samma villkor som de privata värdarna.

Nästa steg som vi här i kammaren inom kort skall ta – jag befarar att det, tyvärr, blir så – är att de allmännyttiga företagen också i all annan lagstiftning likställs med de privata. Följden blir naturligtvis att de allmännyttiga företagen meddelar sin uppdragsgivare, kommunen: Nu kan vi inte längre ta större socialt ansvar än de privata värdarna. Nu har vi precis samma spelregler som de privata värdarna. Därför måste vi behandla våra bostadskonsumenter med samma kritiska ögon som alla andra gör. Vi spelar på samma karga marknad som alla andra.

Det är detta som sammantaget har lett till stora förändringar. I en kommun som inte ligger så långt från huvudstaden har det kommunala bostadsföretaget meddelat att långtidsarbetslösa inte längre tas emot. Det är ett alldeles för stort risktagande att välkomna sådana i våra lägenheter, säger man.

I väldigt många kommuner meddelar det kommunala bostadsföretaget att man inte längre kan ta emot fler invandrare.

Det är alltså inte bara människor som av olika skäl kan betraktas som störande eller besvärliga utan också andra oerhört stora grupper som omfattas av den här hårdare attityden på bostadsmarknaden. En mängd enskilda tragedier blir resultatet. Det är sådant här som döljer sig bakom den oerhört

dramatiska statistiken. 166 000 människor har nämligen under de senaste åren tvingats flytta.

Från majoritetens sida kommer man naturligtvis att säga: Det här förslaget och det här betänkandet kan väl ändå inte bidra till en sådan här utveckling. Det är sant. Den kan inte det. Som jag sade förut kan varje isolerat förslag i sig tyckas rätt så harmlöst. I det här fallet rör det sig faktiskt om ett i och för sig litet steg, men ett steg i rätt riktning. Sammantaget skapar ändå de här regelförändringarna ett oerhört kärvt klimat.

Därför ville vi socialdemokratiska reseranter med hjälp av det här betänkandet skärpa det skyddsnät som nu mer än någonsin behövs för de hyresgäster som har det besvärligt ekonomiskt och som, tyvärr, blir allt fler.

Självfallet står jag bakom samtliga s-reservationer. Jag nöjer mig dock med att yrka bifall till reservation nr 1 om återvinningsfristen. Det gäller alltså den tid som de familjer eller de enskilda som inte längre klarar av sin hyra och som har sagts upp av värden har på sig att rätta till det hela och återvinna sin lägenhet. I dag är den fristen för kort. Regeringen gör en kosmetisk förändring som egentligen inte innebär någon förbättring. Utskottsmajoriteten gör en justering, men denna är inte tillräckligt bra.

Vi vill förlänga den här återvinningsfristen, som vi tycker skall vara fyra veckor. Då har man säkert en månad på sig. Under den tiden får man försöka komma till rätta med misstaget.

Det är, som sagt, sant att en skillnad om en vecka när det gäller utskottsmajoritetens och -minoritetens förslag om återvinningsfristen kan synas vara högst marginell. Men om kammaren väljer att stödja vår reservation innebär det att ett litet litet steg tas när det gäller att så att säga rulla tillbaka den utveckling som har bidragit till de ökade orättvisorna och den ökade utslagningen på bostadsmarknaden.

Nästa betänkande som kammaren skall behandla gäller dramatiskt försämrade villkor för dem som har det ekonomiskt besvärligt. Även där kan ytterligare ett antal små steg tas, just för att värna den sociala bostadspolitiken. Jag hoppas innerligt att kammaren så småningom gör det.

Jag yrkar alltså bifall till reservation nr 1 i betänkandet.

Anf. 124 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Det är mycket positivt att det kommer ett förslag till ny hyreslag. Ett sådant har vi länge väntat på. Man kan undra om inte själva orden ändringar i jordabalken också borde ha ändrats. Folk måste ju förstå vad det handlar om.

Vad det handlar om är en förbättring av situationen för hyresgäster både för att skötsamma hyresgäster skall få möjlighet att bo i lugn och ro utan störningar och för att de människor som vill göra rätt för sig men som av någon anledning inte har kunnat betala sin hyra i tid ändå skall få en chans att bo kvar.

Därför finns det en hel del positiva inslag i lagstiftningen. Men jag skulle vilja ställa en fråga till regeringens företrädare, men det finns inte någon sådan här: Hur kan det komma sig att detta tagit så lång tid?

Hyreslagskommittén var färdig 1991 med sitt förslag. Vad har man gjort? Så omfattande är inte den här propositionen att det behövs två år för att få

fram ett lagförslag. Möjligtvis antyder det att intresset från regeringens sida inte har varit alltför stort.

Det är, som sagt, trots allt viktigt att det här förslaget i dag föreligger och att vi kan göra en del förändringar. I själva propositionen finns det en del förslag som jag ser positivt på, t.ex. att förverkandefristen utökas till en vecka och man inte skall kunna kräva att en ny hyresgäst skall betala en tidigare hyresgästs hyresskuld, som tidigare gällde.

Vidare är det bra att utskottsmajoriteten har tagit upp definitionen av detta med störande hyresgäster och att man påpekar att det inte handlar om anledningen till att någon är störande eller om att peka ut en viss grupp, de psykiskt sjuka – som man från regeringens sida har pekat ut. I stället pekar man på att det handlar om arten av grav störning. Det är det väsentliga när det gäller diskussionen om förverkad hyresrätt. Det väsentliga är alltså inte t.ex. om en person är psykiskt sjuk.

Herr talman! Vi i Vänsterpartiet är alltså positiva till en del av förslagen i propositionen och betänkandet. Men det finns också en hel del minustecken och brister som vi tycker att det borde ha gått att komma till rätta med. Vi instämmer därför i samtliga s-reservationer.

Vidare yrkar jag bifall till meningsyttringen vad gäller mom. 2 om förverkandefristen, mom. 7 om upprepade betalningsförseelser och mom. 18 om kabel-TV. Jag skall helt kort förklara varför vi har dessa yrkanden.

Herr talman! Det grundläggande, nämligen den allvarliga situation på bostadsmarknaden som många människor i dag upplever – Lars Stjernkvist var inne på den frågan – har man från majoritetens sida över huvud taget inte tagit upp. Att antalet vräkningar ökar och att problemen kan vara stora för människor som faktiskt vill betala sin hyra, som vill bo kvar och som vill sköta sitt boende nämns alls inte.

Det viktiga här tycker jag är att förverkandefristen, som utökas med några dagar, är för kort. Vi i Vänsterpartiet kräver att förverkandefristen skall vara två veckor. Det beror just på att de allra flesta som hamnar i nämnda situation inte gör det därför att de inte vill betala sin hyra utan därför att de har akuta ekonomiska problem.

Sedan gäller det återvinningsfristen. Vi anser, i likhet med Socialdemokraterna, att den skall vara fyra veckor just för att människor skall ha en möjlighet att bo kvar. En bostad är inte någon handelsvara, som de borgerliga partierna i många sammanhang hävdar, utan bostaden är en grundläggande social rättighet. Vi måste till det yttersta se till att människor inte mot sin vilja tvingas flytta därför att de inte har råd med boendet. De skall ges möjlighet att hitta ett sätt att komma ur sin ekonomiska situation, få hjälp från socialnämnden eller på annat sätt och kunna bo kvar.

Frågan om upprepade betalningsförseelser tas upp i vår meningsyttring, men Socialdemokraterna har bara ett särskilt yttrande. Jag undrar varför Socialdemokraterna inte vill ta upp den frågan. Det finns klara och konkreta anledningar – även om det inte rör sig om oförutsedd sjukdom – till att människor borde få en chans. Jag tror att samtliga här som är intresserade av bostadsfrågor har fått konkreta exempel på att det har varit förutsebart när människor inte har betalat sin hyra. Det kan vara långvarig sjukdom eller annat som har inträffat, men man har trots allt inte kunnat övertyga värden

och därmed inte fått bo kvar. Jag tycker alltså att vi skulle kunna vara överens på den här punkten.

Jag vill också ta upp frågan om kabel-TV, som har varit föremål för viss diskussion. Jag hade hoppats på en reservation från Folkpartiet, eftersom delar av Folkpartiet och Vänsterpartiet har förefallit vara överens på den här punkten, nämligen om att avgifter för kabel-TV inte borde räknas in i hyran. Jag saknar både en reservation och ett särskilt yttrande, och jag ser fram mot att höra Olle Schmidts förklaring.

Herr talman! Jag stannar här och står kvar vid mitt tidigare yrkande. Jag konstaterar att vi måste ha en förstärkt hyreslagstiftning för att kunna se till att människor har möjlighet att bo kvar och se till att stoppa utslagningen. Det är de viktigaste insatserna som vi kan göra på hyresområdet.

Anf. 125 BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! När jag hörde Lars Stjernkvist i inledningen fick jag nästan uppfattningen att han ville ha en allmän bostadspolitisk debatt, men efter ett tag kom han in på de saker som vi skall diskutera med anledning av detta betänkande.

Det är glädjande att vi i de olika partierna är tämligen överens om tagen. Därför tänker jag inte upprepa att vi är överens om förbättringar, utan jag skall närmast ta upp en sak som vi tydligen inte är helt överens om, nämligen återvinningsfristen.

När det gäller förverkandefristen råder det i stort sett en ganska bred politisk enighet i utskottet, och den förlängs nu till en vecka. Däremot föreligger delade meningar om längden på återvinningsfristen. I regeringens proposition föreslås två veckor, men utskottsmajoriteten är inte nöjd med det utan föreslår tre veckor. I en reservation, som Lars Stjernkvist nämnde, föreslår Socialdemokraterna fyra veckor, och Vänsterpartiet ansluter sig till den.

Jag vill gärna redovisa majoritetens ställningstagande i den här frågan.

Om förfallodagen när det gäller hyresbetalning är den sista dagen i månaden har hyresgästen en vecka på sig att betala hyran innan hyresrätten är förverkad. Eftersom hyresgästen får betala per post, kan hyresvärden behöva avvakta ytterligare ett par dagar innan han kan börja agera. Det kan ta ytterligare några dagar innan återvinningsfristen börjar löpa, just beroende på att hyresvärden dels skall underrätta hyresgästen, dels skall meddela socialnämnden om uppsägningen och anledningen till uppsägningen. Det meddelandet skall gå till den kommun i vilken lägenheten är belägen. Först därefter börjar återvinningsfristen löpa.

Enligt majoritetsförslaget skall återvinningsfristen utsträckas till tre veckor. Den totala tiden blir då ungefär fem veckor, vilket vi bedömer som fullt tillräcklig tid för att hyresgästen med mycket god tidsmarginal skall kunna få en ny månadslön och hinna betala hyran.

Vi bedömer också återvinningsfristen som fullt tillräcklig för att socialnämnden skall hinna agera och kunna åta sig ett betalningsansvar, som får uppfyllas även efter återvinningsfristens utgång. Genom ett sådant åtagande från socialnämndens sida förlorar inte hyresgästen sin bostad. I den nya kommunallagen, som vi antog här i riksdagen för ett eller två år sedan, har

delegationsmöjligheterna dessutom kraftigt utökats, vilket ytterligare underlättar för sociala myndigheter att kunna agera.

Det finns dessutom i förslaget till hyreslag en passus som säger att hyresgästen i klart ursäktliga fall kan få bo kvar i sin hyreslägenhet även om hyresgästen betalat sin hyra efter återvinningsfristens utgång. Hyresgästen kan ha drabbats av sjukdom eller liknande oförutsedda omständigheter.

Jag vill i alla fall understryka att det normala givetvis är att hyresgästen skall betala sin hyra i tid. Hyresvärden skall inte behöva finna sig i att hyran betalas långt senare än vad som står i hyresavtalet. En väl fungerande fastighetsförvaltning bygger på att hyresgästerna betalar sin hyra enligt gällande hyresavtal.

Jag hade tänkt att nu gå in på begreppet störande hyresgäster, men jag lämnar det avsnittet just beroende på att vi är helt överens om de förändringar och förbättringar som görs i bostadsutskottets betänkande.

Herr talman! Jag skulle vilja avsluta mitt anförande med att säga, att i det betänkande som vi nu diskuterar tas delar av hyreslagstiftningen upp. En allmän uppfattning om hyreslagen är att den är både svåröverskådlig och ganska svår att förstå för gemene man. När man läser propositionen ser man att regeringen utlovar en redaktionell och språklig översyn. Det är bra. Hyreslagen är ju en lag som berör många av oss, och därför är det särskilt viktigt med en hyreslag som många kan förstå och tillämpa.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på de reservationer som har fogats till betänkandet.

Anf. 126 OLLE SCHMIDT (fp):

Herr talman! Jag vill ta upp en mindre del av betänkandet, och det handlar om rätten att avstå från kabel-TV och möjligheten att slippa betala för något som man inte alls vill ha.

Diskussionen är inte ny, och den värsta debatten får väl anses ha blåst över. Men jag tycker, precis som Eva Zetterberg, lika fullt att frågan är principiellt och ideologiskt viktig.

Det förslag om en ny hyreslag som i dag ligger på riksdagens bord är bättre än tidigare lag, men den ger fortfarande inte den enskilde hyresgästen möjlighet att säga nej och slippa betala för kabel-TV.

Innehav av kabel-TV jämföras med gemensamma nyttigheter som vatten, el, tvättstuga och lekplatser. Ända från början när kabel-TV på allvar började introduceras i vårt land – i min hemstad Malmö var man bland de första att installera kabel-TV i stor omfattning – kritiserades detta synsätt. Många hyresgäster klagade och opponerade sig mot det kollektiva beslutandet över deras huvuden, men alltid förgäves.

I flera domar, också i högre instans, har man ställt sig på kollektivets sida mot individens egna beslutandemöjligheter. Jag har alltid funnit detta lika stötande.

Jag kanske skall säga att jag personligen inte har någonting emot kabel-TV som sådan. Jag har själv bortåt 15 kanaler – även om jag måste säga att mycket av det som visas är av diskutabel kvalitet. Men det är inte poängen. Det viktiga är att jag anser att den som inte vill ha dessa kanaler heller inte skall behöva betala för dem. Så är det tyvärr inte i dag.

Om kabel-TV installeras får man i varierande grad ett antal kanaler utöver de svenska kanalerna, vare sig man vill eller inte.

Tekniken möjliggör både installering av kabel-TV i omgångar och filtrering och avgränsning av innehavet. Det finns alltså inga tekniska skäl för att påtvinga alla hyresgäster kabel-TV. Det är endast praktiska och ekonomiska skäl som i sann kollektivistisk anda har varit vägledande. Principen tycks vara att någon annan alltid vet bättre än man själv.

Herr talman! Det är sant att den här beslutsmodellen är enkel och smidig. Den är ganska typisk för hur vi i Sverige under många år har resonerat.

Ganska talande för hur man från bostadsföretagen och hyresgäströrelsen ser på de här principiella synpunkterna är den kommentar som jag ofta har mött under de här åren: Äsch, det här med kabel-TV är väl ingenting att tjafsa om. Vi hade en precis likadan diskussion om tvättstugor på 60-talet, och den debatten har ju alla glömt.

Herr talman! Detta är ju ett pragmatiskt synsätt, men det är inte desto mindre stötande.

En av våra viktigaste uppgifter i den här kammaren är att öka medborgarnas möjligheter att själva bestämma över sina liv. Att påtvinga människor någonting som de inte vill ha ökar inte friheten. Det är precis tvärtom. Det är därför med visst vemod, får jag väl säga, som jag här får argumentera för vad jag tycker är riktigt – och vad jag faktiskt tycker är väldigt liberalt – utifrån en vänsterpartistisk meningsyttring. I korthet fångar den mycket väl det som jag anser vara en självklarhet.

Eva Zetterberg begärde en förklaring. Möjligen kan min förklaring smältas av Eva Zetterberg. Jag försökte de aktuella dagarna att hjälpa min hustru att föda medlem nummer två i familjen, som sedermera också kom den 28 april. Jag hoppas att Eva Zetterberg tycker att det är ett tillräckligt skäl till att jag inte kunde vara närvarande vid utskottets sammanträde. Jag får väl också säga att den uppfattning som jag har inte delas av alla mina partivänner. De kan säkert uppfatta mig som något rigid.

Utskottet i övrigt tycker tydligen inte att människor själva skall få välja vad de skall kunna se på sina TV-apparater i vardagsrummen. Det tycker jag är konstigt. I varje fall tycker tydligen utskottet att människor skall betala för något som de varken vill betala för eller ens ha. Man skall t.o.m. kunna bli vräkt från sin lägenhet om man inte snällt ställer upp på de här villkoren.

Herr talman! Ännu konstigare blir utskottets ställningstagande när man hänvisar till regeringens departementspromemoria om ändringar i hyresförhållningssystemet. Den syftar ju till att stärka hyresgästernas ställning och ge dem större möjligheter att själva bestämma, dvs. stå utanför det kollektiva förhandlingssystemet. Det betyder rimligen att man också skall kunna välja bort kabel-TV. Detta är en bra utveckling som stärker individen mot kollektivet. Det hade varit naturligt att utskottet också i frågan om kabel-TV hade gått på samma ideologiska linje. Men så har det tyvärr inte blivit.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag bara för tydlighetens skull komma in på ett omtalat fall i Hässleholm. Där vägrar en 85-årig dam att betala kabel-TV-avgiften. Hon hotas nu med vräkning. Jag talade senast med henne för några timmar sedan. Man har inte gett vika. Man vill att hon skall bli vräkt, men ännu har hon inte blivit det. I hennes fall handlar det dock om en bo-

Minskad statlig reglering av kommunernas ansvar för boendefrågor

stadsrättsförening. Då gäller som bekant en speciell lagstiftning. Jag har i en motion i det här ärendet föreslagit att regler liknande dem som vi i den här diskussionen talar om skall gälla, men den motionen kommer först att behandlas till hösten.

Principiellt är det givetvis ingen skillnad mellan en bostadsrättsinnehavares och en hyresgästs möjlighet att säga nej till kabel-TV och slippa betala för något som de inte alls vill ha.

Vi svenskar är ju ett fogligt folk, även om det under de senaste åren har knakat en del i de fasta fogarna. Men, herr talman, det är skönt, och det är tur att det finns oppositionella personer, som Martha Högberg i Hässleholm, som orkar stå emot när etablissemang och beslutsfattare marscherar fram i stram takt. Martha Högberg är ju ändå 85 år.

Om vi skall fullgöra vårt uppdrag – de enskilda väljarnas uppdrag – i det här huset vore det nog på tiden att vi i viktiga principiella frågor inte så ofta valde att solidarisera oss med starka och mäktiga organisationer eller intressen utan mer entydigt valde att stå på de enskildas sida. Det kanske skulle vara litet mer ideologi framför det pragmatiska och praktiska.

Frågan om kabel-TV är för mig både ideologisk och principiell, som jag inledningsvis sade.

Jag vill med detta faktiskt yrka bifall till Lars Werners meningsyttring avseende mom. 18 om avgift för kabel-TV, som Eva Zetterberg talade för.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 27 maj.)

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 17.54 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

6 § Minskad statlig reglering av kommunernas ansvar för boendefrågor

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1992/93:BoU19 Minskad statlig reglering av kommunernas ansvar för boendefrågor (prop. 1992/93:242).

Anf. 127 MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Herr talman! Vi skall nu debattera BoU19, Minskad statlig reglering av kommunernas ansvar för boendefrågor. Det låter inte särskilt dramatiskt,

men det är en viktig del i de borgerliga partiernas plan för omvandlingen av bostadsmarknaden.

För oss socialdemokrater är en god bostad åt alla grundläggande i bostadspolitik. Vi tror på det demokratiska system där valda politiker kan ställas till svars för sitt handlande. Skall vi kunna föra en rättvis bostadspolitik som tar hänsyn till människors behov, måste vi ha bostadspolitiska instrument. Det är dessa instrument som regeringen nu vill ta ifrån oss.

Nu är det marknaden som skall ta ansvar. Marknaden skall planera och fördela. Men marknaden kan inte ställas till svars, och marknaden har inget samvete. På område efter område flyttas nu ansvaret från den offentliga sektorn till den privata. Lösningarna skall vara individuella. Samhällets ansvar reduceras mer och mer till att bli någon form av välgörenhetsinrättning för att trots allt upprätthålla skenet av en social trygghet. Detta gäller inte minst på bostadsmarknaden.

Majoriteten vill att vi i dag skall fatta beslut som fråntar kommunerna deras ansvar för den kommunala bostadsförsörjningen. Kommuner och fastighetsägare skall få förmedla lägenheter efter egen önskan.

För oss socialdemokrater är kommunernas ansvar för bostadsförsörjningen och bostadsförmedlingen viktigt. Dessa hör dessutom ihop. För att de boende i kommunerna skall kunna få en överblick över hur bostadsmarknaden ser ut utan att ta kontakt och anmäla sig som sökande hos varenda fastighetsägare, är det viktigt att det finns en sammanhållen bostadsförmedling i kommunen. Då kan kommunen och byggföretagen få en uppfattning om hur behoven ser ut och vad som efterfrågas.

En undersökning visar att i 59 kommuner måste de bostadssökande ställa sig i 22 olika köer hos fastighetsägare för att få en bostad. Det säger sig självt att det är ganska tidskrävande och besvärligt. Det är svårt att få en rättvis fördelning efter en sådan process.

Vi tror på samhällsplanering. Vi tror på en demokratisk planering där människor är delaktiga. Det ger mer valfrihet för den enskilda människan än den marknadstyrd planeringen för människor efter köpkraft. Vår modell ger levande områden och samhällen med den kringsservice som människor behöver för det goda boendet. Samhällsplanering motverkar segregation.

Behovet av samhällsplanering har inte minskat på senare år, snarare tvärtom. Det är enklare att planera bra områden när allt byggs nytt än att förnya de befintliga bostadsområdena. Inom överskådlig tid kommer mycket av byggverksamheten att bestå av förnyelse av de befintliga områdena.

En bostadsförmedlings centrala uppgift är att hjälpa människor att få en bostad, oavsett deras sociala och ekonomiska situation. Bostadsförmedlingarna inrättades en gång för att erfarenheten visade att marknaden själv inte lyckades eller kanske inte hade viljan att se till att alla hade tak över huvudet. Det var godtycke, kontakter och pengar som i stället blev de avgörande faktorerna för vem och vilka som gavs möjlighet till en god bostad.

Kritik mot bostadsförmedlingarnas verksamhet har inte saknats. Uppgiften att förmedla bostäder, vilka under lång tid har varit avsevärt färre än antalet sökande, har inte varit lätt. En kommunal bostadsförmedling löser inte en bristsituation, den är bara ett fördelningspolitiskt instrument.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

Minskad statlig reglering av kommunernas ansvar för boendefrågor

Men det grundläggande problemet diskuteras sällan. Hur skall vi kunna garantera alla någonstans att bo? Hur skall vi i framtiden undvika systemet med "social housing", som man bl.a. har i England, där mindre bemedlade grupper hänvisas till ett boende med lägre standard? Där markeras deras standard och deras utslagning tydligt i samhället.

De flesta är nog eniga om att en förändring av bostadsförmedlingarnas organisation och verksamhet är nödvändig för att anpassa dem till nya villkor och nya förhållanden i samhället. Men steget mellan en förändring och ett avskaffande är ganska långt. Ett avskaffande löser definitivt inte de problem som existerar för många bostadsökande. Det kan inte heller frånta kommunen ansvaret att försörja sina medborgare med bostäder.

I stället borde vi alla inse fördelarna med att undvika social utslagning och segregering, inte bara för att vara snälla mot svaga grupper, utan för att hela samhället tjänar på det. Sociala spänningar och ökade klyftor ger ofrånkomligen större otrygghet och osäkerhet, vilket alla får känna av.

Vi socialdemokrater föreslår att kommunen skall ha kvar ansvaret för bostadsförsörjningen samt en sammanhållen bostadsförmedling. Det skall vara en aktiv och serviceinriktad bostadsförmedling som förmedlar alla lägenheter i kommunen. Kommunen avgör vem som skall svara för verksamheten. Den kan utföras i kommunal regi eller läggas ut på entreprenad.

Om vi får gehör för en sammanhållen bostadsförmedling är vi beredda – men endast då – att acceptera regeringens förslag om en förmedlingsavgift.

Regeringen arbetar på olika sätt för att jämställa de allmännyttiga bostadsföretagen med de privata. Dessa förändringar kan endast accepteras om alla bostadsföretag, även de privata, tar sitt sociala ansvar och om vi får behålla de lagliga möjligheterna att agera för en rättvis fördelning på bostadsmarknaden.

Om bostadsmarknaden skall fungera bra för de boende och om kommunerna skall kunna fullgöra sina skyldigheter och ansvara för en bra bostadsförsörjning åt alla, krävs en fungerande bostadsanvisningslag.

Även om inte de befintliga lagarna alltid används aktivt i dag, ger de i alla fall kommunerna och de ansvariga politikerna en möjlighet att lagvägen göra en rättvis fördelning av de befintliga bostäderna. Vi socialdemokrater anser därför att den kommunala bostadsanvisningslagen skall vara kvar.

Till sist tycker vi att det är positivt att utskottet har enats om ett tillkännagivande om befrielse från stämpelskatten när det gäller övergång från kommunal bostadsstiftelse till kommunalt bostadsaktiebolag.

Herr talman! Med de förändringar som nu i rask takt genomförs på bostadsmarknaden, med minskade bostadssubventioner, nya villkor för bostadsföretagen, minskat ansvar och minskade möjligheter för kommunerna att agera kommer bostadssegregationen att öka i vårt land. Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna och avslag på propositionen.

Anf. 128 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Minskad statlig reglering av kommunernas ansvar för boendefrågor kan väl låta bra. Jag tror inte att någon av oss som arbetar med bostadsfrågor tycker att det är bra med detaljregleringar eller att staten i onödan lägger sig i vad kommunerna har att göra.

Men det är inte riktigt det som saken gäller här, utan det är att den borgerliga regeringen med utskottsmajoritetens goda minne vill avskaffa bostadsförmedlingarna, de instrument som kommunerna har för en kommunal bostadsförsörjning. Vänsterpartiet säger därför självfallet nej till denna förändring. Vi vill ha kvar en bostadsförsörjningslag. Vi anser att den är ett mycket viktigt medel för att få rättvisa i boendet.

Vi vill tvärtom stärka den lagen och önskar att det skulle vara obligatoriskt för alla kommuner att ha bostadsförmedling. Men vi menar självfallet också att den kan utformas på mycket olika sätt. Det behöver inte innebära en utökad byråkrati ute i kommunerna, utan varje kommun kan själv avgöra hur bostadsförmedlingen skall skötas. Det kan t.ex. vara så att en tjänsteman som redan har andra uppgifter kan förena dessa med uppdraget att handha bostadsförmedlingen. Vi menar att det är ett allvarligt ingrepp som den borgerliga majoriteten gör när man nu vill avskaffa kommunernas möjligheter på detta område.

Jag vill också peka på att vi från Vänsterpartiet tagit upp frågan om segregeringen. Vi menar att denna redan i dag är ett allvarligt problem och vill ha betydligt starkare medel för att försöka minska segregeringen. Vi har därför ett särskilt yrkande på den punkten. Jag tror att vi alla är klara över att segregeringen ökar.

Det gavs häromdagen en rapport i Dagens Nyheter om inkomstskillnader och ökad segregering i Storstockholmsområdet, och jag vet att liknande tendenser finns i andra storstäder. Denna fråga är mera aktuell än någonsin. Men den borgerliga majoriteten tycks inte ha något som helst intresse för att åstadkomma förändringar på denna punkt.

Herr talman! Jag yrkar avslag på propositionen och instämmer i de socialdemokratiska reservationerna. Men jag vill också yrka bifall till yrkande 2 i motion Bo51, dvs. till vårt yrkande beträffande segregering i boendet.

Herr talman! Jag vill till slut dra en parallell som jag tagit upp i andra sammanhang men som fortfarande känns aktuell. Det gäller frågan om bostadsförsörjningen eller människors rätt att bo. Eftersom jag också är intresserad av de kyrkliga frågorna, har jag gjort en jämförelse med situationen vad gäller begravningsväsendet.

Man tycks över partigränserna vara helt överens om att samhället har ett ansvar för att var och en får en god begravning, vilken sedan som bekant kan utformas på olika sätt. Det tycks mig märkligt att samma intresse inte tycks finnas vad gäller en god bostad. Jag tycker att det är väl så angeläget att människor kan få bo bra medan de lever. Därefter kan vi också se till att människor dessutom får en bra begravning.

Anf. 129 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Minskad statlig reglering av kommunernas ansvar för bostadsförsörjningen låter inte särskilt dramatiskt, säger både Marianne Carlström och Eva Zetterberg, och det är det ju inte heller. Men sedan målar de med stora överdrifter upp omfattande förändringar som det inte är fråga om. Det är som om utskottets två värderade ledamöter inte har en aning om att vi har ändrat i regeringens förslag på fyra väsentliga punkter, inte minst på den mycket väsentliga punkt som gäller kommunernas möjligheter att även

i framtiden stödja de kommunala bostadsbolagen och bostadsstiftelserna. Detta gör, herr talman, att jag tvingas att något beskriva innehållet i betänkande BoU19, som vi nu behandlar.

Utgångspunkten är att förenkla och avbyråkratisera kommunernas hantering av boendet. Alla talar varmt om förenklingar och avregleringar – det låter ju så bra, som nyss framhölls från denna talarstol – men när det gäller att verkligen ta tag i frågorna och ta fram de konkreta förslagen kommer samma gamla regleringsdiskussion tillbaka, och då är det tydligen inte lika lätt.

Det framlagda förslaget innebär att bostadsförsörjningslagen och anvisningsrättslagen avskaffas och att kommunernas ansvar för bostadsförsörjningen fortsättningsvis skall regleras efter vad som stadgas i kommunallagen och i socialtjänstlagen. Man rensar alltså upp i lagarna. En särskild lag stiftas som gör det möjligt för kommunerna att även i fortsättningen ge ekonomiskt stöd till det enskilda hushållet.

Utskottet tillstyrker i sina huvuddrag regeringsförslagen. På fyra punkter gör utskottet förtydliganden, ändringar eller tillkännagivanden.

Det gäller för det första i fråga om möjligheterna för kommunerna att fullfölja sina borgensåtaganden i nybyggnadsärenden enligt 1992 års finansieringsregler, i sådana ärenden som ännu inte fullföljts. I dessa fall får kommunen möjlighet att ligga kvar med tidigare utfästelser om kommunal borgen enligt vad som utlovats i samband med att preliminärt beslut fattats.

För det andra gäller det ett tillkännagivande om befrielse från stämpelskatt i två år, om en kommunal stiftelse vill övergå till att bli ett aktiebolag. Det gäller också i vissa andra sammanhang.

För det tredje – och det är mycket viktigt – gör utskottet ett klarläggande om vad som stadgas i kommunallagen om möjlighet för kommuner att även i fortsättningen stödja kommunala bostadsstiftelser ekonomiskt. Enligt kommunallagen blir detta möjligt precis som tidigare gällt i bostadsförsörjningslagen.

Vad som i sak förändras i förhållande till vad som tidigare har gällt enligt bostadsförsörjningslagen, förutom de förenklingar som åstadkoms genom att en rad onödiga lagtexter försvinner, är att kommunernas uppgift att göra upp bostadsförsörjningsplaner inte längre skall vara obligatorisk utan blir frivillig. Genom att anvisningsrättslagen avskaffas försvinner kommunernas möjlighet att genom lag tvinga fram en anvisningsrätt. Även här kommer den frivilliga linjen med icke obligatoriska avtal att gälla i framtiden.

Bostadsförmedlingstvånget avskaffas, som sagts. En effektivisering av förmedlingsverksamheten görs genom att flera konkurrerande förmedlingar får förekomma. En avgift får tas ut, som skall återbetalas om en förmedling inte leder till resultat.

Socialdemokraterna vill ha kvar den tvingande lagstiftningen och är tydligen fortfarande motsträviga när det gäller att förenkla. Men det gäller ändå inte helt, och det är positivt. Socialdemokraterna är beredda att gå ett steg åt rätt håll genom att gå med på att bostadsförmedlingsverksamheten, som visserligen även fortsättningsvis skall vara ett kommunalt ansvar, kan läggas ut på entreprenad.

Herr talman! Huvudfrågan gäller således det kommunala ansvaret för bo-

stadsförsörjningen. Det finns då anledning att erinra om att förenklingarna i lagstiftningen i praktiken inte innebär några förändringar i kommunernas ansvar för bostadsförsörjningen. Detta ansvar har tidigare inte varit fastlagt i bostadsförsörjningslagen annat än indirekt, genom tvånget att upprätta bostadsförsörjningsplaner och genom möjligheten att tvinga fram anvisningsrätt, när frivilliglinjen inte har kunnat hävdas.

De nu gjorda förändringarna innebär självfallet inte att kommunerna skall sluta att planera för bostadsförsörjningen. Den kommun som gör det kommer säkerligen snart att möta en stark opinion från kommunmedborgare och olika intresseorganisationer. Kommunala bostadsförsörjningsplaner är minst lika viktiga dokument i framtiden som de har varit hittills. De kommer också att kunna tas fram på precis samma sätt som hittills.

För det första visar de kommunala planerna en kommuns ambition för bostadsförsörjningen och ger information om hur kommunen vill lösa bostadsförsörjningsfrågorna.

För det andra ger de viktig information till alla entreprenörer och andra intressenter om vilka kommande projekt som kan bli aktuella att sätta i gång och som kan innebära sysselsättning inom entreprenad- och byggbranschen. Jag tror inte att kommunerna vill avhända sig möjligheten att ge information till allmänheten och andra intressenter.

Arbetet med att ta fram, forma och fatta beslut om bostadsförsörjningsplanerna har ytterligare ett viktigt syfte, nämligen att stimulera till debatt om hur den framtida bostadsförsörjningen skall utformas. Jag tror inte heller här att kommunerna frivilligt avstår från dessa möjligheter. Dumma vore de annars. Om de skulle avstå, skulle det förmodligen bero på en tandlös opinion eller dåliga intresseorganisationer i kommunerna. Tvärtom kan frivilliglinjen stimulera till en vitaliserad och utökad debatt om den kommunala bostadsförsörjningen. I så fall har vi uppnått ett viktigt och mycket positivt resultat, eftersom det i själva verket är på det lokala planet som den egentliga bostadsdebatten hör hemma. Det här har varit min och Centerns utgångspunkt i arbetet med att ta fram dessa förslag. Jag tycker att det är värdefullt att föra ned debatten dit den hör hemma.

Jag tycker att det är dags att släppa förmyndarattityden gentemot kommunerna och att våga lita på att kommunfolket har positiva syften med vad de genomför. I vår civiliserade värld anser jag att det är förlegat att tro att kommunalpolitikerna inte är vuxna uppgiften att se till att alla kommuninvånare får tillgång till så många bostäder som det finns behov av. I dag tävlar snarare kommunerna om att bygga så attraktiva bostadsområden som möjligt för att dra till sig så många kommuninvånare som möjligt. Jag tror inte att någon kommun skulle komma på tanken att inte ombesörja en så effektiv bostadsförsörjning som möjligt. Det är inte nödvändigt att med hjälp av diktat i lagstiftningen använda en förmyndarattityd över de lokala kommunalpolitikerna. Det är dags att myndigförklara kommunerna också på bostadspolitikens område.

Herr talman! Detsamma gäller i fråga om bostadsförmedlingen och anvisningsrätten. Det kommunala bostadsförmedlingsmonopolet och den kommunala anvisningsrätten har, där de har tillämpats, inte visat sig utgöra det skydd för de svaga bostadskonsumenter som var meningen när de inrätta-

des. Bl.a. Marianne Carlström och Eva Zetterberg har talat sig varma för detta. Fortfarande har de som har kontakter och pengar möjlighet att skaffa sig den bostad de vill ha och tränga sig före i de förmedlingsköer som finns. Det har ju personer i högt uppsatta positioner inom de kretsar som står reservanterna nära och som omhuldar just tvångslinjen själva gjort.

Om inte en reglering ger avsett resultat måste man försöka pröva andra vägar. Vi från Centern är beredda att göra det, och det är det vi försöker att göra nu. Systemet med konkurrens är en väg som vi nu vill pröva. Men samtidigt vill vi gardera de svaga bostadskonsumenter från att hamna vid sidan av eller att förlora sin trygghet. Därför finns det mycket klart markerade skrivningar i utskottsbetänkandet och i propositionen angående den arbetsgrupp med representanter från berörda myndigheter som skall följa utvecklingen av effekterna av att anvisningsrätten tas bort. Arbetsgruppen skall reagera och lägga fram förslag om något går snett. Det är den garanti vi har krävt. Den finns i förslaget, och det tycker jag är bra.

Härigenom går vi ytterligare ett steg på vägen mot att försöka lösa problemen för dem som har svårt att få en bostad. Vi har hittills inte lyckats, och nu vill vi pröva andra vägar för att det skall gå bättre. Vi hjälper inte dessa människor genom att behålla samma byråkratiska regler som tidigare har visat sig vara olämpliga för att klara de svagas situation.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i sin helhet och avslag på de två reservationerna och det bifallskrav som Eva Zetterberg tidigare framfört i talarstolen.

Anf. 130 MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Herr talman! Precis som jag sade i mitt anförande har bostadsförmedlingen inte alltid fungerat. Men den har fungerat i många fall. Vilken väg väljer regeringen? Jo, att avreglera, sluta planera och att överlämna åt marknaden att sköta bostadsförsörjningen och bostadsförmedlingen. Kan det vara en lösning?

Jag tror visst att man behöver förnya och förändra. Men vi skall inte överlämna åt marknaden att sköta detta själv. Jag tror också, Agne Hansson, att vissa kommuner kommer att fortsätta ungefär som vanligt, dvs. upprätta ett bostadsförsörjningsprogram. Det kommer att fungera bra. Men vad gör Agne Hansson om kommunerna inte gör detta? Varför skall de lagliga möjligheterna tas bort?

Visst tycker jag att kommunerna skall vara självständiga. Det kan de ju vara ändå och med hjälp av de lagliga möjligheterna se till att det viktigaste ges, nämligen en god bostad för alla – även för dem som är svaga. Hur skall denna grupp som nämns i propositionen kunna se till att alla de svaga i hela landet skall få bostäder? Jag har svårt att hänga med där, Agne Hansson.

Det är klart att vi är eniga på vissa punkter. Vissa förbättringar har kommit fram under utskottsbehandlingen. Men är det verkligen Agne Hanssons uppfattning att avregleringen skall ske på detta sätt, eller är det ett resultat av den moderata bostadspolitik?

Anf. 131 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Det är möjligt att förslagen till avregleringen hade sett anorlunda ut om inte Centern hade varit med i arbetet med att utforma försla-

gen. Det finns två reservationer fogade till betänkandet. Jag förstår att Marianne Carlström gärna försöker att göra en höna av en fjäder. Men jag tycker inte att skillnaderna är så stora.

Precis som har skett hittills kommer säkert de flesta kommuner att upprätthålla ett bostadsförsörjningsprogram, säger Marianne Carlström. Ja, just det. Jag tror att samtliga kommuner kommer att göra det utan att det behövs pekpinna och diktat i lagstiftningen.

Marianne Carlström frågade vad jag kommer att göra om vissa kommuner inte kommer att upprätthålla ett bostadsförsörjningsprogram. Jag tror inte att det finns kommunalpolitiker som inte vill göra så i dag. Då får de ju inte människor att flytta till kommunen. Alla kommuner vill ju växa. I samband med att den fysiska riksplaneringen genomfördes, planerade varje kommun för ett befolkningstal som låg skyhögt över vad vi någonsin kommer att få i detta land. Jag tror att det var ca 50 miljoner.

Vad gör jag? Ja, alla centerpolitiker i dessa kommuner kommer att driva en utomordentligt tuff oppositionspolitik – om de inte redan är i majoritet. I centerkommuner kommer denna situation aldrig att inträffa. Självklart kommer vi att vinna opinionen och få majoritet. Då kommer vi att se till att det skapas fungerande bostadsförsörjningsprogram i kommunerna. Då har vi lyckats med att vitalisera den kommunala debatten och flytta ned bostadspolitikerna på den nivå den hör hemma på. Man skall inte diskutera centrala regler och central lagstiftning på ett tekniskt plan – fjärran från människors vardag och verklighet. Det är i verkligheten som vi skall diskutera hur vi bäst skall ordna vårt eget boende. Det vitaliserar kommunalpolitiken, och det vitaliserar våra lokala intresseföreningar på området.

Det stimulerar totalt sett till att vi får en betydligt bättre bostadsförsörjning och en betydligt bättre bostadsförmedling, med ökad rörlighet och bättre anpassning. Det blir resultatet av det förslag som vi nu skall besluta om.

Anf. 132 MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Herr talman! Agne Hansson tycker att skillnaden mellan oss är väldigt liten. Men jag känner att den blir större ju mer vi pratar. Jag har inte den tilltron till alla politiker. Framför allt har jag inte den tilltron till marknaden. Nu lämnar vi över t.ex. bostadsförmedlingen till marknaden att sköta, med konkurrens och frivillighet. Jag förstår inte hur en svag bostadskonsument, som får ställa sig i en mängd olika köer, skall klara av att få en bostad till ett rimligt pris, på samma villkor som en person som har det gott ställt.

Visst kan man ställa politiker till svars en gång vart tredje år. Men jag tror inte att det är så lätt för den enskilde. Det hade varit mycket enklare om vi hade haft kvar lagstiftningen och dessa möjligheter. Jag är övertygad om att framtiden kommer att utvisa att segregationen kommer att öka med dessa förändringar, och det är bara att beklaga.

Anf. 133 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Kan Marianne Carlström svara på hur man bättre kan ställa en kommunalpolitiker till svars, som har ansvaret för bostadsförsörjningen, när vi har en central lagstiftning, som den enskilde politikern inte bär ansva-

ret för? Det är betydligt enklare att sätta tummen i ögat på en kommunalpolitiker och utkräva ansvar om detta är något som är frivilligt, och han inte uppfyller kraven.

Har Marianne Carlström så dåliga erfarenheter av sina egna partikamrater? Litar hon inte på sina egna politiker? Kanske får jag svaret att det kan finnas kommuner där varken centerpartister eller socialdemokrater har majoriteten. Men det är väl ingen nackdel. Då driver vi en opposition så att vi får majoritet, om vi kan ställa kommunalpolitikerna till svars.

Vi vill att det skall finnas både kommunala bostadsförmedlingar och privata eller andra förmedlingar i konkurrens. Det måste väl vara ett effektivare system än att låta en privat förmedlare få monopol. Kan det vara bättre? Då finns det väl risk för att vi kommer i delo med konkurrenslagstiftningen. Genom att flera stimuleras att vara med och förmedla lägenheter borde vi få en effektivare förmedling. Alla fastighetsägare är naturligtvis intresserade av att få sina lägenheter uthyrda. Ingen är väl så dum att han låter sina lägenheter vara tomma, om han kan ta chansen att hyra ut dem. Då har han ett intresse av att välja en effektiv väg att få lägenheter förmedlade. Det är givet att de effektivaste och bästa förmedlingarna kommer att vara framgångsrikare än om vi har en monopolsituation, där förmedlingen inte har något tryck på sig för att få finnas kvar i framtiden.

Anf. 134 MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tror inte heller att någon fastighetsägare vill ha tomma lägenheter. Men denna fråga är mycket större än så. Det hör också ihop med bostadsförsörjningsprogrammet och att kommunen skall ha det övergripande ansvaret för planering och bilda fullständiga, fullgoda bostadsområden. Jag tror att kommunalpolitiker och rikspolitiker tillsammans skall agera för en bra bostadsmarknad. Därför vill jag inte ta bort den centrala lagstiftningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 27 maj.)

7 § En ny skogspolitik

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1992/93:JoU15 En ny skogspolitik (prop. 1992/93:226).

Anf. 135 SINIKKA BOHLIN (s):

Herr talman! I morgon kommer riksdagen att fatta ett s.k. klassiskt beslut – ett beslut om den framtida skogspolitiken, i dag kallad ny skogspolitik eller, som centern annonserar i tidningen Land, revolution inom skogsbruket. Med klassiskt menar jag att liknande beslut under det senaste decenniet har fattats med tio, tjugo års mellanrum. Ofta är det konjunkturen som har styrt utredningar och beslut. Revolution är nog inte heller det rätta ordet.

Skogspolitik har det funnits sedan landisen drog sig tillbaka. I medeltidens

landskapslagar skymtar omtanken om framför allt de bärande träden. Gustav Vasa – vår store riksbyggare – snuddade vid skogspolitiken i sina ofta tämligen bryska brev och plakat. I 1734 års allmänna lag finns regler för skogen. Sparsamhet anbefalles. Tankegångarna följdes också upp i senare skogsordningar, både allmänna och lokala.

Mönstret på 1900-talet är ganska entydigt: reglering och liberalisering. Efter varje avreglering har riksdagen fått besluta om en reglering. Känns mönstret igen i dagens förslag?

Det som skiljer 1990 års skogspolitiska utredning och följande proposition från de tidigare är att naturvårdsfrågorna har kommit på tapeten. Sydsveriges ädla löv och Norrlands fjällnära barr väckte allt hetare känslor. Tidningen Land hade en artikel med rubriken "En svart epok går i graven" om 20 års diskussioner om hormoslyr, biologisk mångfald m.m., och om miljöopinionens kamp för bättre miljö.

Enligt vår mening är det betydelsefullt att man nu i klartext även formar miljömål för skogsbruket och att detta jämföras med produktionsmålet. Så långt är vi socialdemokrater överens med utskottsmajoriteten. Men motiven är precis lika långt ifrån varandra som i tidigare beslut.

Enligt förslaget skall skogspolitiken även i fortsättningen bidra till att uppfylla de övergripande målen för den ekonomiska politiken, regional- och samsättningspolitiken samt miljöpolitiken. När det gäller regionalpolitik är ett fortsatt boende på landsbygden en viktig fråga från skogsbrukets utgångspunkt. Att uppmärksamma frågan är viktigt just nu, när regeringen har påbörjat förhandlingar om ett EG-medlemskap vad gäller t.ex. regionalpolitik och olika framtida stödformer.

Genom att ange skogen som en nationell tillgång betonar man dess unika samhälleliga värden. Den är en resurs som inte endast har betydelse för den enskilde skogsägaren utan också för olika regioner och för hela samhället. Betänkandets ord om frihet, ansvar och kunskap ekar ganska tomt, när man har det långa skogspolitiska perspektivet. Det betyder att skogen byter ägare tre fyra gånger mellan sådd och skörd. De s.k. marknadskrafterna klarar inte att hantera problem med så långt tidsperspektiv. Det finns därför inga skäl att tro att en avreglering av skogsbruket skulle göra marknaden effektivare eller att marknaden skulle ta de nödvändiga miljöhänsynen.

Vi står nu inför ett vägval: Att välja den gamla konflikten om ägandet, som man har gjort i utredning och proposition, eller att stanna upp och tänka om. Vi människor har länge trott att vi kan omforma naturen efter våra behov. Vi kan inte det. I någon ände får vi alltid betala. Vilken är människans roll i naturen? Att härska över den eller vara en del av den? Eller skall vi visa att vi kan förvalta våra naturresurser på ett varsamt sätt? Vi socialdemokrater har valt.

Sverige var drivande vad gäller biologisk mångfald inför Rio-konferensen. Detta förpliktar också till åtgärder. Omvärlden har ögonen på oss. Efter som skogen bidrar till en bättre miljö globalt och regionalt genom växande träd och genom en rad nyttiga produkter som kan baseras på förnybara råvaror är det nödvändigt att skogsbruket bygger på de naturliga ekologiska förutsättningarna om vi skall kunna bevara biologisk mångfald.

Den framtida skogspolitiken måste visa att man så långt som möjligt kan

förena bevarande av biologisk mångfald med ett aktivt skogsbruk med inriktning på hög och värdefull virkesproduktion. Detta måste vara utgångspunkten för den framtida skogspolitiken, så att Sverige även i framtiden skall kunna vara ett fortsatt ledande skogsland och ett internationellt föredöme. Vi vet även att en framgångsrik export i framtiden kommer att kräva miljöanpassade produkter och processer och miljöanpassat skogsbruk.

Eftersom skogsnäringen är vår viktigaste exportnäring och därmed en av vårt lands basnäringar med avgörande betydelse för såväl sysselsättning som välfärd är det mycket viktigt att utveckling och forskning om nya avancerade miljövänliga processer fortsätter. En uthållig tillväxt som nationellt och globalt kan försörja en växande världsbefolkning måste ha en produktion som baserar sig på förnybara råvaror och en ökad återanvändning. I det perspektivet talar det mesta för att träbaserade produkter fortlöpande skall ersätta produkter som i huvudsak tillverkas med utnyttjande av fossil energianvändning.

Miljömedvetenhet kan främja konkurrenskraft och skapa nya arbetstillfällen. Trots den rådande lågkonjunkturen finns det utvecklingsmöjligheter för svenskt skogsbruk och svensk skogsindustri. Denna positiva syn saknar vi socialdemokrater i utskottsbetänkandet.

Herr talman! Vi ifrågasätter även påståendet att avreglering och borttagande av skötselföreskrifter gynnar naturvärden. Resonemanget om avregleringens generella effekter är vilseledande och osakligt. Det är bara att gå tillbaka i historien till 1960- och 1970-talet då avsaknaden av regleringar inte förhindrade schabloniserade storskaliga skötselmetoder. Det är ju dessa årtiondens stora hyggen och åtföljande monokulturer utan ståndortsanpassning som i stor utsträckning har varit orsaken till miljömyndigheternas och miljöorganisationernas kritik mot skogsbruket.

Därför menar vi socialdemokrater att förslaget att avskaffa ett flertal grundläggande bestämmelser i skogsvårdslagen och samtidigt upphöra med de översiktliga skogsinventeringarna och avskaffa skogsbruksplaner inte historiskt sett innebär ny skogspolitik utan återgång till det redan passerade.

Inte heller tror vi som utskottsmajoriten att ett mångfasetterat skogsbruk alltid gynnar naturvärden om det inte finns en samordning och en övergripande helhetssyn över större områden. I slutet av propositionen sägs det också att det inte är möjligt att bevara den biologiska mångfalden genom åtgärder som planeras med utgångspunkt i bedömningar rörande ett enskilt arbetsobjekt. Därför krävs det enligt propositionen en samordning av befintliga och pågående naturinventeringar. Enligt vår uppfattning talar detta, tvärt emot vad som föreslås i betänkandet, för ett bibehållande av verkkningsfulla skogspolitiska medel.

Det handlar om att i stället för att avveckla utveckla beskrivnings- och planeringssystem som klarar den mer komplicerade verksamhet som kommer att finnas i framtiden. Det är viktigt att både naturvård och virkesproduktion kan planeras i samma system. Det gäller både skogsbruksplaner, ÖSI och andra inventeringar.

Regeringens förslag till ny skogspolitik har presenterats som en kompromiss mellan produktion och naturvård. Det är fel. Jordbruksministern säger

att skogsbruket bör naturanpassas, men han vidtar inte de åtgärder som krävs.

Vi beklagar också att ministern inte orkade att i detta sammanhang även behandla frågor om biologisk mångfald och dithörande ersättnings- och in-trångsfrågor. Eftersom bilden av den framtida naturvården inte i dag är full-ständig, är det också viktigt att man följer upp de beslut som riksdagen nu kommer att fatta. Vi föreslår därför att regeringen efter fem år återkommer till riksdagen med en rapport angående målpuppfyllelse.

Det nya miljömålet och näringens sektorsansvar för en rik varierad skogs-miljö ställer också krav på ökade kunskaper hos skogsägarna. Enligt propo-sitionen skall kunskapsbyggandet vara frivilligt och bekostas av skogsägarna själva. Men hur det skall göras och vilka kunskaper som skall skaffas talar man inte om. Det är därför nödvändigt att utvecklingen av kunskapsupbyg-gandet och rådgivnings- och informationsverksamheten noga följs upp, så att inte bristande resurser för kunskapsinhämtning omintetgör den framtida skogspolitiken.

Eftersom riksdagen utan någon djupare analys avskaffade skogsvårdsav-giften mitt i pågående utredning försvann många viktiga verksamheter som finansierades med dessa medel. Sektorn måste även i framtiden ta ett eget ansvar för finansiering av vissa aktiviteter, t.ex. utveckling, forskning, infor-mations- och rådgivningskampanjer och speciella naturvårdsinsatser. Därför föreslår vi socialdemokrater en skogsbruksavgift på 2 promille av det taxe-rade skogsbruksvärdet. Medlen skall föras till en fond för gemensamma in-satser för skogsbrukets utveckling.

Herr talman! Till sist vill jag säga att vi socialdemokrater naturligtvis står bakom alla våra reservationer i betänkandet, men jag yrkar bifall endast till följande reservationer: nr 1, 2, 6, 7, 8, 9 och 12.

Anf. 136 ARNE JANSSON (nyd):

Herr talman! Även till synes fullgoda produkter kan ha skavanker. Jag tycker att regeringens proposition om en ny skogspolitik i stort sett är mycket bra. Den är uppbyggd på mjuka medel. Många regleringar har fått ge vika för andra mer sympatiska och effektiva metoder för att försöka uppnå det skogspolitiska målet. En skavank som vi inom Ny demokrati emellertid an-ser bör rättas till är behandlingen av frågorna om våtmarker och biotoper förr och i fortsättningen.

Miljöpolitikens mål och riktlinjer skall naturligtvis också gälla för skogs-sektorn. I Skogsutredningen har skogsmålet jämförts med miljömålet för skogsbruket. Detta innebär att bl.a. att skogsbruk genom olika skogspoli-tiska medel i högre grad än hittills skall anpassas för att säkra den biologiska mångfalden.

Vad bör känneteckna sådana medel? Jo, sådana politiska medel måste vara kostnadseffektiva vid myndighetsutövning och leda till en aktiv medver-kan från skogsägarna.

Det är inte främmande för det enskilda skogsbruket att som ett led i mo-dern skogsskötsel göra anpassningar till fromma för den biologiska mångfal-den. Tvärtom finns det stor mottaglighet för rådgivning och utbildning i äm-net, och många skogsägare har lång erfarenhet.

I grunden måste det mesta av anpassningsarbetet för den biologiska mångfalden rymmas inom den handlingsram som skogsvårdslagen skall utgöra. Inom den ramen skall skogsbrukaren själv vara beslutsför.

Erfarenheter talar för att rådgivning och utbildning är överlägsna medel för att omsätta de nya riktlinjerna i det praktiska skogsbruket. Skogsägarna måste själva genom ett ansvarstagande och med stöd av de nämnda mjuka medlen få göra sådana anpassningar i sitt brukande som ligger i linje med det skogspolitiska målet i skogsbruket. Detaljregleringar och oförutsebara ingrepp i brukarens beslutssfär måste undvikas.

Miljöadministration och lagstiftning får emellertid inte bli mer omfattande än att man på ett tillfredsställande sätt skall kunna garantera viktiga anpassningar i skogsbruket och göra prioriterade avsättningar, t.ex. naturreservat.

Det är helt enkelt nödvändigt med en helhetssyn på skogsbruket – i enlighet med de jämställda målen – och att staten fattar beslut om de skogspolitiska medlen vid ett och samma tillfälle.

När man nu tar detta stora grepp om skogspolitiken, och dessutom uttrycker att miljömålet skall likställas med produktionsmålet, är det märkligt att så stora frågor som biotopskyddet och våtmarkerna i skogen lämnas utanför för att hanteras i ett annat sammanhang.

Det finns en uppenbar risk för överlappningar mellan biotopskyddet och andra detaljstyrande regleringar i naturvårdslagen och i skogsvårdslagens vidgade bestämmelser. Bestämmelserna måste vara rättssäkra, och intrång, utöver den hänsyn som skall tas i enlighet med gällande skogspolitik, måste ersättas.

Av vad som framgått av det förslag som Naturvårdsverket lämnat till regeringen om biotopskyddet och våtmarksfrågan finns mycket starka tvivel om huruvida rättssäkerhet kommer att uppnås och huruvida ersättning kommer att utgå vid s.k. intrång.

Det inventeringsarbete som nu genomförs inom skogsvårdsorganisationen beträffande nyckelbiotoper och viktiga sumpskogprojekt bör tillställas markägarna så att dessa kan inlemma kunskaper om sådana områden i sin skogsskötsel och i sina planer. Detta blir ett effektivare sätt att uppnå effektivitet i naturvårdsarbetet.

Där myndigheten vill skapa formella garantier kan man använda sig av skogsvårdslagens hänsynsregler eller naturreservat. Med kravet på helhetslösning följer att regeringen samtidigt måste överväga alla möjligheter i skogsvårdslagen resp. naturvårdslagen för att påverka skydd och skötsel av vissa skogsbiotoper. På samma sätt måste bestämmelser om våtmarksdikning fattas när den övriga skogspolitiken avgörs och inte brytas ut för en senare behandling av regering och riksdag. Man måste ta ett helhetsgrepp.

Herr talman! Jag tar tillfället i akt att åter betona att jag är mycket orolig för vad som i framtiden kommer att hända när det gäller våtmarkerna och biotopskyddet. Inom dessa känsliga områden tycker man verkligen att regeringen borde orkat med och känt ansvar för att genomföra en helhetsbedömning i stället för att nu kallt konstatera: "det hade varit en fördel om detaljreglerna för biotopskydd lagts fast innan den skogspolitiska propositionen presenterades". Efter Sinikka Bohlin's inlägg borde jag i varje fall kunna räkna med att Socialdemokraterna kommer att stödja denna vår reservation.

Med detta, herr talman, känner jag mitt, mitt partis och allas vårt ansvar och yrkar bifall till vår reservation nr 3 avseende mom.7.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

En ny skogspolitik

Anf. 137 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Skogen är ofta en indikator på miljöproblem. Den är i vissa fall en tidig indikator och i andra fall en sådan där man får bekräftelse på det som redan har varit känt och som man borde ha kunnat åtgärda.

Vi vet alla vilka skador som är definitiva, exempelvis de i Centraleuropa. Vi kan alla se effekterna av skador i Sverige. I vilken utsträckning dessa skador går att åtgärda kan diskuteras. Men jag är övertygad om att vi i många fall har fått definitiva och obotliga skador som vi saknar möjlighet att åtgärda.

Skogen är inte bara en indikator. I många fall utgör skogsbruket en del av problemet. Näringsläckaget från våra skogsmarker är ett exempel på detta. Den situation vi har i dag betyder först och främst att skogen töms på näringsämnen. De hamnar i stället i våra sjöar och hav där de bidrar till övergödning och förgiftning.

Det är inte bara försurande nerfall som är orsak till detta. Jag tänker här närmast på tungmetaller och annat som löses ut i marken. Också utdikningar, torrläggningar, felaktiga skogsvårdsmetoder och stora kalhyggen har bidragit till det ökade läckaget. Trots förbättringar är situationen långt ifrån tillfredsställande.

Propositionen och utskottets betänkande ger ingen ledning om hur vi skall förfara framöver på detta område. Regeringen bör alltså återkomma med förslag om hur näringsläckaget från skogsmarkerna skall minska.

Den biologiska mångfalden tar sig ibland något underliga uttryck. Vi har ökat den biologiska mångfalden i skogsbruket genom att införa exempelvis contortatall. Den åtgärden har diskuterats många gånger både i denna kammar och på andra ställen.

När det gäller läget för contortatallen menar jag att det är fullkomligt självklart att ytterligare plantering av contortatall bör stoppas. Den areal som finns, ungefär 500 000 hektar, räcker mer än väl för att konstatera att detta var en felaktig satsning. Planteringen infördes för att man skulle få bättre tillväxt i svårföryngrade lägen. Men allteftersom tiden har gått, och vi har kunnat iaktta vilken effekt de har haft, har vi sett att det var en felsatsning. Det finns ingen anledning att fortsätta med denna.

I den del av utskottets betänkande som behandlar förslag förs i långa stycken ett resonemang som leder i rätt riktning. Men det jag saknar är en utvärdering och en effektbedömning av förslag och åtgärder. Utskottsbetänkandet utgör i stort sett om inte en direkt hyllning till jordbruksministerns förslag så i varje fall en mycket nära anslutning till det.

Jag menar att vi i många fall minskar våra möjligheter att göra utvärderingar. Skogsbruksplanen nämndes här tidigare av Sinikka Bohlin. Det är alldeles uppenbart att det behövs planer som det går att i efterhand se resultatet av. Samtidigt hamnar vi i den situationen att vi med detta erkännande nu står i ett läge där de inte behöver redovisas. Det är en paradox.

Jag tror att vi också kommer att få se ett skogsbruk där vi får allt färre små

skogsägare. Det är personer som inte direkt lever av sin skog. Kunskap går där alltmer förlorad.

Det är fråga om kunskap och information. Återigen har vi här ett exempel på att vi saknar utvärdering och mål vilka gör det möjligt att se effekterna i verkligheten. Naturvårdshänsyn kan i och för sig vara förbilligande för skogsbruket. Men det är inte helt säkert att det förhåller sig så.

Ett exempel är om vi minskar antalet arealer som utsätts för kalhyggen. Vi får då en ny maskinpark. Det är inte alls säkert att de mindre maskiner som i dag har fått en ökad användning, exempelvis vid röjning, är önskvärda på sikt. Vi får en ökad påverkan in i minsta skrymsle av maskinverksamhet, och markerna utsätts för maskinpåverkan i hög utsträckning.

Den effekt vi kommer att få av detta förslag är att påverkan på skogsnäringen ur naturvårdshänsyn är att betrakta som icke märkbar.

En följd av det här blir naturligtvis ökade krav på avsättningar som skall skyddas. Det har diskuterats procentsiffror. Är 5 % en minimisiffra? Ja, förmodligen. Förmodligen måste vi öka till 10–15 % av den produktiva skogsmarken, som resultat av att vi inte kan få ett skogsbruk som tar de naturvårdshänsyn som behövs på sikt.

Ett förslag som Vänsterpartiet hade i det här sammanhanget gäller en naturvårdsavgift. För att finansiera en ökad reservatsbildning fordras inte bara att man kan lösa det här via statsbudgeten utan också att man låter branschen stå för de kostnader som uppstår i det här sammanhanget. Det tycker jag ligger i linje med regeringens krav på ett kretsloppssamhälle. Varje bransch skall stå för sina miljöskador och kostnader för restaurering och bevarande. Miljöministern och jordbruksministern tillhör samma parti. Jag undrar om man då inte borde ha samma syn på en sådan grundläggande fråga.

Jag konstaterar också att utskottets betänkande egentligen inte innehåller någon vettig kommentar om förslaget om att införa en naturvårdsavgift. En sådan kan konstrueras på olika sätt. Jag är ute efter att få en diskussion utifrån det synsättet. Avgiften bör tas ut så tidigt som möjligt i förädlingsprocessen när en producent har att välja mellan råvara och naturmaterial. Jag menar att en sådan konstruktion skulle bidra till kretsloppssamhället, eftersom returmaterial kommer att bli lönsammare.

Herr talman! Jag står givetvis bakom Vänsterpartiets uppfattningar såsom de uttrycks i våra motioner. De socialdemokratiska reservationerna stämmer också i allt väsentligt med min uppfattning. Men jag nöjer mig nu med att yrka bifall till min meningsyttring när det gäller mom. 1 och 48.

Anf. 138 CARL OLOV PERSSON (kds):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan.

Det här är en ganska viktig fråga som in på 2000-talet kommer att styra Sveriges viktigaste näringsgren. Skogsbruket är mycket långsiktigt. Som jordbruksministern säger kan man med omloppstiden som bakgrund se hur pass viktigt det är med kontinuitet i skogspolitiken. Man kan t.ex. titta på skogsbruksplanerna. År 1983 stiftades en lag om att man skulle ha skogsbruksplaner. De planer som därefter togs fram gäller fortfarande.

Sedan dess har det skett ganska stora förändringar i politiken, i första hand rent känslomässigt men även när det gäller miljölagstiftningen. Det är mycket viktigt att den här lagstiftningen inte blir för ryckig.

Trots att vi för första gången i svensk historia jämför miljöintresset med produktionen finns det personer från SNF som demonstrerar mot den här nya lagstiftningen. Det tycker jag är litet underligt, eftersom man har fått så pass mycket till godo. Det förekommer även kritik från andra håll, från skogsägarna. Eftersom vi får kritik från båda hållen, kan vi nog ta det till intäkt för att vi kanske nått en hygglig svensk kompromiss som kan ge oss en bra skogspolitik inför framtiden.

Det är mycket viktigt att vi betonar skogsnäringens stora betydelse för Sveriges ekonomi. Skogsnäringen i Sverige lever på egna meriter och knappast på några budgetmedel. Tidigare hade vi skogsvårdsavgift. Den fick betala nästan allt av det som delades ut. Nu har vi tagit bort den avgiften och i princip de bidrag som har funnits.

Detta skall ställas i relation till hur man i andra länder sköter sin skogspolitik. Vi kan ta Canada som exempel, där skogen till 90 % ägs av samhället. Där köper man avverkningsrätter för en spottstyver. Samhället bygger skogsvägar åt den som skall avverka. Tidigare har man inte ens behövt återplantera. Och det skall vara något som svensk skogsindustri och skogsnäring skall konkurrera med. Det är likadant med OSS, staterna på östsidan. Där har skogsmarken inte värderats till någonting, och där har inte arbetskraften heller värderats. Sedan finns det andra länder i Europa, t.ex. Tyskland, där man har mycket stora bidrag till skogsnäringen.

Vår skogsnäring har således inte några anslag. Ändå bidrar vår skogsnäring till mellan 50 och 60 miljarder i bytesbalanstillskott för Sverige. Det är mer än dubbelt så mycket som verkstadsindustrin och bilindustrin tillsammans. Det ger sysselsättning, ofta i glesbygd. Därför måste vi vara mycket aktsamma när vi hanterar den här näringen. Vi får inte genom oförsiktighet skapa en ny krisnäring. Vi har sett nog med kriser. En näring som inte behöver gå till akuten skall vi vara tacksamma för.

Det ställs en hel del krav från olika håll, och det kan vara litet svårt att sammanfatta dem. Men om man börjar dra i alla tråder rör det sig om fantastiska mängder pengar som det ställs krav på att näringen skall bidra med.

Socialdemokraterna har här kommit med ett förslag om att man skall lägga två promille per år till en fond, som man inte riktigt vet hur man skall hantera. I utredningen står det att i princip skulle hela skogskapitalet avverkas på 45 år. Två promille skulle bli 1 % på fem år. Det blir då faktiskt så mycket som 9 % av avverkningsvärdet som Socialdemokraterna vill punga skogsägarna på, utan att det ens har fått några inkomster.

Det finns en annan myndighet som har stuckit ut hakan, nämligen Naturvårdsverket. Man säger att skogsägarna måste betala 5–6 kronor per kubikmeter för att de själva skall kunna finansiera köpet av mark till naturreservat. Det här stämmer inte alls med de intentioner vi har i den skogspolitiska kommitténs betänkande och i den här propositionen. Ibland kan man fråga sig om vi har ett rakt igenom demokratiskt valt styre, eller om det finns små öar av byråkrati där demokratin inte går fram.

Det finns ett överskott på skogsråvara i dag, vilket kanske har bekymrat

den skogspolitiska kommittén en del. Jordbruksministern och jordbruksutskottet har dock en litet mer optimistisk syn. Vi har en tillväxt på ungefär 100 miljoner kubikmeter per år. Vi tar bara ut 60. Överskottet på råvaran är en utmaning för näringen. När det nu börjar gå bättre igen är det viktigt att skogsindustrin använder vinsterna till forskning och utveckling. Det är viktigt att skogsnäringen med sin forskning och utveckling tar sikte på att utveckla användandet av trä och att utveckla nya produkter och nya marknader.

Herr talman! I propositionen tycker jag att man suger litet för mycket på tesen att skogsbruket inte har levt upp till miljömålet. Skogsbruket har faktiskt gjort en hel del.

Man följde 1979 års skogsvårdslag och till viss del de nya regler som gällde från 1982. Där fanns det en väldigt stark inriktning på produktion. 1982 antogs en lag med vilken man kunde tvinga skogsägarna att avverka även om det inte var lönsamt. Nu behövde man inte tvinga dem, eftersom priserna på skogsråvara gick upp. Man kunde alltså få ut råvara ändå. Men sådan var atmosfären i lagstiftningen och i samhället på den tiden. Man kan säga att miljösidan fick stå tillbaka. Detta formade skogspolitiken under 1980-talet.

Omkring 1985 kom nya miljövindar in i samhällsdebatten. Det kom ny lagstiftning, visserligen inte på skogsvårdsområdet, men skogsbruket och skogsmyndigheten tog ändå till sig detta. Man började med kampanjen Rikare skog.

I dag har 80 000 skogsägare i princip gått kursen Rikare skog, som är miljöinriktad. Här har skogsägarna gått före lagstiftarna. Redan innan propositionen antas i morgon har 80 000 gått denna kurs.

Jag tror det är på samma sätt som med 1979 års krav på produktion. Om skogsägarna får de rätta signalerna i form av rådgivning, utbildning och samråd från myndigheterna, kommer de att vilja ta vara på den egna skogens miljövärden, precis som de velat ta till vara produktionsvärdet. Jag tror inte detta är något problem.

Regeringen tror alltså på skogsägarnas goda vilja och att deras miljöintresse kommer att slå igenom när det gäller vårdandet av den biologiska mångfalden. Jag tror inte vi skall behöva bli besvikna.

Jag noterar med tillfredsställelse att utskottet i princip är enigt om målen i den svenska skogspolitiken. Däremot råder oenighet om hur vi skall nå målen och vilka medel som skall användas.

Vi från regeringspartierna vill arbeta på ett sådant sätt att vi har skogsägarna med oss i stället för mot oss. Jag tycker mig se att Socialdemokraterna inte i samma utsträckning vill bygga på skogsägarnas goda vilja. De vill ha mer detaljstyrning och mera byråkrati.

Skogsägarna vill om de vet och kan. Därför är det väldigt viktigt med utbildning. Det måste ske en ordentlig satsning på utbildning, inte bara av skogsägarna, utan även av entreprenörer och processförare. Det finns med i propositionen.

Jag såg i senaste numret av Skogseko att – och noterar med tacksamhet – Skogsstyrelsen tagit initiativ till att utbilda sin personal i skogsmiljöfrågor. Det är där det måste börja om den nya skogspolitiken skall bli framgångsrik. Om inte myndigheterna kan ge klara signaler – och jag tror man kan säga att

det har brustit tidigare på det här området – så kommer det alltid att brista ute på fältet. Skyll sedan inte på skogsägarna för att de inte lever upp till myndigheternas önskemål.

Jag vill poängtera: Vi gör det inte lättare för skogsägarna med den nya politiken, tvärtom. Det blir svårare, men nu blir det i skogsägarnas eget intresse att klara en högre målsättning än tidigare. Det gäller även miljöfrågor. Skogsägarna myndigförklaras.

I en del artiklar har det kommit fram ett ifrågasättande av återbesogningsplikten. För att det inte skall råda någon missuppfattning vill jag säga att kravet på återbesogning, som infördes i den första skogsvårdslagstiftningen år 1903 och som var den viktigaste delen av denna, fortfarande är grundläggande i skogspolitiken.

Det är en väldigt fin norm som finns inplanterad i svenska skogsägars bakhuvuden. Vi borde kunna exportera den till andra länder där man inte alls har samma känsla för återbesogning, utan skövlar sin skog.

Jag skall kanske vända mig till jordbruksministern. Skogspolitiska kommittén har inte föreslagit någon sanktion i form av fängelsestraff, men det har sedan kommit till i propositionen. Jag är inte särskilt positiv till detta, men jag kanske kan få en kommentar från jordbruksministern om detta.

På s. 64 och 66 finns reservationer från Socialdemokraterna och Ny demokrati. Det gäller att biotopskyddet borde ha ingått i skogspolitiska kommitténs betänkande, så att vi nu skulle ha kunnat ta ställning till hela skogspolitiken. Så är inte fallet.

Det oroar skogsägarna och det är inte tillfredsställande för oss politiker heller, det kan jag nog säga. Men nu får vi besluta om det som finns, och sedan får vi nagelfara propositionen om biotopskydd och våtmarksdikning när de ärendena kommer till behandling.

På s. 67 tar Socialdemokraterna upp skyldigheten att röja och gallra och reserverar sig där. De räknar med att skogsägarna inte kan vara riktigt självständiga egna företagare.

Vi har inte på något sätt ifrågasatt vikten av att man vårdar ungskog. Men systempartiet lyser igenom i förmynderi. Vi vill hävda att man kan vårda ungskog på olika sätt. Det finns inte bara *en* regel för det.

Det är likadant med skogsbruksplanerna. De är till för ägarna och inte för myndigheterna, vilket somliga kanske tror. Så har det alltid varit. Därför förutsätter i varje fall jag att de allra flesta skogsägare kommer att hålla sig med en skogsbruksplan. Jag tycker inte att man behöver tvinga fram en sådan positiv lösning.

Socialdemokraterna har också yrkat bifall till ett förslag om anmälnings-skyldighet när det gäller att utnyttja helträd. Det är, tycker jag, att överdriva litet. Av 17,5 miljoner kubikmeter varor som skulle kunna tas ut tar man ut 0,5. Det tas alltså inte ut mycket. Det är inte så lönsamt att det är någon idé att hålla på så.

Efter varje avreglering följer en reglering, fick vi höra här från Sinikka Bohlin. Men nu är det faktiskt tvärtom. I dag avreglerar vi. Men vi är ganska måttliga. Jag tror inte att detta kommer att erbjuda några större problem.

Anf. 139 SINIKKA BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Carl Olov Persson tog upp frågan om de skogsbruksplaner som vi socialdemokrater har föreslagit, och han funderar över om vi själva vet vad vi skall använda dem till. Det går bra, Carl Olov Persson, att läsa i den socialdemokratiska motionen och reservationen. Där står väldigt klart att vi tänker använda dem till utveckling, forskning, skogliga inventeringar, informations- och rådgivningskampanjer och speciella naturvårdsinsatser.

Han nämnde också Naturvårdsverkets nya förslag vad gäller eventuella naturvårdsfonder. Kanske kan dessa tankar samköras den dag vi får förslaget på riksdagens bord.

Vi har ju också sagt att det är olyckligt att vi inte i samband med skogspolitiken också får behandla frågan om biologisk mångfald. Vi hade kunnat klara av den problematiken på en gång och inte behövt ha flera slitande debatter.

Det finns också en motsägelsefullhet i vad Carl Olov Persson säger. Han förstår inte vårt förslag med 2 % till fonden. Men sedan säger han att skogsnäringens framtida vinster skall användas till utveckling och forskning.

Jag vet inte vad Carl Olov Persson menar med skogsnäringen. Är det bara näringen, eller också skogsbruket? I så fall är det samma sak: I stället för att ta vinsterna kan var och en lägga litet pengar i denna fond och klara de gemensamma åtaganden som vi har.

Carl Olov Persson sade också att vi socialdemokrater vill byråkratisera. Det är kanske där skiljelinjen går mellan Socialdemokraterna och regeringspartierna. Ni betonar i betänkandet och propositionen ägande, ägarens ansvar och ägandets förträfflighet. Vad vi tror på är skogsvårdslagstiftningen som är ett av de medel som vi har använt för att styra en bra skogspolitik i det här landet. Vi tycker att den är väl avvägd. Den är internationellt känd och efterföljd. Den har också varit normgivande bland skogsägare.

Jag förstår att det, för dem av er som är skogsägare, vore enklast att man inte över huvud taget hade några lagar. Men vi som ser det mer allmänt ser skogspolitiken som en ryggrad i välståndet. Det gäller då att politiken kan styra. Det är inte det enskilda ägandet som är det viktiga, utan samhällsintressena.

Anf. 140 CARL OLOV PERSSON (kds) replik:

Herr talman! När det gäller fonderna har det kommit en del förslag som i allra högsta grad stör skogsnäringen. Det pratas om ett biotopskydd. Det kan komma att kosta skogsägarna så mycket som 5 % av vad man skulle kunna avverka. Man måste alltså minska avverkningsgraden. Socialdemokraterna vill föreslå 9 %. Naturvårdsverket vill föreslå 5–6 kronor. Vi har på förslag en minskning av priset på 50 % i vissa glesbygdsmråden.

Socialdemokraterna bidrar med sitt förslag – om man lägger ihop allt detta – till att flytta ned skogsodlingsgränserna från fjälltrakterna mot kusten. Det måste ju gå åt budgetmedel för att stödja glesbygden i stället; kanske för att plantera skog, som är allt ointressantare att avverka. Detta kan kombineras med att man fortsättningsvis själv som skogsägare betalar för rådgivning – den är alltså inte gratis längre – att man får plantera utan stöd och att man själv får bekosta skogsvård, skogsvägar osv.

När det gäller ägandet och ansvaret tycker jag att man skall ligga litet lågt när man argumenterar för en annan typ av ekonomi. Vi har sett hur misskött det kan bli när inte äganderätten respekteras utan man har ett kollektivt ägande. Jag tror att ägandet betyder att man får människor som är intresserade och som vill göra mer för att vi även skall få ett bra kollektivt ägande.

Anf. 141 SINIKKA BOHLIN (s) replik:

Herr talman! När det gäller fonderna ser vi kompetenshöjningen som man också pratar mycket om i betänkandet och propositionen. Vi socialdemokrater anser att sektorn också har sitt ansvar i fråga om kompetenshöjning. Det gäller både för skogsägare och näringen som sådan.

Jag blir litet fundersam när Carl Olov Persson säger att det för tillfället finns vissa störande moment för skogsägarna. Ett av dem är biotopskyddet. Jag tror att man då är ute och seglar. Det är ju ändå så att biotopskyddet har kommit till för att vi skall bevara den ekologiska grund som finns i naturen, för att våra skogar över huvud taget skall växa. Vi talar om en helhetsekologi.

Att virkespriserna har gått upp stör också skogsägarna. Visst har virkespriserna gått upp, men det är ju näringen själv som har höjt priserna genom att införa avståndsrelaterade priser i Norrland. Visst slår det mot inlandet. Vi har ju dessutom en världsomfattande lågkonjunktur och en borgerlig regering. Nog kan man tänka sig att det händer saker och ting.

Vad gäller äganderätten som sådan, kan man prata om den kollektiva äganderätten på olika sätt. Jag tror att Carl Olov Persson syftar på de gamla öststaterna. I Sverige finns det faktiskt en gammal tradition som vi också kallar för kollektivt ägande av våra nationella tillgångar. Skogen är en nationell tillgång. Det har ni också skrivit under på både i propositionen och i betänkandet. Det gäller då att använda den resursen för hela nationens nytta, inte bara för den enskilde skogsägaren.

Anf. 142 CARL OLOV PERSSON (kds) replik:

Herr talman! Sektorn har ett ansvar för kompetenshöjningen. Det framgår klart i propositionen. Sektorn skall få stå för det genom att det kommer att kosta pengar att utbilda sig i fortsättningen. Det är alltså inte något som samhället ställer upp med gratis. Det ingår i detta.

Att jag skulle anse biotopskyddet vara ett problem för näringslivet är inte riktigt. Jag ser det inte alls som något problem för närvarande. Vi får se hur den propositionen ser ut. Jag talar om kostnaderna för näringslivet som sådant. Vi kanske kan drabba näringslivet på så sätt att vi skaffar en ny krisnärning. Det är inte något vi vill ha.

Det var väl en missuppfattning när vi talade om att virkespriset har gått upp. Det har gått ner – i vissa lägen med 50 %.

Vi skall nog vara tacksamma för att vi har en borgerlig regering. Det är ju faktiskt så att tiderna har lett fram till en kris som vi får reda ut.

Det är helt riktigt att skogen är en nationell tillgång. Men den skall då också skötas på ett bra sätt. Jag tror att vi har hittat en form att få den riktigt skött, nämligen privat ägande, och att man respekterar äganderätten.

Anf. 143 ARNE JANSSON (nyd) replik:

Herr talman! Det gläder mig att Carl Olov Persson hyser samma oro som jag gör beträffande biotoperna och våtmarkerna. Jag tyckte mig förstå att även Sinikka Bohlin var inne på samma linje, och nu kommer fyrklövers talesman.

Varför måste man, som Carl Olov Persson sade, anta hemställan i betänkandet i dess helhet? Varför inte beakta vår reservation, som tydligen alla partier, med olika ordvändningar tillstyrker? Skall man inte, när möjlighet finns, göra ett bra ställningstagande bättre? Varför skall man vänta?

Anf. 144 CARL OLOV PERSSON (kds) replik:

Herr talman! Frågan om biotopskyddet dyker upp igen. Jag vill betona att propositionen visar att vi vill ta ett ansvar för miljöfrågorna och att vi jämställer miljöfrågor och produktionsmål. Det handlar alltså inte om att vi nedvärderar miljön, utan om ekonomin i skogsbruket.

Att vi nu skall fatta ett beslut i den skogspolitiska frågan, tycker jag är självklart. Vi har behandlat frågan i tre år, fram till den 1 januari 1994 när den nya lagen skall träda i kraft. Vi får så småningom frågan om biotopskyddet på våra bord. Då får vi undersöka hur det skall finansieras. Vi kanske får se på hur skogsnäringen totalt skall skötas ekonomiskt.

Anf. 145 ARNE JANSSON (nyd) replik:

Herr talman! Jag får inte riktigt svar på mina frågor om biotopskyddet. Carl Olov Persson har tydligen samma inställning beträffande detta. Det finns inte något väsentligt som skiljer oss åt. Att man då inte kan göra ett bra beslut bättre, förstår jag inte. Varför kan man inte säga: Vi tar in reservationen. Varför måste man anta hemställan i betänkandet i dess helhet? I stället förordas att man skall vänta på ett nytt betänkande, en ny proposition. Under tiden kommer mycket att hända. Vi står mellan två hötappar och vet inte vad vi skall göra.

Anf. 146 CARL OLOV PERSSON (kds) replik:

Herr talman! Arne Jansson måste nog lära sig att politik är en process. Inte någon gång fattas alla beslut samtidigt. Hela tiden måste man i stället kunna tänka: I morgon kommer ett nytt beslut, och det påverkar det beslut som vi fattade i går.

Vi måste alltså handla förnuftigt även i framtiden när vi fattar beslut.

Anf. 147 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Skogen är en viktig grund för vårt välbefinnande. Det har den varit sedan århundraden tillbaka. Skogens värde har framstått som viktigt både för den enskilde invånaren och för landet. Detta är bakgrunden till det intresse och den omsorg som både markägare och statsmakt har visat skogen. Genom idogt arbete har skogarna under detta århundrade utvidgats och utvecklats, samtidigt som de har kunnat ge ett omfattande tillskott till vår försörjning.

Det är därför inte så märkligt att alla som har sin själ i skogen reagerar starkt på de hot som vi nu kan se. Det är faktiskt just nu, vid den här tiden

på året, som vi ser hoten mycket påtagligt. Skogen stressas just nu av torka i vissa delar av landet och är då särskilt känslig mot luftföroreningar och kraftig instrålning. Vi ser detta i form av torkade granar och döende plantor. Luftföroreningarna är nu det största hotet mot våra skogar.

En del luftföroreningar förorsakar vi själva här i vårt land. Genom miljöpolitiska insatser har vi lyckats förbättra situationen en del. Men ganska mycket återstår att göra.

Regeringen har t.ex. tagit upp frågan om en miljöavgift på kväveoxidutsläpp, en avgift som skulle kunna ge inkomster. Det är pengar som kunde användas till att reparera en del skador, t.ex. genom utökade kalkningsinsatser. Det är rimligt att förorenaren får betala.

En stor del av hoten kommer dock från områden utanför vårt land. När det gäller dessa hot måste vi gemensamt i internationella forum försöka finna en lösning. Vi måste gemensamt försöka minska utsläppen genom att dela med oss av våra kunskaper och i form av direkta hjälpinsatser.

Det hot mot våra skogar som luftföroreningarna utgör är ett exempel på att det i den nationella skogspolitiken inte kan bortses från vad som händer i världen i övrigt. Den svenska inställningen till skogen och oron inför framtiden har bäddat för den positiva inställning som vi hade under FN:s miljökonferens förra året. För oss var det inte svårt att acceptera de s.k. skogsprinciperna, som lyfter fram kravet på ett hållbart utnyttjande av skogarna till fromma för nuvarande och kommande generationer samt ett skogsbruk som är utformat så att en biologisk mångfald bevaras.

Vi hade gärna gått längre i riktning mot en skogskonvention om världens skogar. Men särskilda intressen, behov och traditioner gör att vi i stället får arbeta på en mera långsiktig lösning i riktning mot ett sådant mål. Det kan ske genom överläggningar vid internationella konferenser. Men jag tror också att direkta kontakter mellan enskilda utvecklingsländer och industriländer ännu mera kan stimulera till en positiv utveckling.

Vi måste lära oss att förstå och respektera varandras inställning till skogarna och främja utbytet av kunskaper och erfarenheter.

Bojkotter mot import av tropiskt virke gagnar regnskogarna ungefär lika litet som kalkning av den svenska skogsmarken skulle kunna lösa problemet med luftföroreningar och lika litet som den biologiska mångfalden skulle kunna bevaras enbart genom ökade reservatsavsättningar.

Internationellt sett har vi också ett moralliskt ansvar för att bevara en biologisk mångfald i den svenska naturen. Väst- och djurarter som normalt hör hemma i våra skogar skall kunna leva vidare i livskraftiga bestånd.

Om inte vi här hemma lever upp till denna princip kan vi heller inte ställa krav på andra nationer att de skall göra det.

Skogspolitiken är en stor och viktig politisk fråga. Den svenska skogspolitiken måste i sina huvuddrag vara långsiktig. Den långsamma utvecklingen i våra skogar och de långsiktiga effekterna av ingreppen i dem gör att stora svängningar i politikens inriktning inte är acceptabla.

Det är därför som jag med tillfredsställelse konstaterar att det nu, liksom vid tidigare stora skogspolitiska beslut – även om Sinikka Bohlin vill framhålla en del skillnader – i huvudsak råder bred politisk enighet om grunderna för politiken.

Ser vi tillbaka och jämför förslagen från 1979, 1948 eller 1903 med de förslag som riksdagen nu skall besluta om, finner vi stora likheter i de grundläggande principerna. Men vi kan också se hur politiken har utvecklats. Nya kunskaper och nya värderingar har fortlöpande fått göra intryck på politikens utformning.

Jag är väldigt glad att vi nu är framme vid ett beslut om en ny skogspolitik. Även om detta inte är någon revolution, är det en ganska kraftig förändring. Skogspolitiska kommittén med Sven Eric Lorentzon som ordförande har gjort ett väldigt bra arbete, och detta arbete ligger bakom den proposition som regeringen har arbetat fram.

Den skogspolitik som riksdagen nu skall ta ställning till skiljer sig från tidigare beslut på två principiellt viktiga sätt:

För det första införs ett miljömål som jämförs med produktionsmålet. Hänsynen till miljö- och naturvården stärks därmed.

För det andra sker det en betydande avreglering och förenkling. Ansvaret förs över till dem som arbetar med skogen och till skogsägarna.

Det starkaste motivet för en förändrad skogspolitik just nu är den ökade insikten om behovet av att vårda och vara aktsam om hela skogsekosystemet, att vårda marken, inte bara träden, samt att skydda växt- och djurlivet, inte bara det högre utan också småkryp och mikroorganismer som fyller en viktig funktion sett till helheten.

Frågan om biotopskyddet har tagits upp här i kammaren. Regeringen kommer framöver att lägga fram en proposition om bevarandet av biologisk mångfald. Avsikten är att vi i det sammanhanget skall redovisa den närmare utformningen av biotopskyddet. Något riksdagsbeslut i den frågan är inte aktuellt, eftersom ett sådant fattades redan våren 1991. Däremot behövs det förordningsbestämmelser som beslutas av regeringen. Det är dessa som vi avser att redovisa i den kommande propositionen.

Förslaget i vår skogspolitiska proposition gäller främst vilken myndighet som skall ha ansvaret för tillsynen av lagstiftningen. Där förordas att Skogsvårdsstyrelsen skall ha tillsynen enligt de bestämmelser som redan finns i naturvårdslagen när det gäller arbetsföretag och biotopskydd på skogsmark.

Jordbruksutskottet har inte haft någon erinran här. Jag ser det som en fördel för skogsägarna att skogsfrågorna kan samlas hos en myndighet i linje med principen om att även myndigheterna skall ta ett sektorsansvar för miljöfrågorna.

Den nya skogspolitiken ger skogsägaren en större frihet och ett större ansvar. Det är skogsägaren som bäst känner sin skog, och därför kan han eller hon bäst avgöra vilka åtgärder som skall vidtas. Rönning, gallring och skogsbruksplaner blir frivilliga. Tvånget att slutavverka slopas. Skogsägaren ges också ansvaret för att naturvårdsintressena tillgodoses.

En ökad frihet kräver också ett ökat ansvar av skogsägaren. Det ansvaret gäller både kunskaper och ekonomi. Nya skogsägare måste inse att ett ansvarsfullt skogsbruk kräver kunskaper och ödmjukhet. De måste själva så långt som möjligt ta initiativ till att skaffa sig sådana kunskaper. Men skogsägarna måste också, i likhet med näringsidkare i övrigt, ta ett ökat ekonomiskt ansvar för sin verksamhet och sitt skogsbruk. Genom dagens skogspolitiska beslut kommer denna princip att markeras tydligare än hittills.

Kunskaper finns till stor del redan, men de behöver också byggas ut. Rikare skog-kampanjen har varit till stor hjälp i att öka kunskaperna om den biologiska mångfalden. I den forskningspolitiska propositionen har vi föreslagit att den skogsvetenskapliga forskningen skall prioriteras vid Lantbruksuniversitetet.

Den nya skogspolitikens innehåller alltså en ökad handlingsfrihet och samtidigt ett ökat ansvarstagande. Den som brukar skogen skall inte behöva vara låst vid standardmallar för skogsskötsel. Vidgade ramar och ökad frihet inom skogsbruket ger dessutom utrymme för en ökad mångfald och en variation som är betydelsefull, sett från miljösynpunkt.

Samtidigt är det viktigt att ramarna och principerna för skogsbruket finns kvar och ligger fast i lagstiftningen. Detta är en sedan länge accepterad linje i den svenska skogspolitik. De grundläggande normerna i skogsvårdslagsstiftningen har en djup förankring hos skogsägarna i vårt land.

I fråga om straffpåföljden enligt skogsvårdslagen, skulle jag vilja säga att förslaget innebär att man nu får samma regler som i dag gäller för de allra grövsta brotten mot bestämmelser i naturvårdslagen och ädellövskogslagen. Ingen har hittills dömts till fängelse för brott mot naturvårdslagen. För att sanktion i någon form skall kunna utdömas vid överträdelse av bestämmelserna om naturvårds- och kulturmiljövårdshänsyn, krävs det först att ett föreläggande görs av skogsvårdsmyndigheten.

Herr talman! Det framtida skogsbruket måste också inriktas på att producera skogsråvaror till saker som vi tidigare inte har trott vara möjliga. Förädling av skogsråvara kan få en ny innebörd. Skogen måste användas i ett aktivt arbete för en bättre miljö, i arbetet för ett kretsloppssamhälle. Biologiska, miljövänliga råvaror måste ersätta fossila råvaror i ökad omfattning.

Turismen kan bli en viktig inkomstkälla för många jord- och skogsbrukare. Avkoppling i tysta skogsområden i hela Sverige kommer att efterfrågas alltmer i ett öppet Europa.

1993 års skogspolitiska beslut kommer att lägga grunden för en fortsatt positiv utveckling i vårt land, där skogsbruket är ett viktigt underlag för samsättning och försörjning och en levande landsbygd, ett uthålligt skogsbruk, som främjar en biologisk mångfald och en hållbar utveckling av våra skogar.

Anf. 148 SINIKKA BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Jag är överens med jordbruksministern om målen. Det kanske är det som är den djupa grunden i svensk skogspolitik. Vad gäller medlen går vi olika vägar, som vi också har gjort tidigare.

Jag skulle ändå vilja tacka jordbruksministern för en sak. Om jag jämför utredningen och propositionen, måste jag hedra jordbruksministern för att propositionen har fått en grönare profil och tacka för att han har tagit ganska många saker från den socialdemokratiska reservationen i utredningen.

Kunskap är alltid viktig, men kunskap är också föränderlig. Jag tvivlar inte på att de aktiva skogsägarna skaffar sig den föränderliga kunskapen. De kanske har råd att göra det, men frågan är var de kommer att köpa den. Kommer vi inte att undergräva kompetensen i detta land? Signalen till skogsvårdsmyndigheterna är också: Ni behöver inte göra någonting. Det är många som

skall sägas upp. Skogsägarorganisationerna har redan fått säga upp ganska mycket folk. Var kommer den framtida kompetensen att finnas?

Det här är samtidigt en signal till dem som söker sig exempelvis till högskoleutbildningar på det skogliga området, att det kanske inte finns något behov av den kunskap som har funnits tidigare.

Det finns också en grupp, som kanske växer hela tiden, och det är s.k. utbor, som har ärvt eller på annat sätt fått skogsfastigheter och inte är helt beroende av dem. De kanske bor långt ifrån dessa fastigheter. Hur klarar man kunskapsförsörjningen bland dem på ett bra sätt?

Det finns många frågetecken, och därför sade jag i mitt anförande att någonting som är mycket viktigt, när vi nu är i opposition och inte kan besluta som vi vill utan regeringens förslag går igenom, är detta: Hur kommer kunskapen att följas upp i framtiden? Tappar vi det som vi internationellt sett har varit mycket bra på tidigare?

Vad gäller lagstiftningen tycker vi olika. Vi tycker att lagstiftningen i vårt förslag är balanserad. Någonting som jag funderar över är att man nu förenklar. Tidigare hade vi en ramlag från 1923. Det blev då problem, därför att det inte fanns sanktionsbestämmelser för skogsvården och det hela tiden gjordes tolkningar. Den risken kommer att finnas också nu: Hur tolkar man olika åtgärder? Om jag gör fel och missköter min skog behöver jag inte få något straff för det.

Det som är bra i betänkandet är att det på naturvårdssidan införs sanktioner som följer ädellövskogslagstiftningen. Vad händer då på skogssidan inom de närmaste 10–20 åren?

Anf. 149 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! I fråga om lagstiftningen skulle jag vilja säga att det är två saker som är viktiga att komma ihåg. När det gäller den ekonomiska användningen av skogen, dvs. att nå upp till produktionsmålet, finns det en ekonomisk drivkraft i skogsägarnas företagande. Därför tror vi inte att detaljreglering från samhället gör situationen bättre.

När det däremot gäller frågan om miljöhänsyn, både i naturmiljö och i kulturmiljö, kan det finnas och finns en konflikt mellan utnyttjandet av skogen och dessa hänsyn. Det krävs att det finns sanktionsmedel, och vi har alltså förstärkt dem i den här lagstiftningen.

Jag tror inte att det är något bekymmer. Det uttrycks ibland som en fara att fängelsestraffet har kommit in. Om någon missköter sig skall det naturligtvis utdömas ett straff, men vi vet av erfarenhet att de allra flesta skogsägare inte missköter sig utan följer reglerna.

I dagsläget finns det naturligtvis skogsägare som inte är särskilt intresserade av sin skog, men jag tror att det övervägande flertalet utnyttjar skogen på ett riktigt sätt i samverkan med andra skogsägare, genom t.ex. skogsägarföreningar eller andra typer av organisationer och företag, som kan klara av detta. Vi ser inga tydliga tecken på att det skulle vara på något annat sätt.

Jag tar naturligtvis gärna till mig Sinikka Bohlins tack i den första delen av hennes replik. Jag tycker själv att det här är en bra balansgång. Jag frågar inte så mycket efter varifrån olika förslag kommer. Jag är i och för sig en ganska enveten samförståndspolitiker, men jag har rätt många egna syn-

punkter om miljövården, grundade på centerpolitiska ståndpunkter. Jag har därför inte behövt låna särskilt mycket från den socialdemokratiska reservationen i utredningen.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

En ny skogspolitik

Anf. 150 SINIKKA BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Efter att ha lyssnat på jordbruksministern, både på hans anförande och hans replik, ställer jag mig samma fråga som någon annan gjorde tidigare i kväll: Jag undrar om det är miljöministern som talar så vist, i så fall är vi väldigt tacksamma för det bytet.

När det gäller den ekonomiska drivkraften och den tro som jordbruksministern har på skogsägarna tror jag också att de flesta skogsägarna är intresserade av sin skog. Men riksdagen har också det övergripande ansvaret för hela nationens skogstillgångar. Det är där som våra uppfattningar om medlen skiljer sig åt.

Man pratar hela tiden från regeringspartiernas sida om skogsägare, alltså om de särintressen som även Assar Lindbeck har betonat – men då har andra exempel använts. Vi skall också komma ihåg att skogsnäringen som sådan är en väldigt stor arbetsgivare i det här landet. Den ger väldigt många människor arbete. I och för sig har antalet arbetstillfällen inom skogsnäringen kraftigt minskat på grund av rationaliseringar, nu senast under lågkonjunkturen, och av andra orsaker. De många människor som arbetar för att skogsägaren och skogsnäringen skall ha kapital utgör alltså grunden. Därför är det också viktigt att den allmänna demokratin är med och styr skogspolitiken, så att ansvaret inte enbart läggs på den enskilde ägaren.

Anf. 151 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag är inte orolig för att det skall hända några olyckor i skogsbruket på grund av att det inte finns tvingande bestämmelser när det gäller att uppnå produktionsmålet.

Om någon skogsägare under någon period skulle låta bli att avverka och inte sköta sin skog kan det kanske kompensera det förhållandet att vi inte avsätter så mycket reservat som vi egentligen skulle vilja, därför att vi inte har tillgång till hur mycket pengar som helst.

Jag vet inte riktigt vad Sinikka Bohlin sade om miljöministern, men som en upplysning kan jag ju nämna att miljöministern och jag kommer från samma parti. Vi är mycket goda vänner och har oftast samma uppfattning.

Anf. 152 JAN JENNEHAG (v) replik:

Herr talman! Jordbruksministern nämnde i sitt anförande att ökade reservatsbildningar inte är enda medlet för att säkra den biologiska mångfalden. Nej, naturligtvis inte! Det tror jag inte att någon har påstått, men frågan är om reservatsbildningar på något vis kan bidra i en positiv riktning när det gäller att säkra biologisk mångfald.

Jag tolkar nu jordbruksministerns minspel som att han håller med om att så är fallet. Då kommer man in på frågan: Är det ur någon synpunkt önskvärt att vi har en större areal som är reserverad, i förhållande till hur det är i dag? Jag tror det. Då är vi inne på finansieringsfrågan. Detta måste på något vis betalas om vi inte skall acceptera en metod som innebär konfiskation,

vilket jag inte tror att vi skall göra, och jag är övertygad om att jordbruksministern inte heller är inne på det. Det är den del av svensk näring som drar fördel av skogen, som lever av den, som också skall betala för detta. Det tror jag också att jordbruksministern och jag är överens om. I vart fall måste jag tolka övriga delar av centerpartiets politik i den riktningen.

Jag återkommer till det som jag sade i mitt anförande: Vad är det för fel med att det på produkter som kommer från skogen finns en naturvårdsavgift som används till reservatsbildning?

Anf. 153 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag tror inte att Jan Jennehag var med i jordbruksutskottet för något år sedan, men Jan Jennehag kanske minns att jag då, som ordförande, hjälpte till att plussa på betydligt när det gällde reservatsavsättningarna, jämfört med det socialdemokratiska förslaget. Det är ett litet tecken på min inställning i den här frågan.

När det gäller frågan om naturvårdsavgift kan jag säga att vi under lång tid har haft en skogsvårdsavgift som har utgjort en typ av extrabeskattning av en näringsverksamhet. Jag och regeringen har den uppfattningen att den här typen av kollektiva intressen är någonting som skall bäras av samhället som sådant och inte av en konkurrensutsatt näring från skogsbruket. Skogsbruket arbetar faktiskt helt och hållet på världsmarknadens premisser, som Carl Olov Persson sade i sitt anförande, och är alltså utsatt för ett ganska hårt tryck i Sverige.

Det finns bra skogstillgångar, men de ligger inte alltid lätt till. Det är viktigt att inte belasta den här resursen extra mycket.

Anf. 154 JAN JENNEHAG (v) replik:

Herr talman! Jordbruksministern minns alldeles rätt. Jag var inte med i utskottet för ett år sedan.

En naturvårdsavgift kan naturligtvis inte direkt jämföras med den tidigare skogsvårdsavgift som ju ensidigt och enbart, kan man väl säga, drabbade skogsägaren, åtminstone i första ledet. Det är fråga om vilket synsätt man skall ha.

Jordbruksministern säger att det här helt är samhällets angelägenhet och att det skall gå via statsbudgeten. Men man måste ändå kunna diskutera var någonstans man skall ta ut avgiften. Att ta ut en avgift på produkter från skogen skulle ligga i linje med hur man finansierar väldigt många andra frågor.

Jag konstaterar att vi kanske inte kommer längre i den här diskussionen i dag, men jag är övertygad om att det här synsättet kommer att diskuteras. Det har ju så stor överensstämmelse med hur vi betraktar andra effekter av miljöstörande verksamhet, om jag skall uttrycka det så.

Anf. 155 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Vi kan nog, som Jan Jennehag säger, diskutera den här frågan. Det är det vi gör, men vi har olika uppfattningar. Det är inte heller omöjligt att man slutar med den ståndpunkten.

Det är viktigt att man i de flesta sammanhang driver linjen att förorenaren

skall betala. Detta använde jag också i mitt anförande som ett exempel på hur vi skall kunna få in resurser för att kunna klara den mycket allvarliga försurningsfrågan. När det däremot gäller att avstå en del av det som är betraktat som enskild egendom för att tillgodose samhällliga intressen är den slutsats som Jan Jennehag drar inte lika självklar.

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

En ny skogspolitik

Anf. 156 CARL OLOV PERSSON (kds) replik:

Herr talman! Jordbruksministern tar upp det här med sektorsansvaret. Det är en viktig fråga. Sektorn skall ju enligt propositionen ta ansvar för vardagsskogsbruket och det landskap och den miljö som finns där.

Det som sägs om att förorenaren skall betala tycker jag är fint. Det kan ju inte vara riktigt att skogsbruket skall betala för svavelnedfall som bilar och industrier har ställt till med. Det är definitivt inte skogssektorns ansvar, utan det är någon annan sektors ansvar. Därför är miljöavgifter på kväveutsläpp en bra idé för att klara just kalkningen.

Jag tror att detta med Skogsstyrelsen som myndighet är mycket viktigt. Det har ju visat sig att Skogsstyrelsen har ett utbrett förtroende på grund av att man har skött sitt myndighetsarbete på ett förtroendefullt sätt gentemot skogsägarna. Man har klarat samrådet på ett bra sätt. Det är nog viktigt att det inte blir någon kompetensuttuning i det sammanhanget.

När det gäller detta med straffpåföljden hade vi två motioner från Centern där man också tyckte att straffpåföljden kanske var litet fel tilltagen. Det var därför jag tog upp detta.

Anf. 157 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag uppfattade inte att det fanns så mycket av fråga i Carl Olov Perssons anförande. Jag vill gärna understryka betydelsen av ett sammanhållet sektorsansvar. Vi har diskuterat den frågan ganska mycket inför propositionen. Jag anser att det är ganska klart fastlagt i propositionen.

Sedan kommer frågan om straffsanktionerna ständigt tillbaka. Den har diskuterats mycket sedan propositionen lades fram. Jag har inga bekymmer med dem. Jag tycker att det är en rimlig princip att om det begås ett allvarligt brott skall det kunna utdömas ett straff. Det har av en del massmedieartiklar skapats en oro hos vissa skogsbrukare att de utan att egentligen ha gjort någonting skall kunna hamna i fängelse. Det är naturligtvis en alldeles orimlig tanke. Det krävs ett klart föreläggande, och det skall vara ett grovt brott för att det skall kunna utdömas ett sådant straff.

Det kommer alltså att vara en samverkan mellan markägare, skogsägare och skogsvårdsstyrelserna, precis som vanligt. Jag är övertygad om att det goda samarbete som man har haft med skogsmyndigheterna kommer att fortsätta. Därför tror jag att detta kommer att fungera bra. Ytterst skall det naturligtvis vara så i ett rättssamhälle, att om man begår ett fel skall man kunna bli bestraffad.

Anf. 158 CARL G NILSSON (m):

Herr talman! Äntligen skall vi besluta om en skogspolitik som kommer att myndigförklara Sveriges ägare och förvaltare av skog. De kommer själva att få sköta och bruka sin skog.

Ansvarstagande är bättre än tvång. Samarbete är bättre än konfrontation. Klarhet är bättre än krångel. Därför är den nya skogspolitiken bättre än den gamla.

Med den nya politiken och den nya skogsvårdslagen kommer vi att få se en mångfald i svenskt skogsbruk. Det är en mångfald som blir till gagn för miljön, naturen och först och främst för ett långsiktigt skogsbruk. Den skall garantera många jobb och ge oss goda exportinkomster. Härtill kan vi lägga alla andra värden som skogen skänker oss, rekreation, jakt, svamp, bär m.m.

Men framför allt är skogen – och kommer att förbli – vår i särklass viktigaste exportnäring. Denna ständigt förnyelsebara naturresurs ger oss årligen i exportinkomster 50–60 miljarder kronor netto, som tidigare har sagts. För att använda en annan jämförelse är det ungefär fyra gånger så mycket som hela vår bilindustri ger. Alla inser betydelsen av detta. Utskottet skriver också: "skogspolitikens inriktning mot hög och jämn virkesavkastning kvarstår".

Samtidigt som miljöfrågor och naturvårdshänsyn får en allt mer framskjuten plats i den nya skogspolitiken, föreslår regering och utskott betydande avregleringar i skogsvårdslagen. Den enskilde brukarens – stor eller liten, privat eller bolag – ansvar ökar, men också friheten.

Jag tror att den enskilde skogsägaren eller förvaltaren i bolaget själv kan avgöra röjningsbehov och när det är dags att gallra, utan inblandning av oss politiker. Ur miljösynpunkt är jag övertygad om att brukarna är bättre skickade att fatta sådana beslut än avlägset placerade politiker och byråkrater.

Men detta ökade ansvar förutsätter naturligtvis goda kunskaper, och kanske också bättre kunskaper i en del fall, hos dem som förvaltar skog och arbetar med skogsbruk. Här har, som också sagts i kväll, Sveriges skogsägare redan visat en mycket god vilja. Som Carl Olov Persson sade har inte mindre än 75 000–80 000 deltagare genomgått den förnämliga utbildningen Rikare skog.

När nu den nya förenklade lagstiftningen skall verkställas i form av föreskrifter från Skogsstyrelsen finns det anledning att betona vad både jordbruksministern och vi i utskottet säger om den saken. Vi säger i betänkandet att det är nödvändigt att de bemyndiganden som lagen kommer att innehålla inte utnyttjas för att skapa en ny omfattande och komplicerad detaljreglering för skogsägarna.

Kravet på återbeskogning ligger starkt fast. Det finns anledning att betona detta på grund av en debatt i den frågan. Ett decentraliserat privat ägande av skogen skapar starka motiv till den långsiktighet som politiker och byråkrater så uppenbart har visat sig sakna.

Skogsbruket kan inte förvänta sig någon hjälp från Socialdemokraterna. I den långa raden av reservationer som finns till betänkandet kan vi utläsa att man från det hållet ingenting har lärt och ingenting förstått. Det är ju den nuvarande lagstiftningen som har resulterat i ett ensidigt centralstyrt skogsbruk, eftersom skogsägarna tvingades att rätta sig efter förutbestämda detaljerade regler och ålägganden. Lagen har tvingat fram kalhyggen, för tidig avverkning, granskog där det förut har varit lövskog och igenplantering av hagmarker. Parollen har varit volym i stället för kvalitet. Till detta har kom-

mit att ekonomiska pålagor, som t.ex. skogsvårdsavgiften, pressade skogsägarna ännu mer.

Att Socialdemokraterna fortfarande, genom dessa reservationer, håller fast vid tvång som ett medel att nå produktionsmålet illustrerar partiets brist på idémässig förnyelse. Finns det någon annanstans i världen i dag där man bygger ny lagstiftning på tvång när man vill lösa kriser eller andra problem?

Sven-Eric Lorentzon, ordförande i Skogspolitiska kommittén, valde samarbetets väg i den skogspolitiska utredningen. Alla borgerliga partier samt Ny demokrati ställde sig bakom avregleringen. Det beslut som samma partier i dag ställer sig bakom i riksdagen bygger i stort sett på utredningsförslaget. Två år efter Socialdemokraternas fall har äntligen skogsbönderna myndigförklarats. Socialdemokraternas vanstyre i skogen är till ända.

En avreglerad lagstiftning kommer att tillföra skogsbruket den mångfald av brukaridéer som finns hos Sveriges ca 250 000 skogsägare. En orörd, eller för all del förstärkt, äganderätt är här av största betydelse. Det man äger, vårdar man. Den här principen är av ovärderlig betydelse för stimulansen till ett uthålligt och kvalitetsinriktat skogsbruk. Därmed är den också en garanti för en god naturvård och ett starkt naturskydd.

I dag tvingas markägare acceptera försvårande intrång i den enskilda äganderätten på upp till 10 % av berörd del av sin fastighet utan ersättning. I det särskilda yttrande som vi har fogat till betänkandet påpekar vi risken för att naturvård och biologisk mångfald försvinner om äganderätten urholkas.

Enligt vår mening, som framgår av det särskilda yttrandet, bör man alltid och utan begränsning få ersättning vid försvårad pågående markanvändning. Denna princip bör naturligtvis gälla vid alla typer av inskränkningar i driften. Den frågan skall inte avgöras i och med detta betänkande. Vid den kommande behandlingen av en ny miljöbalk blir detta för oss moderater en viktig fråga.

Jag har noterat att vissa debattörer på sistone har varit ute för att miss-
tänkliggöra den nya skogspolitiken. Själv är jag dock övertygad om att ansvarstagande, samarbete och klarhet alltid är att föredra. Tvång, konfrontation och krångel skall alltid undvikas så långt möjligt, inte minst i miljöpolitiken. Om inte annat kommer verkligheten slutligen att visa det.

Vår nya skogspolitik kommer att samarbeta med skogsägarna, inte arbeta mot dem. Den innebär avreglering för mångfald, skatteminskning för uthållighet och soliditet, utbildning och information för bättre miljöhänsyn. Jag är, herr talman, övertygad om att vi med detta kommer att kunna vara stolta över våra svenska skogar och vår svenska skogspolitik.

Anf. 159 SINIKKA BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Det var många områden som togs upp och många vackra ord som sades i Carl G Nilssons anförande. Jag skulle vilja börja med beskrivningen av skogsnäringen. Den stämde inte riktigt med den beskrivning som finns i betänkandet och propositionen. Där står: Bärande inslag i näringslivspolitik är avreglering, ökad konkurrens, avskaffning av subventioner. Men man pratar aldrig om det som kan utvecklas här i landet. Och så skyller ni på Socialdemokraterna och säger att vi är bakåträvar. Vad är ni själva

då, med ert förslag om avreglering? Det är att gå tillbaka till 1960- och 1970-talens lagstiftning, utan reglering. Vilka följder den fick tog jag upp i mitt inledningsanförande. Det var då vi skapade monokulturen och de stora kalhyggena, som har kritiserats av miljövårdsorganisationer och Naturvårdsverket sedan tio år tillbaka. Det är där problemen ligger. Ni vill gå tillbaka dit.

Den kritik som har framförts mot lagstiftningen i övrigt gäller egentligen inte själva lagen. Det är föreskrifter som har kritiserats. Som jag sade tidigare är denna skogsvårdslag väl känd överallt i världen. Många länder har tagit efter den skogsvårdslagstiftning och de skogsvårdsorganisationer vi har i Sverige.

Carl G Nilsson sade att alla de partier som satt i utredningen ställde sig bakom en avreglering, precis som nu. Men i utredningen fanns reservationer från alla partier utom Moderaterna. De kanske hade litet svårt att reservera sig, därför att det var en moderat som satt som ordförande. Inte fanns det någon enorm enighet i utredningen. Jag har redan tidigare tackat jordbruksministern för att propositionen är bättre än utredningen.

När det gäller äganderätten ligger vi socialdemokrater långt ifrån Moderaterna. Det kan man bara konstatera när man läser det särskilda yttrande som bifogats betänkandet vad gäller ersättningsfrågorna. Det skall bli intressant att se, när denna fråga kommer tillbaka till kammaren, hur de andra regeringspartierna ställer sig. Man börjar fundera vad det är frågan om när man läser följande i det särskilda yttrandet från Moderaterna: Speciellt den biologiska mångfalden riskerar att drabbas hårt om äganderätten inskränks.

Anf. 160 CARL G NILSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara mycket kort replikera och påpeka att det som har kritiserats i nu gällande skogsvårdslagstiftning är just resultatet av den samma, i form av monokulturer, stora kalhyggen och ett ensidigt skogsbruk. Det är detta vi vill ändra på just genom att ge brukarna själva ett större ansvar. Vi tror att ett frisläppande av den kunskap och de idéer som finns kommer att ge en ökad mångfald och ett mera mångfasetterat skogsbruk. Det är vad vi är ute efter.

Jag talar om enigheten mellan de partier som i dag står bakom propositionen. Den grundläggande tanken är att vi är för en ökad avreglering och ett ökat ansvarstagande för brukarna.

Anf. 161 SINIKKA BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Det är roligt att höra att ni är eniga om någonting. Det verkar inte så alla dagar, när jag läser tidningarna.

Jag saknar fortfarande det som Carl G Nilsson tog upp i sitt anförande, framtidssynen på näringen. Var har regeringspartierna den? Det gäller inte bara detta betänkande om skogsnäringens framtid. Det gäller också de andra betänkandena från utskottet, om kretslopp och klimat.

Anf. 162 CARL G NILSSON (m) replik:

Herr talman! Vår framtidssyn beträffande skogsbruket består i att vi i Sverige allt framgent kommer att ha ett skogsbruk som är kvalitetsinriktat. Där-

med kommer vi att ha stora möjligheter till framgångar på världsmarknaden, som kommer att ge oss stora inkomster och därmed garantera vår välfärd.

När det gäller tillämpningen av den framtida skogspolitiken står vår förhoppning till de enskilda initiativen och de många brukarnas olika idéer.

Prot. 1992/93:116

26 maj 1993

En ny skogspolitik

Anf. 163 LENNART FREMLING (fp):

Herr talman! För att spara kammarens tid skall jag fatta mig kort. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och gläds över att Folkpartiet liberalerna har fått ett stort inflytande över det framlagda förslaget.

I det skogspolitiska arbetet har Folkpartiet konsekvent strävat efter en starkare ställning för naturvården. Nu lyfts miljömålet fram jämfört med tidigare. Skogsbruk skall bedrivas långsiktigt och i överensstämmelse med de förutsättningar naturen ger.

Vi har inte rätt att utrota växt- och djurarter i våra svenska skogar. Därför måste skogsbruket bedrivas på ett bättre sätt än tidigare. Stora kunskaper krävs hos alla personalkategorier som arbetar med skog. Dessutom måste ytterligare reservat avsättas, särskilt i södra och mellersta Sverige och i norra Sveriges kustområde.

Miljökonsekvensbeskrivningar är en bra metod att få underlag för ett bättre beslutsfattande. Även på detta område har liberaler varit tidigt ute. Så sent som hösten 1992, i Skogspolitiska kommitténs huvudbetänkande, var folkpartiets representant Märta Holmgren tvungen att skriva ett särskilt yttrande för att framhålla behovet av miljökonsekvensbeskrivningar. I proposition och utskottsbetänkande har detta sedan blivit allmänt accepterat. Det är glädjande att vi har kunnat driva fram ett nytt tänkande.

När det gäller den framtida myndighetsorganisationen måste bevakas att miljöavvägningar, som kan väntas få en successivt ökande betydelse i framtiden, skall kunna göras på ett rationellt sätt. Länsstyrelsernas roll måste därvid nog studeras.

Från regionalpolitisk synpunkt vore det angeläget med ökad förädling av trädråvaran nära växtplatsen. Ökad satsning på forskning och utveckling inom det trätekniska området kan därför vara av stor betydelse för exempelvis Norrlands inland och det inre av Dalarna.

Herr talman! Jag är övertygad om att den liberala förvaltarstankens kommer att vara grundläggande för ett rationellt långsiktigt skogsbruk, som betyder så mycket för vårt land, både ekonomiskt och från miljösynpunkt.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 27 maj.)

8 § Oförutsedda utgifter för budgetåret 1993/94

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1992/93:FiU25 Oförutsedda utgifter för budgetåret 1993/94 (prop.
1992/93:100 delvis).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 27 maj.)

9 § Sexmånadersregeln för sjömän

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1992/93:SkU35 Sexmånadersregeln för sjömän (prop. 1992/93:217).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 27 maj.)

10 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1992/93:KrU30 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 27 maj.)

11 § Bordläggning

Anmälades och bordlades
Jordbruksutskottets betänkande
1992/93:JoU19 Åtgärder mot klimatpåverkan

Näringsutskottets betänkande
1992/93:NU28 Vissa energipolitiska frågor

12 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställdes

den 25 maj

Ett företag i Jönköping ansökte om registrering av ett aktiebolag hos Patent- och registreringsverket. Företaget registrerades med önskat namn. Efter cirka fem år blev företagaren stämd av en engelsk medborgare som ansåg att företaget inte skulle få drivas med ett namn som liknade hans eget. Frågan föranledde prövning först i tingsrätten och sedan i hovrätten. Företagaren förlorade målen.

Detta har medfört mycket extra arbete och höga kostnader för företaget i fråga. Från företagets sida har försök gjorts att erhålla skadestånd med anledning av att PRV handlagt ärendet så att namnet först registrerades, men sedan genom domstolsprövning inte fick användas. Skadeståndsanspråken har avslagits.

Jag vill med anledning av detta fråga statsrådet Reidunn Laurén:

Vilka åtgärder är statsrådet beredd vidtaga så att enskilda personer och företag kan erhålla ersättning för skada som åsamkats genom bristfällig handläggning av ärenden?

1992/93:736 av *Ingbritt Irhammar* (c) till statsrådet Alf Svensson om Turkiet och de mänskliga rättigheterna:

Både PKK och den turkiska regeringen har under många år utsatt befolkningen i Turkiet för förföljelse och terrorhandlingar. PKK har ganska nyligen proklamerat vapenvila i Turkiet. Den har väckt förhoppningar om en lugnare situation i landet, framför allt i de sydöstra delarna, där många kurderna bor.

Den turkiska regeringen har tyvärr ännu ej utnyttjat vapenvilan till att skapa en fredligare utveckling i landet. Den turkiska militären och polisen fortsätter att förtrycka befolkningen.

Inom undantagsområdena har militären efter den ensidiga vapenvilan fortsatt att bränna ner byar och åkrar. Människor blir fortsatt anhållna utan förklaringar och utfrågade under tortyr på polisstationerna. Journalister, läkare, advokater och andra personer arbetar, med risk att mista livet, vidare för att stödja personer som fått sina mänskliga rättigheter kränkta.

Undantagstillståndet i östra Turkiet måste hävas och samma lagar gälla för alla invånare i landet, för att en fredlig utveckling skall kunna ske i området.

På vilket sätt ämnar den svenska regeringen utöva påtryckningar på Turkiet, så att undantagstillståndet kan hävas och mänskliga rättigheter respekteras i landet?

13 § Kammaren åtskildes kl. 21.20.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 4 § anf. 21 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 47 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 76 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 110 (delvis),

Prot. 1992/93:116
26 maj 1993

av talmannen därefter t.o.m. 5 § anf. 123 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 17.54,
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 7 § anf. 157 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Barbro Nordström

Onsdagen den 26 maj

1 § Justering av protokoll	1
2 § Förnyad bordläggning	1
3 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 19 maj	1
Jordbruksutskottets betänkande JoU14	
Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU16	
Konstitutionsutskottets betänkande KU34	
Finansutskottets betänkande FiU24	
Trafikutskottets betänkande TU36	
4 § Granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning	3
Konstitutionsutskottets betänkande KU30	
Talmannen (om debattreglerna)	
Debatt	
<i>Regeringens sammansättning och regeringsarbetets organisation m.m. (avsnitt 1–9)</i>	<i>4</i>
Thage G Peterson (s)	
Birger Hagård (m)	
Ylva Annerstedt (fp)	
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
Ingvar Svensson (kds)	
Harriet Colliander (nyd)	
Bengt Hurtig (v)	
Torgny Larsson (s)	
Bengt-Ola Rytting (s)	
<i>Statsrådets innehav av värdepapper, jäv m.m. (avsnitt 10 a)</i>	<i>31</i>
Kurt Ove Johansson (s)	
Bengt Hurtig (v)	
Birger Hagård (m)	
Harriet Colliander (nyd)	
<i>Kommunikationsministerns engagemang i vårdhemmet Majgården i Gnesta (avsnitt 10 b)</i>	<i>44</i>
Elvy Söderström (s)	
Ingvar Svensson (kds)	
<i>Regeringens handläggning av svensk hjälp till skogsindustrin m.m. i Polen (avsnitt 11)</i>	<i>47</i>
Kurt Ove Johansson (s)	
Bengt Hurtig (v)	
Ylva Annerstedt (fp)	
Hans Nyhage (m)	
Thage G Peterson (s)	

<i>Flyktingpolitiken m.m. (avsnitt 12)</i>	72
Ingela Mårtensson (fp)	
Harriet Colliander (nyd)	
Catarina Rönning (s)	
Bengt Hurtig (v)	
Hans Göran Franck (s)	
Torgny Larsson (s)	
Thage G Peterson (s)	
<i>Utnämningsfrågor (avsnitt 13)</i>	93
Lisbeth Staaf-Igelström (s)	
Bengt Hurtig (v)	
Ylva Annerstedt (fp)	
Harriet Colliander (nyd)	
<i>Anslagsfrågor inom Utbildningsdepartementet (avsnitt 14)</i>	99
Ingvar Johnsson (s)	
<i>Regeringens handläggning av ansökningar om undantag från förbudet mot handel med Sydafrika (avsnitt 15)</i>	101
Hans Göran Franck (s)	
Birger Hagård (m)	
Talmannen (om sammanträdets fortsättning under kvällen)	
<i>Övriga ärenden (avsnitt 16)</i>	106
Bengt Hurtig (v)	
Åke Gustavsson (s)	
Beslut	108
Beslut om uppskjuten votering	109
5 § Ändringar i jordabalkens hyresregler	109
Bostadsutskottets betänkande BoU24	
Debatt	
Lars Stjernkvist (s)	
Eva Zetterberg (v)	
Birger Andersson (c)	
Olle Schmidt (fp)	
<i>Beslut skulle fattas den 27 maj</i>	
Ajournering	116
Återupptagna förhandlingar	116
6 § Minskad statlig reglering av kommunernas ansvar för boendefrågor	116
Bostadsutskottets betänkande BoU19	
Debatt	
Marianne Carlström (s)	
Eva Zetterberg (v)	
Agne Hansson (c)	
<i>Beslut skulle fattas den 27 maj</i>	
7 § En ny skogspolitik	124
Jordbruksutskottets betänkande JoU15	
Debatt	
Sinikka Bohlin (s)	
Arne Jansson (nyd)	

Jan Jennehag (v)
 Carl Olov Persson (kds)
 Jordbruksminister Karl Erik Olsson (c)
 Carl G Nilsson (m)
 Lennart Fremling (fp)

Prot. 1992/93:116
 26 maj 1993

<i>Beslut skulle fattas den 27 maj</i>	
8 § Oförutsedda utgifter för budgetåret 1993/94	148
Finansutskottets betänkande FiU25	
<i>Beslut skulle fattas den 27 maj</i>	
9 § Sexmånadersregeln för sjömän	148
Skatteutskottets betänkande SkU25	
<i>Beslut skulle fattas den 27 maj</i>	
10 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	148
Kulturutskottets betänkande KrU30	
<i>Beslut skulle fattas den 27 maj</i>	
11 § Bordläggning	148
12 § Anmälan om frågor	
1992/93:735 av Göte Jonsson (m) om myndighets skadestånds-	
ansvar	148
1992/93:736 av Ingbritt Irhammar (c) om Turkiet och de mänsk-	
liga rättigheterna	149

